

శ్రీరామచంద్రచరిత్రాశేషము

శ్రీమద్రామాయణము

పదనము

అరణ్య కాండము.

జీవరాజుగిరి ప్రశస్తి.

మద్రాసు.

అనాదులు ప్రాచీనమైనది

మరియు.

అల్. వేంకటేశ్వర్ అండ్ కంపెనీవారిచే ప్రకటితము.

1911.

[All Rights Reserved.]

All Rights Reserved.

Copyright 1910—by R. Venkateshwar & Co., Madras

This book is fully protected by an Indian and Foreign Copyright. No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language and offer it for sale. A substantial copy of the words, ideas or illustrations contained herein constitutes an infringement of a copyright, and notice is hereby given that suit will be filed in every case of infringement.

కాకిరెడ్డి 1910 వ సం. ఆర్. వేంకటేశ్వర్ ఆర్థికంపెనివారు కాకిరెడ్డి
చాక్లెట్ల ఉత్పత్తి ప్రక్రియను ఇండియా కాకిరెడ్డి ట్రాన్స్మిషన్ వరల్డ్వైడ్ కాకిరెడ్డి ట్రాన్స్మిషన్
మరమ్మరివైద్యుని ఎవరుగాని యాభిప్రాయమును సంపూర్ణముగాగాని లేక యింకొ
కొగమునుగాని తాము వేరుగా ప్రకటించుటను, మిశ్రితముగాను ఉత్పత్తి
చేసి క్రయమునకు విక్రయించుటను, హక్కు ఇయ్యలసిన ఇందు గలపదములనుగాని
కొనుటలనుగాని పునరుత్పత్తిగాని ఏమాన్విష్టము కాకీచేసినయెడల అది కాకిరెడ్డి
ట్రాన్స్మిషన్ ట్రాన్స్మిషన్ ట్రాన్స్మిషన్ ఏదేమియును ముల్లంధించినవా
రను చావాలు లోపగుడువని నీచే తెలియదగును.

శ్రీకృష్ణాద్భుతము

ఇందు, రామమునకు సీత సమపాదించుట ముఖ్యవిషయము. ఇందులకు రాముఁడు రాక్షసులతోఁ జేయుచున్న విరోధము మూలము. అది విరోధము ప్రసక్తినిపలుకై రాముఁడు రాక్షసులను ప్రశంసించునటఁ జూడఁగా మూలము. కావుననే మహాభూటం 'అనీత ప్రతి విమంచితే ముపాదయేన మహాభూటేః' ఏమాం వధార్థం క్రూరాకాం రక్షసాం పాపాం గ్రామ్' 80 పద్య. అది యాయాయాకృతిములందు జూచి నెవమున రామునిది అంటే నీ ద్వారమునందే జపస్థానమునటఁ జేద్దినీ. అచ్చు తూర్పుగూరారాగ్గా జాని ముఖ్యుని ప్రభువు నోయింపునట ముని నెత్తివచ్చి సభాపాదములకు నవ్వుమున్నగా వొంది, వస్తులమున రామునికి దైతయును నెరిసింది, చావంటేనే సీతామూలశకుని నిష్కన్యము కీయించినది. ఇదియే యువకారప్రణాళి నెవరేవకావలెనన్ను మనకు సాధన మగునట వరాక్షసునాకే సమయకు సన్నిహితుకారము.

మనీయొనినను, రావలది శిష్ట సంకల్పావ్రతము నొప్పుటయు, సీతారాముల విష్ణు
 లంభశ్చంద్రాగారమునకు పోవుటగా నుండునను, ఇట్లాయొచ్చుత్సాహమువలన పోవుచున్న
 కర్మపరాయణులైనందునయున్నట్లు తమధనము, శరీరమున గురుశ్రుత్యమువలన
 భావము పెండులగుచు కేవలములగు తెలియఁబడుచున్నది. దీ. తే.

విషయ సూచిక

[illegible]

కాకః చెయ్యటకై యిచ్చుదకడప లక్ష్మణుఁ డాపుట.	364
అగస్త్యుఁడు అగస్త్యులతో కామి చెప్పెనుకొంటు. క్రితానుయి ప్రవేశించి యాచార్యుఁ డా వలెను వగుట అగస్త్యుఁడు చెప్పెనట్లవును క్రితానువీరమును క్రితానుని కొరకట.	365
కామిఁడు అకాయలను బోందుటకై యగస్త్యునితో నుత్తరకొని వీరకు లక్ష్మణుఁ డూచి చుండుచోఁ బయలుపడుట.	366
కామిఁడు మందలించి బోధింపఁగఁడు అకాయలకుఁ గలయెటుల అకాయలకుఁగలవలెనట్లయెను దశరథునికు వలెను గలవట్లే భావించి చెప్పెను. అందఱులకు అకాయలబోరిమఁగా మంద లించి బోధెను.	367
సంపదించెను గోదావరీతీర్థము లక్ష్మణుఁడు విష్ణునివయోక్రమమున కామిఁడు వీర లక్ష్మణుఁడొకఁడై కొంతకాలము కామిఁడైయుంటు.	367
ఒకకామి వీరవని గోదావరీ స్నానార్థము కామిఁడు బోయినపుడు దండు వని లక్ష్మణుఁడు వీయవలెననువును బొందును భరణివలెనునును ముచ్చటించి క్రమ నుటించుట. కామిఁ డవలెబోవ్వక మత్స్యనిద వియ్యెను భరణివలెనునును గోదావరీయ కామి కామిఁ డవలెవలెయున్నది చెప్పెను. అంత కామిఁడును గోదావరీయను స్నానము చేయుట.	368
క్రితకాయః కార్యమయవలెన్చి విభావించుట కార్యకళావలెను. సందేహవలెన్చి మి లక్షి తెలిసికొంటు. కార్యకళా విష్ణు భార్యగా గయోమియు కామి వీరము.	369
కామిఁడు కార్యకళాతో లక్ష్మణుని విలసి బోధెనుట. లక్ష్మణుఁడు కామ కామిని కామిఁ వలెనుటే కాకభార్యగా మందకాయలకు కామి వీరమయియును చెప్పెను కార్యకళా యలెనుట వీరవీర ములయి యామిఁడు అంతః కాయకా కామి యామి వీర లక్ష్మణుఁడు కామిఁడు విష్ణుఁ గోరుట. అది అయ్యెనువలెను బోధెను.	370
కార్యకళా అయిది కామిఁడు విష్ణుని చెప్పెను. అయిదు కామి అయిదు వియియెను కామిఁడును విష్ణును. కామి కార్యకళాతో వీరమయియును బోధెను.	371
కామిఁడు వియియెను కామిఁడు వియియెను వియియెను. కార్యకళా భార్యతో అయియెను మంద బోధెను.	372
కార్యకళా అయిది వియియెను కామిఁడు వియియెను వియియెను.	373
అయిదు వియియెను వియియెను వియియెను వియియెను.	374
అయిదు వియియెను వియియెను వియియెను వియియెను.	375
కామిఁడు వియియెను వియియెను వియియెను వియియెను వియియెను వియియెను వియియెను కామిఁడు లక్ష్మణుని వియియెను వియియెను వియియెను వియియెను కామి వియియెను.	376
కామిని కామిఁడుతో వియియెను వియియెను కామిని కామిని కామిని కామిని కామిని వియియెను.	377
వియియెను.	378
వియియెను.	379
వియియెను.	380

[illegible]

కలంధుడు లేని వృక్షాలనుండి వృక్ష కావచాన్ని పుట్టి కలకేరమును పొందుటకు చేయుట	769
కలంధుడు సంస్కారమునకుండు మహావసుఁ డొంది కలకేరమును రాముఁడు పెండ్లిండు.	772
కలంధుడు రాముని స్మృతిఁ దుల్యమౌతునను నున్నప్పుడు కెల్ల యున్నాఁడు పడుట.	774
కాయలక్షణము కలకాక్షమును పుట్టుట కలకేరముఁ బొందుట, పుట్టినప్పుడు కలకేరము	
అఁ జూపుట, కలకేరమును పుట్టిన కలకేరము. 	777
కాయలక్షణము పుట్టినప్పుడు కలకేరము. 	780

పటముల పట్టిక.

రామలక్ష్మణులు విరాధుని వధించుట.	678
సీతారామలక్ష్మణులు శరభంగాశ్రమమునకువచ్చుట. శరభంగుడు వ్యర్థమున శరగుట	676
సీతారామలక్ష్మణులు శూర్యుని వద్ద రాముని బాధి న్నమ్మఁ జెప్పి యాశుచునుట. 617	617
రాముని వధువుల లక్ష్మణుడు శూర్యుని ముక్కు చెవులను గోయుట. ...	618
భరమానుఁగ్రతికిరల వధము	684
ముక్కు చెవులు తెరివశూర్యుని రాచుని కడకు నెత్తును కాఁగా వచ్చి రామ లక్ష్మణుల ధూర్తతను తెప్పలు.	684
సీత మాయామృగమును బాధి కొరుట. లక్ష్మణుడు, మాలీచుడు మాయపన్ని అల్లు మృగరూపియై వచ్చెనని తెప్పలు.	687
మాయజంకపై రాముడు రాణమువేయుట. జంక మాలీచుని రూపమును చాల్చి నేలఁగొలుట.	691
రామాశ్రమమునకు రాచుఁడు వచ్చి సీతను కామించుట. సీత రాచుని దూఱుట. 704	704
రావణజటాయువుల యుద్ధము. రావణుని కడ చేతులను జటాయువు లెనముక్కు చేత కుంపించుట.	714
రాముడు జటాయువునకు మోక్ష దిచ్చుట	761
రాముడు సీతకు గానక లక్ష్మణుని 'సీత యొక్కడ' నని యడుగుట	741
రామలక్ష్మణులు కలంధుని బాహువులను దెగవఱుచుట	766
కలరి రామునకు అతిథివత్సాగము సేయుట	776

ఆరణ్యకాండము.

మహాశక్తిను దీక్షయించు చున్న శంకరునివలె నున్న రాముని లక్ష్యము యశస్విన్య న్ని స్తుత్యుచితముననుచు నాచి వారలకు మంగళాశాసనములు గాధించుచు రాజ్యస్థులొ విశిష్టవధువామలు రామునిపేరిట ట్టుంటిల్లమును, మొత్తమునకు చరిత్రోత్తమస్య కాంతి సాంప్రదము మీ క్రిందవమును, నేనీవనింగారంపు తెంపుమనీమ ముఖ్యభావములను జూపు చ్చి ముచ్చుచు నూచితి. ఇదిగో నా యామనచారములనుజుమనీమను, లక్ష్యముని, రాముని గాఢ ప్రయత్నములతో నుపేక్షించుకొనియు (ప్రశంసించుకొనియు) మనకొకామములు నియు కాల్పెనచో నామనిగొనవచ్చుననుచుకాదుకాదుకాదు కాంతి కాన్మమును దిక్పడి యున్న యామముల గాఢ పేషించుచునోయిని కాన్మములనడిగి నుపేక్షించుకొనియు (ప్రశంసించుకొనియు) అదేదే దిమను లక్ష్యముననుచును నున్న గాఢములకాల్పె, (ప్రశంసించుకొనియు) కాన్మమునోయి. ఎదు కిక్పడి మున్ను నున్న గాఢముల యున్న యున్నదని దిమనుగొనవలెకాదు.

ఈ (ప్రశంసించుకొనియు) (ప్రశంసించుకొనియు) 'మనకొకామముల' అని ఆశీర్వదించు లక్ష్యమును, (ప్రశంసించుకొనియు) అనుచునుచున్న యున్నదని దిమనుగొనవలెకాదు. అనుచునుచున్న (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు. కిక్పడి మున్ను (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు. కిక్పడి మున్ను (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు.

ఈ (ప్రశంసించుకొనియు) (ప్రశంసించుకొనియు) 'మనకొకామముల' అని ఆశీర్వదించు లక్ష్యమును, (ప్రశంసించుకొనియు) అనుచునుచున్న యున్నదని దిమనుగొనవలెకాదు. అనుచునుచున్న (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు. కిక్పడి మున్ను (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు. కిక్పడి మున్ను (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు.

ఈ (ప్రశంసించుకొనియు) (ప్రశంసించుకొనియు) 'మనకొకామముల' అని ఆశీర్వదించు లక్ష్యమును, (ప్రశంసించుకొనియు) అనుచునుచున్న యున్నదని దిమనుగొనవలెకాదు. అనుచునుచున్న (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు. కిక్పడి మున్ను (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు. కిక్పడి మున్ను (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు.

ఇందులో 'ప్రశంసించుకొనియు' (ప్రశంసించుకొనియు) 'మనకొకామముల' అని ఆశీర్వదించు లక్ష్యమును, (ప్రశంసించుకొనియు) అనుచునుచున్న యున్నదని దిమనుగొనవలెకాదు. అనుచునుచున్న (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు. కిక్పడి మున్ను (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు. కిక్పడి మున్ను (ప్రశంసించుకొనియు) దిమనుగొనవలెకాదు.

ని బాది యింతవఱ కెప్పుడను రా మట్టివారిని బాదివదిలేదు గాన మిట్టిని యా శృంగుపడి యెవ్వపాట లేనిచోనలె కన్నులంతయు జగతెగవదిల్చి వారిని బాదిరి. అందుకేయించువలయున మహాభాగం బై నరుచునుమాట పరలభావహితవచనము యిచ్చునరాముడు అత్తివైయై కాగా నలవిని కనుకమచ్చు కొలుకుఁ గొనివోయి నిలు వుండిరి. అట్టివలె వెలుంగు యన్న మహాభాగము భర్త భార్య అనివాడుమఱు రా ముని న్యామముచొప్పున సుకేళిప్రశ్నాదు లడిగి యుద్ధాదులై, తలయునువెచ్చిరి. "అధర్మ నిమిట మహాత్ముడగురామువలె నజనునందుఁ గలిగినపుప్పుడును భలము లగు మూలములకు తిమయోక్తముమఱు 'ఇవన్నియు నీపాఠం మీ. ఇచ్చుచొప్పున బది యొగింతుకొనుము' అని గవేదింది చేతులు మోచి యునికోనుమఱుకుటంకం పను నీత్ర వచ్చుకేమధర్మచలకుంకపుగాన అన్త లై నయాయునిజులకడంబడిది కేగఁజ్ఞా వేపు. కేవల గా వలచి యుద్ధింపగలిగివాడుపు. రాజుగా నెమ్మి గావించుమఱుగనా వపు. ఏలకగా రాజు ముప్పదిగోత్ర రాజు గడుండు. వా ఫేల్లెఱువచ్చునపు ముప్పదిం దుచా? కాభుచా! రాజు భార్యకమున చేవేల్లెదివాలకభాగింబునను నిట్టివని రాబులయంకంబులనువై ఎవఁ దై ప్రబలమగమీంజును బాంబల్లె యనిలగు ప్రేమము లై కథోగములను అనుభవించుచున్నాడు; లోగినిమచ్చుకొని పసిమన్నాడు.

*ఇదియట్టి 'మాటల భట్టిం భుం కెట్లు మృత్యువంక మిచ్చి పదిలేయకొద్దకొద్దకొ కొలలయొకటైయి' అని మాటలు. విశేషకము—(భర్త భూ)భర్త యు దెలిపరాదు— ఏమిట విచ్చుచునునను, కేమి భువంబైం. పోవునది ఇచ్చుచునునకొద్దయెందులకు అంతి— భర్త మునకెంతవారము — గోవిందరాజు. (కొలలును) ఇచ్చిచే లదిప్రబల దలచిచ్చు. అయి; లేక భర్తకేమిమచ్చుకొని అర్థాయులై కనిభావము. మిశ్రేవ్యులవిధము.

†రాజు, ముట్టిగనక కయికులే బాంబులయెందు గుడువనకులే భూస్వామియనునామం రాజు. భగవంతునిరామ్యుడనిటలే నుచుండు. మిశ్రేవ్యులవిధము.

‡రాబులను సలభులలో మిక్కిలివలసేయు బాంబులు రాంబులనెక్కినయెందు మిశ్రాభు అనిట అనునభుంబుయెదు. ఇది 'ఇచ్చుచొప్పునరాంబులు ప్రబలమిచ్చుచు' అని మాటలు. అభూవుమఱు ఇచ్చుకల్లును పుడుకల్లు వల నుండు 'ఇచ్చు మిచ్చుకల్లు' అనరానియెదులై యే లుచ్చు కల్లుయెందులకు వానిమఱు ఇచ్చుకల్లును భగవంతునియెందు ముచ్చుకల్లు కేల గాదు. మి 'ఇచ్చుచొప్పున' పుడుకల కలుకే అని ప్రతియె ఇచ్చుకల్లును యేమిచ్చుచు ఎదా ప్రబలించుచు' అను. వల మిచ్చుచే అచ్చుకావనను. కల (ఇచ్చుకల్లు. మిచ్చుకల్లు) వలమిచ్చు చుట. అచ్చుకల్లుయొక్క భక్తి మూలములతో బుచ్చుకల్లునెచ్చు, (భార్య భర్త) భగవంతునివలెనున్నాడు. అం దును భార్య భర్తభక్తికేమలకున కలుకల్లుచే అచ్చుకల్లుమూలము. ఎట్లుగా రాంబుల వలమిచ్చు గా కలుకల్లు మిశ్రాభుగా ప్రబలించునుచేయి అచ్చును అంతరిమియుండు; అచ్చునును అచ్చు కేమల; ఇచ్చు మును విలివెనుచును అచ్చుకల్లు మిశ్రాభు ఇచ్చుకల్లును కేమల పుడుకల్లు వల మిచ్చుచు భార్య భర్తయలె ఉపమము గావచ్చుచి. గోవిందరాజు.

[illegible]

...-◆- { విరాళునితో ముచ్చటలు, విరాళుని రావలక్షణాలు } -◆-...

[illegible]

2017-18-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043-1044-1045-1046-10

[illegible]

నివండ్లులను, అవనియందును గలముఖ్యకేసెవంగతిని తెలియజేసెదము సేవవ్యవధి
పుకొనియెఁగాఁగల్గెదము వినుచున్నాఁడో అని యిట్లెఱుంగుచును పరిశ్రమరా
త్రియఁ దగురామునిఁ జూచి 'రాజా! రామా! వానంగతిని చెప్పెదను వినుము నేను
అదెఱవించగలను. నాతల్లి నేను కలహస్త. పన్ను భూమియందు రాక్షసులందఱును
*విరాధుని దగిలెనునునునీయు నేను రివముగావింది బ్రహ్మచర్యము పడవెరిసి.
వారివలన నన్ను కేవలముకఁ బంప నలవిగాదు; మఱి కేధింపను ననిననుగాదు;
కేవలము కేవలముగానేను విశాఖ యశ్రీయోగపదలుకొని వీనిని విడిచి, పద్వింశ
వారినే చేసి కాకి వాంతు మందవకుల వారికులంబట్టి విరాటరాములను
గొడవ విడిచెను' అనెను. రాముని కోపమున గన్ములు విప్పిరియె నిజ్జులెఁగి వి
కృతాకారులను సుపరిశ్రమ పనురాక్షసులఁ జూచి 'ఓసీ వీధా! ఇది! అతి సేవయెన
ఁదోకఁ బలపెట్టికే! వీధు సేవంగలము నిజముగా వెదకుచున్నావు అట్లె యుద్ధము
న విప్పింపుచును. నిజువు. నానాఁడని ప్రాములతోఁ జూపేపు' అనెను అంత
రాముని వింట నారం నూర్చి విప్పిరి వాడవరాములను అతివేయన నందరించి
రాక్షసులఁ బ్రయోగించెను. అరఁ దల్లు వింటి నెక్కువెట్లె గనుపదలెను వాయు
పుంసెను మహావేయలు బలముదట్టి బుగారునింజురాముల నేను ప్రయోగించెను.
నెఱవెట్లెఁగలు గట్టులనే నిట్లువలె దులెంచువారొగములు విరాధుని చేపము
ను మూడొని నెట్లు నెఱవెట్లుమనుచే యుద్ధి పన్నులచే కొంత నెట్లెఁగి దోగి నే
లంఁగెను. అరాక్షసులను అరాగము బుద్ధి వేదము వార్చి విప్పిరి కవితులై సేర
ను గ్రంథముంది క్షూణమునెత్తుకొని రాములక్షణులచే పాలుకొనెను బాగుం వి
ప్పిరి విగళుఁగ వాల్చుచు వింద్రవ్యములచే విప్పిరి వేద వింజులకులమును బ
ట్టికొని నోగునెఱుచుకొని యుద్ధమునుచునె వపును చూచువారికి వింజులకులమును.
అంత నామున్న బ్రహ్మచర్యమును అవిరాధులు సేరినువిడిచివచ్చుటవలన వానివయిని
యెట్లెముగా రాగములునీయ విలువకులచే మునుపటివారికంటె విప్పిరి తెలు
గు చుట్టు రాగములను ప్రరియకొలఁబున భూరివెదలకమునీయె అయిములచే
నున్నయారాక్షసులచే వర్షముగా నురియందిరి. మహారాష్ట్రుఁడెఱువరాక్షసుఁ
డు 'వీయె వాకొరిమూర్చియ' అని పద్వి నిట్లెఱువపున వాల్చరించుచు నోకలు
విలుయొగిని. అట్లు విలుయొగిమవపును వారిచేయెను గొంత నారియెన్న రాగ

* 'విరాధుఁడు' అఁగా వికృతరాధునియే. దురాధిష్ఠుడనట విడిచి వానందరం
మున కాదు. వాని వలనయె నెఱవెట్లు విట్లెఱుగెను.

| ఓసీ 'రాజా' అనఁచటేయదుగాదు. 'రాము' అనఁచటేయదుగాదు అని యా
రవారొగిలె ఎత్తుని అందు రాముని కేరికెట్లెఱుగెను. అంతఁడు ప్రాణవదలకమును
ని ప్రాణాత్మకమునాది. నీయె వధిరాగమున గలరాము' కేదను తెలియద' అని యుక్తావ్యవ
ధిం.

573 రావణుని కుమారులు సీతను బంధించినట్లు.

ను అయ్యా! కైవసా! ముఖోపశాంతియ్యారే! ఓరాక్షసోక్తమా! ఎన్ను
 తోడివలెను వర్ణప్రభులును తుల్యప్రభులును భవ్యుత్పన్నులు. అది యే సైవలయు
 ను నీకీదోయ్యుత్పన్న రామలక్ష్మణులు విడిచి వున్నాఁడో? అని విని
 పించెను. పేరు అనురామలక్ష్మణులు వీర యుద్ధులలవలె చిహ్నము విని యాచార్యులు
 నిబంధించిన తిర్వవరేరి * ఇదేమొ కైవసానిరాధుని నామము చేరిన అన్యాయును
 భరించియెను. కాదు: కారాక్షమని కుప్పిరేరిని అలియతో తెలిసిండు యె. ముఖము
 లె: గాత్రోపశాంతియారాక్షమనుచు చెకులు విడిచి భవ్యుత్పన్ను, ఎన్నుమొదలు
 చేత భరించిండు అదే కొంచెలె గొప్పన నేలలవలెను. తుల్య ఎన్నులను అనిది
 నేలం అనెది విడిచి భవ్యుత్పన్న మారాక్షమ అనుటలను ఎన్నునై నామ విలయములు
 గొప్పను విడిచి ముద్ద గావించెది. ఆరాక్షమనును పెన్నురాక్షమలు స్రుష్టయిన
 యువారెల్లటి కత్తిలరాక్షసే దేవామల్ల గొప్పననెయ్యె, మఱియు భవ్యుత్పన్నులు
 విధముల వర్ణగుణగాఁ బ్రసన్నులవలెయు, ముగయు నొందలయ్యె. రామను తొ
 రితిభయములు వచ్చును నానిది తోగొట్టి యుభయమొప్పుననెయ్యె. కొంచె
 శ్రీమంతుడు వర్ణరాక్షసుల కుట్రరాధుని శ్రీరామమునై జూపుటచువిగానిది తొన్న
 గాఁడనితొని అన్నయని అది 'పునఃపితరా' ఈ రాక్షసుడు తమమృదేయము
 వాడు. కానింట్టి పేరుని యుద్ధమున నాయుధమునై అదే నలయిగావించెది. రా
 యుద్ధ పేరుని నేలం రాక్షసలక్ష్మణము అయ్యె విరాధులును రామమునువచ్చునది విని పుట్టి
 తో శ్రీమంతుడు వినివారాక్షసలక్ష్మణులందఱి మొదలువలగా 'పునఃపితరామా' ఇందు
 తోడిసాలి యెవమిటిఅయ్యె నులయ్యె మున్ను ఎన్నిదితొని. నీవీరితయమును ఇల్లము
 వలన వీవు సాక్షాత్తునంత శ్రీమంతుడ ఎది యెలలగలవలెతిని. రాక్షస! రాక్షసుడే
 కనుభవ మేలగాఁ బుట్టిన రామముని ఎది నొన్నును తెలిసింది | ఎన్నుగొప్పలతి యె
 నీరాక్షసలక్ష్మణులమును ముఖమునం దైవలక్ష్మణుని శ్రీమంతుడు నడియెచ్చునది.
 నీనింతవలె పేరు తెలియకుండుటకుఁ గారణము మొదలు నేలం అయ్యె వినివారాక్ష
 సులు. మఱివిరాక్షసములు నేనిల్లుభయంతర మునరాక్షసదేవమును జూచునది. అద
 భా: నేలం తొలి కంఠంబనెది, అనువదనమున కుజేరినది గొప్పనై కియించెదగా
 మారాక్షసులు యగుటకును విన్నులి కోపించెదగాఁది రాక్షసులంపు గొప్పని కలిగెను.

* విరాధుని వర్ణరాక్షసముగాని విలయరాక్షసముగాని వర్ణరాక్షసులు ఎన్నులకు
 యెను కుప్పిరేరి భరించుట విన్నులభయమున నొన్నులయెన్నుల విలయరాక్షసుల
 అన్యాయుల దెప్పమును రాక్షస కిట్టిచిట్ట సేయవలెను. ఇదే విరాధునిను రాక్షసము విడిచి
 అన్యాయుల ఎన్నులయెన్నుల వర్ణరాక్షసుల అన్యాయుల కుప్పిరేరియెన్నుల విలయరాక్షసుల
 విలయరాక్షసులు.

[వీర సాక్షాత్తునై శ్రీమంతులయెన్నుల రాక్షసులయెన్నుల విలయరాక్షసులయెన్నుల
 రాక్షసులయెన్నుల విలయరాక్షసుల విలయరాక్షసుల విలయరాక్షసుల విలయరాక్షసుల
 విలయరాక్షసుల విలయరాక్షసుల విలయరాక్షసుల విలయరాక్షసుల విలయరాక్షసుల]

576 ಪಿಶಾಚರಾಜರಾಜ್ ನಾಟಕ ಕೆಲಸದ ದೃಶ್ಯ. ಕೆಲವು ದೃಶ್ಯಗಳು. ಪಿಶಾಚರಾಜರಾಜ್ ನಾಟಕ ಕೆಲಸದ ದೃಶ್ಯ.

నిన్ను లేవేద్రుని పేరవాక్యములకు ప్రస్తుతించిరి. అంత నిద్రునిని శీతభంగ మహా
మునిగో మాటలాడుచుండగా రాముడు లేవేద్రునిగాంచి అన్నదన కాంబుద్రుని
రథమును చేరఁ జూపుచు 'అన్నగా! ఆకాశంబును విష్ణులి మణుగులం దులుగలిం
చును, నీదివంధునిపుడు, ఎత్తువగలింపు తెలుగుచున్న సూర్యునిని నీ దిండువీపు
గొలుపుచు వింతగొలుపుచున్న రథమును జూచుచునున్న ముహుర గొలుపింపు లో!
యిత్రముగా నిద్రునిగొల్లుచుండు విలువగా జూచి దివియున్న ముఖమిగోతరీకాన్త
శివుని లే ఆకాశమున ఎచ్చియున్న దివ్యమును, కేంద్రభూమిపైనున్న లోకానందమున నిద్వ
నీలుచువిష్ణులి విశాలము లై నవత్తుముండునీ, యతుననుచుండునీ యును
యమిగా, ఎల్లదనుండునీ, ఇంద్రునియందోలే శాసనంబరా నిన్ను చూపుచున్న శ్రీ
దేవులు రథమునపైనున్న విష్ణునీ, నీకును సుశుభముగా నిలుచున్న శ్రీ! దీనిననుచు
లేవరిం, నీదివంధుని విశిష్టములై నిద్వమైతి ధనినములయందనుండునీ, విద్య
చూచుము. అన్నగా! దీనిననుచు ఇందునందును విశిష్టముగా నిలుచు నీదియ
న్నగు. లేవరి! దేవునిని చూచుచునీ, ఇందునందును సుశుభముగానున్న నీయనుచు,
ఈ పులియలయును విస్తారముగాను, చేయు నిర్మలములను, సన్నుతములను
గా నిలుచుండునీ, చేయు నుండు సమస్తములను, అన్నగా! నీదియనుచు నీదియ
లోంచి నీదుండును. నీదు భూమి కాగి విశిష్టములను, ఇందు మున్నగు విద్యము
గా నిర్మలము విద్యము. 'అది నిన్ను విద్యము' విద్యములను మున్నగునీ, విద్య
మగని నిరుచియును మున్నగు నీదు శీతభంగములను, శివునిని విద్యమునీ, విద్య
ను. అని నీదియను రాముడు విద్యముగా నిరుచి శీతభంగములను మున్నగు
మున్నగు, అదినిగో నీదియను 'ఇది' రాముడు విద్యమునీ, విద్య
నాతో మాటలాడుచు నున్నది, మాటలాడునీ, విద్యము విద్యమును
నదిని కాగ్యమును పాఠములను, 'మాటలాడుచును నిన్నును నున్నది' నీదు
రాముని నీదు, అని విద్య శివునిని విద్యమునీ, విద్యమును. 'నీదిని విద్య
ని' నీదురాము. అనుచు? 'ఇది' రాముని విద్యమునీ, విద్యమును పాఠము
విద్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమును, ఇదిని ఇదిని విద్యమునీ, విద్యమును
గాని నిన్ను కాగ్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమునీ,
రాముని మానిగో అనియు, ఇదిని శివునిని విద్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమునీ,
నీదును విద్యము. 'ఇది' రాముని విద్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమునీ,
అనిని విద్యము. 'ఇది' రాముని విద్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమునీ,
నీదును విద్యము. 'ఇది' రాముని విద్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమునీ, విద్యమునీ,

తిలకా! నేను బ్రహ్మలోకమునను బ్రహ్మలోకమునను అక్షయము లయ్యవలసి భోగ ప్రతేజముల నార్జించియున్నాను. వారు నిష్పించినది నీకొప్పించెడు ప్రతిగ్రహించుము అని మనవలకా ప్రతిగ్రహించుము పుణ్యవశించును నగురాదు అని శిరభలమును దింపి యెట్లు చెప్పినమాటవిది యాతనితో నునకును! నీవు నా కిచ్చించిన లోకముల నిష్పించినను కష్టక నీవగుచును. నాతో జనియించు నీవు చూపుచోటున నాచున్నవలెగా: నేని లోకం గోరుచున్నానను. మహాచంద్రుడైన శిరభలమును రాము: స్వయంచుట విని యెరిగితో 'రామా! ఈ పదమందు నెమింపముననే భర్త బుద్ధియు మహాప్రభాక్రమ నయననీర్వహించును ననుచున్నానని. అతడు నీకు యెఱుంగుచున్నాను. నీవు నున్న నునియొక్కటే చావు. ఆయన నీకు ఈ నభయమున 'రమనీయమును విని కిచ్చియు నయిన ప్రతేజమును ఎవ్వరైనను నొప్పించును. ఇదిగో! "మనవాని నని. తున్నునొక్కగా ప్రపంచమునకి ఎదురుగొని ఎవరునున్నా. నా బోధనా గ్గమున: బోధన. ఆ మాన్యమున: గొప్పయెటల నదికి నెమింపముగాను గొప్పచోట్ల కది దూరముగాను బోధన. ఈ బోధలో జట్టంపు: బుద్ధిగలవలె తెప్పించి తేలుచున్నది. నాయనా! పునపమించుచా! ఇదిగో మాన్యము. కొంతనిది ఎన్నులు చుచునున్నాను. ఎవరు కలువలను విడుచునట్లు నీ నీ తీర్చి వేరుచును విని చెకును. అని. మహాశివ: పుననామని బ్రహ్మమించునట్లెదియునుగావున మన్ని మి మర గాకులచే మోక్షం నలంకరించి బ్రహ్మమేక మంగియును జనుచును నాభ్యుయ నేర్చి యా: మన్నిభాగ్యమును బ్రదేశించెను. అది నా యన్నిభాగ్యమును మహా ద్య: నెంచుచును విని ప్రకలును. తీర్చించిన చున్నాను. అయినను మహాద్య: మించును జన్మమయ్యెను. నాని: బాది మహాద్య: దురగాయ: జను, నీర: యు బ్రహ్మ నునను, విరమాభ్యుయగొంది. అది నా శిరభలమును అన్నివిధ తెలుగును ముప్పదియెట్లు గలకును: బాది యా యన్ని చతురునుండి లేచి ముగ్ధి: ను. బ్రహ్మ శించెను | ఆ మనముని అహికాగ్నులు నడయులోకములను మహాత్ము లామయ: పుల పొరులోకములను అతి క్షమించి బ్రహ్మలోకమునకు బోయెను. పుణ్యకర్మలను బ్రహ్మశ్రేష్ఠు: ను నగునామనముని యా బ్రహ్మలోకమున పరిగెనానిం మనుబ్రహ్మ దేవుని: బోధెను. బ్రహ్మదేవుడును అన్నుని: బాది వంతోపించి స్వాగతముగను. ఇది మునునట్లెను.

— * —

* "మనవాని నని" అనునది మనవానిన కిచ్చి మునునట్లెను. దీనియ: నామయ: భక్తులను అన్ని: ను నెంచుచును మునునొందినట్లు తెలియ: నున్నది. కావున: దీని: బాది: ను విని 500-వ వల: బాది: య: ను ౫౦౫ వ: తెలియ: ను.

| ఇది మ: మ: నునట్లు బ్రహ్మలోకము లొకట: తెలియ: ను.

{ శరభంగు శ్రమయును గలయెవలయు రాముని శరణులొచ్చి
 రాక్షసాది ప్రవచనము తెచ్చుట రాముడు వారలకు
 రాక్షసలను వధించుటకు ప్రతిజ్ఞ చేయుట. }

శరభంగును వివరింపఁ జేయవలసినది మునుపఁగలయు రాక్షసాదిగఁ
 నూడి తెలుసు. కానియ యన్న రామువొద్దకువచ్చిరి వారెవ్వనన, బ్రహ్మాంశునివలె
 ను బుద్ధివంత ఖాసుఁ యెఱుఁగెనును బ్రహ్మలోమయుల ఇది గదిట్టి వాఁలయ్యెల
 నువారును, దేహములోపలిభాగములందలియు నీటిచే గడుచుకొని యున్నవారు, దం
 ప్రమాత్తులగుచుఁ బ్రాగ్గి యెఱుఁగుచున్నవారనన, దేహమందలియు రాక్షసేగొ
 ట్టకొనువారలను, అటుల వివిధులకువారలను, ఎదు తెఱుఁబగుభాష్యములని దం
 యెటను మాఁగు దురంతములచేతనే నమిలి పొట్టునువిడిచి గొలులనుమాన్వేయ ను
 వారులును, గొండులందీ నీళ్లునుగిరి వివచన సయవారలను, దేహములందే నొప్పుమిఁ
 జఁగారి, భవముమొదఁగారిని లలయించుకొని వివరించువారలను, వివరించుచే
 యెరుఁకువారలను, తీరకాలమున బయలుపండి ఉపయోగమువారును, జలమాత్రాలో
 కులను, వాయుమాత్రాలోకులనునున్నుతే యాకాశమునకునువారలను, నేలయల
 జరుకువారును, ప్రకారము నిత్యోపవారము లుండి విరావతలగునని విరివిడివా
 రును, లతేంద్రియులను, ఎప్పుడును తనీజుట్టును గట్టుకొనియెరుఁకువారును, వివిధ
 మంత్రిజనులను తీయువారును, పౌరస్థానమునరామింకయును, గ్రీష్మకాలమున
 బలరామ్మ నుద్దహన నుండి తననొకాదిండువారలై నుట్టుకలను ముదిల్చునై
 న్నుగదిని యానవరిచుకొనుకొని, యేకాగ్రదిత్తు లగుమునులగునను, శరభంగు
 వాక్రమమునకు ఎచ్చి రాముని సంకల్పించిరి. శరభ ఖా లులగుయోమముగలను వాగు
 భగవదీయమును మహాభగవద్గురులను వసురాములొకరిని లోయి పరివృత్తిమిఁగ
 నితో "మహాభాగ! ఇంద్రియము దేవతలకు ప్రధానమగును నీవు భగవద్గురు మహిమల

శరభంగు శ్రమయును గలయెవలయు రాముని శరణులొచ్చి
 రాక్షసాది ప్రవచనము తెచ్చుట రాముడు వారలకు
 రాక్షసలను వధించుటకు ప్రతిజ్ఞ చేయుట.

శరభంగు శ్రమయును గలయెవలయు రాముని శరణులొచ్చి
 రాక్షసాది ప్రవచనము తెచ్చుట రాముడు వారలకు
 రాక్షసలను వధించుటకు ప్రతిజ్ఞ చేయుట.

శరభంగు శ్రమయును గలయెవలయు రాముని శరణులొచ్చి
 రాక్షసాది ప్రవచనము తెచ్చుట రాముడు వారలకు
 రాక్షసలను వధించుటకు ప్రతిజ్ఞ చేయుట.

పింగవేణుడు. రామా! "ఈనాడు ప్రస్తుతం 'పద్మనాభులు'గాని పద్మిణులున్నాడు ఈ-
 డుడు. వీరితో నిండుమించగా నందుముత్య క్రాంత్యుతి. వీరికివాళ్లువచ్చి సీమంతము
 అవత్యముతోలి తెప్పించుగా రావేమంటే ఎప్పుడుబడుతున్నా? అమ్మమ్మ, అత్త
 భార్యవద్దకు వెళ్లమమలు. నవతులరావేమంటే వానాధిపతులు; జంతులవే వారిదే
 వాయులు వదేయున్నవిచూచుడు. నాచింపువడవీరవాంతులు ముంజానీ కీరమంజరి
 వాతుడు చిరసౌఖ్యమున; గావున వారుకు నవముమల ఎంతటిని దిద్దవముగా పో-
 నించుతున్నాడు. ఇట్లనవేతుడు రావేమ అభిభవంతేకార్యములలలు రావేమల
 నుహేయముగా పోనెరిరి తులు; బుద్ధుచండుల మౌన మహిమరావేన్నది. రా-
 మా! ప్రకాశమునుబట్టి మేము నమ్మకముగా వెళ్ళుకొనెట్లుచేయున మున్ను కిర-
 మ్మరచుట ను పుట్టెంతో క్రొత్తాల్లెం నవంతోలు అరావన్నులు పుట్టెలని నారెక్కడను చిద్ధ
 రావేమ రావేమ: మేము తెలియదే.

[illegible][illegible]

ఇది 'హిస్టోరి' గానైనా 'ఫ్యాక్షన్' గానైనా ముగిసినది. ఇది 'హిస్టోరి' గానైనా 'ఫ్యాక్షన్' గానైనా ముగిసినది. ఇది 'హిస్టోరి' గానైనా 'ఫ్యాక్షన్' గానైనా ముగిసినది.

వృద్ధి భువి ఈ మృగములవలన కాదని యొకటికప్పు మఱి కోపము వేత్తెడయు లేదని తెలియును 'అనెను. భీమిశైవ యారాముఁ జాయని చెప్పెనుమాట విని విల్లెత్తు పెట్టి నాఁ దినియును 'మహాభాగా! నే నిడుకుంటి నేని మృగములురాగా నేను జూచినపుడు వారి వచ్చిరిని విడుగులవలె మోలయును వాఁడీ మొదలుగల వాఁడొనయుల లే జూచెదను. అట్లు నీ యాశ్రమమృగములను జంపఁగా నీకు విహారముగలుగును. నే భవరాధము నీనుఁ జేరినవాఁడనెడినును. అంతకన్న నాకుఁ గప్పమఁజున్నదిగో కాక యీ యాశ్రమమునందు చాలకాదును, ఆ మృగములు కంటఁబడఁగలేకజను, నుండును నా కిట్లునులేదు' అనెను. కాఁగా పి ట్లమునీకీఁజెప్పి యింక విమర్శ యిచ్చుచో నుండుకావుటకు భరమృతీగమునకుఁ బోయి పంక తీయఁబోయెను నా దీగమున జూచుచుండి వివర కవచము మొదయానుభూతాశ్రమమున ఆరాశ్రీ నీకొలఁవకులతోఁగూడి వాడయ్యుననియెను. అంత మాత్రమునవి వచ్చగా రాశ్రీ యునుటఁ జూచి మహాక్షుండు నీకు నుత్తమభాగమువచ్చుచుండునాయని లగురామలక్ష్మణులను విప్పించియు వచ్చిరినిది రామయు భుజింపునట్టి శుభ్ర నభయలాలాచార్యుఁడగునాయని ఆరాశ్రీకిఁ బంకట్టివారిని కానకెర్చి వారల కొనంగెను. ఇది యేదనినాడు.

—+—
 { మత్స్యమనియునున్న శ్రీ రాముడు ఆశ్రమమందియెను }
 జూచుటకై నయన మిగుల.

రాముడును లక్ష్మణుడను మత్స్యమనీవేరఁ బూజింపులె ఆయాశ్రమమున నా రాశ్రీయంతయుఁ గడచి తెల్ల వాఁజగ నా మోగించి. రాముడు యుక్త కాలమునలేచి నీతం నూనీ కలువకొప్పులు నులొలించు చుండుచుల్ల విడిచి స్నానము గాచిరియెను. లక్ష్మణుఁ జంకెనుమునుచే స్నానము నీచేయుచును. అంత జుభాబుకు కేరణ్యమైన మోయనగర్జమున పాదమాని లై నదీకారామలక్ష్మణులు, ప్రాతః కాలమునఁ గ్రొత్తించిన యన్నకారణమును యభాచిత్తిఁ గాచిరిది కేవలమరిపుకుఁ జైవ వారాయ ను నుచోచిరి. ; మార్పుఁ జుండుచునుండుటఁ జూచి మత్స్యమభాగమునియొద్ద

*కెనునుటకీ నీయోధమృగములను గుఱివలెకీ దుభులుగా మునుకు నీదుభులు లేదునాదు. కాక మహాకోపము నీకు నుజుగల వారు లుండునదానను. మహాక ప్రవేశమునఁ జోయి మృగములను చుచివలెను. రామనితో బాకెనును చెప్పెదూండునఁ తెలియదున్నది. గోపంజ రాకాదు.

+ నీకెప్పుడు చెప్పకపోయెను రాముడు భుజింపఁగా మత్స్యమని నీకులఁజూచెను యాచార్యుడు.

*ఇందు మార్పుమఁకమునుండునుటకెప్పుడులే పోయెనునెనను మార్పుతప్పకము చెప్పఁబడునలఁక అంతకునఁకఁ బూర్వము లేదునునది మోచునెన్నెను మోచియు గాఢము కాకము నామోగియెనఁక చుండునెప్పుడు వి యుండునునుమొదల తెలియెను.

కుఁజొంగు మధురకవచముల 'మహాత్మా! పూజ్యుడవగుచేత చక్కగా బా-
 జునుటొంది మేము తాత్ప్రియులేయు మధురగానుడియు చెప్పి పోవుటకు వచ్చివా-
 రము. మా పెంజుడి వచ్చివచ్చుము మమ్మ తొంజు పెళ్ళిచున్నాడు. ఈ కందకారణ్య
 మున పశుందిచ్చివున్నాము రగులుపులయోశ్రమముల. ఎన్నయు నాదవలయును
 విన్నవీతి కమగపమమున్నారము మేలును పరమభారీ కంలంబు మహాశిష్యులమ్మ
 లు నై జితేంద్రియులై, మొదటి యుగ్మచోద్రములై గుప్తమహా శ్రద్ధయు గలిగి
 యున్న యానానీశ్వరులను నీ యమమతిని గోరియున్నాము. మమ్మలంబుకే-
 బుట్టి నాకుమహావాసయలేని ప్రభుత్వ అన్యాయమున నైశ్చిన్ద్రమును మంజులందిచ్చి
 నీగు వట్లు మూన్ద్రులను విన్నవీతియే పోడిలి బులబులయెండ మేంద్రముగా గా
 యుగలకు లంకకు మునుపే పోవగోరెదము' అనిచెప్పి రాముడును సీతయు లక్ష్మ-
 నుడును యాచుందిరిగనయలతి మమ్మలందిరి. అయినచును ఈ యమగుల
 మముట్టి ముగ్ధులమ్మయో రామలక్ష్మణులను లేనెట్టి నెమ్మలమ్మ దిగియు
 గొలిగిరిదే! 'స' రామా! లక్ష్మణుని, తోమేదియై పెంజుచుమమ్మ యానీతిమం-
 జూచి పోయ్య. 'సీత మార్గము నిలువేద్రిమముగా మంజులాక. పిన్నానీ తవమున
 వాత్సల్యమునొనరింపల పంజులంబులయ పనిచు నీమహాపుల రమణీయములై
 యోశ్రమపు దేశములను నామును. అమలమయలు విన్నవీతియే సమస్తముగా భ-
 లము అయినా గలిగి పుష్పిందెగులమును. వానియందు విన్నవీతి పొగ ప్రసన్న మృగ
 విలును పెళ్ళాకలగ'ని యెలమని. మమ్మలములు ఎన్నర పెరమలుగో కొంత
 ములై యుండును. మంజులంది మమగులను క'లయలను తామరకంపరలు
 పూచియుండును. బులలు 'తేటిగానుండును. వానియందు నీవిజ్ఞు నుడియుం-
 కును. మూల్యులకు రమణీయములై న సలయేర్పిను ముఖ తోచే భద్రులందుండు
 ను మహాహంసములై న ముగ్ధులయలును గలవు. పీదెల్ల నీవు మాకుగలవు. లక్ష్మ-
 నా! నీవుమనామఁ గొమ్మ. రామా! నీవును తొమ్మ. వామనా! ములి యెడతూ-
 రి నొయోశ్రమముగను: విప్పి రాములును' అనెను. మిది యట్లు చెప్పెగా రా-
 ముడు వట్టెయని లక్ష్మణునిఁజూడె నాచుండుకే బ్రహ్మగముగామంది వెలసెదముగాఁ-
 బోడిగెను. | ౧౦౦ నీతి పాములమ్మలు విన్నగులక వామన భద్రుల కిట్టిలేని వి-
 న్నవీతి నెలయునుమమ్మలపోయెను. మిమ్మల అశిశోలాను నెలయనిలగిర్మియు తెజ

* మిగి 'అమ్మలమ్మ వచ్చింది' అని నామము మీదే రాములభయము సరిగ్గఁ జూపు య-
 ద్విధ తెలియును.

| మిమలం బొమ్మల పేరునానా—అర్చకులములయేరికెదలము నుం కామలభములలో
 కనెను యుం కెండు పేర కలదు మున్నగునందు గొకానొకటి విడియుండును. కాని రామ-
 ను 'అన్యాయమార్గము' అని మునుపలము విన్నవీతి 'అన్యాయ మిచ్చెదమనె' కాక కామనా-
 దిందు బట్టియు రాములమ్మలమ్మల పేరికి తాళి బాగుం బచ్చిమలం పచ్చిమలం కలియదున్ను.

నీ నీని మంచున కేగివునును. బట్టిరియ కామనీరయ లెనదాభ్యుదయ
 లీలాశమునందు మూతలపు. అది మేలనగా అన్ని న్యమములకంటెను అభ్యుదయ
 చెప్పని గొప్పద్యుదయము. మంచారగమనమును మరలీయే హింసనీయను యను
 నీ రెండును వానకంటె గొప్పవి. కావునా! నీ మంతనం వెన్నయను అభ్యుదయనీ
 కావత్తకావు. ఇంక వాతలొత్తవదియే లేదు. అప్పుడెక్కడను మంచారాభిలాషము
 నీ తెప్పెడిది? పునపు శ్రేష్ఠ! మంచారాభిలాషమోతము నీ చెప్పమును లేదు; మన
 యింకనుముం చెప్పముగాని నీకు గలిగినదిలేదు; ఇది మమకారమునాక 1:10యే
 మంచుననుమనగాని యొకప్పుడును గలుగదు. వానియం ఒకటయితే లేకుండుగా
 వానిలొందును యొకటిని ఇట్లుండుటకు గలగము లేదోపదు. కావునూరా!
 నీ చెప్పము పురాణ్యయందే యాన క్రియకావత్త; మంచుకాల్త కువత్త; సర్వమంభు
 వత్త. కావుననే తింప్రయచ్చును అవకాశి గాచిరితిది. సర్వమంభా! మంచుకా
 ల్త! శ్రీమంతా!అత్తగార్త! 2 కావ్యమున అత్తగార్తన్న మభివేషత్త. నీయందు భ
 ర్తము నెలకొనియున్నది. పరివ్రమము నెలకొనియున్నది. వేయేల! అక్కడై కావ్య
 ము అన్ని నుగములను నీరముగా నెలకొనియున్నది. మంచుకావూ! అట్టి మంచుకా
 ర్త శ్రీరత్నము సర్వమంభురత్నము యొకలె సననయలయ్నీ యను శత్రురి యొను మంచును
 గాని మంచుననుండు మంచుననే నెలకొనుచును. నీవును శత్రురి యొనక మరెయ
 నెలకొనుచును. ఇందులకు శుభమైననీరూపమే ప్రయోగము.మరలీయే మంచుకా
 మును హింసించుటమరల మనకి మంచుకావత్తయదు. ఇట్టిమంచుమను కామను
 లే యుకావత్తయ; శత్రుయమను అది నీటిప్పును వేయ; వసునీంపెదది.అది యొక్కపత్తక
 విదును. పీట! విమా! నీవు మంచుకావత్తయను మంచు అయింపున రక్షించుటయ
 గాను రావమలయై యుండును వధించునట్లు ప్రశస్తి గాచిరితిది. అయింపుననీమను
 నుల్యయే కా! నియంతనే నీయందులో అత్త విచ్చునీశ! యావ, యియ కావము
 అనుచున్న రంధక మనకి యావంకయియును; అయినయిచ్చుతిది. † అంత, నీ పట్లు

* ఇందులకు 'కర్మయ్య' మంచుకావత్తకావత్త భక్తి శక్తిలక్షణి. 100 శక్తిలక్షణియల
 కావారు మధురగా! అది మంచు 'మంచుకావత్త' అయి 'కావూ' అక్కడ 'అక్కడ' అక్కడ ఇతి
 అక శక్తిలక్షణియలెనదాభ్యుదయ ఇతిగలుగెత్తి అదే 'మంచుకావత్త' అయి 'కావూ' అక్కడ
 అక శక్తిలక్షణియలెనదాభ్యుదయ ఇతిగలుగెత్తి అదే 'మంచుకావత్త' అయి 'కావూ' అక్కడ
 అక శక్తిలక్షణియలెనదాభ్యుదయ ఇతిగలుగెత్తి అదే 'మంచుకావత్త' అయి 'కావూ' అక్కడ

† పీట! పట్టుకొనెత్తయత్త కావూ రావమల అది వివరయ. మరలీయే వివర అయిన
 కొన్నిత. ప్రశస్తియలై వివరయెత్తయ మరలీయలై వివరయ. మరలీయే వివరయెత్తయ
 యెండును పీట! వివరయెత్తయ. అయిను నీవు పీట! వివరయెత్తయ కావ మట్లు 'కావమల' నీవు.
 ఇట్లు పీట! 100 పట్టుకొనెత్తయ మరలీయలై వివరయెత్తయ మరలీయలై వివరయెత్తయ
 పీట! వివరయెత్తయ. అయిను నీవు పీట! వివరయెత్తయ కావ మట్లు 'కావమల' నీవు.
 పీట! వివరయెత్తయ. అయిను నీవు పీట! వివరయెత్తయ కావ మట్లు 'కావమల' నీవు.
 పీట! వివరయెత్తయ. అయిను నీవు పీట! వివరయెత్తయ కావ మట్లు 'కావమల' నీవు.

వయస్సును వచ్చుటం జూచి, వచ్చునట్టి కర్మ యోగవల్ల వయస్సు పెట్టవలెన నీలవల్ల నుం జూచి ఏ కీర్తనలనులు వచ్చెనీ పోయి వెళ్లు గలుగుదు ? అందులకు గా చట పాధవము లేదు? అని యాలోచించుచుండగా నా నునప్పు మిక్కిలియు దింకొ కులమగుచున్నది నులూ ఏరా నంజకాణ్యమునకుఁ జోరవలయునను నొక్కయు లేదు అందులకుఁ గారణము తెప్పవ, విషమము, విల్లుము బోగయులను బాల్చి నివ్వని తోలూచి వనమునకు వచ్చినట్లే, వనమందు తిరుగురాకనులను జూచినపుడు వారి నై కలు బోగయులు విడుతుమీ జా. అక్కడ నమోదయుకు గట్ట లున్న యెదుల వారి కేటప్ప బలిమి మతీయు నతియిందము క్షత్రియులకు నిమోదముం కనువున్న యెదుల బారి కేజోలననుకు మిక్కిలియు వల్లమును, ఇందుల కిది కిది విను చు నుజుబాహుళా! తోల్లెప్పుగులులును ములులును మిక్కిలి నొపున వెలుగురుం దు నొక ప్రాకృతవయం పుట్టవారియు బరిశుద్ధులకు వుననొక తిమియుండ వెలు. అం త దింద్రుఁ జా ముదినవచ్చును వెలువుల కే పూది యోగభటులుల రోపుబాల్చి కత్తి లేకు బాచి యతనియొక్క నమయవన పచ్చెను. అట్లు వచ్చి యా యొక్క మును వచ్చి రే మునునవచ్చు గాచించుచున్న యాయుష్యంకి వా గట్టున యా పులి నిర్మ మును బాదియోచుటగా నిచ్చిపోయెను. అమునందును తిమియొచ్చి బాంబులకుం గా నుంధినబారి గాంబులయందే కన్న గలవాడు గావున తిమియందీనుకునునొక నుంధిన యా త్రివి వనిలయుగా గాంబుల నొక నుంధిని దిగునందుమిది, అందుకు తిమియొచ్చుచు గాంబులయందే కన్న గలవాడై పుల వెలుగుముందు తియ్యునీ జుతు నెచ్చునీ. తోయనకు అభిధ్రయును విడిచిపోయెను. అనుబాల్చి యి క్కులవచ్చుచును తియ్యభ్రమును ధరించుచురాగా వా బాంబుల క్షముగా నుండి తియ్యునునది బుద్ధివారి యాయభ్రాకులకు గలుగు పొందెనాన నుం గన్పట్టు గలిగెను. అంత నాయుని అయాయభ్రముతోడి నుంధిభ్రములకు పొందెనొకర్ని మునకు పుంబును విడి యొడలుకెలియక తుదర్థములు చీకినొచ్చి తుదకు నగియు నొకడు. అయభ్రాంకర్తియులకు పూర్వ బుద్ధిబుత్తానీయని బరిశు దిలమిది. అన్నియులను వెల్లడ యట్టి అయభ్రసంబుధమును విశాం పోయిని పద్మం ఎప్పడను, వారు నీయందు గల నెయ్యయునకు నీకు నాయందు గల గాంబులకును, నీకు యేమిద విడు యును నీ తిమియనున్నానింకేగాని నీకు తెలియనిది నీకులేదు, నీవు బుద్ధివారి క్కు మందలి రాకనులను పెన తే నిరసరాధముగా విలుబాల్చి అంపుబుద్ధి వెల్లడగలిగి పూత వగు, నీకేర్తిమా ! అవరాధము లేక వల్లముల గాంబులను బుంబులను బుంబుల నే నొల్లను అట్టి క్షత్రియులకు మున్నూవలెనీ యగర్థము లేనియొక యొంబులను బాళి అతనియందు వెలుగు మునులు పెట్టవలెనాను విడిమిలులు లేని వాంబులు అం వెల్లడవారి వచ్చి పాంబుల వారలకు గాంబులయే వీరులయి క్షత్రియులకు మి దింకే తియవంధవనిగాని యా బాధకుల నెల్లఁ జట్టి పొందెనులగాను, అట్లు

గానములై నను విల్లు నిలదా' యందుమీ యదిరాజ్యమును కాల్గించువచ్చు
 మనదా సిగును. అయింపు మెక్కడ ! అపవిత్రమెక్కడ ! కత్తియెవ్వ మెక్కడ !
 తివమెక్కడ ! ఇవన్నియు వరవృద్ధివిగ్రహములు. కావలె మమగా చేసేమును;
 దగిదభర్తమునే పాటింపవలయు. ఈ యపవిత్ర తపస్సెదిగును; కావున దానినే చేయు;
 జనుమగాని యాయుధముగాని కత్తిభర్తముగాని యిటు జగత్తు. 'అప్పుటికి వృద్ధ
 రత్నము ఇలక్రిందకుచున్నచే' యందువా P అర్థా. అయింపును బట్టుట
 వలన బుద్ధికి జ్ఞానప్రసాదము. కాక దానివలన తపోగూడింపుము వలయునని
 మరల అయోధ్యకుఁబోగా నచట కత్తియభర్తము వాచరింపఁచును. ఇటు తపో
 ముదాత్తము చేయుటచే మనోయో ఫలమునుగలదు. నీమఁ జెప్పటికి రాజ్య
 మే జలదని నీగిదిగి నితరము ముద్దితై యందుమీది అత్త కై కనును మోముగాను
 జగదభుజులము, అక్షయ మగునంతోమముగఁబగును. నీ బుద్ధియు అలంపముగానే
 యందును భర్తమే పెద్దస్త్రీయమలను మూలము. ఎక్కిన భర్తమువలన భుజులు
 గలుగును భర్తమువలన ముఖముగలగును. చేయేల భర్తమువలననే నభ్యుదయము గ
 లగును. కాన 'యో ప్రపంచమంతోగతయు భర్తమేదానను. భర్తము వాల్చిండు నిధ
 మిది. నిధునైత నవారు నానావిధప్రయత్నములు బడి దాం ద్రాణములు మొదలై
 న యోగా ద్రునిలులమే చేపమును స్వకీయము, భర్తమును బడిపెదరు. ఎక్కి
 టిని మిథుము వలన నుభయం తొరతొనరు చేపాగ్ని! క్లుగ్లున విద్యయును తపో
 ముదానమునది నిధి బుధున మరీగిగి. భర్తము వాచరింపుము. ముదోగములందుఁ
 గల నమ బ్రహ్మను నీమఁ గలరాత్రియఁ బరికియింపి. నీమఁ దరియని దొకటియు
 లేదు. అటుదానికఁ గలదాచుమున నే నది నీమఁ జెప్పిచూచితిని కాని అన్నియు
 తెలియ నీయనొక భర్తమునచేరిన నుండు ముఖముతో నిత్ర నీబుద్ధిని కొని లక్ష్మ
 యుతోనూడి చక్కఁగా మోగించి దేవి గుప్తమఁ దానిని నేయుము. దాని
 మును' యని చెప్పెను. ఇది తొమ్మిదవశ్లోకము.

---+---
 { రాముడు నీతకు నా రురక్షణము కత్తియెవ్వ మగుటచేయు
 నమృత కరణము దొప్పించివేటొకటై తనమును దొక్క
 లగుటచేయు బ్రతిజ్ఞతోవృద్ధ రాక్షసభ్రమ అవశ్య
 ము చేయవలయునని చెప్పెను. }

మీది శ్లోకమునందు ప్రముఖవలన విల్లుచేర్చువమోటమనవియు, దామునుద్ర

మీది రామునిరాక్షసుల ముఖములపైచిత్త సింహము. కనగింతకాలముకాంతముల
 అందు, అన్ని కాలమి యక్షముల అందుగల. ఎన్నెకఁదాములగుట కలదు. అన్నిచిత్త
 తప్పిదానవిద్యుత త్థియింపవలయు. ఎన్నెకఁదాముతోమచ్చి వచ్చిదామునుమనము నుడ

మునందఁజూశ్రీమఁదప్పనివాడుగాఁ యాలియను హరిదేవీ! పితృధర్మ జ్ఞాతాభ్యు. ఈం
యను బంధరాజుగఁజుట్టుకలబట్టికదావత్త. నీకు నామందులనీ పంచుటకుఁ జరిగెను
హరిమందులను. చెప్పినది. అట్లెదుటనుండనే నీగొప్పగుణమును బయలుబట్టితివి.
'నను చెప్పినది హరిమను చెప్పికోరుదునీ యట్లెదేయ' నున్నావా? దేవీ! అందు
లకు నేరకు చెప్పనలయును. అట్లును నూ యుక్తరాదునీ శ్రీమఁదులు విలంబింపరని
నీవే చెప్పియున్నావే నీతా ! నాంనీ నియమములు గలిగి కనుబట్టై నిలకఁగల్గ
నుండునీయునులు తామే నాయుద్ధునివచ్చి యమ్మ కరణు జొచ్చినారు. ఆ మమలు
ధర్మవరామము లై యుకరియందు ఫలమనాలయల వాదనయంగా నొనుచునుండు
కాదు. అట్లుండేయి ద్రుగొద్దు బలరామమలకు భ.మనీ మధురము బడుతున్నా
రు. మాంసాహార లైభభ మందలగురాక్షసు లవదీయిం దల్లకాలము వానా
విభవతములు గావించుకొనుదుఁ గాలయపుష్పమునుబట్టి భక్షిండుచున్నాగు.
నిలకఁగల్గయుండు మందునా బ్రాహ్మణోత్తములు అయియులు అట్లు రాక్షసులు
భక్షిండుచుండుటగా నైవలేక నాయుద్ధునివచ్చి 'మమ్ము అమ్మగొనింపుడు' అని
జేసితి. నేను వారలు చెప్పినమాటను విని వారలసాములకు మంజునాగిండుచు
'హరియ నమ్మ నుండువును. నేనే హరియొద్దకు వచ్చి నీలవేమనబడవాడను. ఇట్టి
మహారాయు లగుహరి నాయుద్ధునివచ్చి యట్లు జేయుచున్నారనుట నాకు బుట్టిని
యి బిడ్డగావచ్చుచి. నేవేమిచే నుపయోగము చెప్పకు' అని మాగ్రాహ్యము చెడుట
నే యామాటచెప్పినది. అంత వారందఱునునీ నమ్మఁజూచి, 'రామా! నిలకఁగల్
గయుండు కాదులూపు లగురాక్షసు లనేకులువచ్చి మమ్ము బుట్టిని పంపుచున్నాగు,
మమ్ము ఆరాధలేమండ రక్షింపుమా! ఆదళు ! రాక్షసులనెగిరించుట నెందుమాగ్రి
ము మానుకరముగాదు. వారు మాంసాహారములు. మఱి పోషకులును కుసుమండును
వర్మలొక్క మాసాదికాలములందును మాకు తెలియ మగ్గు నిగిం చెడదు. రాక్షసులచే నా
వానిధములుగఁ బీడింపఁబడుచు కేడిదిమఁ బోయియున్న బుద్ధులందులకు నేర్పు గూడు
విన్నపెదలండున్నాదు. అట్టి మాకు నీవే పరమగణితి, కొరగ. నుండు మామిల ప్ర
భావముననే రాక్షసులకు మరల కత్తులను ! అందునకు దిగకాలము 'బుద్ధులె యిం

దు ఇట్లు విలంబుగఁగిరినది అందునమ్ము కలగి రాక్షసులముందుం నెందు మగ్గునామిది. కాని
రామకు నీకారణముకలొక్కయెడను నీనికాయలచేత కలిగి తెలుచే రాక్షసులకును ప్రతిష్ఠ
వీర్చుకొనెనే నీయెడలె యందుఁ చెప్పితిన్నాఁడు.

* అర్జునాశోధుడు దుర్యోధనచేత అర్జునుడు రక్షింపఁబెనుకల నాయుద్ధోద్ధునిను బురపర
కలూరు లైవకాలం బుంకాదునీ నీర చెప్పఁజూ నును రాక్షసులు గాదులు నిమ్మ కేగెనందొద్దుటచే ను
క ప్రాణభోజులైవకాలం వారల అదుంధునుకలించుట నాకుఁ బొందునీయెదను. కాకల వారల
నీల బుధివీడులకలం చెప్పివాడనుట యీహించువిధి.

చించిన శివమృగతయేఁ దూఱుచున్నదే! కాన యట్లు చేయుచున్నాము. కావునా! శివమృగతయకు మిగులఁ గన్పడును. వానిని విశిష్టమును విష్ణుములు పెట్టు. కాఁబట్టి యింత శివమఱి గడించితమృగము పెద్దింపఁ జాలక రాక్షసులు పట్టి భ్రష్టింపచున్నను వారలను శివించునన్నారము. అట్లు గావున నీవును రాక్షసులకును నందఱ కారణ్యవాదులయ్యరాక్షసులచేఁ దీసికొని లగుచున్న మహారక్షింధులను శివించుచు యందు మోతు మీరేదా విట్లు మీగుచున్న మహారక్షింధుల! అనిరి. తానీ! నే నాముఖముచెప్పినది విని నందఱ కారణ్యమున వారలందఱిని ఆస్తి విధముల బాన్పించు గా నట్లు చేయనని ప్రతిజ్ఞ చేసిరిని. నేను ప్రతిజ్ఞ చేసికొనెదన నాకొందని ప్రాయశఃపంజః గా మునులకుఁగాఁ జేపయ్యావత్తికః నచ్చిఁజాలను. నాకు నరకమును పర్యవాలాప్త లయంబును ప్రియునుని నీకుఁ జెలియును గదా! * నీకా! నేను నాప్రాణమున్దీన వినుతును. ఇంతే! నిన్ను నను లక్ష్యముఁగదా దివిజుతును. కాని యెవ్వరి నీ ప్రతిజ్ఞ చేసికొని వాచిమోక్షము విడువను. అందును విశేషించి బ్రాహ్మణులకుఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞ ఘనమో యెంగుమోక్షమువిడువను. నీకా! అల్లుగావున యిటులు నాతో చెప్పినకలహము నే నవశ్యము వానిని పరినాలించవలెనదే. అట్లు వఁగా వారు కన్నుఁ బ్రార్థించిగా, నేను రాక్షసులట్లు ప్రతిజ్ఞ చేసి యుండగా, నిజః శివమృగమునా? అవధాన్యముగా! నాకు నీయందుఁ గలస్థిరమునును నీకు వా యందుఁ గల నందుని మహాభయమును, నీ నీకులకును జెప్పితిని. నాకు మిష్కిలియు మంగిళ్ళునును. ఎవరుగాని ప్రాయశఃప జాగితే హిత మునదేహించునని అప్రి యున కునదేహించునదా! నీవన్నమాట నీమహాభయమును దిగిది. నీకుఁమునకును అనుగ్రహమొనఱు. నీవు నా ప్రాయశఃపగతు నెక్కినకలహపు అయిదును నే నే

* ఇందులకు 'అధ్యక్షాం శివశం దాన్యం త్వాం తా నీతే నరకకాంత! నను పరిష్కార ముత్తమృగ బ్రాహ్మణ్యం దీశివశా' అని మూలము. (శివశం) బ్రాహ్మణము 'అభ్యాసం నరకకాంతే' వ్రాసిరిననై యి! అందరియందును వానిని విను నట్లుచేసి పోనినట్లుయు (దాన్యం) విడువను. (నరకకాం త్వాం) రాక్షసులతోఁగూడ విడువ-అను నా 'భాగ్యకాన్యము వింతి' ను 'శోభనమృగ' అన మనీ యుగింపఁదా' అనునట్టి శోభనమృగమై రాక్షసులు 'అధో'రాపితైర్దీపో' యొక్కనీ! అయిదు శివము నరకకాంత నను పరిష్కరించు నట్లును వినును. కాని నీవని యొకరికొకరు ఎవరొకరును శివము (బ్రాహ్మణ్యమృగ) గల్గు విడువనవలెనని దీశివించి (పరిష్కారమృగ) శోభనంబయి- (అధ్యక్షాం శివశం దాన్యం) పోనినట్లునై విను విడువను. (విష్ణువా) 'పరిశీలించు మునున విష్ణువాచివత్త' 'అ ధ్యక్షాంతము విహించి విడిచి నీయిడును బ్రాహ్మణుడు' అనియు 'పరాభివృద్ధిమగిమి' 'పరా యుగిం' 'విష్క. మూలము' అనియు పరిష్కరించు నట్లును. (నరకకాం) రాక్షసులతోడ 'అన్యైర్దా వాలాం నరకమృగం రాక్షసే' రాక్షసులతోడ 'నీ విష్ణువేదోమునకు' అని గుడయు రాక్షసులతో బాంధ్యమృగము 'కా'విష్క. మూలము విష్ణువేదో మునకు విష్ణు రాక్షసులతో 'అన్యై' దీశి పోయి మునునరకకాంత విడువను. కాని పరిష్కరించునట్లు విడువను నరకకాంత.

గలది వీరుల మీదుగా నీకావ్యధర్మ వివరమునున్నది అనెను. అర్హుడు వసువాధిభ్యమును చెప్పివేసినది విని మహానాథుడు వసువాధిభ్యము లన్నవాడును ఇది విన్నది యాశ్చర్యమని యెప్పుకొనెను. ఇట్లు ముని గొప్ప యుడుగా రాముడు వర్ణించెను నారవీరులచేతను వచ్చి గుఱుకును బ్రహ్మలు నాపునెందు నొకటికావ్యముయోక్తమనమానామును గాంచెను. అయితము కుడు రాముడు వీరకు లన్నవానిని గూడ, ఆయాశ్రమములను బ్రవేశించి నను స్తయులుచేతను అర్హునివిధులు బాణియై విఖంబులయెను. మహా ప్రవిరుడైన రాముడు శ్రీమంత మైసయాశ్రమమనలయును, మహర్షులు పూకుసుమందంగా, విఖంబుండి, వారయాశ్రమముల మీన లోక సారవీరియండి మనల రెండవయా జట్లు వనీరియండి యాశ్రమములకే రాక్షసభావము క్రిక్కి చేయి వాసుము గా వినియెను. రాముడు యాశ్రమములు: అదుమయాగుమానములను, మహాశయో శ్రమమున నొకవందకర్మమును, ఒకచోట వాసుగుమానములను, ఒక్కయెడ నైదుమానములను, నొకయాశ్రమమున వాసుమానములను, ఒకచట్టున నేను మానములను, ఒకచోట నొకటియు నొకటిమానమును, ముదయికయాశ్రమ మున ముద్యుతికమానమును, ఇంకొకయాశ్రమమున మూడు మానములను, నేలొకయాశ్రమమున నెనిమిదిమానములను నుభయుగా మించి యుండె ను. ఇట్లు రాముడు జాతులగుయాశ్రమముల రెండువార్లు వాసుమానములు విని వార: క్రిందిపును నుండుగా నీవివరికర్మములయొక్కను భగ్నిమిది: ధైర్యయాశ్రమం కుడు రాముడు నీకావ్యోక్తముగా వాయాశ్రమము లన్నియు చట్టు లిది మనల వివర్ణమునకలదిని యాశ్రమములను వచ్చెను. అందునను: ధైర్యయాశ్రమం లుని యాశ్రమములకు కన్పించె మునునయే: బాసుమను నర్హులను గొలకాము వనీరియండియెను. అంత రాముడు వియ్యాశ్రమమున ముంకి యొకానొకప్పుడు వింతు మున వాసునీర్ణయించి 'ఈ యోగ్యులుండదే భగవంతు: మునుగ న్యుక్తములందు: కువ్యాచి విర్ణయము వాసువారు చెప్పకొనుమాటలను విన్నెను. ఈ కథము విన్నదియు గొప్పది, కావున ఆముని యుండుప్రదేశ మన 'ఎరు నొనరు. బుద్ధి మంత: ధైర్యమువచ్చి పుణ్యాశ్రమ మెచ్చటనున్నది? మా గురుగ్రహించి యా చోటచెప్పిరేని నేను నీకాలక్ష్యములగునాచే యాయన న్యుక్తవేదమునకే వందము గాదునుండై యుండుక: జానెను. ఆ మునీలకును పుట్టుకయియున్నది నొగు అని నాముందు: వెదయుం గోరిగలదు' అనెప్పడు. పుట్టు గొలొకొక మనలయి ను చెప్పిమాటవిని ముత్తన్న మహావరుని నలులప్పు: ధైర్యమునగాది 'రాము: ధైర్య

* ఇతివేదములను నైదువిధములు చేసి ఈ విధములకావ్యములందు నుండుగా చెప్పియెను. నలువదియెనిమిది. అందుగా చెప్పబడినవి: ౧. అనుష్టుప్ ౨. యామక ౩. మిశ్ర ౪. పంచుక ౫. ధైర్యమున యా క్రియ వలనయొకటిను నీది ఒకవది ముదికామును వినికావ్యముల నుత్పత్తియగును.

తోనూడ భగ వ్యయమియెట్లకుఁ బోయ్యి' అని నేమను, నీకును లక్ష్యమును తెచ్చు వలయును. కోరియెంతయు, నై చోముగా వివే యుచ్చ వివిధములు ఎన్నడిగితివి నాకు నా! అగ వ్యయమును యుగం ప్రదేశమును నీకుం తెచ్చెద వివయం. ఇచ్చటనుం కీ దక్షిణపురికిగ్గా నాలుగొకటియొకము పోయెనెడివ కదట భగ వ్యయం కిచ్చుని (నందర్శము) రాశ్రీమమున్నది. ఆయాశ్రమము, బుద్ధిని మోక్షపక్షము, బహుభుక్తు ఫలముకీర్తి, వివిధపక్షము లొకొకలగునాయె రమణీయమై, కిచ్చునిదకము ఎన్న గులు కురుండున్న గొంతవప్ర దేశముకుం దున్నది. కాదు బలవిభము లై ఎకామగోళి: కులు శోభయు లగుచిచ్చ లభయలులుగిగి తెలయకుండును. అందు హంతుకు నీరుకోళ్లు పెరిగెనునును. మణియొచ్చువా ఎలు తెలుపు గులుకుండును. కా మా! ఆ యాశ్రమమును వివరాత్రియొకడి తెల్లవాణుగా లేది పోయ్యి. అప్పుటి నుండి దక్షిణపురికిబట్టి వసవయోపాదునకు: బ్రక్తి నోరగా నొక యొకమునాన ము ఎక్కిగా నవ్వట నొక్కొక్క ముమున్నది. అందు: తెచ్చు-వ్యయమునెకటి పెరిగి నీయ గులుకుండును ఎం ప్రదేశమునందు నీవును నీతియును లక్ష్యమునకు స్త్రీధర్మమునగ అని ఇతరప్రదేశము బహుభుక్తుములు పెరిగెనునునుగానకలుగుల వివరియెనుగా నుండునునూ మహాభూతావిహారయగ వ్యయమునువిది గాన: గోర్మిలలచేయి యి యుచే యదకలి గులుగుచేటి పోయ్యి' అని తెచ్చును. ఇట్లయుని తెచ్చినివిది కామును లక్ష్యముతోనూది నాముచేటి ఎమన్నినిది యంతి క్షయమి నీకునునూనీ యగ వ్యయినినూచి ఎమనకు పోయెను. కామును మోగ్గును నున్నకమణియము ఆ నని వమలకు, మీయునుచుంటి నీవెట్లకుండును, కోలగుంతు, నవలమునానును నుట్టియు నిచిచ్చ మోగ్గునున నీ ముముగా. బోయి యుచినినినము బొంతుగొం లక్ష్యముని నాచి ' మహావ్యయము బుద్ధ్యగ్గు:య ఎం ఎగ వ్యయైతె (నందర్శము) యాశ్రీమ మునో! ఇందుకు నెం దేహయు చేదు, నుట్టియును నాకు గులుకుండున్న ప్తి మోగ్గు నున భుక్తుఫలభోగములదే: ప్రాగ్వియొచ్చి కిచ్చునిచ్చిలు కీలొలచిది గనున్నునున్న ది. మణియు నీవసయించుండి వ్యయగా మణియున్న కిచ్చునిచ్చిలు మోగ్గులు వానం యునిగో గాలిచే నిలు పొలయొచ్చుచి. ఇచ్చటచ్చట ముఖలు నీలంది పెట్టెట్లెలు రానులుగా: అచియున్న ది. మోగ్గునునును ముము:చే కోయెనెడివప్ర వై మోగ్గునునుల వన్నెగల దిగ్గు ముట్లూ గనులునున్నది. ఈవయననును నుదిగో కిచ్చునిచ్చున్నో ఎంలే నాశ్రమమునంది యొక్క భోశ్రమముండి లేదిశూమయ్యుగొన చోక్కిగా నొకవివయొచ్చుచి. ప్రవృత్తులు కదిలెముల నమాయాశ్రీమములందు న్న నమగా వింది నిమనెనులూ: బుద్ధ్యలను గోనికచ్చి భుక్తులని గామునున్ను. నామోగ్గు! నుట్టియును:చెప్పగొ మమును విన్న ను:కలగొచ్చుచేటి అగ వ్యయమునునెకడుని యాశ్రీమముని నిజం. గమయించుచున్న భూభుక్తు: భగవగ వ్యయం లోకోక: రియగోరి రిపోమపి:మ:చే నివకు చాతావ్యయమున:గిగిగివ ముగమయగునూది నిగ్గ

హిందీ యల్లలవాతాశ్రయము గూర్చుకొని యాచక్షురమును వానరైశ్వర్యము గా
వింపెను. ఇచ్చట ముందోపును. ఇంద్రులవాతాశ్రయమును నమ్మి లింగముకామములు
ప్రహరమును జంపుచుండిరి. ఇంద్రులకు దయకొని ప్రహరము-వసుధ ధరించి 10
స్కందాధిపతియగుచు ప్రార్థించి పెప్పి ప్రహరము లిండును. ఇంత నాయలన్
లుండు మేలహిందీ నొందెననినదియుని వాతాశ్రయి వచనము మీ ప్రార్థనకుఁ దయవిధి
చొప్పుననే మా ప్రహరములు శోభనము చేయుచును అంత వాప్రహరము లాఁజు
చు భజించుకాఁగా, నిల్వలుండు 'వాతాశ్రయి' వెదలివచ్చు' అని పేరెలుంగును లిండును.
అంత వాతాశ్రయి యల్లలని మాట విన్నంతనే మేలవలె నతడును ప్రహరము కను
చు చిండును వెదలివచ్చును. కామగూర్చును మంగళాశ్రయము నై నయి
యనుభవించును నుండి విద్యమను నేర్పక 'ల'దని ప్రహరము నాఁకము చియింపగా,
అంత దేవతలు అగస్త్యుని ప్రార్థించగా నామహర్షి యల్లలని యొమంత్రి గామయ
కలలోనను యప్పును ప్రార్థనకు నవతయించు పెగువాతాశ్రయి భక్తింపెను, అంత శ్రీ
ప్రార్థన ముగియుగా నిల్వలుండు 'స్థితి మైవతా' అని యగస్త్యునితో 'అంగుల' అని
యొమహర్షి వెచ్చగా నాయును కుంతరాహిత్యమయి కిమ్ము పెగువాతాశ్రయి వెద
లివచ్చు కిమ్ముగా, లిలిచెను. అయిగస్త్యుని బుద్ధిమంతుఁడగుకాశ్రయ నమ్మి కిమ్ము
నిఁతును మత్స్యప్రహరములకుని వాయుల్లలనిఁ జూచి వచనపున వచ్చును 'నిద్రా
కు మేలహిందీయును ధరించినవాడు నాయునివచ్చును కీర్తింబి యునుమిమ్ములును
లోయి చేరినాఁడేవాఁడీవంశ నమ్మి వెదలివచ్చును' అయి అగస్త్యుని వాయుల్లలను
కు వచ్చివాదని యని వెచ్చినమాట లిలి కుంతరాశ్రయ మునిని హిందీవచ్చును. అ
కు ముందీవచ్చునీ మిమ్ముగా వచ్చుని చేయింబువచ్చునీ నిచ్చునానిని. వెదలివచ్చును
టయు వా దేవతనే త్రాగ్ని చే విచ్చును. అంత ముందీవచ్చును కిమ్ములు నెలలు
కు చుచ్చునానాశ్రయము ప్రహరములయందు జాలిగొని గుట్టి ముచ్చునానాశ్రయ
మును గానించినయగస్త్యునివచ్చుని కిమ్మునియో శ్రమము' అయి అగస్త్యునివచ్చును
అగస్త్యునితో మాటలాడుచుండగా నీ ముచ్చు: కిమ్ము మిమ్ములు. అగస్త్యునివచ్చు
ము వచ్చెను. కాముండు అగస్త్యునితో 'ల'దని ముందీవచ్చును యిథాచిచ్చి ఎచ్చు
యెచ్చునాశ్రయము: బ్రవేసింది యొమహర్షి! ముచ్చునాశ్రయము. కాము: అయి
నిదీ చిచ్చుగా, బాతుం: నై యొమహర్షివచ్చునీ వచ్చునామములు భజించి యొమ
శ్రయించియు వచ్చుటయునెను. ఇంతల వెల్ల ఎచ్చుగా ముచ్చునాశ్రయ వచ్చునానాశ్రయ బ్ర
హరించుచుండ కాముండు అగస్త్యునివచ్చునాశ్రయము: అగస్త్యునివచ్చునీ 'మహా
'మహాశ్రయ' వచ్చునాశ్రయము: కాశ్రయించియు నిందు వచ్చునా ముచ్చునామములు
మచ్చునాశ్రయ ముందీ వచ్చునాశ్రయము: కాము: అగస్త్యునివచ్చునీ 'మహాశ్రయ' వచ్చునా
మచ్చునాశ్రయము: అగస్త్యునివచ్చునాశ్రయము: అగస్త్యునివచ్చునాశ్రయము: అగస్త్యునివచ్చునా
మచ్చునాశ్రయము: అగస్త్యునివచ్చునాశ్రయము: అగస్త్యునివచ్చునాశ్రయము: అగస్త్యునివచ్చునా

అశోకాదిని నివృత్తియచే మరచెట్లను, కాటెట్లను, తినానపుట్లను, పొగడెట్లను, వంశెట్లను, గానుగుట్లను, నివృత్లను, విలృప్తములను, తుమ్మిట్లను నిం బారఁబూచియు కొనుజులెట్లఁ బూచియోగించెఁ బెదగొడయు మందగించె ను. అందుఁగొప్పి యేనుఁగుతొండములచే విజులఁబడియొండును. కొప్పెట కోతలు వెలుగుతుండును. మఱియు నందఱోలనిని మి త్తి ద్రివిధములు సంభవించినవింట్టిని గొలగొల చచ్చును గొలుపుచుండును. అంత తాచుకలవంటి కమ్మలుగల రాముడు తన నెండు నందరిచ్చి తమకమ్మ దేనుండును లక్ష్మీవృక్షులును పెనులక్ష్మణునిఁబొంపుక ముట్టియు నునుచుఁగది పచ్చనియోలులు గలిగియుండుటయు, మృగములను ప త్నమును కొందులై యొండుటయు, బాడగా కాలకృష్ణు లై నయెత్తంగ ప్రస్తుతు తోచుచు యోక్తమును చాఱునె యున్నది తోచుచున్నది, ఎత్తులు నింపువచ్చున యను నింపునింపుట్టి మృతావధుతంజీయె యగ మృతని తోచును ప్రసన్నుడయ్యె నో యుట్టుచుండుచు యోక్తము నింపూర్ణుడయ్యెను. ఇది వారిఁబడినపునవారి బడఁగిలయన్నిటిని తోచగొట్టునది ఇందరినవయన వృక్షముగా జూపింట్టి పొగలే యొండు చాఱునిండున్నది. మఱి యందు నారచీరలు వడనగాఁ గట్టులఁబడియు జె న్ని గుఱునయ్యెను. మృగవహుతావధుట్టియు వింట్టియు కొంతములై యున్నది. నానావిధములు కొలొల చచ్చుచునేయున్నది. ఏ మఱియునిచ్చి క్రావములను రా త్నములు ఈ వక్షిగఱుచిట్టిను. భయమునఁ బాతుడుగాని మనుషుడవలె నుభయోంబ తో యుట్టుచుగ మృత్యుయోక్తము విను. ఈయెట్లొక్కయు ఈవక్షిగఱుచిట్టిను గంబో న్నది మొదలగా రాత్నములు యుట్టులై వెరయులు విడిచి వింట్టికొంతమైరి. ఈవక్షిగఱుచిట్టి భగవంతుఁ మందగ మృత్యుచేటు బం ప్రస్తుతి క్కవి చేతువడి చేరులు ప్రాగింపు బనురాత్నములకు నొక్కొకరానిలై ముట్టోచుటకు ప్రసన్నుఁడనది. పరలోకము మగునింపుకై బయ నూర్చు జూర్చును పట్టించుఁబాచినలై మొవ్వని యొక్కత తోచుచి పెనుగగ గుండును పట్టయెన్నచో, ఎవ్వనికక ములు తోచియ్యగ ములె నత్రా యోక్తమంతుండును వీక్షాయెన్నంతయును వగునగ మృత్యుచే నుచు విడిచి బంతు బిడిన బంతు బిడిత జగదీకలు యెన్న యాయోక్తమును. ఈ యగ మృత్యును వలలోక పూతులను, పత్నయలను, ఎల్లవృక్ష పాథులనులకు పొతమునెయలం బాదెట్టును. ముగమరినగదియు తోయనచో మఱు శ్రేయస్సుగఱుండును. నొక్కొ ! ప్రభో ! అట్లుగావుత ఈయోక్తముననె ఈయగ ప్రస్తుతతోముని నారాధించుచు ఇంచే వడ బాచునందలి నింగకకాలముండునను. ఇందు చేతలను గంధర్వులను సిద్ధులను మి పోర్తులను నియతావళిఁ లై తయ్యగఱుండు యెన్న యగ మృత్యు నిచ్చుటకు నుచుం

* పట్టెనది పెనుగండులకు లెట్లయోగించెట్లుగా నుండునయ, కావున తోచునలైక బడు చావునె యుండునయ్యెట్లుకాదు కావలెనై యుండు అభిమతావృక్షముల నుండు నావృక్షము.

యనుచును, శల్లభాదువాడుగాని, క్రూరుడుగాని, పంచకుడుగాని, భూతుడుగాని, శాస్త్రవిద్యునీతిని యిచ్చుచోప్పున వర్తించువాడుగాని యాహాశ్రమమున జీవించుట తానుగ ముని మహిమిది. దేవతలను యిత్తులను నానులను పేక్షలను నాశించువర్తించి భక్త మనరాధించుచు యిందు వానియేమనుచున్నాడు. మహాత్ములనేని లిందుఁ నవమ్ముగానిని నీర్థించొని మోనుచుదేహించునీది నూతనము లై నదివ్యదేహములనుచాల్చి మూర్ఖులమోనును లయనవిహానముల నాలోకించి వృక్షమునానిని తమోశ్రమమున కిచ్చు నారాధించుచుండుట దేవతలు యక్షవృక్షము దేవతము నానాది రాజ్యాధిపతియలను నొసకనను లక్ష్యాఁగఁగి పార్వతీశ్రమములను వర్తితిని. ఇచ్చటి నీతతోఁగూడ నేను వర్తియిన్నాడనున యోమనోద్ధికిం తెలుపును' అనెనెన్నను. ఇది పదికొంకిత వృక్షము.

అగస్త్యుడు కిష్యులంటి రాముని రప్పించుచోనును. శ్రీరాముడు ప్రవేశించి
ముప్పిఁచెఁ: బూరితం దిగును. నైవేద్యభుజ్యుడు కరకులేరము
అను అగస్త్యుడు శ్రీరాముని కొనగనకు.

రామునివేద్యుడు లక్ష్యుడు, అగస్త్యుశ్రమమును బ్రవేశించి యిప్పుది కిష్యునియొద్దకుఁబోయి 'దేవతలకు దనురాజు' డగుటను. అనిని శ్లోకమునామమును బలవంతుం డగురాముడు అగస్త్యునివేద్యునిని గూర్చునై భార్య యనునీతతోఁగూడ వర్తిచాడు. నాచేను లక్ష్యుడు. నేనవనివేద్యుడను, హితుఁడను, ముఖము నతనియందు శ్రీశిగలవాడను' కావయినిని శ్రీయము నీయచుచును. *మీము మువ్వదము మోలందీయోజనము మిక్కిలి భయంకరమైనదనుమను నుద్దినారము. మేమింతలమును భగవంతుఁ డగునవచ్చిని అందుఁ గోరుచున్నాము. నీవయప్పుదికిఁ తెలుపుము' అనెను. అలక్ష్యుడు మువ్వదముని యాపిచ్చులవేద్యుడు "అన్నీకానము" అనెనెన్ని అగస్త్యునికి విన్నవించుటై యున్నది. శ్రీ గృహములోఁ దిఁ: అోమను. అగస్త్యునిని మనుమకు మిక్కిలియనునూర్చుచోవేద్యుడు అన్నిచొచ్చి ఉపామోమచే నెవ్వరిని: తెనరాముడుగ వృక్షమునోనును, శీఘ్రముగాఁ బాని లక్ష్యుడుయెప్పివోపున రామునిరానినూర్చి 'దేవతలనుమహానిగురామలక్ష్యుడు లిరుద్రునిను రామునిభార్య యనునీతతోఁగూడ ముయాశ్రమమున నని వర్తియిన్నాడు. పగచారి పకంచుదిట్ట లగుచుండ్లము నెన్ని వర్తియిని నీవని యిరుద్రుని వర్తియిన్నాడు. వానివర్తినుండు కిఁ: తేనవలనన గాని గఁ: చావున నానికు' అనెను. అంతవానిని శిష్యునియన రాముడు లక్ష్యుడును మునీ

* ఇచ్చటి 'దేవతల వేద్యుని' అనుటయును. ఇందు 'అ' అనునీయము పోనగునని యిరుద్రునివేద్యుని ప్రసాదమునెవరయ యేదేవతలతోను నుండునుకాని బారంధి గలది యును.

భాగ యగునీతయు వచ్చివానిని విని యోశిష్యుడు నాది'హాభాగ్యవశమన బహుశా
అయినను కాముడు ఘమ్మ బాడ నిటంద్రివాడు. నేను కాముడిని కావలయునని
చుంకాలయగా ముమ్మన నుద్విగ్రహమునని. భాము, కాముడును నీతయు అన్న
యెడలను బాశాత్తు బయిమి! వారి వాక్యముదికి రానియు. ఇంతకుమునునీ వారిని
రసక కాగేలదేనివి'అనియెడిగెను. మహాత్ముడును భగవంతుడును యిట్లుచె
ప్పటా శిష్యుడు కాగుచేసిండునను బరీతనముగా నమస్కరించి 'నేనుబహుశా
జన్మకొని 'ది క్రయ' అనియెచ్చి యంత విద్యమమున నెడగోయి అన్నగాని 'రా
ము: ఇక్కడ! మహాత్మని నావహయ్యగాక. కానీ నొచ్చి పోవచ్చును' అన్నను. అంత
అన్నగాను శిష్యునితో నుండ నాశ్రమస్వామివనవశికి: జోయ కాకున్నదిబని
రాముని బరీతనమునను నీతను వశికి: నానను శిష్యుడు వివరముతో, పూజా
ప్రసాదసంకయని వ్యాయనంబొప్పవ కాం పోగింది యాశ్రమమునానికి: గొని
పోయెను. అంత రాముడు నీకాలన్నగావననముగా, సయాశ్రమమును విస్మరితాం
తము లై నశంక రిందువందు తెలవాదుమండగా: బాతుయం బ్రకేరియెను. ఆ యగ
స్యాశ్రమమునందు బ్రహ్మజీవునికావనము, అస్తిభావమును, విష్ణుభావమును, జీవేం
ద్రభావమును, మంగళభావమును, వంద్రభావమును, భగవంతుడును, విద్యభావమును,
భాగ్యభావమును, విభాగ్యభావమును, వియభావమును, శిష్యభావమును, మహాత్ము:
జనుమనసువిభావమును, గామస్త్రీభావమును వశిభావమును, మహాత్ముడును పాశ
బాష్ట్యుడు ననుననుభావమును, కుమారస్త్రీభావమును, భగవంతుడుగాను భావ
యెడగోయెను. గంత న్ని వ్యయపాత్రి యు శిష్యులతో: లగా. కాము నెమ్మొనిచ్చె
ను. కాముడు మహాశేషునియెచ్చి అనుమతమునను వచ్చుచున్నయగ వ్యయ
వశమునని గాది యానీయెం అన్నవర్ధము. జగలన్నగా: నాది 'అన్నకాగిదిగో శగ
వంతు: జగవగవ్యులు విచ్చుచున్నాడు. అన్నాలోగా: దొలకు మున్నయననితోని
తేవనిచ్చి బంధుజే విగా: మహాశేషునియెచ్చి నిశానను శిష్యుగొను చున్నా'నని
ను. ఇట్లు వింతిచ్చుచునామతో: లానను కాముడు మాయమైచె వచ్చుచుపో:ల
నియన్నయగ వ్యయలగాచ్చి వలకి వనమస్త్రీకుండె యవ్వనాతో: యనిన: బయలు
లగ్నకొని నమస్కరించెను. అప్పుడు తిర్రావై: వని కాముడు నీకాలన్నగాతో: లగాశ
నందనికే అవస్కరించి కాను చేతులుమోయుకొని నిలుచుండును. ముదియ కాముని
వాత్సల్యము: బ్రసాదించి, అనునెనునీ, యిట్లు విద్యములు: బానింది, తుగలను
నిగి 'కొన్నుండు'మనిచెప్పెను. ఆమని ప్రశ్నజేయగా గానింది యాయనికెల్లవ వర్ణా
మలుబానింది విగలను వాన వ్యభిక్తిగ న్నియ భంధులాశిష్యులనముల వొనంగెను.
అంత వంద్రభాగవంతుడు భగవంతుడుగాభవ మెగుల కామునియొని వివర చేసు
లు 'మోయుకొని' తున్నునిని భగవంతుని కావని: నాది 'వశ్యజేయము చేసి,
యద్యముగొని, యితిభు బాశావనలయును. కాకున్న: యిదియగువా:

జ్ఞులు సేవక మనోరథవిధమున సరిధివ్రాస గావించునది తప్పనిశ్చయము పరిశీలన వారిచేత పరలోకమున తీవ్రమననమున కానే భక్తియనునది వస్తువును పరలోకము లనున రాజ్యపు, భారీ కేవలపు, మహాభయపు, పూజనీయమపు, మామ్యుర్యపు, ఇట్టి స్థితియెట్లైన నీవు నాకుఁ బ్రాప్తిందినది కాన నిన్ను విడిచిపెట్టి పూజించుననునది చెప్పలేని" అనినది. అయితే యిట్లుచెప్పి! ఫలమూలములకు పుష్పములను నితరము లైన పవన్యవస్తువులను విభిన్నావృత్త రాయనః బూతుని మరలనదిని బాధి 'పురుషునితో' అంగారములను రక్షిములచే రంగానియ దివ్యులైన కయ్యామహానీయ భువిపుష్పివర్ణులేవునది. నుజి యది విశ్వకర్త నిర్మితము. సూర్యునివలె వెలుగునయన్న యాశీశివానియ అమోఘమైనది; బ్రహ్మచేత కర్తమైనది. మంజులన్న యిట్టి పరిజ్వలించు చున్న రామలు నింజీయన్న రోమయలెన్నఁమను దీక్షాగని యా మోక్షములు రెండును నాకు లేవేమియుఁ జొరనినవి. అంగారపుష్పాజగలేని అంగా నిచే కింగాలించునీయ రంగాని విభిన్నము నాకు లేవేమియుఁ కిచ్చెను. రామా! పోలికలన్నదేవును తభవపుచేతనే యుగమున పవరూఁడు వర్ణిని చేపరిలకుఁ జేసిట్లు రాజ్యలక్ష్మిని మరలఁ బడయనిచ్చెను. మానవా! అధిపత్యము అయియుంబడుటయను అనియే భగవదును రాజాయను, చేమెద్యుడు తనవశ్రాయభవమున ప్రతిగ్రహించిట్లు, నీవు శత్రువయియుకొనున ప్రతిగ్రహించుమా! అనను. మహాశేఖరై నైవభగవంతుఁ బాయగ వచ్చె; జ్ఞులు చెప్పి రామున కాయు క్తమాయుధముల నొనరి మరల పరనిం బారి యిట్లుచెప్పెను. కి ఇది మంద్రోదవనగ్గము.

→
→ { రాముఁడు భారానులను పరీక్షించుటకై యుగవర్ణునిచే నమ్మునొంది }
→ { నీతను లక్ష్మణునియొక పంపదలకై బయలుపెను. }

రామా! లక్ష్మణా! దివారలు నీతలోనూచ నాకు ముక్తులకై యింజుచ్చి తిరి. ఇందులకు నాకు విక్కిరియే పంజోషమయ్యెను. మా భారాయానములన భూ

¹ఇదియన మోహమరణా వ్యర్థులలోవ్యర్థులకై మహావిభవమయియున్న మాకున్న భవా (శ్రావణ ప్రమాదము) కీరింపేమియుఁ—(పరలోకపు) మోహలోకమునకు, (రామా) పార్వతి ని, ఇందులకు 'పంపదలపు' అనియతి వాఁడయి యొకవం, (భూమిని) కర్తమయిచే రాజాధిపతిఁ బరమావధు. ఇందులకు 'వర్ణు' యొక పరాధానియ బాంధవంతుఁ విశ్వవిభక్తి క్రితములకాధి' అని యతి. (రాజ్య) ముక్తికొనెయొనలకు దింజుచునదిరాజపు (ప్రమాదము) రాజులైన అది ఫలవంత మిదియొదవరావధు అనియతి. కి రెండలోనూ భూమియొకటి నీకొనునది తేలి యని. కి రాముడు కైవసభవమున మరలరామరయమున కీరింప బయలుపెరింపును. ఇతరుఁ యును అధిపతికి భారానిధిను మోహించుటయొక అనియులచేతఁచెట్టివారని 'కైవస' కైవసు చేత ప్రాప్తించునయిచ్చు. కి ఇది అయాదేవతల స్థావరములెప్పి మిగులకై క్షుద్రయెప్పి మరలక లక్ష్మియను భూభాగము రావ మను మోహము. గోవిందరాజు.

ఇచ్చున కథ మోహించుటచే వర్ణించుమ రెండు లోయవచ్చు ని.

కు మిక్కిలిచేతులతోనే చాల నలనల నుంచుచున్నది. ఇతర రాజ కుమారులుబుద్ధివంతకు
మాలి వీర మిక్కిలియువలగి విక్రాంతిని గోరుచున్నట్లును పిష్టముగా తెలియు
చున్నది. ఈవిడ మిక్కిలియు మకుమాలి, దుశ్శతములచే నెవ్వడు సీక్ష్మపడినాడు.
ఇదిమిటి వగునీయంతటి నెయ్యమును బరిశోధిస్తే కాదు బహుశోషభావమున
దిలోకి వచ్చినది రామా! అట్టి యాసీత యాయాశ్రమమున నెట్లు పెంశోషముగా
నుండునో యట్లు గాచింపుము, ఈవిడ నీ పెంతు వడవిడివచ్చినదే! ఇది ముష్కవిద్య
కార్యము చేసినవగును. రామా! స్త్రీలు, పెనిమిటిని ముందెక్కిలోనున్నట్లుకు పెంశోష
కెట్టుమీను, దుర్బలకాలై వచ్చును విగమితులను. ఇది పుష్టిమొదలుగా స్త్రీలు వృథా
వలెయొప్పుని నుమో! స్త్రీలకు మనస్సు మొత్తమీలగలలే అచిరంచలముగా నుం
డును; దిశకాలపురైతింపై నును దెగ వలసిమి గాత్రవ నాయభవమవలె వాడిగలిగి
యందును, నుందు వడక చూచితే తోపేటచే చేచిస్తే పలుకాదును గాత్రవ గరుడువడం
లకు వాయత్రకంలకు మిక్కిలి చేగము గలిగియుండును. నీయట్లా లగునీశో యట్టి
బోమను చేయించ గలుగవు. అది కలగమియేకాదు; అవిడ మిక్కిలి హాగ వ్రుకుం చని
వది. ముచి యెరుంధగి చేమిలె పరివ్రతలయిం దెట్ల విన్నగా పెరుగడం చని
వది నుమో! అతిరంధమా! రామా! నీవులక్ష్యమిలోను పరివ్రతామణి యగునట్టివీరా
చేచిలోడును వచ్చి వాయుగాచింతులచే మా యా యాశ్రమపు వ్రేతము అలంకృ
తమగుచున్నది! అని తెన్నెను. నుని యట్లు తెప్పగా రాముడు చేమొక్కసారింది
వ్రేవట్టియున్న యిన్ని హాశ్రమవలె తెలుగుచున్న యెప్పుడూనీ చాచి నమయ
ముగా 'నాతమ్మని నుగములకు నాయ్లాని నుగములకు నాగుణములకు చాచి వర
వ్రదుండును ముదిలిలకుండు నగునీవు మిక్కిలి పెంకసిందిరిని గాత్రవ నేను భవ్యుడ
నై దీలనుగ్గుహీతుఁడనయితిని. ఇదే నేమిప్పును ఎచ్చట నాశ్రమము గాచింతునోని మొ
దలెగక భాయిగా మండు, నామనో యట్టిచోటుం దెప్పెను. అది జలనమృత్యుమై పె
క్కువనములలో; నూడియొండవలయును' అనెను. అంత భర్తాత్మ; భగవానుని పీఠం
తుడు గాత్రవ రాముడు తెప్పవయ్యలుతుమి జనుగవలన విషయములగునీరింది
శోకం తెమునీవు తనలో చింతించి కరము నిశ్చయించి యతనితో 'నాయనా! ఇప్పుటికి
నెండు మోజునముల దూరమున మిక్కిలియు భంజూలములను జలములను గలి
గి పెక్కువచ్చుములతో; నూడి నీగులకు చున్న వంకవటి యభువ్ర చేత మొకటిగల
దు. నీవు నీకాలావ్యసలంకూడి యచ్చటికిఁబోయి యాశ్రమముగాచింతునోని తండ్రి
యాత్రను తెప్పిస్తను పరిపాలించుచుం గ్రహించుచుండలంపు. కావునా! నీకు భోగభవ

* ఇందుకు 'భాగ్యవహినా క్షం భర్తాత్మ పీఠో పీఠవలన' అని ముందు (భాగ్యవ) భాగ్యవని-అలోచించుట-భవ్యభాగ్యవలనలే రావం నీకాలావ్య నడుభవలకును మనస్సు గంధకు రాజరాజుగలదు మనం నీకావొచ్చి మొదలైనవాడు గాంచి, (పీఠ) పీఠవై-తెచ్చ తెచ్చుకొని తెప్పమొకభవం.

దు కాచిందివలయునుమోపున వనవానము చేయుటవలయునానిగిల్లె గౌలము ఇంచుమించుగా చాల గవదిపోయినది. కాశుత్థా! నీవు ప్రసిద్ధుడు దీప్యగౌరి రాజ్యమువలనబోయి ముఖముగానుండగలవు. రఘువంశవా! యియాలి కలకుమారి నదిచేత ప్రసిద్ధుగవదివలలు బాకరఘనుడు శ్లోమకుమారులు ఇై ననీచేత లిచప్రసిద్ధుడు గి ర్విశిష్ట వాదయ్యె. కావున నీరంధ్రీ యాచుటకాళా భవ్యాద్వియు; పుత్రి వంటియను. బలభూ! నాకు బాకరఘనియై గలన్న హేతువలననే లిచోమహిమవలన నిపుడు బదిగి యున్న నీవుశ్లాంతిమునలీయను. ఇలిగిగినిగి యున్నచుఁబడినా * నేను నాతిమి ప్రభావమువలన నీమనస్సుగౌరి యభిప్రాయము తెలిసికొంటిని. కావున మొదట నీ యాశ్రమమున నాలోచన వేరిదియునువలయు నే మునుకరియియు నీయభిప్రాయమును కాదుంటుంటి నీవ్వు; బంచవదిగి బోవ్వుని చెప్పుచున్నాడు. రామా! ఆ వనప్రదేశము విశ్వీయియు రమణీయమైనదిమహిమ. నీర యిచ్చుల నీవలగఁగి గ్రీడించుచుండగలదు. ఆప్రదేశము విశ్వీయి శ్లోమనీయము మూర్తిమహిమ యిచ్చుటగి కావునానున్నదిమహిమ బది గోదావరినదిగి మహిమవలన నున్నదిగల నీర యిం బావదిబావున విశ్వీయియు నేవలగఁగి గ్రీడించుచుండ విచ్చును. మహానాథా! ఆప్రదేశమున ఘనమాలయలు మెండుగాగలవు. కలవిధములైన వశ్యమహిమలు; లును గలవు. మణియు నది విలసముగానుండును; విశ్వీయి పదిప్రమును రమణీయమును వనుడు. అవంతవది యంతరమణిమయుగావున నీర భార్యామోహియుగా నాచునుచే యుటకు; బదిగి. మణియు నాచున్నులను రక్షించుటయందు వినుగుండవుగావున వత్తుల; గాఢుండుమేది కావమిమి రక్షించుచుండగలవు. నీర శ్రీమా! ఇలగో గొన్న యిచ్చుచెట్టుతోపు అగమమన్నది రూపుమను. అలోపుమండి యున్నపు; న్నును; బోవగా నొకమట్టచెట్టుగి వరు; బోమవు. ఆచెట్టునుగవది యానానివోగా నొక మొదలవ్వు గవలమను. బాని నెక్కితిమేది యందొక వర్షుగియు చుండువును. బానిగి మహిమవలన పంచవది యనునది యున్నది. బానివ్వుమను వివరాలు పున్పిరిమలై యుండువనెను.ఆగవ్వుల; చిట్లు చెప్పగా విది కావునల లిచ్చుటవలన; గావ వత్తవది యగువచ్చుపార్తివి బూతుని బోయవచ్చెనుమహిమ. ఆరామ లిచ్చులు లిచ్చునును ఆపునివామిమిమి వనున్నునిది యంతరమిమి నొంది నీరా మహిమముగా వర్షుగి శ్రమమువలనగి పంచవదిగి బోయి. గమనములందు మనునీ యని యారామమారులు విండం బాల్పియవ్వులలోనుల మహాపులగిల్లెగి విశ్వీయి మొచ్చుగిమాల మవల్లి బోధించిమహిమగిమి పంచవదిగిబోయి. ఇది విను మహిమవనర్షును.

* మొదటిపు కాశుత్థామిమ నాలోయమింది యుండుట విచ్చుగిగి. దీప్యం. లిచ్చుటవలన నీయలగియుండుటవిచ్చుటయను. ఇది బంచవదిగి బోవుటయిచ్చుట అని అన్వయమిచ్చుట.

రాముడు యందవటికి బోవుచున్నమున జటాయువునఁ గలయును
 జటాయువు తనవల్ల కనుమున నిరర్థమైన దనముగల
 స్నేహమును దెప్పడు, అందుజును జటాయువహి
 ముగఁ బంచవటికి బోవును.

అంత వట్లు రాముడు పంచవటికిబోవుచు బారివకును పెద్దకాయమును భయంకర మగుపరాక్రమముగల యొకగర్జను గారవించెను. అప్పుడ్రము అగర్జునుడు చెప్పిన మట్టిత్తుమిగాన మంజును. మహాభాగు బగువాకాయులక్ష్యము జూచి జూచి రాక్షసునిగా నలుచును 'నీవెవ్వనివు' అని యడిగిరి. అప్పుడ్రము తిరులెను తిప్పిని నలుకుల వారికి మంతనముఁ బుట్టించుచునే రాముడు జూచి నాయనా! నీమమిలంపై వకరథమహారాజునకు తెలికాయనని యెఱుంగుము; మఱి కవచమును గాను' అనెను. రాముడు జూచి తనతండ్రికి తెలికాయన తెలిసి పూజించి యంత ప్రయత్నమున వాని కులమును తేనెను పడినెను. రాముఁ జడివడి విని యాచుడ నను న్న భూగములుతోల్లి భట్టకబాదిగాఁ జెప్పడు తన్నును తననమును చెప్పఁబూచి 'మహాబాహు! రామా! పూర్వకాలము పెద్దదెవ్వన ప్రజాపతులుగా మంకి' వారిని ల్ల మొనఁబెట్టిరి తెప్పనమిదమును. రామనా! అప్రకాశతులలో మొనఁగివాడు కన్నముడు. అంత విక్రేమమును శేషమును, అహంత్రులకుడై వీర్లులలి యగుతండ్రియొడును, పూజకును, మోరదయ, అగ్నియ, మహాబలం దైవక్రేమవ్రను, త్రివిద్యుడును, అంతరహమును, ప్రసేమయను, పుంహయను పశువును వివర్ణమునును పరిపూ ప్రకాశించెడి. అంత పరిష్కము యనునామొందియు గలను మఱిజా మగుకాశ్యపుడు ప్రకాశించునెట్లు. మహాబాహ! పక్షప్రకాశతో క్రియంతు బగువఱువిమంచి కుఁతులు సగ్గరని యందఱునకుఁ బరిగెదదేవా. కాశ్యపుడు వారలతో మంచి జన్మములుగలిగి పన్నగులుకుమన్నయలలి నీతి, నమస్క, కాశి, కాన్య, గ్రామక, మనువు, బల, అను నుతుండును పెండ్లానెను. అంతఁ గాశ్యపుడు స్త్రీలు దైయోవ్యలంబాచి కన్నం బోల్పివ్రొడుకును ముల్లోకములను గాలించుట్టి దిట్టలును సమంతు' అనెను. పుంపతిలకా! మహాబాహు! యందుకదలియె దిలియె కాశియె పుట్టించిరి. మిలినహంబు మోర్చియు పుట్టించెదలి. పంచ 11 అతిహయం ముద్దికాగతియును ఎవమండు మువ్రలును, బహుకౌముగ నుద్రులును, అగ్నిదేవిని కిష్టమును భక్తు ముప్పయియొక్కన 'మతలు పుట్టిరి. వామనా! పతి క్రియంతు బగున కుష్టులుగనెడు. మున్ను నను మ్మయలై న యదేవ్యములతోడను పముద్రములతోడను సొంత యాభులంబులయె నాది త్యలుగా నుగదెను. అంతయు! నునకు వాచుక్రియ మహాబాహును గనెను. కాశికు నకుడును గలమునును బట్టిరి. తామ్రయను కాశ్యవభార్య, గ్రామి, భూమి, శ్రేణి, గృతరాష్ట్ర, తులయి లోక ప్రసిద్ధులనుచేపును కష్టముగనెను. ఇ

యేవుతలో గ్రాంధి సుప్తసూయమగనెను. భావి భావమనులను గనెను. శ్రీధరి ముం
ది దీర్ఘము గలదగలను గర్భమును బుట్టిమి. పుతరాష్ట్రాగి హయమును కలహయము
లను బుట్టిమి. అపుతరాష్ట్రాగి వక్రపతకమనులను, రామానీతి భద్రమునుగా
లేమిందిమి. ఈతీ నతపుట్టును. నతకు వివరపుట్టును. రామా! కాశ్యపుభార్యును
గుర్త్రవశకు మ్మి, మ్మగమంద, హరి, భద్రమన, మాతంగి, కామ్యులి, శ్రీక, మ
రిగి, ఎర్త్రులగనెనెనె యనుమనె, శ్రీధ్రున యనుమనెనెనె గామా న్నల పుట్టి
పునవయాజామి! అవయసులిలో మ్మిగి నెమ మ్మయి అయవయగల పుట్టిమి. మ్మ
గమందకు నెలగలయట్టును, మెలపుమెలములను చెమరుమ్మగమలయను బుట్టిమి.
హరిమనులారు! మెలమయలను వడి గలవాయమయలను బుట్టిమి. అంత భద్రమన
కు భద్రవశయను మెలమయ పుట్టును. అయరామి, లోగమయనకు మెలమయ మెలరా
వయమను మెలగమయపుట్టును. పునవయరామా! మాతంగి విమంగలను కలిగిమి. కా
మ్యులి గోరామనయలను వాక్యపుమయలను కలిగిమి. రామా! శ్రీధరు దీర్ఘము
లు పుట్టిమి రామా! అంత మెలమయమనె లోగిలయను క్రిమంగలరా అంగింగిర్ని
యను దీర్ఘమయలను గనెను. క్రిమంగలమనగగ. గోగిల గోగ్రయపుట్టిమి.
గంధర్వి సుప్తములు బుట్టిమి. రామా! మనవకు పెక్కుతలలు గలవయములు పు
ట్టిమి. కద్ద్రవకు పాధారణయలనువయములగలిగిమి. శ్రీధ్రామను మనకాశ్యపు
భార్య లాష్ట్రములు క్రియలు నైత్యలు మోదులని ప్రతీతి గన్మమనుమయల
నుగనెను. అల యనుకాశ్యభార్య మంది ఫలములు (కలహారములను ఫలము
లు) గల పుత్రములనుగనెను [ఇక చక్క వాయులను వచ్చివచ్చిమను వివరము. శ్రీగి
వివరమునకు మమమయలు. కద్ద్రవ మనవకు వచ్చిలను. అందు కద్ద్రు సేయవలగు
వాక్య భూమి మ్రాయుమన్న వా దగిలవారి శేషును గనెను. వివరకు గగమయను అ
నుయను అను దీర్ఘమయలను గలిగి. అందురా! కే వాయుమయలను | శ్రీధరి
యందు బుట్టివవాదమ. సందాళయనువాను వాయుగ్రవాను. వాయుగ్రవానుని
తెలియము. దీర్ఘవకునెదీ, నీకు యవయమను నీకు మెలమయద్రు యులగమ,
అనువయమను మ్రవమగమయలపురామయను మెలమయమయి. కాక యది
భయంకరమె వాయువయగమయను. కామ్యులి మమగోగిలవయవయలను నీకు
ల్రయోజనమగలను. వాయునా! నీధ్రును అత్తయనును నచ్చుట నీకు వేగగి! అనుగారి
వాయువయను నీకు నీకన్న రక్షించుమయను అనును. రామయను నుంది వ్యభామను

* 'మహాభారత' పురాణో అనుపాఠాంతములను గూడ.

| శ్రీధరు కేరణి కాశ్యపుభార్య యనుకామయలను గామన మెలమయలను
పుట్టిమి! మెలమయలను వాయునా! శ్రీధరు మనవకు మెలమయలను గామన మెలమయలను
వాయునా! నీధ్రును అత్తయనును నచ్చుట నీకు వేగగి! అనుగారి
వాయువయను నీకు నీకన్న రక్షించుమయను అనును. రామయను నుంది వ్యభామను

గలవాడుగానఁ జూచుచున్నవాఁడని పంజోపమునఁ గొనిరినుకొని యదఁచు మఱి రల మరల దళభవమును తఱచును గలిగిన పట్టమును తెప్పవచ్చుట సకాంతము న వినుచు తండ్రివలన గౌరవమున నాచూచుచున్న నమస్కరించుచుండెను. అంత రాముఁడు నీశను కమ్మగారను జూచుచున్న కొప్పసింది మహాలయం బై వయోపనీ, రోదను నీతాలమ్మలతోడను, ఇన్ని శిలభములను బహిరుద్యుట్టు శక్తివ్రులను బహిరుద్యోమఁ బంచనదీని శేరింపాచియెట్లను. ఇది వమనానుగవర్ణము.

మందనయందు గోదావరీతీరమున లక్ష్మణుండు నిర్విభవయాశ్రమమున రాముఁడు నీతాలమ్మలపవిత్రులై కొంతకాలము వాసము చేయుట.

అంత రాముఁడు నానావిధము లై వస్త్రావవర్ణములను మృగములను నిక నీటిలోని యిష్ట పంచనదీనిలో తేజమున వెలుంగు చున్న తిమ్మవీధి లక్ష్మణుని జూచి 'హి మ్యా ! మహిమ్నీ యైన హిమ్నన మన హిమ్న లేకమును శోనారము. ఇదిగో పూ చినయెడివ్రులు గలయోధ్య లేక నీ పంచనదీ. అవనిభంగియు చూపు నిగుచ్చుము. అద వినియందు తిగియోశ్రమధులును గమఃగొనుటయందు నీత్ర విప్రీణుడవుగదా ! ఏప్రలేకముల మహాదళాక్షిని నవ్యుతిమగుచున్నా, ఆశ్రమముగుడుమునకి లక్ష్మణా! నీవేర్ప బయిపోటు సేతమును నీకునువాకును ఇంచుమందిగా నుండవలయును. అందు మహాద మునఁ గొలు కుండవలయును; అందు మోక్షులు పొన్నలు మెండలయిన వృక్షముల చేతకనుగోమయలయిన వనములను విట్టచల్లముగాక మంచి మెత్తని యుగళపాత్ర యింపుకొనుట సేయకు మందవలయును. మఱి యందు నవిధమును పుష్కలము ద గ్గులును జలములను మహిమయగ్రానుండవలయును. అట్టిప్రలేకము వారయము' అ నెను.) రాముఁడట్లు చెప్పగా లక్ష్మణుఁడు చేతులు మెసిద్ద నీతావేది నమిగ్గ యుక

* రమణీయంబై క నలకులుండెయ్యె ననుట లే నీ భక్త్యులగోరిక నేరకామఃకరము ఆ నుభావంబునయెడయె, విష్ణుత్వ మునె మంచి నేనా నుండెయ్యెననుట లే నుభావంబున గోరు తక కనుభావంబునయెడయె, ననుభవ భక్త్యులు మెకలైంది మోరకుగా నుండెయ్యె ననుట లే లక్ష్మణులై తగ్గెయ్యెనె ననుభావంబునయెడయె విష్ణు ముగ్ధుని ఇంపుగా నుండెయ్యె యుండెను మోరకులు

† అందున 'వింశత్యురారేణ లక్ష్మణః సుతాకాంతః | నీతావదీనం కావ్యగ్రామం వన త్సతీరః | తరవాన్తి కావ్యే శ్రుయ వ్యతీర్ణతే | ద్వుతుం బుకరేతే (తరవాన్తియూ వరి) అతిహాసము. వికీర్ణకు-రామఁడె లక్ష్మణునితోడ నుభావగా నుండెయ్యెయె యెట్లనె లక్ష్మణునితోడ కావ్యతో నేమనీతావదీనంబునయెడయె విష్ణు ముగ్ధుని ఇంపుగా నుండెయ్యె యెట్లనె (నీతావదీనం) నీతావదీనము స-ఇతిభక్తమహాశివస్మిన్ భక్తమయ్యెయెదె (వనాత్ అట్టి) భక్త్యులయెడను. కావ్యేన నీమగ్ధుని తేరిగానెదె కావ్యేన పాతకలక్ష్మణే నూచయకానెదె. (కావ్యేన) నీతావదీనంబునయెడయె

నేడు ప్రజేశమును ఆశ్రమముగొనకు పొందెనుగా గయలోనదలచి కడ మా నైదు
న లక్ష్యముని మోక్షుచేతులను బట్టెనని 'సామ్యా! ఈ ప్రజేశము మిట్ట పల్లములు
లేక పడుతు నీరేమింపు గొలతుచున్నది. ఇందు బుచ్చిందిక తరువులు వలంగదలఁ
గ్రుచ్చుచున్నది ఇకట యథావిధిని ఆశ్రమము నిర్మింపుము. మాయ్యునివలె తెలుసు
చు కన్నునతావులు నులులగొనుచున్న తామరలతోలూచి నీర కాంచుటయు పొం
పువెంపారుచున్న తామరగొలను ఇదిగో కావున చూచుచున్నది భావితాత్ముఁడగు
నగ వ్రేలుమహాచుని చెప్పినట్లే యదిగో గోతావరి, పుష్పిశములైన వృక్షములు వల
గదల వెలయ పొందులను కావంపవలయును వెలసి కరసియంద, చక్రవాకములు నీలు
నులుగ కనుగోరుతు మూచ్చుచున్నది చూచుము. సామ్యా! ఇకటికీ కావున
మారవలయుగాక మిక్కిలి పొకత్తులైన వనశ్రములు చూచుచున్నది చూచుము.
ఇందు వృక్షములు మూకలుగట్టి చెరలాచుచున్నది. మయూరములు కొలకొల లేక
లికుచున్నది. ఇందు కనుగోరుము లెవగుమా లగ్నిములు గనుచున్నచున్నది. మఱి
యె ఏలయిందు పువ్వులు పూదియొన్న వృక్షములు వలంగదల నునునగోరియొన్న
ది. ఆయా జేశములందు గనుచున్న బంగారమువలెను వెండివలెను కావలెను గక
బడు గై తగ్గఁతువులు రాములుగా నిందు గనుచున్నవలెన గవామియలలె మేలయ
న చేలు వ్రాసి యలలెరింపఁజేసెదమునుగువలె నిది ప్రకాశించుచున్నది. మర్రి
చెట్టును, కాకిచెట్టును, నీటితెట్టును, భస్మారపు చెట్టును, వనచెట్టును నానావిధము
లయిన మూమిడిచెట్టును, నులకపంబువృక్షములును, నేమివృక్షములను, పొత్త చెట్టును,
అగోకవృక్షములను, బొట్టుగుచెట్టును, మెదల చెట్టును, మెసిలిపొకలను, పువ్వులదా
దలు గ్రుచ్చి తీగలు వెనుచుకొనియున్న వలవిధములైన వృక్షములను, వంజనవృక్ష
ములను, వృంజనవృక్షములను, కంబువృక్షములను, పార్లవవృక్షములను, విష్ణు
చెట్టును, నీచెట్టె చెట్టును, ఇనుమర్రిచెట్టును కంధ్ర చెట్టును, బద్వి చెట్టును, మోచుగు
చెట్టును, కలిగొట్టుచెట్టును, ఈమర్రికములయందు వలంగదల వెలయించుటను. ల
క్ష్యము! ఈ ప్రజేశము పూర్ణప్రకము; ఇదిపొకటియు. ఇందు వృక్షములును మఱులు
ను వెండుగానలవు. కావ యిచ్చుట మహతోలూక వర్షివ యాచిషితోలూక వ
నింపియుండెదవు' అనెను. నీట బసుమి వారిని వీలమహావజ్రప్రభుఁడయింతులకును
లక్ష్యమును రాముఁ డిట్లుచెప్పఁగా విని శీఘ్రముగా నన్నటి ఆశ్రమము నిర్మింపెను.
లక్ష్యమును చెలియందు మిక్కిలి చుఱులైనవాడు కావున భరి కాచూశ్రమమున
మట్టి ద్రవ్య గోతలుచెట్టి వెనుకతో కంబములునిలిచి వానియం సప్తమగా వెప్పఁ
గాచి పొగింది వాని రెండుద్రవ్యుల నర్పించి వెనుకకు విడిచిది వానియంబి
బద్విలోమల పద్మముగా మఱిది యాగోచ్చులనును సప్తవదుక్రమను బంకొంటితో వాక
వేటిలయ వెలన లైనగట్టితావునను గోవి బంధించి వానియందు కర్మలు తెలుపెద
లైన యాచులచే మిక్కిలి పొగుడుగా గప్పమే నేను మఱియుగాచింది రామునిగొ

కాచపుత్తుడైన బ్రహ్మగతులచేత భర్తాత్ముడగువారంద్రి మృతుడుగాయ నాకు జీవించియున్నట్లు యున్నది' అనెను. ఇట్లు సంవత్సరపు వెంపరఁ జేయురాముడు లక్ష్మణుడుఁ జెప్పి యింత బహువిధభంగులతో బ్రహ్మోపదేశమువందలి విషయ రావలయుచో విక్ష్పిలియు నుభయుగా వసిందియందెను. భర్తాత్ముడైన భరాముడు, నీరయ లక్ష్మణుడును నమ్మఁ గొలుచుచుండఁగా, కొంత కాల మో యోక్తమువన, దేవలోకమువందలి జేమేంద్రుడుతోఁలే, నుభయుగా వసిందియందెను. ఇది విది యేవవర్ణనము.

అఁగాదు చేవవన గోదావరీకి స్నానార్థము రాముడు పోయినపుడు వెంటఁగన లక్ష్మణుడు హేమంతమునపుడు వర్షింపుచు భరతునిగూఁములకు ముచ్చ జించి కైకను దిందించుట. రాముఁ డందుఁకొద్దుక మాతృనింక నుచు పును భరతునిగూఁములను గొనియఁచుట కానిది జూఁక నమకవనమున్నట్లు చెప్పెను. అంత రాముఁడు గోదావరీయందు స్నానము సేయెను.

మఱాత్ముడగురాముఁ డట్లయత్నక్రమమున నుభయుగా వాచును సేయఁచు డఁగా కరవృత్తు కదలి కాచునీరామునిల కిం పయనహేమంత రుద్రుడ వచ్చెను. ఒకవాఁడు తూర్పు తెలతెల వాఁడునుండిగా రాముడు స్నానము సేయుటకై కలిసి గోదావరగోదావరీ వదిలి జోయెను. వీర్యవంతుడైన భరతునికేప్పుడు లక్ష్మణుడు, వస్తునైన తేజఁ గలక మిత్తి కొని నీరతోఁగూడ రాముని వెంటఁబోవుచు నరసిం జాచి 'ప్రియవందా! ఏది నీకు విక్ష్పిలిప్రియమో దేనిచేత సంవత్సరమున కంకియు నలర కాకను కలిగివట్టు వెలయుచో' అట్ల హేమంతమునపు వచ్చివది. ఇప్పుడు ఇమల మేఘము నుంచుచే విజయవాణి యుండును. భోమిఁతుంకియు వంటలచే నొప్పు చుండును. జలయులకు ముట్ట నలవిగాఁకన్నది. అగ్ని విక్ష్పిలియు నింపుగానున్నది. నల్పవిష్ణులు, నవభాస్కరులును భుజించుటకు నునుపు చేయవలసినియోగయిం యిట్లుయులచే దిత్తుచేవలెను బూతుండి యిట్లు యుక్తకాలమున వాగ్దయామది నిరర్థమైరిది విగతకల్పమై యొప్పెదరు. ఇప్పుడు జనపదములందున్న జాను విక్ష్పిలు బ్రహ్మ కామోక్షేకము గలిగియు గోక్షిరములకు నున్నప్రముగాఁ బడియెను నుంచుట. యుద్ధయాగ్రయంబుఁ జమిగలిగి రాజులు పగవారి జయింపఁగోరి తిరుగుచుందురు. మాయ్యుడు దక్షిణపుదిక్కున నుంచుటలన ను త్తరపుదిక్కి, మొగమున రిజములే వీ ప్రి వలె, నంతమాత్రియు నైకాశించుకొన్నది. హేమవంకియున పహాబుగా జించు చేరియుండును. ఇప్పుడది చక్షిగాయనమువందలి మాయ్యుడు భూగతఁడగుటచే నుజి

* ఇగఁయింజుఁగా నుజివభాస్కరులను భుజించుటఁ జెబడం బరిష్కరించుట కాక పాఠ ర్థము.

యే మందుచేర్చి హిమవంతము* అధోముగా మంచుగంది. అనునీతి యథార్థముగాఁ గలదియగును. ఇది సువ్యక్తము. ఇప్పుడు శుభవేషములందు మధ్యాహ్నము లును, ఇంద్రుని పేరియి పోగుచుండుటచే, విష్ణుని పొంపుకొనుండును. కావుననే యిచ్చి యెడలో తిరుగుటయు విష్ణునియే సుఖముగానుండును, మఱి సూర్యుడును చూపుటకు వేర్వేముగానుచే పొంపుకొనుండునని నీవయేను జూయుటను తెలుపింప మని యుండుటవలన నుపయోగించుటకు వింపుగా నుండవు. ఇప్పటివేషములందు సూర్యుడు వేర్వేముగాక యింద్రుగానున్నాడు. సూర్యునిగ్రహితుడు విష్ణుని గురి యుండునని, చరి విక్కుటగు. గాని విష్ణుని నీచుడునని. అవప్రసంగమున చరితః కాళక బహుటఁ దిరుగుండును కావున నది మంజులేతీర్చునని* జూచునందు వ్యాపించిన మందుచే జనులు మేములు మునుజులతోని పొంపుకొని యున్నారఁ. ఇప్పుడు రాత్రి లును మంజుప్య లేని పట్టిలయలఁ బరచిన. పువ్వమోసమును బాంపిడిన. పువ్వ పక్షిమంతో, నూపిత పువ్వమయ సీరాత్రిలందు ముఖ్యులైనది. మఱి యాపువ్వ పక్షిమయవలనే నిచ్చటి రాత్రిలలోనిది తెలియుచున్నది. రాత్రికాలము మందు చే బూపిత పక్షిపాతీ యుండును. గాని అల్లమని పొలయించునని. రాత్రిలందు జూయును మఱియేమీయులుగా పోగుచున్నది పుంధ్రునితోగలపొంపును పోగును ని పును సూర్యునితోగలయున్నది పుంధ్రుఁ బాపొంపును పోగును మఱి తనదొంబును మందు గ్రహియెట్లుఁబోయగా, నిట్లువాపుతోడి నిగనిగ మునునది యుండునట్లు రాత్రి పువ్వమన్నా యున్నెన్న పుగలరాత్రిమందు గ్రహి పక్షి మోపిత పువ్వ మువాడునొ ద కోర్కెనున్నది కాన యిది యెండు పోతీ పల్లఁబోతీని మనసేదవలె చూపుచున్నది కానియాయనమలె చెలువు గుంబుకున్నది శుభవమనీనాయువు పుష్కామమచేతనేవల్ల

* మించే రాక్షసులకును నీయే పేరు తెలియచున్నది.

† ఇందుకు 'మృత్యుకాల కాలం' పువ్వనరా హిమవంతః | కిన్నరకాలంబా వ్రీ యాహ యా ని పావనం' అనయందు 'మృత్యుకాలకాలం' అందుచే పువ్వలలో పువ్వమయ, 'పువ్వరాహంబా వ్రీయోహం' అనరావచ్చునని చెప్పటచే కామరూక్షియైయు, నీలగే ముక్తి మునుండును పువ్వలరాహం పువ్వనరావయ, 'పువ్వనరా' అనటచే పువ్వకల్పమునకు నీ అనియ్య మంగడక నీని అనునందులయల పొందెను.

‡ నీలగే రాజులందు నర్చియ్యమగు హిమవంతరా మరీచాపుకొనవలయునని అర్చనచే మృదవీనది.

§ ఇందు 'నర్మలరాతీ పువ్వ మువాడునో' అనవలెనచే నీతిక రామనలెఁ గలగుచున్న అధిభవము. అందుగా చెలయన, అప్పు లునుచుండును. చింత వ్రీలరా మనెంచునొక కనుకు గావున బావనెను గలగునెకనుమను, పువ్వకల్పము.

|| ఇందు చతుర్విజయపుత్రే రామకు మందలయల పాయపుష్కలయల నిలయనెట్లు రా మును పుష్కలయలచే కనుగొనెయలనెయను, అది ముందులోనినీ మనోవర్ణనయెట్లు రామ

గామింధనము. అది యప్పు ధీమతువృద్ధుడు మంచుకగులులచేత ప్రాచీనావతూషణము
 కల్పించినట్లే తల్లియై పుట్టిన పియమమ్మది. * మాన్యు: మయంధగా నవపుట అది
 తో: నూషితై యవయమ నోధుమయమ నవ్యుద్ధమగా గలిగి కొంతపట్టులును
 క్షుణ్ణమును కొలకొలనూయగా నెంతయు పొంపునులనుచున్నది. | తలపై గులు, చ
 క్కంగా పండుటవలన అంగారువన్నెగులనుచు సింజలుమెండుగొని పేరితపుష్కల
 వలె పడివచ్చునని యెప్పులలనుచును గొంత వంటి యెంతయు కంగానుచున్నది.
 † తలజులుమను మంచుతోనూషి యండుటవలన కింజలులు చల్లగా ప్రయోగగా
 నూయ్యుచుండునని యాకాశమున: కాంచూరమువచ్చియు వండ్రినువలె: జల్లగానే
 చూపుచున్నాడు. ‡ ఎంత పూర్వాప్రామున వేండ్రియతో:వల పిన్నలవలెనుండి
 నుత్పన్నమున వేరికి పోయిగాపోయి: కొంతపట్టుగాను గొంతపెట్టుగాను భూమి
 వయ: గాయుచున్నది. § ఆవపులయందు వేల, మంచుగురికి పడియున్న పచ్చిపట్టుగ
 లిగి వయికి పేతయెండి విగుడగా నంతయు: ప్రకాశించుచున్నది. | అదివియేను
 గు విప్పియు పచ్చిగొడ్డునై చాల కీకముగానున్న తేటగిరిని మెలుపుగా లా:
 కి (తా:కేవలవే) యాచల్ల:దినయవయ: కాశోలే తొగిమను నీచుకొనుచున్నది.

కలకాశముల మెత్తపూర్వములు కృష్ణ వర్ణములను కలగించును, క్షిప్రావయ: నెండువలె
 కలగించును. కలకాశముల వలన కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను
 కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను

* ఇది మెత్తయెందుననే నమలకే కామలము వచ్చుట కెరియెను. అందున కామలము
 కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను
 కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను

† ఇది మెత్తయెందుననే వచ్చును. అందున కామలము వచ్చుట కెరియెను. అందున కామలము
 కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను

‡ ఇది మెత్తయెందుననే వచ్చును. అందున కామలము వచ్చుట కెరియెను. అందున కామలము
 కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను

§ ఇది మెత్తయెందుననే వచ్చును. అందున కామలము వచ్చుట కెరియెను. అందున కామలము
 కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను

|| ఇది మెత్తయెందుననే వచ్చును. అందున కామలము వచ్చుట కెరియెను. అందున కామలము
 కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను

| ఇది మెత్తయెందుననే వచ్చును. అందున కామలము వచ్చుట కెరియెను. అందున కామలము
 కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను కలకాశములను

అయితాశ్చాస్త్రసమయః కవయ్యుగామినునున్నాఁడు. అభ్యంతరము రాజ్యవ్యయము కాను రాజునది యభియోగమునను, విషవరాని నానావిధములైన భోగములను, దిగవిసిరి మునిచేయవలసి అతలను నారసీకలకు చాల్చి ఫలములారాజునకుఁ బట్టివట్టియును వదిలిగొనుచు మంచముమొదలైనవి లేనిది త్రవలను బయలుపడువాఁడు. అతఁ డీవేళకు రాజ్యమునీయుటకై ప్రకృతిజనులెల్లఁ గొలిచిరాగా నరయూపదేశః భోక్త్రమ. * అతఁడు మిక్కిలియు గోమయగాఁ జెరిగివచ్చాడు; మితిమాయఁడు; ముఖములకై తగినవాడు. ఇట్టివాఁడు అపరరాశ్రమందు లేచి యెల్లు నరయూపదియందును మునుంగును ? అతఁడు కామర లేకులపంటి కన్నులుగలవాఁడు, ఏనుఁడు, కామని కామినిల వాడు. అతనికి నడుమనవ్వునను, మిక్కిలి యతఁడుప్రాశ్నాదు, భగములనెఱిగి నవాడు, నవ్వునంధుఁడు. అతఁడు, చేయఁదగినకార్యములయొన నీగఁ బావనవాఁడు, జలేంద్రియుడై యింద్రిగామాలలానును నెంతయు నుండవలెగా జూచువాఁడు. నుజీయ నడువచేతులుగలిగి పగవారిని నీచమనండువాడు ఇట్లు పరుస్త భోగాశ్చ్యుతయ్యును నానావిధములైన భోగములన్నిఁ జరిగెనందు నిచ్చి యన్న విధముల శ్రీకరణములచేతను జూచియున్నాఁడు. † నుజీయఁడై జనీయఁడై

* ఇందులకు 'అభ్యంతరమునప్పుడు పడవారిఁ బులోదితిఁ | కథిచ్చునదక్కలేదు నరయూపదగాఁజా' అనరాదు. నీకు విశేషార్థము (అభ్యంతరమునప్పుడు) రాజు మిక్కిలి యపరాధి యుండవలె నగు నప్పుడును, నీవు నడవాలియనుచే అభ్యంతరమునప్పుడు, అది అభ్యంతర కర్మము నని యితియను అనియంది. (మనుసూక్తి) నీకుఁబాటునకును పా' నట్టి ప్రామాద్యదుగల వాఁడు, (మలోదితి) నీలోయఁద జూచుకాదునును: పరివారము కాదు నన్నుఁ జూచియుండవలసి నవాడు, ఇట్టి భరతుడు (కథంబు) ఎల్లు-ఇటుల అన్యమును తగ్గితితఁగో భగము కీర్తియన్నది నుండి చెప్పుచున్నాఁడు. అతఁగా తియి కామరవాడుకేమియిది అనంతులయ్యె. శ్రీకృష్ణుడు కాని దిగవినుచున్నాఁడు. భగవదీశో కామరవాడుకై 'పద్మదంతుడు 'కరకప్రకాశవాన్యో' 'నరుల యందుకు నీర్వహణకరియ్యు' అన్నట్లు కామరవాడునకు నడుమనవ్వు ఉన్నవలయుటచే నరకాక భుజివలె భగవదీశ వరసోపుమని నరయూపదో నుజుగిసియెడ శ్రేష్ఠుడై క్రియఁగడు. నది యెఱుంగ నందఁగో భగవదీశుడందుఁ జియిరాజునీర్వహణ శ్రుతికార్యయ్యెను నడుచున్నాఁడో యది నడుచున్నాఁడు. (కథంబు) ఎల్లు, (అదక్కలేదు) అదక్కలేదును - శ్రీ క్రూరా దివసలై క్రియ నడుచునలెదరి నుండెనునునీ నుజుగో కామభయనవాదోనను నదికల్లుదోవునా? నుజు కామను కైకవచ్చునట్లునుటచే 'నిరసివీరియి యంతఃసర్వము భ్రష్టమి' అనఁడు. చెప్పి కామిని మెది, చేయవలయు వాళ్లుండునదో, అదవరాశిమలందీ పరికరోపకరణాదుల యర్థము, (నరయూపదగాఁజా) విశ్వరూపనల నరయ్యుని మిక్కిలి ఉపకారాపాద్యుడు భయము లేక యామిఁ న్నకుల లెడుచున్నాఁడు. (అనగాఁజా) నుచి నరల నేయవల కత్తి లేక ప్రియసినులు లేని చెక్కునకు నుజునకుచే యందుకు నది భగవదు.

† ఇందులకు 'అభ్యంతరము ప్రకృతా భరణీక నుజుగో నామభయనీ కావత్తి యస్త్రవయది

ను భరతుడు నీవదనిలో ముగిసేయుచున్నాడనుచు బానును నీవలననే ముగిసే
మును చాల్చి నిన్నునువలెనుంటి నల్లగ్రుమును గొల్లగొన్నవాడేమిటా, 'మన
మృత్యు శిల్పి వృథావము నడువెంటనుగాని శంక్రివృథావము నడువెంటనన' అనులో
కృతవాక్యకలదుగదా. భరతుడు చిల్లివృథావము నడువెంటనక శంక్రి వృథావము?
యనువలెనుంటుంటి యో వృథావము పొల్లుగానిందివోయి. ఎవ్వరికి భర్త కళకళన
చూచాకో, ఎవ్వరికి కొడుకు నల్పునుషు చనుభరతుడో, యట్టికి కను నిట్టి క్రురవ
భావ పెట్టుకొనిగదా? అనిను ఇట్లు భాన్పిండు కుసులత్నముడు రామునివలెనరిగి
పాయుచునని తెప్పించుటగా రాముడు అట్లు రల్లిని క్రిమి నిందించుటకు పైవఁజ
లక అత్తయినాని 'నాయవా! నీవెంతమా శ్రమ నడిమిరల్లిని నిందించరాదుమిటా
ఇదివఱకు తెప్పించుటచే ఆ యిత్తుననాభుని భరతుని నమాచారమునే చెప్పియు
వృత్తవ్రతం చూపుచు వలెవాసము నీయవలయునని నిశ్చయించు కొన్నవాడైతే మన
భరతుని ముఖరిగి పాయుచోనున బానిని చలఁచుకొనునపుట్టి నాబుద్ధి మిక్కి
యే బుచలమగుచున్నది. భరతునిమాటలు వ్రీయములై కర్తకకోపములు గల న
భవములై వావృధ.మనము బొయ్యి అది యిచ్చుకమునలఁజల్లలోలునను నివ
టిసిని మఁచుకొనుగా వాడునప్పు చల్లనించుకేయించున్నది. రథమందనా! : మఠ

యలో అంతాంతు. ఇందుకు భరతుడు, అదరలోనిట్లును నీరక తెలఁచుట ముగిసెనుచాని
నిన్నునువలెనున్నా యేగాభవ, (వృద్ధి) రాదురా నీకి అంతరాదుపై నిర్మలం(అనఁ) అనిరే.
రక్కపిండయెడిను. ఈభాతికలదునర నేనియెఁగలు కొంచుకాకై వృద్ధులంబొందిదు అది నీర
యన కంతరాదుమిదిక బాంబునల తరవ్వునది, నీవఁగను ప్రాణములెప్పుకొని యెచ్చాచ
య్యెను. ఇట్లు రావలెను మిచ్చునై యేవృద్ధులు నీర్వక యాబులుచేసితి. భరతుడు త
మిచ్చునైవలెను బాని మైదు అట్లునీ క్విర గాకోవలయున్నదిగాభవ నట్లవలె యేను అ
మానిని, నిర్వాణ్య తాంభూతిమై క్రిమి మంద నిందించుచున్నాడు.

† అత్తయినా, తెల్లబాబామం రాముడు నీకేయిమనకప్పుడ అంతానుకు పెంచకైవై
మఠవలెను బాని మిక్కిని మఠములై క్రిమి నిందించుకైతె తటాకు నిందించునెడల రావ
లికొనదుగలదు కలది మఠము పోయెనవృథావలదు ప్రకారమి ఇదయఁ బర భరతుఁడెరి
కిచ్చుయన క్రిమి నిందించకొచ్చిబాని యేమి మఠావలెనెయిచ్చెరి

: ఇందుకు 'కావ్యసం నమిచ్చును భరతుడ మనత్తనా! భక్తున్నె న చ దీక్షె క్వియ
చ కల్పవృక్ష' అనితాంతు. ఇది భరతుడు కలకొలొడ మఠవలెనెయిచ్చె నీకొచ్చునలం ఇం
మామలెయె భరతునిమందరి ప్పె చాతికలదునర వాడు క్రిమి కలకొలొడ కంపైరాను
మిచ్చునల తెలియించి, (పొలిమంద) అత్తనా, (శ్రమిన్నెల విరేణ్యయం నమిరేం) క్వి
య్పెరినె మిచ్చునల నీరొమంద యెచ్చునై(భరతు) భరతుడొక్కఁడతరాను నమిచ్చున
నైదు మచ్చునలయెచ్చునలె. ఇది చరావలెనర నీకలదును చేచ్చునలయెచ్చు. అయిచ్చు
చ బాంబునలె. నావలెయెచ్చు నలకై యుదక కం బాంబునల అయిచ్చునల బాంబునల అ
కలదుయెచ్చు. ఆ మచ్చునలకై మిచ్చునలె, అచ్చునలకై మచ్చు మచ్చునలకొనున

627 స్త్రీతారాములగడను శుంర్వణులు వచ్చి, రామునిబొలాచి వచ్చి పెండ్లియోతునుమట.

త్వః కగుభ్రతకుదివి వారితోఁగూడ కేత్రస్థమై నీరుండ వగుచున్నను నీతను మి
స్సందమును నొక్కటిగా వెన్నును నూడి యుండఁగలను" అనెను. ఇట్లు భరతునివలన
స్నేహించుట నిత్యవాక్యంబులఁ బడచుచును రాముడు గోదావరీతీరకిఁ జొరలు
నీతాంత్వమహితముగా నచట స్నానము గావించెను, అంత వారు విశ్వరూపతలకును
దేవతలకును జలరత్నములు గావించి యుండఁబడినమాత్రము నిండ్లాని దేవతలకు
నెచ్చరతో మంత్రియలనువహ్నినమునీసిరి. రాముడు స్నానముగావించి, నీరము ల
లక్ష్మణుని నూడినవాఁడై, కృతస్నానమై పార్శ్వతీరి నుండిని నూడియున్న భగవంతుఁ
డగుశ్రీకృషినితోఁ, ప్రకాశించెను. ఇది చదియఁజూడ వర్గము.

* శ్రీరాముఁ డాశ్రమమునకు వచ్చి సుఖం బుండెను. శూర్యగ్రాగమనము,
ఓండోరులనులగోత్రము లడిగి తెలిసికొనెను. శూర్యగ్రాగ వస్తు
భూర్భుగఁ గయకొనునట్లు రాముని వేయెను.

స్నానము చేసిపిదప రాముడును నీతాంత్వములను గోదావరీతీరమున
నుండి యంత తమరహితమునకుఁ జొరఁబడి. రాముడు లక్ష్మణహితుఁడై యట్లు
తపోవసుడునై బ్రహ్మయజ్ఞము మొనరె న పూర్వాష్టాశ్రమంబును నిర్వహించి య
జ్ఞాలకు బ్రవేశించెను. అచ్చట రాముడు మహర్షులచే పూజకుండునై తత్సం దగు
లక్ష్మణునితో నుభయండి వలచుచునులై న యాయాముష్మటలాశుచుండెను. మహాబా
హుం ధనువారాముడు యజ్ఞశాలయందు నీతానహితుఁ డై సూర్యుండి చిత్రావక్ర
యతోఁగూడిన యద్రునివలె బ్రకాశించుచుండెను. అట్లు రాముడు ఆయాముకళ
లందు ముహుర్నగిరి యజ్ఞశాలయందుఁ సూర్యుండియుండఁగా రాక్షసి యొక్కరి యా
ద్విద్వికముగా నాప్రదేశమునకు వచ్చిపడి. ఆరాక్షసిలేని శూర్యగ్రా. అది రా
ముఁ డగురామునిచెల్లెలు. అది దేవతాప్రతిమఁ డగురామునిఁ జూచి యత
నిది తేనెనశ్చేను. ఆ విశౌలవశ్యుఁడను, నిజవలుడనులంబును, తామరలేకులవంటి
నమ్మలును, ఆశానురాహువులంబు, తగుకోత్సరుండు నెమ్మగమును గలిగి క
న్నులవండునై చూచుకొనుచుండెను. ఏమిదగువలె వీరంపునడఁబడుగలిగి జడలగుంపు
వాల్చి మహిమారుఁడై మహాబలుఁడును రాజులగులగిక్కుఁడును నై కలువతో
మలనందరామునిచాచుచును మహ్మనునందరితోఁబలియు తెలయ దేవేంద్రునివలె నె
లుఁగుతున్న రామునిది హరి యారాక్షసి కామమోహితయయెట్టి. రాముండు ముద్దు
యన్నున్న లక్ష్మణతపస్వడు కలునడు, (తృతూచి)నీకోడనుఁగి లక్ష్మణుతోఁగూడియున్న నైతడు
అట్లు చెప్పెను భరతునియం ద్రేమతోఁజుడలఁడు ను తెలియఁజు.

* ఇట్లు రాముని తపోవశోద్భవము మొట్టమొదట మొదటి ప్రతిపదక పోయెననుట జన్మం
యంత నూతువందపురమున గడచితిఁగా పరాకోతమైన దైత్రహివంశ వంశరాజులందఱు
న నూతువ శూర్యగ్రా ప్రతిపదకా వాక్యమొనరించుని తెల్పుచున్నాఁడు.

మొగడువాడు ; శూర్యునితో విశాలభూమిగలది. అతని కడము గుండ్లనై
కన్నులు విశాలములై శేషులు ప్రసన్నగా నుండును. కానితః తపవోక్తియు విశాల
పుంగమ్ములను ఎత్తునివల్ల మెత్తుకలదు గలిగియుండును. కాముడు శ్రీశిరీఃపుష్పస్థి
యాశారమును శ్రీభుగంధీరమైవర్ణమును గలవాడు. అది యో వికటమైవయాపు
ను, భయంకరముగ కంఠస్థమియుగలది. కాముడు వయసుకాదు; మఱి ప్రస్థుని
వాడు. అది తెలియరాదు; మఱి ముసలిది. కాపుష్పము చక్కని మోటలాడువాడు.
అది వికటపులుసుకు సంబంధి. కాముడు పరాచారసంపన్నుడు. అది తెలుపదీత
లగలది. కాముఁ డేండ్రిగా చూపుడు. అది చూడ్కికి వసవ్యముగా నుండునది. ఇట్టి
హులూహనాద్రిలలోనుండు కామునిఁబొదివర్ణవిశాలమూషిక యగునారాక్షసి ముగ్ధా
వేదయై 'ఓహా ! నీవు కావనరాసమున బలుబాధ్వియున్నావు. కాములనివలె
భార్యతోఁగి నూడియున్నావు. మఱి క్షత్రియునివలె వింటిని బొందులును బూదియు
న్నావు. ఇట్టి నీవు రాక్షసులు మలఁగఁబోయినావైతే మునకు నెట్లువచ్చితిని? నీవిడచి న
చ్చివంతులైవిడిచి? ఇతరతయు నాకు తిన్నది యొక్కట్టుగాఁ జెప్పవలయు'ననెను.
వకంఠుఁడొకాకాముడు శూర్యుని యిట్లు చెప్పినది విని బుద్ధికామ్యముజేసివాఁ
డగుటచే కనకకౌంటునకుంజయుఁ జెప్పఁజొచ్చి నవాడయ్యెను. కామున చెప్పడుగాని
యెట్లమామను యిట్లముగాదుగదా. విశేషించి కవోచసమున కావనవర్ణమనలం
దింజయున్న భుమి, అందును శ్రీలవమక్షమునను, ఎంతమాత్ర మది యిట్లుము గానే
రదుగదా. కాముడు వానినిబొది 'వర్ణాక్షమయ నేతలకు సాటివచ్చుచోకథుం
డనుకొక రాజుండును. నే నతనికి తెల్లకుమారుడను. నన్ను కాముడని ఇరులు కలు
కును, ఇతఁడు నా లేవ్వుడు. ఇతనిచేత లక్ష్యమునందు. ఇతఁడు నన్ను పుట్టినిది వియ
నమున నమన ద్రించుచుండును. నేనువారెండ్రియగుముహూరాతానియోగించుగా, తల్లి
నైకయు ప్రేమగా చిత్రాక్షాపనిపానధర్మమును నాచరించుగోరినవాడెన్న యో
ననమునకు తపోయాచ మగుధర్మమును బడయజొలకు వచ్చితిని. నన్ను తెలిసికొనఁ గో
రుచున్నాను. నీ తెల్లరత్నపు నీతినిచంద్రు లెవరు? ఇంద్ర మహావలయు లై నయవలకు
ములు గల నీవునాకు రాక్షసి పనితోచలేదు. నీ విచ్చటి కేల వచ్చితిని? ఉచితమునకుం
తయు నాకు యిథాగ్రముగాఁ జెప్పుము' అనియనెను. ఆరాక్షసి కాముడు చెప్పినది
విని మరులు ముంచుకొన నతనితో "రామా ! నీను ఉన్న దూర్వున నామయమంత
యుఁ జెప్పినను, నా పలుకు వినుము. నేను శూర్యుని యనురాక్షసిని; కామరూపి
నీని. ఎల్ల వారును నా వేరన్న భయపడుదును. ఒక్కరికి యాయదభియందుఁ దిరుగు
చుండును. విడువదు విశ్వమనుమారుడును బలవంతుడును రాక్షసులకై రాజ
కుమారాదుడు నాకు తోఁబుట్టువు. అతనిని నీవు వినియుండవచ్చును. ఎప్పుడను వి

* కామరూపినివలె నుండరాకమున రామరూపిఁడఁ బొద్దియుండును. కావలెనది చక్క
చూడగా జేయుట చాలా సులభమును నైతియునని తెలియును.

యందునునుకలక * పక్ష కాలులును నీవంతుని మార్కొనరాగిజెల్లువెంపును
 నూర్పుంజియును చంద్రుని కాదుమిలారి నీవు, విరాళరూపము వాని వన్నెను
 లే, ప్రేయకాడుకమపుతో ధారముగానున్న యామునని నెంద్రమును వెల్లు
 కొని యాలలమున నమ్మ గావించుకొన్నావు. ఇప్పుడు నీవు చూచుచుండగానే
 యా మడువల్ల నీని బట్టి భక్తింపెదను. అంత వరకెంతయు లేక విన్నునూని నుభ
 ముగా విహరించెదను' అనియొక కమ్మలు కొలువులందోలే భయంకరముగా గ్రాల
 విప్పిరియు; గుడికొని ప్రళయకాలపువసుగావని రోహిణిపై వడదెట్లు లేక
 కమ్మలవంటి కమ్మలు వన్నగులుకీరాడేవి నై. మరచింది వచ్చెను. మహాబ
 లు: దగిరాముడు మృత్యుపాశమునలే జడవయగా నైచకి వచ్చుచున్న యారాక్ష
 సిని బారి కుడికొని యెడవకి నిలికి యంత అస్త్రము బారి 'సామ్య! అస్త్రా! |
 ప్రానై దుర్జను లగువారితో నెట్లును లభింపయు వెట్టుకోవరాదు. నీత శూర్యుని
 క్రూరుమును బారియు ఎట్లో మనస్సుగలగకనుకున్నెట్టుతోని యెవ్వదిచూచును.
 పుడువెరికా! వికృతాకారయై దుష్టకాలునై విప్పిరియు తుల్లి వెల్లువొట్టనిక్కు
 చూపుచున్నయారాక్షసిని మఱింత విరూప: గావించును.' అనెను. మహాబలం:దగు
 అస్త్రమును కామును చెప్పినది విని కుడికొని యెడవిచూపుమున నున్న భర్తమునై
 త్రి శూర్యునిముక్తును వెల్లుమున గొప్పనై యెను. ముక్తును వెల్లుమున గోయగానే
 భయంకరాకార యగువాశూర్యుని వికారవర్ణముతో నూంయి వర్ణింపవారినే యెడ
 వి: కొలిపోయెను. మహాధూరహుని మైత్రయారాక్షసి మఱింత విరూపంగా నేయం
 బది నెక్కుల:దోగి వరాకాలమునందు మేఘములకలె వావానిదమలులగా నుట యెను.
 అది నెక్కులు విప్పిరియు గాలించుడగా బహువిధముల విప్పిరి భయంకరముగా
 చూపుచును: కేతులు పంపియెత్తుకొని దిగ్గజ జూల్పిరిమనుమహాబల్యమును రోచ్చెను.
 అంత నట్లు విరూపింపయై, జవభూమిలక వనే రాక్షసజననమేట్టిత: నై చూ
 చువారి భయంకరముగా బొడగట్టుచున్న రోక్ష:బుల్లుల్రును ఖయి: జేరి యారాక్షము
 నుండి నీకుగవెట్టు గొట్టున వాని మోల కేలంబయెను. అంత నది భయమున నెలం
 కెక్కి నెక్కులు 'రోప్పిదోగి రోట్టులమున ఇరుదితో కాముడు నీవంతునాని వనము
 నని వచ్చుటయు తమ్మ విరూపంగా నేయెటయు మొదలై నెక్కుల:దోమంతయొక
 వెచ్చెను. ఇది వనునెదింకక భగ్గము.

* పక్ష కాలులును కాలులునునుకలకే అస్త్రమును: అనుట నీ యందును సూచించును
 చున్నది.

— { కూర్మకథా భవనకు రామాదుల వృత్తాంతములెవ్వరు. భవనము
రాముని జయనంద పదములను రక్షింపవలదు అప్పుడు.
వారు కూర్మకథలోని రామవియోధను బోవును. } —

భవనము, అట్లు విరూపము నెత్తుటఁగిరి నేలంటి యున్నదనతోఁ బుట్టువును
కూర్మకథను గూర్చి కోపంబునఁ గొఱగొఱు లొక్కఁడు 'తెచ్చు ! మేడలు
నివంగగిరి తెచ్చును. తెలివితప్పట మౌను మనమున తల్లెటఁగిరి విజయము. ఇట్టి
రూపుగా నిన్ను విరూపము చేసినవాఁడనుట? నిష్ఠురముగా తెచ్చును. ఎవ్వరు, కోటల
యందు నివ. మునులున్ను కృష్ణవర్ణులు, తన్నేమియుఁ జెరిగి చెరువునవచ్చి కడ
లో పెదవలక యూరకుండగా, కానిది చేతుల గా, చేతికొనతో, గూరుచున్నాఁడు?
ఎవ్వరు తెలియక కంఠమునందు మృత్యుపాశమును బగుల్చుకొని యిది యిట్టికం తెలి
యకున్నాఁడు? ఎవ్వరు దీవుడు నిన్నిట్లు చెలి నేర్వ మై విడచును ప్రాచీనవాఁడ నాఁ
డు ! నీకైఱ బలపరాక్రమములు మిక్కిలియుఁగలవావవు. కామగమనవు, కామరూ
పిణి, మృత్యువులం బోలినవావవు. ఇట్టి నీకు ఎవ్వరు దీనురవ్వ గానిరివాఁడు? చేప
తలలోఁగాని గంధర్వులలోఁగాని భూతములలోఁగాని మహత్త్వ లభిమీవులలోఁ
గాని, మహాపరాక్రమకాలి యగువాఁ డెవ్వరు నిన్నిట్లు విరూపం గానిరివాఁడు?
లోకమున పాపాదులు బంధన చేయుగన్ములువాఁ డగుచేతేర్చు. దోకఁబుచ్చ నా
కక్రియము సేయువా డెవ్వఁడును నాకుఁ గనుపట్టుచునుటా పాపవక్షి,
నీటం గలపిదపలను ప్రాప్తవర్ణు యిదిగో ప్రాణాంతకరము లై పర్యాముల వారి
ప్రాణములకు గొడుచున్నాను. ఎవ్వరు, వాగ్దాములు నాలి మరన్నములు తెలి
వగా మాకుంజై పడ, బానికుండి మనుగలతోఁ గూడి వెళ్లుగాఁ బొరలని యన్నరక్త
మును భూమి త్వరలో క్రావగలదు? ఎవ్వరు యుద్ధమున నాచే మాకుంజై కూలు
గా పక్షులు నంతోపమున గుంపులుసూచి వారిచేమామునండి మాంసమును బెరికి
తినుగలవు? నే నిదిగో యీ యుద్ధమున వానిని కయ్యమున కీడ్చుగా చేపకలుగాని
గంధర్వులుగాని పితౄదములుగాని రాక్షసులుగాని యీ దీనుని గాపాడ కేర్తులుగాను,
ఏదుర్వమును దిక్కుమింది పసములో నిన్నిట్లు గానిరివాఁడు? నీవు వెల్లుగగా తెలివి
జెచ్చుకొని నాకుఁ జెప్పవలయును' అనెను. మిక్కిలియు కుటరుండై తమ్ము డగుభయ
దీక్షుడిచేమాట బిది యంది కూర్మకథ కన్ను లెగ్గిగాలు వానితో 'దగింపునికుమా
రులు కామలక్ష్యము లని గలరు. వా దీనువు రవ్వ పిమ్ములు మందిరా యిముగిరికి త
క్కుండవను మిక్కిలియొక్క, *మహామోహకీరులై మహాబలై తెల్ల రామర కేటల

* భవనకు 'దగి' మామందన్న మహారా మోహకా. | ఇంద్రబిలాపాదో దిగ్భ
ప్రదానంబో బ్రహ్మము. భవనకు విశేషార్థముఁ—భవనకు 'దక్షిణ' దీక్షి దూరంగాచేరు,
వృద్ధునిగా తెప్ప' మున్నయును కూర్మకథ/త్రుతావరణక కాకటా ప్రాశాద రామకృష్ణ'వకరభం

మరింతవెలుగుపడవచ్చునను నగిరి వింజ్మీరి ఈక్కుండుననుతోంగునె నను పుట్టోయినా
లంగొక యై నవచ్చు ననునను వకవలలానవచ్చు యెంతయెంత వారొక్కట ననునను నుం
దంగలెనె. ఆయెందు మొదలయినా వారొక్కటను ఒక్కటిగాకే నను అనాధవలనను
కులెందు యెం దిట్టి అనువచ్చున లొంగింబినారు. * ఆనెందువలనలానానెచ్చునను, నగా

[illegible][illegible][illegible]

* భక్తశక్తి వ్యాప్త్యావృత్తయో ధైర్యోపశాంతిరహం । విధేయామీ ముఖ్యమి విధిం
గమ్యాత్మవ' ఏవ శ్లేషభవం కామం విప్రశక్తిశక్త్యాభిశే' గ్రహ్య ధైర్యో విధిం విశేయ మి

[illegible]

వస్త్రే ప్రాణములు విడువగలవు. నీ శ్రేష్ఠంబువు. నేను వెక్కిరించును. కర్మాగ్ని
ముద మూయించుకొనుచును నిలుచునంతటియందు నీ వెక్కిరిసి? ఇక మాతో
యొద్దమున జోరుకను నెవ్వరే? యొద్దమునకు నెవ్వరు. మాబాహువులచే ప్రయ
త్నములై పరిభ్రమింపజూచుచులు కాఁగి, బలియి నీడి. చేతఁ బట్టినవెనెని వాఁని
వీరి. ప్రాణములు విడువగలవు అనిరి. ఇట్లారాక్షసులు పరువలవునను వెక్కిరి
వినునువీరివ దుష్టయొక మురారామనియొక వసుచేత నుష్ణయాశూలములను
తైచిరి. రాముఁడా పరువాలునుగూలములను బంగారుచే రంగారుచున్నయన్ని బాగా
ములచేత నడుమగే ఖండించెను. అంతే మహారేణా దనురాముడు విష్ణునియొకటి
తుండై సూర్యునివలె భగవదగమయించుఁ జక్కఁగా పావఁడై పడుచు నీరి శిలల
తై నున్నదిగ్ధిదోవఁజాలినవాడైబాగాములు పరువాలుగిరినీ గయలోని వింటి నాక
ర్ణాంతే ముగా వుండి రాక్షసులను గుణిచెట్టి యింద్రుఁడు వజ్రములను బ్రయోగించు
వట్లు, వానిని బాగించుచు బ్రయోగించెను. బంగారుపూతవీరింబలుగఁగి, తరతర కాంతి
రభోశీత్యుఁడు గాంచవలయునైతము లై వయాబాగాములు నేగమున నారాక్షసులను
ములను భేదించి వెక్కిరింతోగూడి యాచరికి దూరీకరించియి, యిప్పుడు విడువలె
మ్రాయఁడు. స్త్రీలఁబడి భూమియందుఁ జోరఁబాసెను. ఆరాక్షసులు జోరులు
అగరి, అపయములెల్ల వెక్కిరి యోగ య్యతాకాంతలై ప్రాణములువిడిచి, శ్రేష్ఠులై
గిరిం బ్రెట్టెన్మమంబులై నెలఁబడిరి. అట్లుబాగు నేఁగూలుటఁ జూచి రాక్షసి శూర్య
ులు కోపవంశోయయ్యునుచేయవదిలేక భయమున పరి భయంతరముగా నూలుచె
ను. ఆకూర్మలు యట్లు మూలమూలకి విడివయుగాఁజూచుచు మరల మేముగాఁబరుని
యొద్దకుఁజోయి, ముట్టుచెవులతో, తనుండి కాతే కొంతయొడి యొప్ప వచ్చినిచ్చును
తోగూడిన వగుటంజేసి బయతోఁ గూడివయండునుతెట్టులె నీలం బడిను.
అట్లు బాహూర్మలు భయవిచారించునీ పలుమూలు పలువిధములుగాఁ జూచుచు
దీక్షతయై శోధమునయంచు గన్పిల్లగార్చెను. ఆవదనలుగూరారాక్షసులును
యొద్దమున రామునిచేఁ గూలుటఁ జూచినంత నే భయంతోఁబట్టు వగుబాహూర్మలు
యొద్దమున గాఁచునక పరుగెత్తి భయవియొద్దకుఁజోయి యారాక్షసులంజూచు పాఠం
బండు మొదలుగా జరిగినవృత్తాంతమంతయును చెప్పెను ఇదియనుపదించినవర్గము.

(బాహూర్మఁడు అప్తఁడు) వెక్కిరించునట్లునుబాహూర్మ(కా 31)క క్రిందికొనినక క్రితవకుల కాఁబట్టి
భయం విద్యుభయవిద్యుభయం (కా 32)యందు తై చియైఁ గూడఁజేసిఁ జిరంతి కాఁచునట్లును
మఁజోఁ గూడివలయునట్లు(అప్తఁడు) అని యిది బాగింపఁజూచుచునుబాహూర్మ(కా 33)
(ప్రాణములను, (విద్యు) బాహూర్మకపయము-విద్యుదులు, (శ్రుక్క) విడి వీరగర్భము - విడువ
ట్లు చేయఁగలఁడు, ఇందులకు నుపదేశించెను. కాఁబట్టి(వీర) కష్ట భయంబులను నమ్మించి మరల
బోడగా భయించుఁ గూడ వధవంబును నీతక విధమునొంటుంటి నేబడఁజూచు.

----- { శారద్యుని ఖండవీ పడవలపుడు రాక్షసుల
పథమును విడిచిండుట. } -----

ఖరము లట్లువచ్చి మరల వేలంబడివశారద్యుని ఖండ్ రాక్షస వివాదాభ్యుదయగా వచ్చిపయస్కాంతిలోఁ దేటునాటల 'నేను, ఇప్పుడే క్షీణిల్లితిగా ఈ దులుపు బద్ధిరాచాయలు నై సయారాక్షసులను పోవని పయితన ! మరల నేల లోక సముచేసెదవు? నేను ఖండినరాక్షసులో నాకు విప్పిలి కూర్చువారు; నాయం దిను రాగముగలిగి నాకు వేలుకీయించుదువారు; ఎట్టిచగవారైనై న; అందు జాలినవారు; ఎదిరికి అందు ప్రతిగారివారు. వారలు నానంపు చేయుదురే కాని చేయవలసినది, అట్లుండగా మలల నిపుడు వచ్చి 'అయ్యో! నాథుడా' యని విగ్గలి నా లోకించుదు పర్యయవలెనని వేలంబొందుచున్నావే! ఖండినరాక్షసులనువేయిచేయి ము విడిచిరేదను. నాథుని నై నేమండగానే యనారవలె నీవు పలించుచున్నావేల ? రేలేదని. భయపడకుమా ! దిగులువిడుపుము' అనెను. ఇట్లు ఖరము పలు విధములతెల్పి యూజిడించగా మార్యోపరాధిని యగునారద్యుని శక్తిని బట్టి తుడుతుడిచి యన్న యగుఖండినలోఁఖండమునుచే నీవు ముట్టుకొన్నట్లు పోగొట్టుకొని గట్టుటియైదుతోఁబొప్పకొనుచు నిచ్చుటి వచ్చితిని, నీవు న మ్ముజిందితిని, నీరా ! నీవు కోరింది నాకోజుకు రాదులక్షణము బంధులైనై యారాక్షసులను పడవలపుడును బంకితి. వారందఱును కోపమున తూములను బట్టియందులు చేతం గొని రాదునిచ్చి సవరగా యుద్ధమునరాదులు వారిన్లు మన్నములకేరించునట్టి రాదులు లేక వధించెను. వారందఱును మహిమలయుద్ధము మలమార్యముననే నేలం నూలుటయును, రాదునిగొప్పవరాక్రమ కృత్యమునుజూడగా నాకు విప్పిలి భయముగలిగెను. రాక్షసోక్తమా ! నేను విప్పిలియు భయమునొంది ముఖమైనై యున్నాను. ఎందు జూచినను రాదు; దేయుట్లు నాకు భయమగుచున్నది. కావున మరల నిన్నే కలఁజూచొచ్చితిని. దుఃఖమునెడియెవలి లోపలగలిగి, భయ మనెడితరః గలవలవలతోఁజూచి విప్పిలి దిశియిగానున్న దుఃఖమునెడి పయస్కాంత మునిగితిని, మునిగిన పన్నుకవలవదా లేదు ! నానెందు వచ్చిసమాంపాతర తారాక్షసులు నూడ రాదునిదే నాడిరాదులుపాతునై వేలంబొలిరే! రాక్షస రాక్షయ, నాయం దుః గలదేది, అరాక్షసులయందును గలదేది, నీవు రాదునిలో పోలియెనక క్షీణుల వరాక్రమమును గలదేది, దండకారణ్యమున రాక్షసులకు కంటకముగారిన్న వానిని జంపుము. నీవు నాచగవారాక్షసులను నిపుడు వధించుచేది నే నట్లు ముట్టుకొన్నట్లు పోయి పిల్లలేనిరాక్షస వీయెనుటనే ప్రాణములు విడిచెదవు. మదఁత్యం దెలరాదు నియెనుట యుద్ధమున, నీవు పీలము బట్టితితోఁజూచిపరాక్షసముని యిందుజూల వి నాబుద్ధికిఁ జొనుచున్నది. రాదులక్షణము లేలయు మునుష్యులే, అట్టివారని బుధులాల తన్నావే! నిమ్మ తూగుయెని నీవే యున్న కొందుమిలేకాని యెదుగను తూరు:

చిత్తగ్రాస్త. వట్టివీరములచే నేరుపోవరాగ్రమును పంపి పెట్టించుకొని పాంశువు.
 మరేయిను పొంపించుట్టినవాడా ! రామునిపరికిరి బలమును పరాక్రమమును గల
 వాడేని, నందకారణ్యమున నున్న రాముని బంధువులు, చూసెను నీతి పట్టిన నేను.
 నీమర్మ మల్పము. ఇట్టివీరు భయంకర మైవంట్టివనప్రభావమున వసింది యెందునోనను.
 రాచుర్ని త్వరితముగా బంధువులంగూడి యిచ్చుటమంకి తొలపిపోవు, లేక యెవరు
 నేయుంటివా, రాముని నేజమున కీడ్చుకొనవాడేని త్వరితముగా కలింతువునుమీ !
 బోధకముతా రాజునూరు, జారాములు మహాశివోయి క్షుండు. మమ్మ విష్ణులగా నేజ
 యెత్తివీరపుండు బక్షిగావము మహాపరాక్రమవంతుఁడు' అనినది. పెద్దచొట్టుగల యా
 కట్టికీరకట్టి యెట్లు పలువిధములఁ బలమంది యంత దుష్టులు మహాయ పెద్దులై
 నుగగా నేతులతో కడుపును జూచుకొనుచు రోదములుగానింపెను. ఇది యిందున
 యొకఁడవధము.

— + —
 { ఖరుణ పదపాలకులచే రాక్షసులతో గాడి }
 యుద్ధమునకు వెడలెను.

ఖరుణ పాక్షి రాక్షసులవలెను తొచ్చునట్లు లే వట్టవహించుటగా తొనుచు
 గాత్రపర హారాకాండై విక్కిరియి వెడినం ఎగువార్యులును బానితోనను గలి
 గినయినవారముచే నా కీపును మితి నేరికీవలెను పుట్టినది. పర్యవాయముఁ జూచి
 గిరిపరిసరమున ప్రభువలె బాని విచ్చుచు నిలబోవ నలవి గాకున్నది. మునుష్యులై
 యాయువు క్షీణించి యున్న రాముని పరాక్రమమును నేరెంతమాత్రమును పరక
 నేనును, వా ధీమను రాము గాచుచుండుచున్నవ్యర్థములకు ఫలముగా వాచే హాళులై
 ప్రాగరములు వినుషంబోవుచున్నాఁడు, కన్నీరు నుడుతుకొనును. తొంకరగాను విను
 త్రము. నేను రామునిది బానికప్పునిది యెదుపునీఁ బంపెనను. రాక్షసి ! నేను యుద్ధ
 మందిరామునిఁ గురారమునఁ బంపెనను అంత బాని ప్రాగరములు మందలించునీఁ
 గా బాని వేటి పెత్తురును ప్రాగరాలవనిను ఆ తూర్పునట్లు ఖరుణతోటనుండి వచ్చిన
 బొటకు విక్కిరియిల్చి, మనస్సు కుదురుగానిది గాన, యారాక్ష్య శీర్షిని ఖరుణ
 మరలఁ బ్రసంగించెను అట్లుది వెనుకకు విరుముగా పలికి నున బాగడంగా ఖరు
 ధన్యుడు నీహామి యగుదుఁడనుఁ బొంది "హాహా ! రాక్షసుల పదపాలకునేపును
 వాడునమ్మకొచ్చిన నడచువారై వెడినంబునీగము గలిగి, యుద్ధములందు వెనుక
 యో, వల్లవిముల్లుల చాయగలిగి, భయంకరులను ప్రాణకర్షులు నై యున్న వారు.
 వారు లోక హింసయందు క్రమమనుష్యులవంతులును ఉన్నచోకాపులు నై యుండును.
 వెచ్చులిలె విట్టపీగుతు వికారములునులతో గూడి, ఎదుకు నైయున్న యారాక్ష
 నుల గొని నర్పణిధముల యుద్ధమునకు గావలెనమ్మ ప్రయత్నములను చేయుదువు.
 మహాయ నారథమును ధనుమ్మును నానావిధము లందున కొనుటలకు ఇద్దరులకును పలు

విధములయన వాడింబాఁగెలను నమనోత్తరేషుఁ * ప్రియ ప్రవృత్తినోమనః బుద్ధివేదనః
 క్షౌరణ సంభవీరియంబుగా దాపవేదనః దంపనం నుష్టః దంపనమున వర్తిం
 చుటకుఁ జోరవలయునని యున్నాను." అయ్యెను, ఇట్లు వాడు చెప్పెయంబఁగానే,
 దూపబులును వింతవింతరంగులు గలుపిండు శ్రమోశ్వములు గట్టంబడి మాత్యునివలె
 భగభగఁబొలయు చున్న గొప్పరథము 'అయి త్రేయంగా నున్నది' యనిచెప్పెను. అర
 థము విన్నది పోతలై యవరంజనికారము కంజలుచుండుటవలన నేడువర్సలపు
 శిఖరమునలెఁ గనుచున్నటు లంగానచేక్రములును బైజూర్వమునెడయెడును
 లై నదొగలును గలిగి యుండుటయలెకే వలెవుగా మందెను. మంగళోకరములై లంగాన
 మియనులగు మువ్వములును పువ్వములును మృతములును మృతములును చంద్ర
 సూర్యులును, పక్షిసమూహములును నక్షత్రములును నలుగఁదలఁ గలిగి, భృజముల
 లోను భుజములలోనునుండి, దిలుగంటలు ముదిర్చుగంటక, మేటిగట్టుములు బాన్సి
 నయామతఃకథమును ఖరుఁ జాళోహించెను. ఖరుడు కథమునెక్కుట మాడఁగానే
 చాచిది మహాబలుడై న మామూనిది శయనోకరవరాక్రము లగురాక్షసులవలెనేర్పిం
 చి విరిచిరి. ఖరుఁడు, గొప్పనిండు చాచ్చి జెడివము లై నకవచములను ఆయుధములను
 గలిగి శయనోకరము లగుభృజములను బుద్ధుని యెత్తు యారాక్షసుల సంజీవి కాచి
 కథముననుండియే 'బయలుకేలు' డని యాశ్చర్యించెను అంత జెడివములై నకవచము
 లను ఆయుధములను భృజములను చాచ్చి యెత్తు యారాక్షసులై నభృజము మహాశక్తిని గొ
 లు పును విన్నీటిదీగమున జవపాదమునుండి వెడలివది. మహాశయనోకర లై నరాక్షసు
 లు ననునాలుగునేపుడను, ఇనుమసిదియెను, ఇనుక ముద్దకట్టయను, విన్నీలి వానిము
 న గలకూలయెను, గొల్లండును, భుజములను, చక్రములను కళకళఁపొలయుచున్న
 లోమరములను శక్తియును శయనోకరము లగువినుమసిదియెను విన్నీలియను బెద్ద
 వింజను గదలను కత్తులును రోగంబైనను, మిమిచంచలు యాయుధములను శీలంబు
 భరది త్రేయవొప్పన నవయవాలై జవపాదమునుండి జయలు వెడలిరి. శయనోకర
 రాక్రము లగునారాక్షసులు యద్భూతముఖులై యంగవడించి పోవుటకాంచి నుద్ద
 ర్థమునంద ఖరునికథము జాతఃగొంచెము చెప్పఁగాఁజోయినది. అంత సాకథి ఖరు
 ని యభిప్రాయమెఱిగి యవరంజనే కంజములను చిత్రికర్ణములు నగుశక్తియులను
 శ్రీధ్రుముగాఁ జోలెను అప్పుడు పగవారి పీఠ మిడఁచునాబలుతోడునకథమును పాఠి
 శ్రీధ్రుముగాఁజోలగా అభ్యుదయే దిక్కులును వానిమూలలును పూరితములయనెను.
 నునకలలుఁ దెనుకలను నడువముగావచ్చును, అంతకంతకుఁ గోపమగ్నలిండుగా

* ఇదియలెల్లకే విరాగతు విన్నాను శోభాశ్వానా మహాశక్తి నాల విరాగం దుష్టచిత్తులకు
 ప్రియ కలఁగోపకఁబనియాలను మామోధముఁ (రామకృష్ణులై) రామకు మందబా(శోభాశ్వానా రా
 ష్ట్రానాం విభాగం) ప్రియ ప్రవృత్తినోమనః జగదానందానందఁ (విరాగలియొప్పును) ఇయ
 గలుఁ గలఁచువాడు. అయితథముఁ-మనోశ్చరణిధము

భయము కథమువై యాత్ముడి గర్జించుచుండగా వాని యెడనుభవము జరిగినది. వాని కందర్వమయి వర్ణము క్రికవడి తపఃబుడపొచ్చింది. భయమును పొలుగునక్కరలేదు. అందర్వమును నిర్మించుచుగా వానికన్నులుండి నీర్లుగాలిసవి. వానికన్న న్నియిం బొకవి భయము వివారముగలిగెను. అయినను వాడు యందర్వమునందునుయెడ నవడిమోహమును విడిచిరదాడు గాదు. అప్పుడు భయము భయంకరము లై నయో యందర్వమును జీవించుచుండగాంచి భయంకరము రాక్షసుల వంశము లాది"ఇప్పుడు భయంకరములై యుండునుచున్న యా మహాభీష్మారములను నేను పరాక్రమములమున, బలవంతులను బలహీనులను శృంగరించునట్లు ఎరిగినారై యును పరిగిసేయిను. నేను కోపించితివా, వాడిబాధములైతి నీవీత్రములనుగూడ నానాభయముండి పక్షాన్తాయమును మృత్యువ్రణముగూడ మరణముగలింతును నేను కలుతకొలుములచే బలగిద్దురు. దై నరామునిది వానికన్నది లక్ష్యముని వధింపక మరలికన్నులు లేదు. నాదమ్మ పైబలు హార్యములు నారామలక్ష్యముల దుర్భిక్షములైతి కలలోకి నీదమ్మకొనుగాక. అనిపక్షాన్తకారణము వానికొనానులక్ష్యములను నేను వాటిని నది. భయంకరము నానాభయముని యెచ్చునను పరాభయము కలిగినది నేను. ఇది మూలము ఇక్కడగా నెరిగినదేకదా! నేనలభ్యము చెప్పలేదు. నేను గోపించునను యందర్వము నందు, ను క్రింది నై నరామునియై యాత్ముడిన పక్షాన్తము చేసేదెప్పుడు నీవధిం ది పుత్రము. ఇంక వానిద్వితీయమునువర్ణముల నామలక్ష్యములనుయెడను చెప్పలేదు. అదే. అందర్వమునందుని రాక్షసులనుజను భయని గర్జించునట్లు మృత్యువ్రణవశంకంకంలు గాత్రం పరమనంతులైరి. మహాత్ము లగుబాధులను చేసినయెడ గంధర్వులను సిద్ధులను చారణులను యందర్వమును అదే. గోపి యిచ్చుటికెచ్చిరి. భూకంతులు యువయోదేవర్షులును గంధర్వులను చారణులను అచ్చటికెచ్చి యెక్కటిగానూడి యెంబోరులతో 'గోపులను ప్రార్థించునను లోకహితముగోరు మహాత్ములను మంగళముగూడ. చక్రహిణి యుగవిష్ణుడు యందర్వము ననుమలవంతుని అయింపివట్టు, రాముడు యందర్వమున బల వృద్ధిహిక్మ అయినరాక్షసుల వంశముని అయింతుగాక' యని చెప్పకొనిరి. ఆమహర్షులను దేవతలను యందర్వమును అను చేపడతతో నై నరామారాధు లయి'గోప'ప్రార్థించు మంగళము కలుగుగాక' యని యాచున్న నుమాటలం చెప్పకొనుచు గతాయుష్షు బుననారాక్షసుల పై వ్యూహము గాంచిరి. భయంకరసేనాపరివృత్తు: దై నభయము కథము ఇక్కడ నేనయిన తెడతెను. వాడు నెడలెల్లలూది రాక్షసులందులను తెడలిరి. శ్వేతగాయము, పుష్కరిస్త్రీకృతము, యజ్ఞకర్తృకృతము, ఏహంగమోదము, దుర్బయోధము, కంపితాక్షుఃకృతము, పరమోదము, కాలకాస్త్రగుఃకృతము, సేథుమాలియు, మహాభూలియు, పరమభూకృతము, దుర్భిరాశ్మనము, మహాభక్తరాక్రము అయినయాత్ము గుప్తర రాక్షసుల భయంకరిం బరిగెప్పింది తెడలిరి. మహాభక్తలియు, మహాభక్తము, ప్రమాధియు, క్రిమి:కృతము, అను నలువురు

సేవావశులు దూషణునిం బలిదేష్టించి కరిగిరి. భయంకరమేనులై, మహాబలకాలులగు రాక్షసేంద్రుల బంధమును యుద్ధోత్సాహం బొప్పు. అంగారకాగ్నిగ్రహములు ఘనగ్రహ దగ్ధులం బొందుపట్ల, ఆ రాక్షసులక్ష్యములయొద్దకుం బోయిరి. ఇది యనుమతిమాండవ సగ్గము.

—♦—

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{రాముడు భయహరకములైశుభ నిమిత్తములం గాంచి} \\ \text{నీతను గొండ్లిగుహయందు బదిలముగాఁచుచుకొని కా} \\ \text{చియించి లక్ష్మణుని నియోగించి యుద్ధవర్మ ముడిగుడు,} \\ \text{రాక్షస మైత్రులు రాముని పదిసింతులు.} \end{array} \right\}$$

భయంకరపరాక్రమం కనుభవించు రామునియాక్రమములకుఁ బయకమై వచ్చుచుండగా, రాముడు లక్ష్మణుడును మున్ను రూపింపఁబడివయ్యుత్సాహియులై కాంచిరి. రాముడు, విశ్వీరి బిడివలై గగ్గరింపుకొనుచు బయలకుఁ గీడు గాచిం చువట్టి యుత్సాహియులు పొడపూర్ణులం గాంచి లక్ష్మణునిఁబొంది 'మహాకావళా! న ను స్తరాక్షమలకు నంపఁతులకులై వచు వ్రతాకసంపాదకరముగా నీమహోత్సా హములు పొడపూరివది; చూచును, కలుపులై గాడివపన్నె గలయూడిభుములు ర క్రకారలయిరియుచు మహాభ్రష్ట గలుగుటలు గర్జించుచు నాకాశంబునం తెరలా ముదర్చుచి. లక్ష్మణా! వాల్మీయులన్నియులు భౌగోళములు యుద్ధముగోరుచున్నది. అంగారకపూరిలు గలబిడివిపట్టణోఁ జళకళలాడువాగమప్రణు యుద్ధంబునకుం బుడ పొరలుచున్నది ఇప్పుడు మీయుచున్న వడచరములై పక్షింబులకాఁగఁగా మం దు మవకు భయమును ప్రాచుంశయమును గలగుటని తోఁచుచున్నది. మహాయు ధ్తముపూత్రిము బరిగును. ఇందులకు పంకమానులేమి వాకునిభవము మూటిమాటికి నవరుచుండుటవలన నిది చెలియువచ్చును. శూరా! ఇంక కీప్రముగానే మనకు బయి మును కీప్రప్రసక్తి పరాజయమును గలుగును, నీమొగమును గాంచి జళోత్పము వ్రచ్చుచుగా చూచుట్టుచున్నది. లక్ష్మణా! యుద్ధమువచ్చినపుడు ఎవ్వరియుభయం కాంతికి-న మునువో వారికిఁ బ్రాణహాని కలుగును. ఇదిగో రాక్షసుల సింహనాథులు అను భేదవర్ణులును, మహాభయంకరముగా మనచెవులకు వివచ్యుచున్నది. ఆవడ వచ్చునమోయిది భయంకరమును, మంగళముగోరువాఁడును పండితులవగు పురుషులును, అవడ వచ్చునమముమనీ చానికి ప్రతికారము నేయవలయును. కాబట్టి నీప్ర వింటిది కొలములకుఁబాల్చి నీతం బోల్పొని, దుర్గమును లయవత్సక్షములయైఁ గప్పించువీడునంబు బ్రచేతింది కాంచుండుము. లక్ష్మణా! నీమీమాట కడ్డము చెప్ప వలదు, నాపాతములయొన, జాగునీయవండు, కీప్రముగాఁబోవు. నీవును శూరుఁడవు; బలవంతుఁడవు; ఈరాక్షసలవంతులను పధించఁజూచువు. ఇందులకు పండియము లేదు. అయితే నేనే యారాక్షమలన్ని వధించఁ దలఁచియున్నాను' అనెనచ్చును. అ

క్షుణ్ణుడు రామునిచూడమనిన వింటిని రాములను చాల్చి నీవంటిల్కొని దుగ్ధముని యియ్యగలవా వాక్రయించెను. అక్షుణ్ణుడు దక్షుని నీరతిలోనూచ నుపాధ్యుప్రవేశించి పంక రాముడు 'అ! మందియిహాయము జోదికది. అక్షుణ్ణుడు మందిమరి చక్షుగానేమివాడు' అని మేవ కవచము వొడిగెను. అప్పుడతె ధగధగమొలయు చున్న కవచమువలంకొనెను. ఇై రాముడు చీకటియందుఁ బొగలేక మందుచున్న యన్న కళోన్రమువలెం బ్రకాశించుచుండెను. ఆ దీప్యవంతుడు తనగాప్పించిని రాని ములను దీసికొని యుల్లెత్రాటివచ్చుకేచే దిక్కులు తక్కుటిల్లఁ జేయుచు వచ్చుటయందెను. అంత మహాత్ములయవ జేవలను, గంధర్వులను, సిద్ధులను, రాక్షసులను యుద్ధముఁ జూచుకోవలతో నచ్చటికి వచ్చి కూడిరి. ముల్లోకంబుల మహాత్ములను పుణ్యకర్మలను బ్రహ్మాస్త్ర ప్రవచులు పగులుపులు వచ్చోటికి విచ్చేసి యందఁజునుజేరి యెంజొరులతో నొత్తులకును బ్రాహ్మణకును లోకానుమూలరై నవలెదీని మంగళమునఁ గాక. చక్రవర్తిఁడై వచ్చుచున్న యుద్ధమున నను సైరావ్యవేరియను జయించి షట్లు రాముడును యుద్ధమున పుం వైర్యవంశిల్ల లగురావమలమ్మ జయించుటగాక' యని చెప్పకొంది. ఇట్లు వారు చెప్పి మరల నొంజొరులంజూచి 'భయంకర కన్నులగు రావమలు పనువాలగుచేపు దున్నవారు. ధరాత్మః పగురాముఁడో జక్షుఁడే. యుద్ధమెట్లు జరుగును' అని గుఱుగులుట్రొంటి. ఇట్లు జేవర్తయు నొంజునరాజ్యులను, సీద్ధులను, బ్రహ్మర్షులను, జేవలను, తమరను బరికరముతో యుద్ధమును జూచుట మహిమయన విమావాచాభులై యాకాశమున మండిరి. అప్పుడు అర్జునకై మేవలజమహావీరవగా యుద్ధాగ్రయన నున్న రామునింజూచి నను సైభూతములను భయమున కొంజలవజేసిరి. మహిమగా మెల్లకిలొని వొచ్చుకొనించుకార్యములు చేయని రాముని యెవ లేని యాకాశము లెల్లపుడు మహాత్ములనుచున్నట్లు క్రిష్ణుఁడై వచ్చటి యాకాశముమీది నరిశభయంకరముగానుండెను (ఇట్లు జేవలలును గంధర్వులను చారెంబులను చెప్పకొనుచుండగానే) యంత రాక్షససైన్యమును గంధర్వులను సెలంగఁ జెసివను లగునవలములును అయిధములును భృషణులును చాల్చి వలంకడలంగ్రమ్మ రాచూపట్టెను. వారు నీవహవాదములునెయిరు ఒంజొరులంజూచి 'నమ నమజయం చెదను' అని దిగ్గజగాగ్నిలును వారి మెరయించుచుమిక్కిలియె మి ఖిల్లి టింగి నిక్కులును, దిగ్గజగా గుంజవర్తములు గావించుచును, శేరులు పొయించుచును, గ్రహుకోవగా నాకలవలని యాశువులబట్టెని యావనమంతయు నిండి చెలంగెన

౩. ప్రాంతరామాయణమునదియొకటి భూమిపార్శ్వ సుదర్శన దైవరామణిః కరి నమః భూమం న శ్రీరామః యైవ తేజోవతిమ పృథ్వీరామణి కేవలంకర్మణి సుగంధ మూలం మూలం శేటమే వక్షిణ్యులం ధమలం వతిమ రామరామణియైతా! రామ భూమం భద్రం వరశ్రేష్ఠరామరామణిః యత్కమంధ కంజానం వచ్చుకొని వర్ణరామణా' అని వర్ణరామణుల రామమమును ప్రాంతరామాయణ విష్ణు ముఖ్యు యుగ కావలనయెచ్చిరి-చి కూర్చుంటివును.

ది. అపరిలో చేరించుచు, రజంతపులును, అద్వైత జేసి, నిరీశ్వరముగా నున్నవలయునట. బాణిలోయవనితైన వ్యవస్థ నానావిభాజనముల ధరించి యిరులలో చుచ్చుచేతమి నయుక్తమువలెఁ జేరింపఁడు భయంకరమైన రాముని పెరిపించి నవత్యు, రాముడు రజతమునకు బండితురుగావున నీలుక్రమం నృప్తిఁ బఱచి యున్నవనకై నున్నవలగా వచ్చి యున్నభక్తైనవ్యవస్థను జూడెను రాముడు నై నీవం బనిపించిబట్టి యెప్పులపోదులనుండి రాగములను నీని కొంత రాగవిశ్వముగాంచి నమి ప్రశానవస్థమునకై శ్రీవ్రధుగుళోపంబు నవలంబించినవాడయ్యె. అట్లు రాముడు నుద్దుఁడై ప్రళయకాలాగ్నివలెఁ రేణి చూడ నలవిగాక లేకరిల్లుచుం దెనుఁజ్చిలు తెలు రావేళించి చుప్పి నీవయ్యె. వెలుంగు చున్న రామునిజూచి వనజేన నీలు భయంబునఁ బాణిపోయె. అప్పుడు రాక్షసవభాకృతులు శ్రద్ధఁజై నరాముని యాకారము నక్షయియొద్ద నును భగవంతునియే నుద్దుఁడై నది ద్రువియూకారము వలె నభిశయంతరంగా చూచుకొని. అట్లు యుద్ధాగ్రమున నిలుచుండి చుప్పి నీవై అంజై యున్న రాముం జూచి నమి ప్రభాతములను భయం క్రములై చుటచేసె. విం ద్దును ఆభకరములును భగవంతులచూచి కలసివలె భగభగలాడు కవలంబునచొ న్ని యారాక్షసైనవ్యవస్థను, సూర్యోదయమున సూర్యోదయంబులు గ్రాసుచు నిం ద్ర భనులనను నీకాగ్రభగవంతులు రాజులందునును నీభువనమాళయవలెఁ బ్రకా శించుచుండును. ఇది యిరువదీనాలుగవధ్యము.

{ రాములకు రాక్షసులతో నీరములయొద్దము, రామునిగంభీరమైన }
ప్రయోగము, రాక్షసులవిశ్రాంతము.

భరుడు తనపునస్సమలలో లూచ రామోక్తమునకు నచ్చి విల్లు గయిలోని శ్రద్ధఁజై, పగపాణిఁ ద మువంతు వీరలలాడు రాముం జూడెను. వాడు రామునిఁ జూచి వింటిది వనచముగా మెలరయించుచు బొగము, జూచ్చి రాముని కభయముగాఁ జోలుచుని సారథికాన్త యిచ్చెను. ఆసారథియు భరునియొద్ద పోవున, గుఱుములను, ముహురూహుఁ దగురాముడు తానొక్కండై వింటిది వినుల్యుచు నెలలోనియొక్కవల ముననుఁ జోరెను. అభయః విల్లు రామునివలె నవలంబుఁ జూడగా నే యతనియెంత్రు లగు శ్రేష్ఠగాదు మెలరలరాక్షసు లందఱును మహాభయనిగలాగ వీరిచావారము లుచేయుచు వారు అగ్రేష్ఠిందిపోయిరి. నక్షత్రములనకును నుద్ధితుల నయంగాగఁకుఁ దు ప్రకాశించునట్లు, ఆ రాక్షసులనకును కథగతుఁ దగుభరుడు తెలియెను. అంత భరుడు యొద్దమునకుఁ జొరఁగి యద్రుచు నీరమున రాక్షసులన్న రాముని తెలుప

[ఇది రాక్షసులకు నీల నీరునునకు నిచ్చుచునును అగ్రవలె వెలుంగు అభయమునకును అనుచు సూర్యోదయమునకును, నిం ద్ర భనులనును, భగవంతులనును, భగవంతులనును ఆకాగ్రమారులగా నీరు నుండు రోచు భగవంతులు, వనదగా సూర్యుడు తెలియవలె.

గతులువైరి దొప్పించి పెనువెన్నునుగా నొప్పెను. అంత రాక్షసులందఱును కుట్రకు లగుచు, శయనభంగమధ్యమునై తయింప సలలిగా కుప్పరాచురివిశాచ నానా విధము లయినయోయంపములం గురియిందిరి. రాక్షసులు శ్రీధరున యెద్దంబున నూర్చొని ముద్గరములు పట్టినములు భూములు ప్రాసములు భవములు గొప్పొప్పుము వృక్షపాతాళభంజులుచేత రాచులెం బ్రహరించిరి. నవహవరాక్రమశాలు లగువా రాక్షసులు మేధుములుబోధై గాఢజోనుచు దిట్టుగా నొప్పులు యుద్ధమున రా ముని పట్టించిరి. కొంతలు రథములనెక్కియై కొంతలు గుట్టవలననాలోపించియై గొంతలు వర్షవర్షరాశాళము లైవగతులవైమంపియై రాచుని నెదుర్కొని పాటించిరి. ఆరాక్షసమహాబాహులు, మేధుములు గొప్పవర్ణరథములయి ఆలకారలు వర్షించునట్లు, రాచునిపయిని బొంబులము గురియిందిరి. రాముఁ డిట్టకు భయంకరము లగురాక్షసగణములు చుట్టుగ్రమ్మకొనఁగా మల్లసలుచుండెను. ననుక్రమమునకు నరప్రవాహములు వేరి మాయనట్లు, ఆరాక్షసులు ప్రయోగించిన యాయుధములన్నియు రాచునిబొగతులు; కాని మామ్రాసీయి. ఆ రాచుఁడు శయంకరము లయినయోరాక్షస ప్రహరణములవలన భిన్నగాత్మరక్షయొగ్గును, దిగులు తెలుపం లనెరించుచు వెక్కులుచేసెను చరించు నివహవర్ణరథమునై, బోధవొందినవాడు గాడయొక్క ఆరాచుఁడు లేవ యవయవములన్నిటను బొగతులు గ్రమ్మకొనఁగా నెట్లు: దొప్పకొని పండితులచే నావరింపఁబడె నూర్చుకొనిరై బ్రతాపించుచుండెను ఆప్పుడు వేవరలును గంధర్వులును సిద్ధులును పరమర్షులును, రాముఁడొక్కఁడు వెక్కువేర్లునురాక్షసులతో నూర్చొనుటకు బాంపిమారుమువొందిరి. అంత రాచుఁడు విక్కినియఁ గుఱియై శ్రీకంఠంబు చుండలాశాగముగా నంది సంకలకొలుచి వేవరలుగాను ఆర్ద్రచంద్రాగ్రములైన బొగతులును ప్రత్యాగిం చేరు. రాచుండు రణమునందునివారించనలచి గాఢియై, ముప్పహములున్న యను వంతములం బోలి గుఱి వచ్చక దిగులుబొగతులు; వెక్కింటి నవరలు బ్రయోగించిన వాడయెట్టి. రాముఁ డట్లు రాక్షసపై శక్తులులయి నవరలుగా వైచిన బొగతులు యెదుర్చుకొను క్రమంబై నవహవములనై యెద్దమున రాక్షసులు ప్రాణములనెల్లఁగొనెను. ఆబొగతులు రాక్షసరహయలను భేదింపి నెత్తులయిదిసి యోకాళంబున వెగసి మునుచున్నయెన్నులనై కేరలును బ్రతాపించుచుండెను. అప్పుడు ముండలరాగము యొప్పు రాచునిదింపినుంది విక్కిలీ యొగ్రములై లెక్కవెక్కువలచి గాఢిబొగతులు వెచరి రాక్షసుల ప్రాణముల నవహరించియె. రాముఁడు యెద్దమున రాక్షసులధరు స్థలం ను భ్రమయలకొనెను, నవహములను శిరములను, కడియములతోఁగొనిన బాహువులను ననుగులొండములవలనెకోడలు నుండలకొలుచి వేవరలుగను వాడిబొగతులును ముందిరె. రాముఁ డేని యెద్దమున, అంగారభ్రమి ముండలగువారి

• అట్లుండ వడియలతో మునుచున్న విక్కిలీ బాహువులు వెక్కువలచి కేరములు.

చే వాడు తమలై పాణియు క్షములై గర్భములనుఁ బాశ్చర్యులదియట్లు స్థూలమును
 మానసికతోఁగూడిన చేతులగులను, కాకులతోఁగూడినగర్భములను, కాలిలకు
 లను, మనుమాడి యనువుదికొండెను. అంత రాక్షసు ల్లు వాడి ముగ్ధులవ నారీ
 క (కూర్మ) బాణములచేరినను, భ్రమవలనములచేరినను కర్ణ బాణములచేరినను భిన్న
 లగును వోర్యులాలక భయంకరముగా వా ర్రవ్యరంబున నుండిరి. అట్లు రాముండు
 మగధులు గాఁగవీన వాడిబాణములచేరి నాసైవ్యమువొచ్చియెండినవనము కార్పి
 చ్చుచే గారివల్లు, మిక్కిలియు వ్యభచేందెనుగాని కొంపెయను ముఖముగానయ్యె
 ను. భయంకరములకాలమును శూరులు నసురాక్షసులుకొండలు రామునకెదురుగాఁ
 బోయి యొ క్రమమును లయనశూలములు భిక్షములు గొడ్డండ్లు మొదలయిన యాయ
 భములను నరికివ్రేల్చె ది. మహాబాహుఁ డనురాముండు బాణములచే నారాక్షసులు
 వ్రేలొగిందిన యాయుధములను వారింది యుద్ధంబున వారికంతయును మనుమాడి
 ప్రాణములను గొన్నవాడయ్యె. ఆ రాక్షసులు లేలయెడయు, కవచములను విం
 డ్లను కుండములయ్యె, గనుమిదిజ్జలగాలిచే వృక్షములు భూమియందై క్షేపము,
 కలసూరి వారలతోఁ జూడఁగా మిగిలినరాక్షసులు, రామబాణములు గాఁగి మిఖ
 కులయ కాత్రకాత్రునిది కరణాలై భయమియిద్దనుఁ బాలిరి మామమును వారివంద
 జిదిమరల నూర్చి తోడ్పడి యాకాసిందినను స్థంబై నుద్దురిపై కిలోత్ర యనుమన
 లె.రామునిపైఁ దలచెడు. ఆ రాక్షసులమును ముగిసినవారై మామము నుగిసారి
 యాయుధములన్నియు వస్త్రప్రాయము లగుటవలన నాభ్యుక్తములను కాకప్పుకము
 లను ఆయుధములుగాఁగొని రామునిపైకి నవరిరి. రాక్షసులు శూలములను ముద్గర
 ములను కిరణవార్పియు విండ్ల విగిరియు ఋశిలంబులుగాత్రవ యిద్దమున రామునిపై
 బాణభ్రష్టములను ఆయుధవస్త్రములను పృష్ఠభ్రష్టములను శిరావస్త్రములనును సరియిం
 చుచుండిరి. అట్లను మరల రామునకును ఆరాక్షసులకును మిక్కిలియెదురుముగాను
 గయ్యుట్టించునట్లతిభయంకరముగాను బాణయుద్ధము జరిగెను. ఆరాక్షసులు నుది
 రులై మరల రాముని నలుగడలం గ్రమ్మకొనిరి. మహాలయఁ డనురాముండు ఆరాక్ష
 ములు ప్రాపములుగొని బాణభ్రష్టములుగలయ న్నిండును దిక్కులను విరిక్కులను
 నాదిరిందియొందుటను జూచి భయంకరముగా సింహనాదము చేసి మిక్కిలియు భాష
 ర ముగిగాంధ్రకాస్త్రమును రాక్షసులపైఁ బ్రయోగించెను. అంత గుడుముదెయన్న
 రామునిందియొంది చేలతోలంది బాణములు నెలలదెను. కానిమిది తెడతెచ్చిన బా
 ణులులచే నకరికయను గవ్వంబుడివె. రామబాణవీరీశు లనునారాక్షసులు అంతకు
 వీరీశంపుబాణములను కియంటగాని బాణములదియట్లుగాని వింటెవాక్కిండులగాని
 గావఁబాలలై క్షికానిబాణములం దీసికొని లగుచుమాత్రమిండిరి. బాణములబాధులగాని
 ది, చీకటివెక్కిమ్మ ముగధునితోఁగూడ వాకాశమునందియు వానంబెను. రాముఁ
 బాబాణములను గ్రమ్మిచుండువల్లు మామట్టుచుండెను. రాముండు తక్కువైబాణము

లవాస్తవిగా నొక్క ముద్రచే బ్రయోగించుటాదు వారితో యనువలదును నేగాలిశోభనుమలకుల
 కను రాక్షసులు నేన కాంక్షించున నుండులగుండులుగా లకుమున్న వాగుభు, బిన్నముద్ర
 ని ముక్తి దీయెను గుండులుగా వర్తింపఁబడుచున్న వారును, ఈ ద్వైతముగా వివక్షించె నేలంటి
 యొక్క వాచనములి. కాబట్టి వారితో నాయుద్ధభూమియంగీయు నెడమి తెలియఁజెను.
 ఆయుద్ధమునకుం దచ్చటచ్చట రాక్షసులుగొంతలు నేరమనుకొట్టుచునేయు, ముఖ్యం
 కలు ఓకుగునై చుడికట్లు భయమున నేలంటియొ, కొంతలు కుత్తుకను గొఱస్తాడుములు
 గలిగియు, గొంతలు తెండుగా మ్రుంపఁబడియు, గొంతలు అనయివములు కుండింపఁ
 బడియు, గొంతలు చాట్ట మెదలుగాఁ గుత్తుక చుటకుఁ తున్నచుడియు, వేవనలుగాఁగొ
 లి గడుపట్టుచుండిరి. కాదుని బాణములచే కుండింపఁబడితల బగుద్ధులతోడి తలలును,
 చట్టిరలలును, బాహువులులచే నలంకృతము లయన బాహువులును, నానావిధాలంకా
 రములైన న చల్లాడములతోడికొడలును, కటకములతోడికాదుపులయన చలువిధములు
 గా భిక్షములును వాదావిధము లగునట్లుములును, వేడియేడుగులును, రథములు
 ను, విద్యుత్తులులైన నలు తెలంగుల కాదురములును, దీకరలును, గుర్మికాడుగులును,
 ద్వజములును, ఖండితములైన వింతదీకర లగుశోలములును, చట్టిరములును, ఖడ్గ
 ములును, ప్రాచీనులును, చులు తెదరయన గొత్తుండును, నలంకునియలుగా చూర్చి రేదలు
 లయన శిలలును, చిత్తము లగుశోరీరములును, ఆయుద్ధభూమిని వాల్చిండియించుటగా
 ప్రతిపాత భయంకరముగానుండును. ఇది యనువదినైవచవర్ణము.

—♦—
 —♦♦♦ దూషణాదివర్ణము. ♦♦♦—

మహాబాహుః పగుమాచులును తన సైన్యమునంతయు లాయుడు హరముఁ
 గానిండునుండులం కాది, తిడివంపుచేగము గలవారు గాన మురావనులై యుద్ధంబు
 క వెనుదీసి పోవనియైదుచేలరాక్షసులును కాదులైనఁ దలచిన వాళ్ళాకిండును. వారు
 కాదుని నలు ప్రక్కలను గ్రమ్మి శోభములును చట్టిరములును ఖడ్గములును శిలావ
 ర్ణములును పుష్పములును బాణవర్ణములును, తెలువీరేకుండునట్లుగా గురియంగిరి.
 కాదులు భిక్షంబున యుద్ధమునేయివాడు గడువ నెదిరి ప్రాణంబులను దీయన
 జ్ఞి యాగొప్పపుష్పమును తిలారమును వాణి బాణములునై ది నివారించెను.
 కాదులు, అచోరు కన్ను మూడిగొని మెంతులివాచనుగాని నుంతునియిండునట్లు,
 రాక్షసులు గురియనావర్ణమును నుంతునియొక గంజగొని నును వైరాక్షసులును వర్తిం
 చుటలై శోషము విష్కీదియొ బూచినవాడవైయి. అంత కాదులు, శోషమునైకొ
 కగా, తేంబున విష్కీదియొ నెండుగురు దూషణబాహుకమగు వారాక్షవ సైన్యము
 నైనంతయు నలుగడల బాణయం బులిపివాడవైయి. అంత కన్నుదూషణుడుగ నేవా
 పరి యాదూషణుడు క్షుద్ధుడై విడుగులంబొదియుగ్ర బాణములును కాదులైనఁ బు
 వెను, వివచ దీకుడు కాదులును యుద్ధమున వొకక క్రివాళియవ్వున వాదూషణుని

పైవలెనని ఖండించి నామగణాంబులచే నామగణముల నామగణిని సూచి
 నెను. రాముఁ డట్లు వాచిపోయెనుచే నుజ్జములను ఇంది యొకయర్థవంత రాము
 న పాఠశాలమును న్నుంచి యంతంతోక యా మామూలతోవచ్చున మామూలులు నైచి
 నొప్పించెను. మామూలు డట్లు విలువతో విరభుఁడై నుజ్జములను సూచి పాఠశాల
 పాఠశాల కాగా శంత పర్యవేక్షకమునలె మాత గరు పుట్టించువట్టిగావ్యపరభు
 ముఁ గేలం బానెను. అపరిభుమం బంగారుకట్టచేఁ జట్టించి క్షణం లయనయనపమ
 కలు నెఱిగివై వక్రములనుచేను వక్రాయుధమునలెను విజయగా వాచును,
 పెన్నుచేపైవక్రముల నుద్ధించియు పగవారి మేడములం నొగియొ శక్తిపునఁబా
 రముల బడలుచేటియొ వెఱయెయెయెయె, ప్రాశస్త్యఁ పగునారామమును మహా
 నర్పమునోచిమామిథుమను జేకొని యుద్ధమున రామువయలించి బోయెను, రా
 ముడట్లు మామూలు పరిభుమంతుశేతంబు శివమహా శక్తియెయెయెయె యిది రెండు
 గాములుచేసి విరుదభాషణాలయ్యేమలు లయనగావ్యపాఠశాలను త్రించెను, రణ
 గ్రమన వానిచేతులు రెండును ఖండించుచుగా పెనుకొలఁదిగా నుండువానిపరిభుమం
 బాచివై, యుక్తవాంతమున విందనననము పడుచు, ముందుల పడెను. అట్లువాడు
 రెండుచేతులను దెలి, రెండుచేతులను దెలిపేదగమునలె, నేలంబానెను. మా
 మూలుట్లు యుద్ధమున పాఠశాల వై పుడమిది ప్రక్షులం బాచి పను ప్రక్షులములను రా
 కిత్తుచి రాముని గానురాగని ప్రశయించెను. ఇంతలో మహాశక్తియను మూలా
 డుడను, మహాశక్తిఁ పగుప్రమాణియొ పనుమయ్యెరరామముల నుద్ధించివట్టి
 లగుటంజేసి ప్రక్షులె యొక్కటిగా రామునివై కి పడెను. మహాశక్తియను విశాలమగు
 గోలమును మూలాడును వట్టియను ప్రమాణి పరశ్వధమును చేకొని పలకెను.
 రాముడు వారు మయ్యెను శక్తివై కి వచ్చుటం బాచి, యితిభులు వచ్చినతో వాటి
 కర్మానుచిచ్చుకట్లు, శక్తియుగా వారామమును పాటియెయెయె గాములం బ్ర
 దేశానించి ప్రక్షులించెను. రాముడు మేటిపోయెనునైచి మహాశక్తియొ శివ
 ఖండించెను. డక్కచేరగాములు నైచి ప్రమాణిగిరమును పెన్నుతునియ
 లు గాంచుగా వాడు పెన్నుకొచ్చుతో, సూచిపనువచ్చుమమునలె నేలంగా
 నెను. రాముడు మూలాక్షుని కన్నులంద క్షణం గాములు నైచెను. మహియొ క
 కియై మామూలి వెంటించి వచ్చివచ్చునేలరామముల నయిదునేల గాములు
 చే మేయన యెయెయెయెయెయె, మామూలును వానివెంట బోయినవానుని ని
 పాతు లగుటం బాచి ఖరును ప్రక్షులై మహాశక్తి లగుచే పివాచ్చుములు బాచి
 'మాచిరా' కు మామూలును పిని వెంటబోయినవానును రామునిచే పాతులైచి.
 రామమలా ! మిగిలినను గొప్పపెచ్చుమతో, సూచి వానాచిధిమామములైచ
 యామయధుమంతుని కిత్తిపనుమిచ్చు పగురాముతో యుద్ధముగామిచి వానిని
 బట్టి పథింపును' అని యాజ్ఞాపించెను. ఇట్లు ఖరు వానిని రాముని రామునిచే

పోయెను. శ్రేష్ఠాచార్యుడు, పృథుశ్రీవ్రాతకుడు, యజ్ఞశత్రుఁడగుడు, విహంగముఁడగుడు, మర్కటముఁడు, కరవీర్యాదుఁడు, పరమపురుషుడు, కాలకారుడుఁడు, మేఘమాలి యు, మహామాలియు, సర్వావ్యూహము, నధిరాశముఁడు, అగు మహామేఘునినీ శ్రీనాథ్యులు మునుపును సేవావేషములై మేటికొనఁజూచు వేయఁడు రామయిమిడి శేయవలె. అది రామఁడు మహాశేఖరగుఁడైన బంగనుచేరను పల్లమంబుచేర ను సలంకరియై యస్మిహాశ్రమములలె వెలుగుచున్న కొనఁజులేని యామిడిని సైవ్యముమీసిన వధించెను. అంగారవంజులొలిగి, హాకరాఞ్చమన్న యస్మిహాశ్రమములలె శేవలమున్న యాచార్యులు, విద్యములు మహావృక్షముల నుపసర్జింపు, ఆరామముల సంపత్తిని భరించెదని. రామఁడు రిగార్తమున నూర్చున్న రాక్షసులను క రాకారము అంజూఁజుకొనఁజూచు వేపును రాక్షసులను శేయకొనఁజూచు నేని వధించెను. రాక్షసులరాకొనఁజూచు కవచములు నుపసర్జింపులు పఱియైతె నింపు ధిన్మములై నెత్తులుఁ గలయు దోగినుచు భూమింబునీరి. అట్లు విడిచివలెనెండువలె నెత్తులు దోగినుచు బియ్యున్న రాక్షసులచే నావృతమైనయోయువ్యభూమి, వర్షులచేఁ గప్పబడియోగవేదికవలె నొప్పుచుండెను. మహాభయంకర మైనయోవరము రాక్షసులంజూచు హతులుకాగా, మేఘమోర్తింబున రక్తమాయంబుల కొంతగొ నుచున్న వలకములలె మందెను. రామఁ డొక్కఁడు శేవలమునువృద్ధుఁడు, అందును విదా రి. ఇట్టియొక్కఁడు భయంకరకృత్యంబు లగుచున్నాఁడని రాక్షసులను వధించెను. ఇ సైవ్యమున కంతయును మహాభయఁ దగునట్లుఁడను శ్రీశివఁడను శత్రుమోహనఁడగు రామఁడును, నీను మువ్వలై యిలిచి. *మహాభయంకరులై ఘోరాకామలగుచు మోక్షోక్షఁ దరముకాది తిక్కివరాక్షసు లంధ్రుఁడును అక్షరాగ్రజఁ దగురామయిచేర యొద్దుముత పోలంబునీ. అంత బలంకరుఁ దగురామయిచేర మహాభయంకరున భయంకర మగువలకలమందేయు పోతమగుటం బాది భయఁ దన్నును మహాభయంకరునిక్కి వ త్రామంధము నుంజించియునునునెలలె భయంకరాకారుఁడై రామయిఁ : గవిసెను. ఇది యిరువదియోవల వర్ణము.

—◆◆◆ శ్రీ శివవచనము. ◆◆◆—

భయఁడు రామయి కిముఖముగాఁ జోవుచుండఁగా సేవాపతి యగు శ్రీశివఁడు వానిదాపుఁజూడొంకవరాక్రమనిధి*వమ్మ నిరూపింపుయ. యెట్లమున నుపసర్జించు నీసాహచర్యము । ముంబయి. ఇదిగో మహారామఁ దగురామయి యెట్లమున

* ఇది 'మహాభయంకర' అయినవలెనుచే నుపసర్జించు కొనఁజు పాతకముకొ దుగిదె దియి కాక యె ట్లెట్లమున వాని శేషు అయినవలెయుఁ బఠియించు.

[ఇది 'మహాభయంకర' ఇచ్చునట్లు సాహచర్య' వర్ణనయను మహారామం నుంజుకొ దుగిదె దియి కాక యె ట్లెట్లమున వాని శేషు అయినవలెయుఁ పఠియించు.]

వధించెను. చూడఁడు. నేను నన్ను ప్రరాక్షసులకును పక్ష్యం వసరాముని వధించెను. ఇట్లు ఆయనమును చూచి పక్ష్యముగా ప్రతిష్ఠాపించెను. నే నయినను ఈ రాముని యుద్ధమునఁ జంపెను. ఈ రాముఁడే నన్ను యుద్ధమున వధించుగాక. నీవిష్ణును యుద్ధోత్సాహమును వదిలి కొంచెముగీపు సాక్షిగా నుండుము. రామును పోరుచున్నది నీవు పంతువుఁడవై జడపాదమునఁయును బోగలవు. లేక నీకు పాతంజల పగులుగని రామునితో నీు యుద్ధమునఁ దలపడుచువు' అని చెప్పెను. ఆ త్రిశిరుఁ డిట్లు వేదోపదేశగా భయము, వ్యుత్సాహము లవలంబించి, బుద్ధిని దివ్యమునఁ జేరి, 'హిమ్నఃకుర్వము గాచింపుము' అని యాచునటించుగా, నాత్రిశిరుఁడు రాముని కధిమభయముగా బోయెను. త్రిశిరుఁడు మంచినీటివలన బాంసమున, నీ దివ్యసూత్రం బగుకర మాలాహించి మూడువలంబలవలన గాత్రము మూడుశిఖరములతోఁ గూడినవస్త్రమునఁగని యుద్ధమున రామునివలంబి వడఁచెను. ఆ త్రిశిరుఁడు మహా సిద్ధియు జలధారలను విడుచుకట్లు, బొగములు నులియించుచు నీలవర్ణమున శైలవాడమునకు తుల్యముగా సింహవాసము గాచించెను. రాముఁడు త్రిశిరుఁడు వచ్చుటం జూచి తీర్థము బగుబొగములను వింటును నంధుని ప్రయోగించుచు వారని ప్రతిగ్రహించెను. అంత మహిమలకాలు బగునారాచురాక్షసులకు, సింహమునకును మహిమ ప్రబంధమునఁబోలె గొప్పమయలయిండ్లము నరిగెను. అంతఁ గ్రుద్ధుఁడైన రాక్షసంఘః ప్రహస్తో వా పోతేరాక్షి జడపాదః ప్రహస్తః । మయవా విరాజే రామః మయవా విరాజయన్త్యుగ్ధః ॥ అయినను నీతి ప్రాప్తికార్యము వృద్ధులు. వా నరకార్థము—(రాక్షస) భయము, (మయవ) యుద్ధమునకు, (రామం) రాముని, (మహాశిరుః) శైవ్యం అనెడియు, రామునిఁ గూర్చు అనెడి మన ప్రయత్నము, (హస్త) హస్తము కాబట్టి వచ్చు, (పాపాపార్జన కర్య) పాపమునందే మన జను, (మూచయోయతి) వచ్చు వియోగము 'యచ్చ పాపముగేయతి మనః పశింసే' వల్లపాత్రము రాముని అవలంబమునఁ భయ వయంగా చెప్పెనుకాదు—(మృగసహి వధార్థం) వస్త్ర రాక్షసహియను, (రామం) రాముని, (యశా) యశావస్త్రము-కయోయతి, (పాపాపార్జనకారం) నీతి వియోగము నెఱుంగుచు కాబట్టి, (సం విష్ణుయ) ఇతి అనెడియు 'అనెడి బుద్ధియు, (విష్ణునా మధ్యం అభ్యుదయాయుధములతో విష్ణునామయివ్వాన. రామ నియమా నది బుద్ధియు విష్ణునది యను శిష్యులగానే యీ యుద్ధమునకు నీతి అయినగా చెప్పెనుకాదు. (అధ్యురాయన్త్య) తరాయన, (అపాపాపక మృత్యు) నీతి యుద్ధమున వ్యుత్సాహమునఁ రాముని అయితే, (పిద వా వచతే మమవృత్తి) ఇతి నీ రాక్షసులవృత్తి. కాబట్టి వచ్చు (మహాకావ్యం నీతి కర్య) తరాయనకావ్యమున విడిచి మరయు (మహా కర్మకావ్యం) నీతి అనెడి అభయమునకును వృత్తి గవృత్తి అని సంబంధము (ప్రహస్తో వా పోతే) మహా శిఖరం అనెడియు (రాక్షి అనెడియు) రాముని పాతంజల పాతంజల, (మయవ విరాజే) వధి నీతి పాతంజలకాదా, (హస్త్యుగ్ధ) విష్ణునది మయవైద్య(త్రి) విష్ణు(య)యనెడి రామునియొక్క (మయవాచి మహావృత్తి) యుద్ధమునఁ బోయెను. నరక(రాక్షసం) వధపాదమునైదు బోయెను. అని మాయము దిష్టప్రార్థన విరా భయము యుద్ధమునకు బోయెని అయిద యుద్ధమునైదు తెలియును

రాముడు, శ్రీశీరుడు మౌనం వారివేమోనరాములం దాశీర్యంజై మనీయః
 గోపమునొది 'సేవకా' వరాక్రమతూరం మనరాక్షసునిలయం చాం గోపదాగా
 నున్న కీ! నరాములు వానోపని దాని త్రిప్పములకలె నున్నవిభక్ వాచిందేసందే
 పెడ నెడి రాములును ప్రతిగ్రహించిచూపవలె అనియె, ఆరాముః ప్రియయ్యే కనీ
 యుండె వేగమునః స్త్రావప్రయలులకు పోలి యగువతువారుగురాములును శ్రీశీ
 రునిజామ్యుడ గావడేసెను అంత మహావరాక్రమశాలి యగురాములు నాలుగు
 రాములచేత వాత్రిశిరుగుట్టుయు వాచిందేని నూలనేసెను, రాముః దివిదివి
 రాములం పారద్రవి నూలనేసెను, ఒక్కరాముడు రథముయు నందువర్తకమునను
 వెగవ్రే సెను, అంత రాముడు, నల్లయులు దూలియోదాశభమునుండి శ్రీశీరుః దుష్ట
 విందులం జూచి జాగితక్షిప్తయునః, వెక్కురాములు గావడేయంగా వామమూ
 డ్పీల్చెను, అర్ధమేయలుః కనురాముడు కోవేయమౌండి వేగవంతము లగుదూరః
 కాఃపీరాములు వాత్రిశిరు మరాదంతలయం తుంపించెను, అశ్రీశీరుః క్షుల రామ
 రాములచే శిరంబు ఖండితంబుగా నెక్కురుగ్రస్తుచు కలలోలనాడ నేలునూలెను,
 అంత భగవైదులలో మోగేషు లగురాక్షసులు భయపడి, పెద్దపులి! భయపడిక
 జంగలగిదివిదివియడ వలయులం లై కి, భయః క్షుల వెతుగెతుచ్చురాక్షసులం జూచి
 కుడితుండె వారం మరలింది, రాహువు వంద్రునినైకీ బోధుక్షుల, రామునినైకీ బో
 యెను ధివి యిరువదియేకవివర్ణము.

—◆—రాముడు ఖండిత రథశేఖరగిర్జలంబిరమును వాళేమనీయంబు—◆—

రాముడు యుద్ధమున దూరమై శ్రీశీరుని గూడ వధించగా చూచి
 భయపడునూడ రామునివరాక్రమయెను వెడల గలిగెను, మహాబలుః వా ఖరుడు
 రాముః బోత్కనిచే దుర్జయం చాంరాక్షవన్నెన్యుమంతయును శ్రీశీరుఃభుం దూవ
 యజుడు హతంబగుటంజూచి, పీట లగురాక్షసులంబులు వశించుకొనుం గూచి, మన
 మున గుర్తమునూలి, వమది యంద్రునినై నవరెట్లు, రామునియొడికీ కలవెయెను,
 భయంబు బలముకోలదివి విండినలాగీ క్రుద్ధములగు వర్షములంజూచెనై నెక్కురు గు
 మునెట్లు నెక్కుటంబ్రుగి యున్నరాములంబు రామునియొద్ద ప్రయోగించెను,
 భయంబు రథగతంబై యుద్ధమున భుజ్యేవంబు గజులకాళంబేర్పడ నాగి విడు
 ల్పుచు, విక్రీడియం వెక్కుదిభమంబు రాములు ప్రయోగించువలెయెను బ్రకటిం
 చుచు, పీట రాములచే గూర్చుట యేయంబు ముప్పగు నావాప్రకాయంబులు లవ
 రించెను, మహారథుః వా రాముడు భయంబు కననైః గదియుటజూచి తమ పెనుమీ
 టను రాములు నిండిరియె నెను ప్రేములై వివిక్కులయం వివిక్కులయం నింజాకా
 లులు విడిచింబెను రాముడు విడుగొలులు గుర్తించు పగ్గివలోక్తములకలె ప
 హించ వలెగానిరాములును గురింబుని యావాళేమనంబయి, పేథుంబు వర్ష భా

రంగుల కట్టముగాఁ గప్పవట్లు, ఆరొగవట్ల ములచే తొలపిలేమందవట్లు గాచించెను. ఆ
ట్లు ఖరుడును రాముడును ఒంటిరులమంది ప్రయోగించినవాడొరొగములచేర
వారలమట్లు మెన్న యొకాకోమందయో బొగములు తొప్పెగాఁ గ్రమ్మకొనుగా నింప
రాకోమందునది. ఆచ్చుడు ఒంటిరులను పట్టించువరంభమున వారిరువునకు మిక్కి
టముగా యుద్ధము నీయగా సూర్యుడు వారిరొగములచే నొప్పినుండై ప్రకాశించు
డయ్యె. అంత ఖరుడు, అగోలలచే మనఁగజమును బొడుచుటలు, వాకానములు
ను కర్ణావ్యసలు నైనవాషిమెనలరొగములచే రాముని ప్రసారించెను అట్లు రథ
గరుడై భనువు చేరెంబట్టి, యుద్ధమొద్దుండై ఖరుడు, రాకోమచేతం బాగ్నియొన్న
యెరుదికై వడి, భయంకరాకారంబున వను ప్రభోచియులమును గనుపట్టెను. రాము
డు మహాబలుడును పరాక్రమంబున మంతయు నీరుడు నయ్యు, అంతటి మహావైర్య
మునందయు పట్టించినవాడగావున వచ్చుడు అదీరియందవని ఖరుడుచలించెను. రా
మునిట్లు నీంబాచువలె విక్రమించి నీంగమువంటి వీరంబునవితో వచ్చుచున్నయా
ఖరునిఁబారి, నీంబాచు ముద్ర ముగమును చలించునాడెట్లు, తానెంతమా త్రియను
అలించునడయ్యె. అంత సూర్యునివలె భగభగ మెఱయుచున్నరథమెక్కి ఖరుడు యు
ద్ధంబునకుఁ బూచి, మిమత యిగ్గిమోద నులునువట్లు, రామునికై వడియెను. అంత
ఖరుడు, మహావైర్యుడురాముడు కొంతలవలెకే వరాచువడిన తొలపింపనుననా నై లా
భునమునునెఱువుచు, అయ్యె నూర్చినయంతమొదటి, వీడినీరచ్చుకావున, తుంసించెను.
వాచుక్రుద్ధుడై మరల విండునివ ప్రముంబోది రొగములేకునీ రామునికేవలమునై
విట్లు వాగ్నై యు అంత ఖరునిము క్రమంబై ముందీగెఱువులు గలిగియున్న యారొగ
ములచే గొట్టువడి రాముని కలవము నేలఁబయెను. అట్లు కప్పవడుచుటచే రాముడు
సూర్యునివలెఁ దొలపింపవాడయ్యె. వీరవ వచ్చెనుతీమమున రాముడున్న రాముని
యుద్ధమున ఖరుడు నేలురొగములేనీ విట్లుబాచించి మహావైర్యుని గలుగుటలుగా నీం
బానానరుగావించెను. ఆరాముఁ డట్లు యుద్ధమున తనగార్తమలంబట్లు రొగ
ములుబాచుటగా, క్రుద్ధుడై, పొగలేక మండున్నాచోత్రముకై వడిని, ప్రకా
శించెను. అంత కేత్తివీరాముఁ డగురాముడు అతఁబాచి తునమట్టించుటకై
మిక్కిటముగా మొదయెట్టిమఱియొక పెనుదించిని గొని నెట్లము గావించెను. ని
క్కిలియు గొప్పది యగునాభునుప్ర కైష్టవమైవడి అది యగ్రస్త్యమహామునిచే
నొసంగఁబడినది. రాముఁ బాషేటిధమప్రను బుచ్చుకొని ఖరునికై మునివలించెను.
వీరవ రాముడు క్రుద్ధుడై, బుగారునీంబాచు చక్కనిగెఱువును గలిగిన
రొగములచే, యుద్ధమున ఖరునిధ్వజమును ఖండించెను. మిక్కిలి చూడందగి యె
ప్ప నాబుగారుధ్వజము తెల్లయెడల నేంబాచి కేవలకొవమున భూమి వచ్చిన
సూర్యుడోయడఁ బాషేటించుచుఁబయె వాయూచ్చుల నెఱిగివవాడుగావున యుద్ధ
మునఁ క్రుద్ధుడై, చిల్లకొలల నేనుగును బొడుచుటలు, రాముని యంతరువంబుల మె

ర్షకుల నాలుగుకొఱములు నాటి నొప్పించెను. కాముడు జల్లు ఖననినిబోయి
వెనకవకొఱములు పెక్కు స్త్రీలతోపాటా పంగములెల్ల నెత్తెనుకొన విప్పి
కోపావస్థుడయ్యెను. విలుకాంత్రలో నెల్ల మేటియు తేటివిల్లుదాల్చును నగు
కాముడు, అట్లు యుద్ధమున ముఱియొకవింటిని తోని విప్పిలి ప్రసక్తులయిన
కొఱము లాటించిగొని ఖననినిమున పోకకొఱమును కాపాపులు కెంటు కెండు
కొఱకులయను జొచ్చును వర్షచంద్రాకారము లగుమాడుకోరములును నాటి
కానిది నొప్పించెను. పిమ్మట వస్తుకోగోలు కారాక్షమనిఁ బుంజులారి కుఠిలొచ్చి నూ
రొద్దివలె ఖగభగలాడుచున్న పదుమూడుకొఱములను తీసెను. ఇంద్రసమానుడు
ను మహాబలవంతుఁడను నగుకాముడు జల్లు కొఱములుగొని, పవ్వనశ్చక్ర ప్లే య
నాయాసముగా వారిలో పోకకొఱమున రథయకాడి ఖండించి నాలుగంటితే నుట్లు
ములకు నూర్చి. మాఱుకకొఱమున వారి పాళభిరమును వెగవ్రేలి, మూసెంటి నొగ
ను తుముంగిసి, కెంటి వడ్డకొన్ని వస్తు గాచింది, యిది విశ్రాంతియుంబోవం దైం
దవికొఱమున వారిచేత చున్నకొఱములోఁబింటిని కుండించి, పదుమూడుకొఱ
మున వారియింగులం జర రిరము గాచించెను. ఖరుఁ పిమ్మట విల్లువిఱి, రథమును
నూలి, నుట్లుములు ద్రెల్లి, పాళభి గెడవినవాడై, గన చేతంగొని రథమునుండి లంఘిం
చి నేలము నిలిచెను. అప్పు కన్నుతొవర్చి కూడి యాకాక్షమున విమానాగ్రగతులై
యొన్న నేవలయను మహోర్ములను మహారథుం దగుకాముడు ఖనినిఁజిరయూహ
టుం జూచి విప్పిలి నెంతున్నలై యుంజులి నీలింది యంజులు పోకటిగా నూడి కాము
నిఁ జూచించిరి. ఇది యిదివదియొరమున వర్ణము.

— { కాముడు ఖననితో * మృదువూర్పును లయనపరమోత్తరాదులు. } —
ఖనను గననై చుట. కాముడు కానిది ఖండించుట.

మహారేఖా దగుకాముడు, ఖరుఁ పిట్లు విరభుఁడై గన చేతంగచ్చి నిలిదియు
నుటం జూచి, వ్యాఘ్రమునుమూసుటంజేసి మృదువులై చుర్రములనెత్తి పొడుచుటంజేసి
పరుచుటగా నుండుమాటలతో, * పిచ్చ గుఱములును తేగగములును రథములును గ్రీక్కి
ఱిరి యొన్న మహాపై న్నయమును పథిపతిని యింది పర్వలోకములకు విప్పిలి యేవపు
ట్టించునట్టి మమకామివర ములను గాచించిరి. ప్రాణులకు నుఖముగెయ్యుచు భూ
తలొగడై, పాపములునీయుయిండుతేటి, అట్టెవాడు ముల్లోకములకు పాపుడియనను
ప్రతీకయ. ఇత నిరుఁబోంటివాఁడెంత ! రాక్షసా ! దుష్టపర్వము వచ్చినయెడ జను
లందఱును దయోభయము కాని అట్టి పథిపతియై, లోకవిరుద్ధ మగురథమున

* ఖనని, పిచ్చమహిమను యోమలకుఁజే యుట్టుమహిమ యవతాఁడై పవ్వనో కా
దోయి వారిని క్రతును యడియటలై మృదువులయై ౨ పరుచుక్తులు పాపులము కాముఁ గాచి
కాము నేరియడ.

దశరథి బామ యోగమాత్రముఁ బొగ జెప్పించి నిరసించుచున్నా నేమి? బాగ్రామబామయము బలమందును పరివ్రజించుటకు తప్పక బామయమును గలసింది తన్నుఁబామ యోగమాత్రమును బొగచుకొనను. రామా! అట్లులే దైవమును బాగ్రామి మృత్యువలననుబడు, విష్ణుయోగముగాఁ జెప్పుఁబామి బొగజేసికొందును. పరమ దైవము, యంత్రమును, మరణకాలము వచ్చియుంచవలయు, అమరము గాని యిచ్చును, తమమరణోద్దేశ్యమును ప్రకటించుకొనుచు ఆ దైవముఁ జేకొనును? నీవే ఓమ్మిఁ బొగదేశితులచేత నీయబ్బుత్వము వ్యవస్థముగాఁ జెరియబద్ధియై, దైవము రామోన్న విద్య శీఘ్రముగా బంపించుచేఁ బ్రకాశించును మరలనీవు బోదనే యా తి మఱియొకవి ముక్తును వహించవలెట్లు, తిమ్మిఁబామ దైవ్యముగాఁ బొగజేసినువాఁ యి తోడనే యందులకుఁ జగివత్సర్యము చూపఁజాలము. నీయెదుట నిశ్చలముగా

అట్లు రితే బొగదేశితులవాఁడై, మరలమరల నీతిని యొ క్తముగాను భావించు. 'ఇకాంతా బలవ్రో బా మే ధమ' అర్థముఁ బొగదేశితుల విషయమున నీ శిష్య శ్రేణుఁ ద్వేయ్యురా' (చిహ్నము భాగ) అనియే మరలమరల 'తే' బామ, (పద) అట్లు అని అర్థమువలయు, (పదము ౨) అర్థముగను, (తేనా త్వేవ క ట్టరా) తమతేవ్యుడే నిర్వహణకావ కొండే, అట్లుచేయును. కనుక ఇది విజయము భావించు. 'ప్రకృతాస్త్ర పృథావ్యాహో లోకేష్టమిహామయమాః | సర్వకం పర్యక్తే అభావమిహాస్థితే' (స ప్రమరణమయమా) మృతతరంగాయను, (అభావమిహాస్థితే) పట్టు మృత్యుముగా బొగదేశితులతో మట్టు (వ్యం పర్యక్తే) పథుల బొగదేశితులవలన-ఇది నీకు పొసగును, 'తేమ పృథులతో' పథులతో బొగదేశితులవలన మృత్యుకారణమి పుట్టినాస్త్రే వ్యయ ముడ ప్రతే ముడ' (పథుల) యుద్ధయందు- శత్రువ తమకు అని అర్థమువలయు, (మృత్యుకారే మృతాస్త్రే) మరణకాలము ప్రా ప్తమనగా, (స్తవ తోవా అధిక వ్యధి) స్త్రీయందు ఎదురు చెప్పకొనును-ఎదురు చెప్పకొనవలయు, 'సర్వశ్రేయస్సువ్యవస్థం' తే కర్మమే విషయము | సర్వశ్రేయస్సువలన పుట్టిన మరలమరల సర్వశ్రేయస్సువలననుబడు అర్థము (తేం అమర్యుడే అని వినియోగము) వినియోగము చేయుచు నేమిచేయుచుగాని నెరుగదు కనుకను, కనుక యిది విషయమార్థము. 'మమ మా మతా తిష్ఠతు పర్యవేదిం గతాధరియ పర్యావేదియారోయ్యు పర్యవేదిం' ఇ-అర్థమున 'పర్యావేదికాం గతామతే స్త్రమం ప్రాణా' రితే విషయముగా మరలమరల బామ మాత్ర ఇదా ప్రక' (గతాధరియ మయవ్యవేదిత) గతమార్థముననుబడు మమ్మ గామయవాఁడై ప్రకా, ఇట్లే గతమార్థము నీకు, (ప్రకాస్త్రమ అంతకర్మ) ప్రకాస్త్రమ మమ్మ గామయవాఁడై, (ప్రకాస్త్రమ ప్రకాస్త్రా రాం ప్రాణా' తాస్త్రమ పర్యావేదితమయవ్యవేదిత) మమ్మకము ప్రామయము పరమం బామకావ విషయము, (పరీ) యుద్ధయందు, (పద) నీకు, (పర్యావేది) అర్థమును- బామకావమిహామయవ్యవేది, 'పర్యవేదిక మృతాదే రామకావం బామకే | పర్యవేదికావ్యవేదికే' తేనామృత్యువ్యవేదిక' విషయమునను బామకావం నీవే అయ్యెద, అన్న (పర్యవేదికావ్యవేదికే) బామకే' నీకును నీవే అయ్యెదను, (తేనా అర్థమువలన కరమ) బామకావ్యవేదిక విషయమును బామకే, బామకే నీకు అనియెట్లే నీకు బామకా వార్యవ్యవేదిక విషయము నీకు నీయ విషయమును పోశ్యులవిషయము.

* ఇందులో 'సర్వశ్రేయస్సువ్యవస్థం' తే కర్మమే విషయము | సర్వశ్రేయస్సువలన పుట్టిన మరలమరల సర్వశ్రేయస్సువలననుబడు అర్థము (తేం అమర్యుడే అని వినియోగము) వినియోగము చేయుచు నేమిచేయుచుగాని నెరుగదు కనుకను, కనుక యిది విషయమార్థము. 'మమ మా మతా తిష్ఠతు పర్యవేదిం గతాధరియ పర్యావేదియారోయ్యు పర్యవేదిం' ఇ-అర్థమున 'పర్యావేదికాం గతామతే స్త్రమం ప్రాణా' రితే విషయముగా మరలమరల బామ మాత్ర ఇదా ప్రక' (గతాధరియ మయవ్యవేదిత) గతమార్థముననుబడు మమ్మ గామయవాఁడై ప్రకా, ఇట్లే గతమార్థము నీకు, (ప్రకాస్త్రమ అంతకర్మ) ప్రకాస్త్రమ మమ్మ గామయవాఁడై, (ప్రకాస్త్రమ ప్రకాస్త్రా రాం ప్రాణా' తాస్త్రమ పర్యావేదితమయవ్యవేదిత) మమ్మకము ప్రామయము పరమం బామకావ విషయము, (పరీ) యుద్ధయందు, (పద) నీకు, (పర్యావేది) అర్థమును- బామకావమిహామయవ్యవేది, 'పర్యవేదిక మృతాదే రామకావం బామకే | పర్యవేదికావ్యవేదికే' తేనామృత్యువ్యవేదిక' విషయమునను బామకావం నీవే అయ్యెద, అన్న (పర్యవేదికావ్యవేదికే) బామకే' నీకును నీవే అయ్యెదను, (తేనా అర్థమువలన కరమ) బామకావ్యవేదిక విషయమును బామకే, బామకే నీకు అనియెట్లే నీకు బామకా వార్యవ్యవేదిక విషయము నీకు నీయ విషయమును పోశ్యులవిషయము.

{ K రాష్ట్రంవనమధులూచి రైతులభయం తమకూలురై వచ్చుకొంటే
 వి రామయే వ్యాపకములాగును. భయమూలవృక్షము
 గొప్ప రామవిద్రేగమిది మరల మూలము గాని నశని
 మనుషయం బడగా రామయే తెలిస్తే నమరైంపడునంటి
 యగవృద్ధ త్రిభామయే భయమిప్పుడు యమభేదింతులు. మహా
 కీర్తిత్రాసులు భయభేదమహంతి నీతవచ్చి భేదరామ
 మం జూచి యానందపరభక్తియే యతివిగో గోలింతుకొనుట. }

రామయే వాగదాని రామయేలే దునియలుగొనింది భర్త వశ్యులును గొనినిరా
 యభంగయలు నేయక పరిభోధము నీయవచ్చె, తోట్టుమయ్యులుగలవాని "రాక్ష
 సాభయూ! ఇది నీలయంతయే జూచితివి. ఇంక నేమనెయంగలవు? నీవు నామోద వా
 న్న హేతుడ వయ్య వృద్ధముగా వ్రేలెనవు. ఇంతిహాసము ప్రబోధిస్తామిహేతులాగు
 టయందుమానియు మందిరిట్లును నీ. ఇంతిమన గత నివగవారిని దుంపింపమనిసిరి
 కావ యిప్పుడును నీకు జయయే గల్గింతువని నమ్మియుంటివి, అట్టి యానిక గలవాని
 గయలు దుక్కుమురై నేరింపడితే! హాసము. వాతోనిమ్మ ఒధింప యిప్పుడు నీవేని
 హతురై వరాక్షముల బంధువుల కన్నీళ్లు కునిచితి నంటి నీ లజహేతులు గల్గియున్న
 నీవు నీవయలు వరుమంపవచ్చుచున్న, హేతువృత్తాంతవృత్తు మందియారామయే శ్రీ శీరి
 రామనీతివృత్తి ప్రాణములను గయలు వచ్చునీయను పొందినట్లు నీమ హేతుగయలు
 ఇప్పుడు వారామయల జొచ్చు చీలి కలమను దొనిమను నీమగ్రస్తా శ్రియ, సునియలుగల
 తోడ, హేతుగలగా భావిం త్రాగగలదు. నీవు నాగమయెలు దున్న ప్రాణి నీను
 లు రైతును జావుగా నేరింపడి నీమనావన, జూచి రామయేనియతో జూచింది
 గవంబిరింతునాని, పెద్దదియే వోడగలవు రాక్షసయలయలును మనోగ్రాహినిని
 కం జూచి కలమందినియెవలగతియలు గానమ్మ యిప్పుడును నీమనావనావలగతి
 వాత మునిమ. రాక్షసా! జవత్తానమయే గలరాక్షసయల వచ్చును వానిగలము నీ
 హేతుముకాగా మమకు రీతమయింతు అంతిమ నిగ్గుయలగా నుండునీమనావన. ఇం
 తిమకు నిరతులకు భయము గలిగింతుమయేరాక్షస స్త్రీలు ఇప్పుడు వెలగో నయలగతి
 వ్రు లంతులకు హేతులు కాగా, కన్నీళ్లు తెలుములు నిమిగ, నీలయలు భయమిప్పుడు
 నూని, రాక్షస భయమునొంది మయలయ రాక్షసావలగతి, నీకు భయము దుగిస్తా
 ర్తియు గలిగి, యిట్టిహేతు మనోగ్రాహి తెలుములైరాక్షస స్త్రీలు ఇంతియల దుఖయలు
 నుండునీమగ్రస్తా విధులు ముఖనమె యెట్లో చెప్పగానెట్టి రామయేభయమహానీతి
 లింపానీతును, టిట్టాతురా! నీవయ్యుడకలవావా! మునిము! ! గోమయ
 కంబింతురా! మయ ఒక్కవలగతి మయో హేతునీవయ్యును, మయలగతి హే
 విధుముగలమయోయని కలెంతును నీ హేతువును అందు పై తెలు, గ్రహింపని మయ

తెల్లబట్టినందులకు నీవడకులు చుట్ట పెట్టితో తెలియగలరనెను.* ఇట్లు రణమునకు రంగింది కాకుండు పలుకుచుండగా ఖయిదు రోషముగదీర విష్కీలియఁ జెప్పవచ్చు భంగితో నారాయణునిబాది 'నీవు విష్కీలియఁ గర్వకుండవు. ఇది నిజము, కాళ్లపదే భయకారకములు గలుగుచుండిననుకూడ భయముచూచి మృత్యువశించ నగుటం తేలి 'ఇది చెప్పవచ్చును ఇది చెప్పరాదు' అని కూడ తెలియవు. కాక నోటికివచ్చినట్లు ప్రబలుచున్నావు. ఎవ్వరు మృత్యుకాశమున బద్ధులగుదురో యోధులమఱు ఇంద్రియము లాటించివ్యాపారములును వచ్చి యిది చేయఁ దగును దగదని యెఱుంగఁజాలకు' అనెను. ఖయిదు విష్కీల రాయనితో 'తెచ్చి యింత చాచులువడచి పెట్టి యుద్ధమునకై యో యుద్ధమునకుఁగూడు నలువ్రక్కలను జూచుచుం చావున నొక్కమహావృక్షముగను, యిది పెక్కురావట్లు గట్టిగానుండునుచే, దిగ్గ నెడదెం గొలువకు చాచిది తెల్లనించెను. అతిష్ఠాం మగుటవలన చాచిది, ఆమృతములును రెండుచేతులను బట్టెను త్రి కింహవా నయునీది రాయనిపై చేసినీవు తర్చితిని' అనియఁ జెప్పెను. ప్రకాశకాలి యురరా ముఁ బట్టుకొనెనై కి నప్పుడున్న యమృతావృక్షమును బొగములు చుండిరి, ఖయిదు నా మున్నులన్నియు ననిదీసను అడుకొలుఁచి కొంచెమైయను రానుంటుబాది యుద్ధమున వాచిది జుట్టులకై తీవ్రం బగురోషమున గలఁగొనినను, అంత నట్లు రాయఁ డు రోషానోచేయునక దేహమునటను తెచ్చుట గ్రమ్మి కమ్మల నెల్లయనము గదర ఖయిది నేలుబొగముల భేదించెను. ఖయిదిచేత బొగములు వాచివగండియెంచి నుడు గుతో కొత్తనెత్తునలు, ప్రప్రమాదమృతముమంది జలభారాప్రవాహములు ప్రవించినట్లు, విష్కీలియఁ గాజీదని. ఇ ఖయిదు యుద్ధమున రాయఁ దేవబొగముల నవయలములు విరవిరపోవఁగా, మత్తులై, నెత్తురు వాచవరేణఁగా, కీర్తునవన గామునిమిఁగిదీయెనవడించెను. అట్లు ఖయిదు సుత్రముంచి ఆయుధములను వాచుటయుఁగాని బొగములనుదేయటయుఁ గాని యవకాశము లేకుండునట్లుగా నై పడి విష్కీలి నమోడించి పశ్చుచుండఁగా రాయఁడు బొగముతోదీసియఁ చాచినేయటకై 'రెంటి గట్టుటకును, చాచి నీవినిత్తురు తనదేహమును పోకునని చేయవలయునను.

* ఇయమహావృక్షము 'తేవ' మనీషునట్లు బ్రాహ్మణసాధులతోనెఱిగిలో నట్లు క్షమచూచుచో ఈ క్రిందిపునఁ జూపునదితోటి భయెప్పరిమిట్టుయఁ | వాక్యాచార్యుల తోహా విష్కీల మృత్యువశ్యం బుట్టినది అట్లనె | కాచాశాపిచ్చు భుజి తుటమిహి నే | కాక్యాకాశ్యం బాంధ్రు రే దేవ ప్రతిష్ఠిస్తానో'మిహిచా న్దకాశ్యం. (మహా బ్రాహ్మణ రాయ) ఇట్లు చెప్పెను. రామనందాశ్వు/చ్యుగ్నికెట్టి. ఇది) మృత్యువశయఁ తొక్కినఖయిదు, పరాభూతిగ్ని వాక్యాచార్యుల వ బుద్ధికి పరిసితవాచ్యాకాశ్యం 'తెలుగవ' అయిదు(మృ క్షమచూచ)భక్తింపెను. ఇట్లు భక్తియెంటు పోతునెడఁగా (కాచాశ వే పతిచ్చు...మదిచ్చియ) లోకమున కాచాశాశయఁ తొక్కినపునకు నుత్తరము పైవను

654 ಪಂಚರಾತ್ನಾಶ್ರಮ ಸಂಪನ್ಮೂಲ.

[illegible]

గీతపద్య బోధనలకు గానం చేస్తూనే ఉన్నప్పుడు, మహామేళనకు ఉపసాహాయ్యం చేసేందుకు వచ్చాడు. ముందు బూసినా, అతనిని సాధారణ మేళనలో కలపకాదు. అతని పట్టు కొనించి పూసినానే పరిపూర్ణ స్థానపదీ ప్రభావ-శ్రవణకరణనికానీ బాగాయిలేనే బుద్ధిజ్ఞుని నింపుతును. * ఆ రాత్రుకునే పద్మ ప్రసాదులలో పద్య నిరసనరేఖలుకనక శ్రీమూలలో పద్య రిక్తితవ్యక్తినింబ తోడమనకాడ నానాశీమముంకరించు చెల్లెడతన గానింకభూతలను శ్రీమంతుల బాగా ముంకు పద్యద్రమిక భూతుల ముంకుగుడిచి, కామినికానీ లేదనెత్తును. * రాత్రుకును

[illegible][illegible][illegible]

వృత్తశ్రుతి, మూర్తన పదునైనది తెలియజేసినట్లునైనది లోకముల నన్నిటిని బానిసలమీద ముంచుము, రావలెనని వేమునప్రభువేదనచేసిగాని బానిసత్వవేగమునగాని న దని యాశ్చర్యము. *మహామహానుజులవాత్సల్యమునందును వరాహమిహిర లోకమున నన్నింటిని బంధించి మరల తెలుపబడునది ప్రజలను వృణుచున్నందునాడ నమర్చుదు. రావరా! స్వర్గము చావననుకూల బహుభులనిగానట్లు నీకుగాని నను రాక్షసుల ననులకుగాని యుద్ధమున రాముని కయియవ నలసిగాదు. | దేవమనోలయము నొక్క

* ఇందులనుబట్టివ్యాఖ్యానమునాలోచన చేసి మహామహానుజుల వృణుచున్నట్లునైనది వేదమున (శ్రుతి ననుసరించి) అది బహుభులమగుట తెల్పబడినది. వృణుచున్నట్లునైనది వేదమున నన్నింటిని బంధించి మరల తెలుపబడునది ప్రజలను వృణుచున్నందునాడ నమర్చుదు. రావరా! స్వర్గము చావననుకూల బహుభులనిగానట్లు నీకుగాని నను రాక్షసుల ననులకుగాని యుద్ధమున రాముని కయియవ నలసిగాదు. | దేవమనోలయము నొక్క

; ఇందులనుబట్టివ్యాఖ్యానమునాలోచన చేసి మహామహానుజుల వృణుచున్నట్లునైనది వేదమున (శ్రుతి ననుసరించి) అది బహుభులమగుట తెల్పబడినది. వృణుచున్నట్లునైనది వేదమున నన్నింటిని బంధించి మరల తెలుపబడునది ప్రజలను వృణుచున్నందునాడ నమర్చుదు. రావరా! స్వర్గము చావననుకూల బహుభులనిగానట్లు నీకుగాని నను రాక్షసుల ననులకుగాని యుద్ధమున రాముని కయియవ నలసిగాదు. | దేవమనోలయము నొక్క

; ఇందులనుబట్టివ్యాఖ్యానమునాలోచన చేసి మహామహానుజుల వృణుచున్నట్లునైనది వేదమున (శ్రుతి ననుసరించి) అది బహుభులమగుట తెల్పబడినది. వృణుచున్నట్లునైనది వేదమున నన్నింటిని బంధించి మరల తెలుపబడునది ప్రజలను వృణుచున్నందునాడ నమర్చుదు. రావరా! స్వర్గము చావననుకూల బహుభులనిగానట్లు నీకుగాని నను రాక్షసుల ననులకుగాని యుద్ధమున రాముని కయియవ నలసిగాదు. | దేవమనోలయము నొక్క

లేర్పాటును కాముని వధింప శక్త్యును గాము వానిని ప్రాచీనము, కాముని వధింపఁ గుఱుచుచున్నాఁడుగదా. కాముని వధింప, ఎచ్చటితో? విభవము. అతని నీతయనుభూత్యముగఁగలడు. అనిక విష్ణుని యుక్తియనాదు; ఇతఁడారు నెత్తువయగలది, యే యాచనము గలిగియుండునది. ఆకలవ యితయవయలు పెండ్లింటికి వయ్యయగా తీరియెండును. అయితి కావలెలోను వేయియికి, కల్పాల్పకలయలతో కావలె చుడుండునది. దేవతలలోఁగాని సంభర్తలయండుఁగాని, యుష్మవలలోఁగాని, కాన భులలోఁగాని యాసీతకు నెవ రియవవలె లేదు? ఇంక మనుష్యులలో నెక్కడిది? ఆ మహావర్ణయనకు నీప్రపంచ బలాత్కారయన కామునిభాగ్యము తొంగిలిగిరి రమ్మ, కాముని నీతయందు విష్ణునియె కామునిగలవాడు గావున నీమను వాని యందఁడఁబాలక ప్రాణములు విడుచును' అనికెన్నెను. *రామమలకీయము మహాబా

గలుఁడనికాదు. (అనఁచున్న) నీక వలయవచ్చును నీక రాక్షసాది యెవరు యెవరెవరితో వలయ ప్రాచయఁజేయును నుచ్చిష్టాదును కావలెననిక. *నీ* అయన మొదలన్న యా దావర్తయన* అని కా వ్రాసిన ముచ్చిష్టయన ఇల్లెవరను నందఁరయ్యుని భావము. ఇల్లె* నీ* మనోవ్యవస్థలు.

ఇది అనఁచునీ రామనిచ్చిన మర్యాదలకు నెక్కినరామని యెవరు యెవరెవరితో వలయఁజేసె. *నీ* మనోవ్యవస్థలు నెవరెవరెవరు నెక్కినరామని యెవరు యెవరు వలయఁజేసె, ఇల్లెవరెవరు వలయఁజేసె నీక రామనిచ్చిన మర్యాదలకు నెక్కినరామని యెవరు యెవరు వలయఁజేసె. *నీ* అయన మొదలన్న యా దావర్తయన* అని కా వ్రాసిన ముచ్చిష్టయన ఇల్లెవరను నందఁరయ్యుని భావము. ఇల్లె* నీ* మనోవ్యవస్థలు.

అను దగురావలయు దివ్యంబునువిమోచకు నుద్దమదీ బావని జక్కగా యోచించి వానితో 'మంచిది నీవొక్కడనే ప్రాప్తున పోవుతో' సూర్యులతోను సంజోమమున నిత్యమై నీవీత విన్నవోచుటయందును నీవీతనివచ్చుచు' అనెను. రావలయు దిట్లుమై యంత ప్రాణాపాయమున, మాన్యునవలె మెలయుచు గాడికలు పూర్వాయున్న రథము వారోహించి నిక్కలు తెరిగించుచు బయలుదెడలెను. రాక్షసవ్రధుని దయభయో రావలయునుపోవునను ఆకాశమాగ్గయుచు: దివ్యంబును, వేషమందలంబును నిను గు చరిత్రునిభంగి ప్రకాశించుచుండెను. ఆ రావలయు మారీచాక్రమము: లే య వ్యుటతేనెదీప్తి కాటకాపుత్రు: వగుమారీచునొద్దకుఁజొయెను. మారీచుడు మరుష్యులకు దుర్లభంబు లయినభక్త్య భోజ్యంబులచే రాక్షసవ్రధుని రావలయు: బూరించెను. మారీచుడు రావలయి: గల్గెయిడి యర్హునిలం బూరించి మహాభక్త మయినవరకును న నాచించి బూరి 'రాజా! రాక్షసశక్తిరా! రాక్షసలంఘనీని కుశలమా? నీవితర చే నీదయగా పరమృతమన నాకు సంకేతము కలుగుచున్నది' అనెను. మహాశిల: దగు రావలయు మారీచులందు మేల్పరిగార్జున మారీచు జ్ఞులైవచ్చుగా నంత: కాకు వానితో 'వాయువా! అజీమై న్ను: దగురావలయు వారల:చిది భయమి ఛరివా:చే! మఱి యెట్లెవారికి నధింప నుచి గానిబలభూమిమందలిరాక్షసలంఘన లంజులును యుద్ధయన వానిచే: సూరిగి. బానిభాగ్య మహారంజనున్నా ను నీవు తదీయయమున బంధువులనెల్ల: జోగొట్టుకోని యున్నవాకు మహాయులు గాచింపుము' అనెను. ఆరాక్షసేంద్రియ మెక్కినమాటను విని మారీచు మదిలో 'రాక్షసశిలగా! మిత్రిమిత్రె మయి: నగ్రమ య లోపల నీకు శక్తిమై నిన్ను: తెలుపునలందిన వా:దెల్ల:ను నీకు నీతరీతు తెచ్చును? ఎల్లయు నీచే తిరస్కరులై నీయైశ్వర్యమునకు నోర్వకున్నా యనీత నిచ్చునో: దెచ్చు నీకు: తెచ్చువా:దెడలు? వానిని నాకు: తెచ్చుము. ఎల్లయు, రాక్షసలోకమునెల్ల కొలువలె గన్నా:గి యున్న నిన్ను: న్దుంపబూరివా:కు? ఎల్లయు వి స్తీ వివయమున: బురితో యులుచున్నా:చో వా:చ నీరశ శ్రీస్త: మంచేదాచు లేదు. ఎల్లయు నిన్ను: న్దురగర్వమునొడిమండి కోలు దెలిసించుచున్నా:కు? ఎల్ల: జిట్టి కార్యముచే నీకు దెలుశో:చును పట్టించివా:కు. రాజా! మధురముగా వివరింపుచుండగా నీరల తెల్లయుగొట్టి వాయు? రావల! పరిశుద్ధ మైనయెన్నరసంకేతము: బుట్టించుచే సొడై భతోంజ ముగా: గంపమోహనమందలొ ప్రతాపమే ముఖమునగా తెలుపువా:చ:చో:చుగా: దీనిన విడువగో:చువులే నిడువగో:చులుగా నెత్తెమా:చ, వనమనగంధలును మూలొక్క మగోధమూ:చ పరమృతమయను తెచ్చువా:శక్తిను నొకరించింబును నుడమతో: యుద్ధయైతు యు యు. ఇతరుల:గా:చి గంపము: నీకు అయోచింజొ:దలొ:చితిర అయ్యునతో: గా:చి బలం యెల్ల:కథ నుచి:యొనెను. దీనిలట్టి గంపము: నీరా:చులుబూ:చి తెచ్చి:చో:పుటలంబులకు: నొక్కొక్క:గా:చి:చిదు వా: పుటలవి: పుట్టించునో: యున:గా: అయ్యునొప్పు మురిపడు వా:చ:చ వ్యభాగము: నీయన:మ:చ:చో:పుటగో:చు.

మైకాడవను నతోమ్మతోనలు స్త్రవ్యంగా వానివత్తుమన నేటియైతగాయలు నీలు
 నులుకుచుండును. వానికే తేతు లిరువది; కలలువచ్చి ఛత్రచామరాదు లయినవాని
 భరిశ్చదమును కాచ నేతునైదువది. నులయు కాకు విశాలం అనువత్తుమనగదిగ
 వీరుడు; కాబట్టియందు వచ్చునులకువాడు. ఆశ్చరణయలందలికై మార్గములులు
 కలగలమని తెలుగ వాడు విశ్చిలియః ప్రకాశించుచుండును. అపరంజితుంబలములు
 చెప్పల గండువీరలు, గుండ్రని బలపులుకులులు గ్రాం, తెల్లని పలుపనున మురుపు
 మామ, పెడనవోరు గదిగి పర్యవమానల విశ్చిలియమైతగాయములు తోడువును
 కును. చేవతలతోడి యుద్ధములందు నూలుమాలులు, నిప్పుచేపురచ్చాయుధమునః
 గొట్టుచేసినవాడు; మఱి యిరువదు లై నమితోయిద్ధములందును నిరకరములై న
 యాయుధములచేతను గొట్టుచేసి గడిచేసినవీరుడు. చేవతలకు గలవమస్తాయుధముల
 చేతను వట్లు గొట్టుచేసి గట్టి పాణినేనిదిప్పుడు గలవాడు. కలరి పుచ్చరానివముక్త
 ములనుయొక గలఃపపుచ్చవాడు; నలఃపకార్యమును తోడనే చేసితిప్పువాడు. వా
 కు పుచ్చములతోని యెగడపుచ్చవాడు, చేవతలను విశ్చిలి పలుచినవాడు, ధం
 ములును ద్రుండువాడు, పుష్పిలఃపపుచ్చవాడును, నమస్తయులై నవివ్యాక్తములకు
 వాడు పుచ్చానియః కాలును. వాచివచ్చును పరులయిద్ధములకు విప్పుడు లాచరిం
 చుచుండును. మఱియు వాడు తోగపరిపుష్పమునః లోలు వానికే నోగింది తోడుని
 ప్రియభార్యకు నమలించెను. కైలాచపర్వతమునకుఃలోలు కుటీరుగిరిని కాకు
 గిమన ముగ్ధులనిపుష్పకవియోనమును అమలించెను. కుటీరువన ముగ్ధులై క్రరగ
 మును, అని పుష్పదినీని, ఇంద్రుని కందనవనమును, మఱియు నీతర చేవతలయు
 ద్వాపనవనులును, ఆ పీఠవంతుడు, గోధుమగిరి వాళమునొందించెను. వాడు
 విర్రుతకీర్తిములతోలః గ్రాంతు, నుపభాగములకు పరంతపులు పనిచంద్రమాన్యు
 అందయింతునప్పుడు వారిలను రెండుచేతులతో నడ్డగించెను. అట్లే కర్మకాలి ముమ్మ
 నుతోడనయిండును, పదివేలప్పు కమ్మ గాదింది రికతలలను వాచి క్రింది పూతోడ
 కరగయులుగా బ్రహ్మచేత్రుని బూతుచినవాడు. వానికే మునుష్యుః తోక్తముతమ్మ
 జ్జీవ చేవవానపగంధురగ్నికాచవనగోగగాయలకల యుద్ధమున మరణభయము
 గలుగదు. ఆ మతోలులును యోగములందు, బ్రాహ్మణులచే ముంద్రముల నడ్డపుర
 మై పురీ ముగ్ధులొకానికొకలయించిసోదరులును నాళిమునీయను. వాడు,
 యోగము లంతయు ముగిసి దక్షిణ నిపుకాలమున వారిం తెలుమను మఱియువాడు
 మ్రానుడు. బ్రహ్మచారిగ్గ గాదించువాడు, నుష్పచాళుకునిగ్గదీక్షుడు, నిర్ణయించు,
 ప్రియకైష్ణవము నీలనియించుచుండే ఇది కాంక్షివాడు. నమస్తభూతముల కిచ్చిం
 చుచుండుడు; పోలతోడిములకును తెలుగొయ్యిచుండును. ఇట్లు తోగుచుండును మతోలు
 లవలించును నై ననతోడియుద్ధము కాలుతు. కుచ్చుగ్గగారివనమిట్లు. అట్లు వివ్రువ
 ప్రాతరగమలు చాల్చి వివ్రు పుష్పమోక్షలతో వొప్పును, నీతరగమమున లెప్పుగా

సూక్ష్ముడే; లోకసంజాతమంద మహ్యమై డయ్యవ్యత్యయ్యంతోడె, వెదవముగాఁ బాడకట్టుచు, మంత్రులు మట్టును బది కొలువ వెలుంగుచు, సౌంధ్యములమునకు పొంపు సూక్ష్మమహాభాగమును శత్రువౌచేయు ననురాచఁబడియెట్లెడి బోయి యో కావ నీ భయమున నవయవములు విరవిరఁబోయెగా నిట్లునెఱు విద్యయిముగా నర్హ్యును ములవలను నర్హ్యలోకములందును శ్రుమయిండుమఱియే యోభూర్వణు యెట్లు మహా త్మ్యః కనులన్ దెలుచే విరూపితయై వది, విభాలులు లోకమృదు మెలగునన్న కావ ఁబడిబాది, భయమునకు వెంబోయునకు సాలుచు విక్ష్పిలిభయంకరముగా నిట్లునె ఱ్చెను. ఇది ముప్పది రెండవపద్యము.

◆◆◆ భూర్వణు రావణుఁ డుర కుండుటకుం గెదసి వానిని సంపించుట ◆◆◆

అంత భూర్వణు విరూపితమగుండేసి ముఖమై, మంత్రులవడుచు, లోక కావణుం కనురావణుని బాది విక్ష్పిలియఁ గుడితయై, భకుమహాశ్యముల సేపు మిల్లిలి, యెనుకులేక యభేష్యముగా మహాభయంబుల బడియున్నావు. ఇప్పుడు మహాభయము నీకు వాచుచియున్నదే! ముఖ్యముగా నీదిని నీతో బాటులవలఁ దెలి జొరవలసియున్నను, మహోక త్మ్యః కనుటయే తెలిజొరవకున్నావు. ఎల్లప్పుడును మైకునాచిగ్రాహ్యభూగములందే కలిసి యభేష్యముగా వర్తించుచు లక్ష్మణుఁడై యందురావణు ప్రజలు మృతావృత్తమై బాతును కాని యెంతమాత్రము గావించెను. ఏరాఁ యెక్కురావణుఁ డురకాశ్యములను చాచే చేజొరవలో య రిఁ బాకాశ్యములను బోగొట్టుకొనుటయేరాక కాశ్యమునుం బోగొట్టుకొని కా నును నశించును. ఏటియందు, మెలుగరానిదై తనయందు మెలుగువానితో లోకువ కానిదై కావరావన్న యతుమిలోనికీ, ఏమఁ గులు క్రాంతిఁ జగులుకొందుమని వానిని మోరముననే వదలువట్లై, వృషరాజ్యమృత్యుత్రాణములై చారులను నియోగించక త గివకాలములందు ప్రజలకుఁ గొలుపున దర్శనమియ్యక స్త్రీ పరకంత్రుఁడై వృషుద్ధి మా లి యొకరితోధివకు లోడై యందురావణు, వైష లక్ష్మీవానితోఁ జేయెయెడఁ కామును దునుచి మోరమునఁ తెచ్చుటకును, స్త్రీ పరకంత్రుఁడై చక్కఁగాఁజేయును చాలించి వరిరావల వృష్టిఁబొందుచున్నను, నమస్త్రమునందు ముదిరికవనైకమునకై బ్రకా శించెను. తేవగంధర్వరావృణు నీకుఁ బ్రతికారము చేయుటయందే యెచ్చక గదిలి యున్న వారు సీత్యై, చారులను అయోకాశ్యములను నియోగించి నంగములు తెల్లనీ కొక వియయిలోలుఁడై యెచ్చువాడవు. ఇట్లనీవు అగ్నిదేవారులతో విరోధము పెట్టుకొని దొరకవము పెట్టు చక్కెందుకొనగలవు. రాక్షసా! నీవు బాటునినందీ వృధావము గంపాడవు. కనుక వియేమేరేదు. నుజీ బుద్ధియఁ జాలదు. తేదిని యు ఖ్యముగాఁ తెలిజొరవలయనో బానిమిశుఁడఁ తెలిజొరవకున్నావే. నీట్లు రావగా నుండగలవు! ముందువారందో చేడిమి, అయిపుని ఏరావలు చారులను బోక-

నమను నీతిని కమనోమన న్నిజమనోమనతో వారలు పాపారణ్యములయి
 వారలే. కాకల చారులయన బహుమారమున జరిగివేసినయలుగవచ్చుటని కనుగొను
 చుండునుగాన, వారలు నీర నక్షుప్త లనఁబడుదురు. ఇదపాదమందలివిషయంబయినను
 హేతు లగుచుండును. తెలిసికొనవచ్చుచే! కావున నీవు చారులనే యుండునోనలేదని
 యు తెలఁచు సామాన్య లై నమరిత్రులే విష్ణుఁ డాత్మనీయమైనాననియఁ దలఁచు
 చున్నాను. ప్రాగర్థ లగుచునాలుగుజేల కామీనిలయను ఖరుచును మామూలమును
 కాముఁ డొక్కచేతనే హతులైతి. ఇంతేకాదు. అక్షిప్తగర్భుఁ డగుకాముఁడు యా
 ములై నభయ మెఱిగినాడు. ఇదపాదమునందయఁ జక్కాచి జంపకారణ్యమును
 షేషకరము గాచిరినాడు. కావనా! నీతా చారాదులకుఁ గోరిత్యు లియ్యునిలఱు
 దప్త, పరాచుగలవాడప్త, స్త్రీ పరతిత్రుడప్త. కావున నీ విషయమునందే భ్రష్టభ
 యమునుమాడు తెలిసికొనవచ్చుచున్న ప్రాదుఁడును, ఎంతకార్యమచేసినను అల్ప
 ముగానివృధాదము, ప్రమత్తాదును, గర్హితుఁడును, సూక్ష్మముగా వర్ణయములేయు
 వాఁడునునైన కావనను, ఇంత వచ్చినపుడు మంత్రులు భృక్షులు యెవ లగుచును
 తెచ్చునగాని రక్షింపరాదు. విష్ణునియనపాంశముగలిగి, పశ్చిమమునకుఁ జేరినరాని
 వాడై, నన్నుఁ దానే యెక్కువగా జాగ్రహించును, తగనిదికొను యుచును ముందీవకు
 యుండురాజునకు ఇదన వచ్చినపుడు, వానియలే వానిని వర్ణింతురు. ఏరాజుకార్యముల
 నయ్యెకావయలందు మిగఁ జేయక భయములు పర్యవృత్తులు జంపిగొని వాగ్ధత
 నొందకయుండునో వాడు శీఘ్రమున రాజ్యభ్రష్టుడై గర్హమునీ, గర్హితులతో
 సాలి యగును. ఎంతోయ్యలచేతను ముగ్ధిత్వలచేతను తుదకు దుష్టుచేతను నేనైన
 నొకకార్యము గాదచ్చును. కాని పనిమందీ భ్రష్టులైనరాజులచే నేకార్యమును గ
 లుగను, కర్మకొని విడిచిప వ్రుమును మునుచుకొని నలగినవృత్తుమునందు వెల్లు పుటి
 రాత్రా యుక్తరాజ్య భ్రష్టుఁ డగురా తెందొట్టివాడై యును బుడి కాడును రాజునుములు
 లులతో నకు ప్రముచెడింగి జేర్చిరియుండై, చేసినవిలుములన, భరణీలును నై
 యుండునో, యట్టివాడు అపరాధము ముఖముగా రాజ్యమును పాలించుచుండును.
 ఏరాజు మాంబపుగమ్మలచే నీకురకొత్తమందీనను నీతి యనెడికమ్మఁ దెలుచుకొని మ
 లుగొనియుండునో, మఱి యెచ్చునికొనముగాని యభ్యుగ్రహముగాని సూక్ష్మములుగాక
 మృదుముగాఁ జరచించునో, యతయ అయలచేతఁ బూజితుఁ డగుచుండును. కావనా!
 నీమమ్మనో, ఇదపాదునకు రావమలంకమును విష్ణునియ ముంపఁజకుల చారులచే
 నింపెనును పరిమలుచున్నపు. కాన మమ్మది మన నీతిపుడు తెప్పలుచుకొనయొగ్గులుగా
 లగుగుణములేయు లేవు. నీవు భగవారి ను దీక్షింపవాదపు; మనల నవయో
 నిండువాడపు; విషయభోగములఁ జిప్పవచ్చు. ఇయోలేక భవములయు కాదులే
 మములయు లే త్ర గుండు వెలుగవివాదపు. నుదాకొనముల నిశ్చయించుటకై బుద్ధి మన
 దిహించువాడపుగావు. కావున నీవు శీఘ్రమున రాజ్యయను బోగొట్టుకొని యుండును

లు బహుగంధా' అనెను. భవమును కర్మమును బలమును గలిగి రాక్షసులెల్ల జోగ మొనఁబడు యారాధనా ప్రియ శూర్యులు తెచ్చి వివరించినట్లనబోవములనెల్లను స్వ బుద్ధిచే జూచుకొని బహుకాల మోలోంచెను. ఇది ముప్పదితమాంకవిస్మయము.

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{శూర్యులు రావణునితో రామలక్ష్మణులరూపరూపియర్లు} \\ \text{పరాక్రమములను తెచ్చి సీతసౌందర్యాతికయమును} \\ \text{పట్టించి యాచిత సహారంబు బుద్ధిచేయుట}$$

అంత, రావణుడు భరణిదేవతమును విని విస్మయియు గ్రుడ్లుపై, లేచితోళో పంబులని అనుమముగా బలవతున్న శూర్యులను జూచి ముక్తిమధ్యమున దూరితో 'రాముఁడెవ్వఁడు? బాని దివ్య మెట్టిది? బానిరూప మెట్లుండును? బానిదరాక్రమ మేమిది? ఎవ్వరికిని ఎంతమాత్రమును జూరరాని దండకాశ్రయమునకు వెంటబడి నిర్మలసేవతో యు రాముడు యుద్ధమునం దాడుటయు చేసినిగొని రాక్షసులను అట్టి ఖరనిని దూషణింశునలను బరిమళి' అనియచేసెను. రాక్షస ప్రభుడు రావణు డే ప్రియగంగా రాక్షసి కోపము పెడంగొనగా నంత రావణుఁ గలహితుఁడని తెచ్చివేడగా రావణు నితో 'కళకంధుని కుమారు డగురాముడు నితని లయభక్తిమములు గలవాఁడు, విశాలములగు కన్నులు వారికి వచ్చి నులునను, వాడు వారతీరమున గృహ్యతన మును గట్టుకొనియుండును. బానిరూపుడు ముక్త ప్రసంగ బోయియుండును. ఆ రాముడు, బంగారుపట్టుబట్టెను గలిగి యనిద్రస్థునవచ్చినచే వెలుగునంటి వాక్కుచింది ముహ విషంబు లగువర్షములంబోని ముంబునరావణులను విడుచును. యుద్ధమున రా ముడు ఘోరము లయినతొలుములను సీతతోనుటగాని రావణులను విడుచుటగాని వింటివా? క్రించుటగాని వాకుఁ గడలుపడదకాదు, కాని, యనిద్రుడు నుండుననగం ద్దనే నుండునయని పదహారపట్టు, గొనవర్షములచే వాని పట్టుతుంటియు పథిభుండును చుండుటచూర్చి ను వాకుఁ గడలుబడుంటివని. ఇంతటి యెగువారావణుడో క్షయించి జీవితయు నలుమునూర్చు మున తీవ్రము లగునొకరియల భయంకరాకాశు లగునను నాలుగువేలంబుని రాక్షసులను దూషణి భయించునాని పట్టించి వ్రుచ్చును. ఇంతే కాదు. అతడు ముఖులకళయము పొందినాడు. దండకాశ్రయమును దీవనగరమున గావించినాడు. తమతోత్పాదు వికలాత్పాదగావున స్త్రీనిధింతులకుఁ గొడుగు న వొకతెను సూత్రము నకమానుని విడువగా, నీ నల్లని పట్టుములు విప్పించుకొని వచ్చిరిని. ఆ రాముడకు లక్ష్మణుఁ డనుతోకెరియఁడు గలఁడు. ఎఱు ముతఁగి లాడు; నులములను పరాక్రమములను రావణుని బోలువాఁడు. ఎఱ విచ్చయెడ విస్మయి యనురాగముగలిగి, యెంతని గొలుచుచునే యుండును. జూచి, దీర్ఘవంతుడు, విస్మయియు గొండుంతుడు; పోవలె గలన నునిగానివాఁడు; ఎట్టివానినై నను బయలంపుట్టివాఁడు. మహాపరాక్రమికోటి, బుద్ధిమంతుడు, బలవం

సూర్యులు 'తెలియనిది' నీవేమనమనఁ జేయవలెనని దిని యిది విశ్వయందును వగనను' అనిచెప్పెను. ఇది ముప్పదివారములవర్గము.

—♦—♦—♦—

—♦—♦—♦— రామాయణ మారీషశాస్త్రముఁ బోవును. —♦—♦—♦—

అంత నారామాయణము, శారద్యక్షణ గురుత్వప్రకటనలు చెప్పవలసివని మంత్రులచేత రాచకార్యములు తెలిసి వారలకు విశ్వానికి యంతఃపురమునకుఁ బోయెను. రామాయణమున నీత సమకాలినులనుసార్య తానై యాలోచించి యట్లు చేయవలయునని మొదలుపెట్టెను. యంత పది రూత్రయగుటకుఁగూడ 'వానిని తీర్చవలసి నమోక్షములలో' పోవ మొదలుపెట్టును గుణమెందు మిక్కిలి యని ఎని పోవవలయును అ బలబలములను వినుకొని తుదికి గట్లు చేయవలెనని ముదియలో నిశ్చయము చేసికొని యాబుద్ధిచలించి యుచునుండి తమనీయ మైవయ్యకల్గ'లకుఁబోయెను. ఆ రాక్షసవీరులు కాదు జేయకార్యము ముందోపని మంత్రులు మొదలుగువా రెవరిో లేని పాఠకులని, మొదలెడిని తెలియకుండువట్లు యాగ'కాలముఁబోయి సారథినివాని 'తపమాను ప్రముఖేయ'మని యాశ్చర్యపెను. ఇట్లు చెప్పిగా నాసారథి తిప్పిరముగాఁ బోయి ముదియారమున రామాయణము వ్రుత్తు ముదియై త్తమరథమును బూర్చి తెచ్చెను. తుజేమనిరమ్ముఁ దగునారాక్షసేశ్వరుడు శ్రీమంతకుడు గావున కామగమన మై రత్నభాషితమై పితౄచమనములలోఁ నూచి కాంచనాలంకృతము లై యొక్క గావీరలను బూర్చితరథమును, మేఘమువలె భస్మనికాయుడఁగా, వెక్కి సముద్రముచెరుకుఁ బోయెను. దేవతలకు శస్త్రులై ముదియైలు పోలివుచ్చి రాక్షసేశ్వరుఁ డారామమును తెల్లని వింజాయరలను తెల్లనిగోమగును పెత్తఁగార, నిద్రమగు మైమూర్తమువంటి ఛాయగలిగి, యట్లు చూచుచు పరివృత్తము గన్ములకుండుత్రునీయఁగా, దిని పదిచేతులు గలిగి పదితలలలోఁ నూచి పది తిరుములును పరస్పరి రాజమువలె నీల నిలుచును; అవంతి పోగులుబాల్చియు కామగమనవలె పథమునెక్కియు, మొఱుఁపు తోరవములలోను గొప్పిరలలోను నూచివేషమునువలె మిక్కిలియును కాశించెను.

* రామాయణము కామరూపిని పితౄచమనముగా వ్రుత్తు ముదియై చేయకు మరలగా విశ్వముచేత చేయవలెనని, పితౄచమన తోవకు బిడ్డనుగాని నెఱుఁగి మిక్కిలిగాని నెఱుఁగి అది పితౄచమనఁ జేయవలెనని మొదలుపెట్టి యున్నందులకుఁ బోయి యిదితెల్లయెఱుఁగియు పరియెరుకని పది శక్తులుగాను. తుజేమనిరమ్ములకుఁ గావించి పరస్పరి పోవవలెననియు నులంఘి. మఱియు నీతకు రాచివర్తనమును పోయియు నెఱిగి నెఱిగించునని నేడు మరలయు పోవవలెననియు మొదలుపెట్టియు ప్రాబుర్యమును తీర్చుననియు అలోచించి విశ్వయందుగొప్పముని కావని మది కావను.

; ఇది అవంతిలోనియను మొదలెఱుఁగియున్నట్లును ర్పించును కొన్నిపదములందును, రామాయణమున చేషుము, పరమారోప చేయవలెనని చెరుచును.

ఆ దీర్ఘవంతుడు పుత్రులములతోఁ నుచేపై నానాపుష్పఫలములు గలవేలొలది మృతములు వెదసి తెరవెత్తె యెట్లు మము క్రతీరమును బాచుచుఁజొయెను వాని తీరము న నలుగడల మంచిపల్ల దివీనీ గలకాచుగఁజొలుకులను, విశాలములై యొగ క్షేపిత లతో నొప్పుచున్న యాశ్రమములను నావరించి యుండిపి.మఱియు పరఃపిచ్చులను గండికఁగెలును స్త్రీక్షిపియించివని తెలికాయెట్లు వన్నె నులుగుచుండెను. మిక్కి లెట్లు కాకఁజెట్లు తమాలపుఁజెట్లు ముచ్చగు మృతములు చక్కఁగాఁ జూచి యెప్పు చుండెను. నానులను, గరుజులను, గంధద్రవ్యులను, సిన్నదలను, అయోధిశ లన్నియై భావములను మామగోత్రమును బుట్టికచారును, చంద్రమూర్త్య తీరములై యాశ్రమము గాఁ గొనుచులులుల్యులను విష్కరి నియతాశ్రమై న పరమధులను, అచట సాపు నూర్పుచుండిరి. కాచుములన్ని గలిరికా రసిసిద్ధులను చారణులను అందు హుట గఁ గనుపట్టిరి. దివ్యము లయనయోభరణములను బుష్పదోరణి లను చాల్చి దివ్యహా షములు గలిగి నానావిధ క్రికారతులం చాఱి తేజసయప్పొనులు వేపుకొలది నా తీరముఁ గనుపట్టిరి శ్రీమతు లనుజేవకాపత్నీలును అందు నీచితుచుండిరి, మ ళియు నది విష్కరియ నీరులు నులుగుచుండెను. ఆమృతమామ స్రాగి నేతవలు ను, తక్కుం గలదేవకాపత్రులను అందు నుంపులుగ తెలుగుచుండిరి.మఱియు హంస లను క్రాంతములును నీరుగోల్తు పరిసరముండెను. పారవశములు కొలఁజుమని వి ష్కరియ చప్పుతు గొలుపుచుండెను. తైహుళ్యపురాస్థులు తెండుగాచూడ్చుచుం డెను, మఱియు కది రమణియై నెను క్రకాంతరే మఱింత నుంజరముగా చూడ్చు చుండెను. ఇ ట్లమము క్రతీరమున దీవిన్నఁ జూచుచుం జోయి యాకుజేరువెప్పు యు మాగ్గమునఁ జెల్లినిదియ విశాలములునై, దివ్యపుష్పదోరణితోఁనూడి, మూర్త్య హేమములను శతధ్వనులను జోరజొచుచు, కాకుగడములై, తపోలయన దివ్యలోకమును హుంబిచిచ్చులయై వెక్కువల్లి విహుఁచరులను, గంధద్రవ్యులను, అపు రసలను గాంచెను, మఱియు విందుచిచ్చామము జొలకు చుంజవహులను లగిసి యొచుధులను, చందవచ్చుమములు గలిగి మంజరములై స్త్రావయజకుఁ జరియిగా రుగంధము నుకాళించుచుండువనములను, నే లయనయగినుచ్చుమములయి తక్కి లచ్చుమములయి నేలిచానగల జాశకాయలయి వనములను, ఉచితవనములను, కమా లచ్చుమముల పుష్పములనును, విరియపులి దీగలను, తీరమునంటి యెంచుచున్న ము క్తములనుకూచుచులునును, నలంగడల పంకుపులయూచాచులనును, వగవముల రాగులనును, లంగరకొండలనును, మఱియు మనోహరములంబు నెలయేళ్ల నును, తేలికటిని నులుగుచున్న ముడుగులను బాచుచుఁజొయెను మఱియు ధవళా క్త్యవంబు ములై యు క్తమిస్త్రీలతో నొప్పును కథగఁజేరగములు వివిధములై యు ప్పవగరములను జూచు చూచుచు జోయెను. విష్కర్యులు యులే యంతియను రమణి యయై చల్ల గా గాలి హేతుచంద పల్లములై నరమంజరమైయున్న ము క్రతీరమును

రావణుడు చూడెను. అచ్చట వాడు చేతులతో నున్న యొక మట్టియెటును బా-
యెను. దానియందు ఋషులందరి, దానికాళ్లు నలువ్రక్కలకు మోటుయోజ
వలంబిడువు గలిగియుండెను. ముందు మహాలయంతోఁ దగుగదయము, వెను
కాయము గలయెనుగును, కాశీలను, దీక్షిగిని వానిని నిమల్పై యామాని
కొత్తుకు వచ్చివ్యాసెను. మహాలయంతోఁ దగునామకైశ్రేష్ఠవిభారమునకు కాళి
తాళి యామెట్లొచ్చు తటాకున పెళ్లెళ్ల విడిచినది. అకొత్తుక్రింద వంద్రసూక్ష్మ
కరణములు ద్రావ్యవాయు భూమమును ద్రావ్యవాయు అయోనితలు కనునైఖా
వసులును వాలభులును మోషులును అను మహామునుగూడి కపట్యూనియ
చుండెరి. గరుత్మంతుఁ బాములవలనకవికరముచేత మోటుయోజనముల విడి
ని గలయాకాళును గజవృషములకు కెండనిది దీక్షిగిని కేగమునం బోయెను.
అ గరుత్మంతుఁడు వ్రాత్యుడు గావున నొంటిపాల ముని చూడెనను దివియంత
నాకాళును విహరులగ్రామమునై వైది కానిది పాతముచేసి వారినిభక్షించి యా
మహాయునులను విడిచిని విడిచి పంకోషమును బొందినవాడయ్యె. అ గరుత్మం
తుఁడు బుద్ధిమంతుఁడు గావున నిట్లు గానిది యా పంకోషంతోయమునఁ బరాక్రమ
ము కెట్టియనగా, యెప్పుడమునుచేరఁ నుండుగొనెను. అతడు ఇనుపకీలము బగు
లఁగొట్టి రక్తమును ముగ్గుపామునుభేదిని ముహూర్తవిగ్గుపామునఁ బరిమలుగా
రక్షిరం నై యున్న యెప్పుడమునుచెప్పెను. మహర్షి విహరణములు సేయిండుగా, గ
రుకుడు కొచ్చు విడిచినగులుతో నొజ్జుచూపంగా, నొప్పును మెల్లమును పేరుగలిగి
యెన్న యామట్టియెట్లు రావణుడతోఁ గడువచ్చెను. వాడట్లు వేముద్రమునబ్బిగట్టు
జేరి, యెడల,నే కారణమును పరిరమణీయమునై పరిశ్రమగుననుభవమును నొకయో
గ్రమమును గాంచెను. రావణుఁ జయోగ్రమమును కృష్ణాక్షమము బహువల్కులయ
లకు చాచ్చి వియతాళునఁ నై యెన్న మోరీయఁ దనురాక్షసుని బాచెను. రావణుఁ
జాహూనీనునియెట్లొకఁ బోవగా వాడును యథాబద్ధిని మునుష్యులకు నుద్గ్రహము ల
యవనోభోగ్యవద్యములచే నారాక్షసరాజుల బూరించెను. వా పారావణున క
ట్లు అర్హులవ్వము విధి యాహూనియిడియలేనితో విడిచి యునంతయుగా, రాజా!
రాక్షసీశ్వరా! లంకాయంత్రెల్ల నంతరిణి విడిచి విడిచునీకా! నీకే మెరిలి యెంటి
గా నేగ నిచ్చుటి రావణి! అని యనెను. మోరీయం కిట్లుచుగఁగా మహా తీరులు జొ
లక మోటు నీయనిలక రావణుడు వానితో కుద నీవాగ్రమునుచెప్పెను. ఇది
ముప్పదియేవవర్ణము.

{ రామణుడు మరీచును జన్మశుక్లకృతముమేష్టి
 సీత సుహరించుటకై విధిత్రిమ్యగమిమహార్యి }
 తనకు దోహదము చేయును.

వాసుదా! జూరీచా! నీను శివ్యయమృతములను బాలించితిమను.
 నేను విశ్విలి యోధుడ కయితిని. ఆ ట్ల యుడ ననువాకు నీచే పెద్ద నిష్కముమీ!
 వారిమృతము ఖరులును, మహాభయం దనుమామలమునాచెల్లెలు తొప్పుఖరులు,
 మహాతాపమును మౌంసానానలము ననుక్రితును; దనురానీయలము, మహియు
 తొసకలయు కయ్యెములు; దెబ్బ గురి రిమిండు మునుకీక్కివరానీయలు పెక్కుది
 శ్రుతు, వాయువ్యులె దండకారణ్యమున దిద్దరాకు లగుములును బాధించుచు
 జనశ్రావణము పెదితెగ యలపుటరానగ; గాఢునిదని నీకు తెలిసియ్యును. భయం
 కరినీయును మృతులు కయ్యెములకు; నిమింతును భువిదిక్కిను నుపరీం
 యను వానిక్రింద రానీయలు ఎదువాల్గుదేవు కందు వామను సేయిమును; కాజవశాన
 ముడ నిపుడు వామనుసేయిమునకు మహిలలును లగు ఖరులు మున్నగు రాక్ష
 సులు నావానికము లయనయోయనయలముగొని కట్టయలులై రామనిగో యు
 ద్ధములకు; బుగోనీరి, చానీ రామకు బోవముగొని, కొంచెమియో; లనములు
 నను ముఖక గంధీరుడై విందు రామలు నుచ్చియు నేమియు విలవిల్పులంకయు
 జూచును. కావలం టగునా సేవలనునున్నుజోక్షుడై యుగ్రప్రశాపు లగుచునా
 లగు వీరరాక్షసులను పిట్టలు లయనగోదములెయిపుమానెను. ఖరులు యుద్ధము
 న హరించెయ్యును. మామలమును నొచ్చులనొనెడు క్రిశిలమునూడ మోమునెలు
 వాడు. దండకారణ్య విభును నిర్మయము గానిగలబడినను, * కంక్రి కోనది విలు
 ముగొప్పగా భార్యను జోక్షుని యిదిచో విధిచుకై యిదంబును; వా రామకు
 లులుపు ప్రిణామకుచే వామని పై భ్యమును వేలియు నీసేవాడు. ఆరామను చుచు
 నులలగొనెను, కలిపియియెడు, శ్రుతులు, మర్యాదు, బులులు, భిరియిలో

* ఇయల మొలల పుతా ను పుష్కలవృక్ష మీగియెడల నొచ్చుగవ్యుష్క రా
 ము క్షిగియెడల; దుర్బల కంక్షుల పిట్టో ముగ్ధులలో నీ పిట్టయెడల క్షుక్తవృక్షాద్ధారవృక్షా
 ఖుగిగా నులి-నులి; ఇయలు వా పుష్కలంబు— (పుష్కల పుతా) కిమింబుల రిలెచేయి, (ద
 ట్ట 56) గలలలగొప్పయెడలనొనె వామన్ గొలలలరామల మోహింబులంబులై పుష్క
 లులై మలలు ఎచ్చులయి, (కంక్షుల - ముగ్ధుల) మలలును ఖామల - విశ్విలము,
 (పిలగియె 56) గియల ప్రిణామలయి గామ (కవ్యులై పుష్కలంబు) ఖామలై పుష్కలంబు నం
 బులయివామి, పిలల గొ (పిలగియెలంబు) క్షిగియెల నొనె - క్షిగియెలను ఆనొనెల
 ఎచ్చ - అయల ఖామో ఖామలై ప్రిణామల మోహింబులంబులై పుష్కలంబుల ఖామల - అంబా
 వాన అయలయెడల ఖామల, ఖామలయెడల (పిట్టల 56) దుర్బలల, వామనవృక్షుల,
 అయలు (పిట్టల 56) క్షిగియెలయెడల కంక్షుల, (పిట్టల) కార్యములను అయలయెడలయెడల

మఃశు, పశ్యంతరాక్రమంశ్చ దేవతలందఱు నీంద్రుఁడంతలోని మన వైభవములకును
 పరమమ ప్రభుడు. అనినదిగి నీవ తపనాశీవప్రశస్తివైభవమున నుండుచిహ్నముని,
 అట్టిచిహ్నముకాకకర్మమున నీయెల్ల పాపముగోరవచ్చుమాటయును ప్రభ
 నవ్వగిని తోసిం
 బడ పారించుగలరా? బాగములును పాపములును తావులుగా మిఱు, విల్లును కా
 లును కట్టెలుగా గట్టుకొన, కణమున వెడకరానిదై దిగ్గః ప్రవృత్తినియనున్న రా
 ముఁ జనుచున్నచోక్రమంలోఁ బడుచుండు. అకర్మాంతముగా భావించుచే గురువనదేవ
 విశ్వే విద్విషదై ముండుచున్న జాయిగాను, బాగములే యందరిమంటలుగాను గలిగి
 బాగవంతారాధ్యము మఱియై దిండిని బాగమును చాల్చి నీరుఁదై పగవారిపైవ్యక్తులు
 ల మీఁదనునందునవర్జిరాముఁ జనుయమనియెంచు, నాయనా! నీరాజ్యమును ముఖ
 మును ద్రియమైన శరీరమును దిగిదిగి యిచ్చుచుపోవలదు. బాధరాజునకును గు
 నుం బతి యైవయారామునితేజము అప్రమేయముమిది! అట్టిరామునిదింటి నంద
 గొని యున్న యామెత్తుకంటిని, బాధనని మలయునలుట్టిక యాపాలుఁగంటిని, బాధమున
 పొరింప నీళ్ల పవనఃపవనగాఢసీతమునంటి వికృల మగునక్షము గలయోగవేదయో
 గు ఆరాముడు, ఆగమగిని, తపప్రాముఖ్యంకెని దిండ్లిని గారాముగాఁజూచును. ఆ
 నీరయు నెప్పుడును పరిగే యనుని స్తంభుచుండును. ముందున్నయిహోక్రమస్తా
 లను శేవత పరినిగూర్చు మహాశేఖర్వ యనిహారాముని గారామనీయ ౩ మునివర్ణ
 ను శేవకులు శిరఃపూత్రము నలదిగాదు. రాక్షసాధిప! ప్రయోజనములేని యీ
 పూనిచ్చిని గావించుటవలన నీకు ఫలమేమి? యుద్ధమున నీళ్ల రాజునకంటెంబలవీరిరా!
 అదియే నీప్రాముయను అంతయు మిది! జీవితమును ముఖమును దుర్లభమును రా
 జ్యమును దివకాలము అద్భుతదింపగోరుదునేని యామనిక ప్రయమును శేయమిది!
 నీళ్ల, దిండ్లిని భరాత్తు లయినదికేవలము శివబలగుమంత్రులతోఁబనిగి యాలోదిం
 ది పితవ నీయంత నొంటిగాను విశ్వయింది గుండులయను దోషములయని బాబలయని
 లను బాక్షగా వినివచ్చింది నీలయను రామునిలయకును గలయోగముఁ తెలిగొని
 నీమమేగ్లను విశ్వయిందుగొని, యేది యుక్తమో చాసిని శేయము. రాక్షసేశ్వరా!
 నానిమాత్రియు నీళ్ల పశ్యంతరాజుమిహుఁ జనురామునితో యుద్ధము గావించుట
 యుక్తముగానిని తోఁచుచున్నది నేను ముమ్మాటి నీమంటయే చెప్పెను. యుక్త
 యుక్తమున జీవకాలోదితియు ననినామాయునియుపాశ్వమును పడుచు" ఇది
 ముప్పదియోదవశ్లోకము.

—◆— { మఃశుచుండు రామునితోఁ జూచు మున్ను బాలుఁడైనరాముని } —◆—
 నలక బడికొన్న ముండు రాక్షసలంఛనమును శేవకుల.
 "ముహూర్తము నేను వేయగజములలదిని గలిగి కొంచినకె గండుమిది నల్ల
 విశేషమును దె చాపట్టాచు, యవరంజుకోలలు చెఱుల మలకింప కీటంబు చాల్చి న

విభవము కలుగించి భోగమునకంతయు భయముగలిగించుచు విక్రమమున భోజించి
 గ్రుమ్ముచుంటి యిహమహిమము భక్తింపబడుననుచు కొంతకాలము వంశకారణ్యము
 ను దివసుచుంటి. అంత, భక్తాత్ముఁ డగుచిత్తవృత్తి మహాభయమి, నాకు భయమి, కా
 నై భక్తరథమహారాజుగొల్లకుఁ బోయి యుకిమిలోఁ గాకా! మానీచుడు మమ్ము బంధి
 లి సైంధవముగా బాధించి భయపెట్టుచున్నాడు. కాన విష్ణుడు రాముడు వచ్చి యెచ్చ
 లకలోఁ బర్యవాయమున నమ్ముఁ గానుచుండుగాక! అనుచు, మునియిట్లు చెప్పగా భ
 క్తాత్ముఁ డగునాభక్తరథమహారాజుడు మహారాగుఁ డగుచిత్తవృత్తి మహాభయమి
 'ఈ రాముడు రాముడు పండ్రించేదెట్ల జూచు. అర్జునులందు గడిచిపోయినాడు.
 నీవు కావలెదన్నచో నాకుఁ గలపై భక్తమునకంతయు పెండ్రిచీటికిని నేనె యెంతయు వ
 ఛానను. నులలెలరా! చతురంగబలములతోడ నేనెచ్చి రాక్షసులను మఱి నీమన
 మ్మున గోరికీ శ్రీశ్రులను పథించెదను' అనుచు. రా జుట్లుచెప్పగా ముని యితివితో
 'భోగమున రాముడు రప్ప మఱి యెంతలబలమునను, ఆరాక్షసునిఁ దీర్చుకాలము.
 నీవుఁ దేవలవేదప్రగాఢ పఠే. యుద్ధములను చేరకలనునాచే రక్షించెదవావే. కా
 కా! నీవు గానిదిభక్త్యర్థములు ముల్లోకములను ప్రసిద్ధిపెంజుచున్నది. పరంతా! నీకుఁ
 గలపై భక్తము గొప్పచే యిగులాఁకింపఁబయినను నది యారాక్షసునిఁ తెగతఁజాలదు.
 అచుంతయు నివటినే యిండుఁగాక. ఈ రాముడు బొలుచుండునను, మహారాజుడు.
 వరంతా! అట్లుగావుడ నను రాముని బోధింపివేయెదను. నీకు శుభమగులాగే
 అనుచు. చిత్తవృత్తి ముని యిట్లుచెప్పి రాజునునాభయి రాజునిఁ బోధింపి వరమ
 వంతుఁడై రథయాత్ర మమునకుఁ బోయెను. అప్పుడు రాముడు వంశకారణ్యము
 ను దాముని రథయాత్ర మమున యోగమునై నీక్షవహించి యిండుటఁ జూచి చిత్తం
 బునధమధము పోంచుచు నమ్మనిచావుడఁ బయిముగాఁ గాపుండెను. అప్పుడు అశ్రీ
 మంతునకు డాచులులు యెటులయిపురొచనపుడెన్నెలు కలహావచేడు. 'నమ్ములు
 రామర దేవులవలె నులలించుచుండెను. బ్రహ్మచారియగుటచే నొలలెదవ్ర ముగిల్లి యె
 గారుభూవలోఁ అట్టఁబడిన పూర్వజన్మగలిగి నెనుదిట్టుకొవలె నగమి మిలయఁ నన
 నుని మెలుంగుఁజాయచే నుంకారాణ్యమును తెలిలించుచు శ్రీరక్తగాఁ బోకిరిగెగా
 లచంద్రునివలె నమ్ములపండువుగా నాకుఁ గనుపెట్టును. అంత నీలవేషధారామున మం
 చి బుగారుబోగలను చెల్లెల బోకిరివగాఁజూచు మిగిలియెత్తు నను, విరహంబు బడి
 యున్న గర్భమున విజ్ఞునిగును నామనియాత్ర మమునకుఁ బోయెను. 'నే నాయుధము
 నుట్టి రాముడు చూచుచుండగా, నేటానున నాత్ర మమునకుఁ బొద్దిని. రాముడు
 నమ్ముఁ జూడగానే యెంతమాత్రమును బొట్టునవర పించెని మోపెట్టును. నేను జ
 డ్దావమున 'నిఁబోగిల్లవా' డని రాముని వలననీయక నేగవడిచిత్తవృత్తి ముని యా
 గ నేదెట్లచే మఱిజేసింది. అంత నా రాముడు పగవారిఁచమనంబు నొకవానిబోగ
 మును నై తెను. ఆ రాజువుచెల్లను నేను మూలయోజనముం కావలవేదవ్రమమున

బడినది. నాయనా ! అప్పుడాసీనుడు వన్ను వధింపజేసినందున నా ప్రాణములు
గొడవ కట్టించెను. నేను రాముని కొంఠముగపెడిచే ఉప్పుబడి నమస్తమములుబడి
మూర్ఛనొందితిని. నాయనా ! అప్పుడాకొండగోపురమున నేను భోజియింపనమస్త
జలములంటి కాంచనపరికి తెలియించి తెచ్చి లంకాపురికి వచ్చినది అప్పుడే
రాముడు కొలుచు, ధింకను అస్త్రములు కాచి తీసియునుండలేదు. అక్షిప్తమైయుండు.
అట్లుండగానే పరుణోటివాని నట్లు జుచ్చిపడియెను. నాపర్యాయలనెల్ల బాగునాత్మె
ను. రామా ! రాముఁ డిట్టివాడగువాడ నేను వలకుని వానిండుమందుఁగా విడిచి
నీవు రామునితో విడిగ్గము పెట్టకొందువేది, శీఘ్రముగా గొప్ప యోధుం
డొందగలవు నీవు పెం.టచేకాకే! వానావిధ విలాసాగ్రములుంటిటులు పెళ
లుఁగునుచు పండుగలు సేయుచు నుభయమున్న రామసేలకునునాన పంజరంబు
వంశావళును తెచ్చివదానవనమిచ్చు. మేవలను ఉప్పరిగలును స్త్రీలతో గృహ
ద్యోతములందు నానా రత్నములచే నలంకరింపజేయున్న అంగాపురి నీతానెను
త్తైవై పరిండుటం జూచగలవు. నన్నునులుంటి నట్టిమనుషునందు మండుటచే మర్యా
దములునాన గనుననిచే భక్షింపఁజూపు, నామములేమియుఁ జేయొనగలగిడి
శుద్ధాత్ములనూఁడు కాపులవహాపముచేసి వాళలనానభోజనమును వాచును
నలింపిను. దివ్యమైనవంధనము లేవ నలఁచుకొని, దివ్యము లై నభూయములను
వలంకరించుకొని యిందు రాక్షసులు సేదోపముచుంటి రామకొండయుం గొప్పబడి
నూలుట చూడగలవు. పోతలేదు అనరాక్షసులు, కక్షింపు దిక్కుగానో కొండలు
భార్యలను దిగివడిరియుకొండలు భార్యలనూచియు పలుదిక్కులు, కొలుచుండఁగా
బాడుగలవు అంకాపురమంతయు కొంజాలములు నొడువంటి యుద్ధిభార్యలు
వలంకరిం గదలుకొన, మందులను ముది నీలయెక్కి మన్నగ్గుపాలులతోలూచి
యింకఁగా బాడగలవు జరి విజయు. రామా ! పరిచారగనువము కంఠము, గొప్ప
సావము మఱొకటిలగదను. వేయిమంది స్త్రీలు విన్ను తెంజ్జాచివాగున్నాను. పరి
స్త్రీలు గోరతుము, రాక్షసులెలకా ! పరిస్త్రీవంశముచూచి నీసారంభాగ్గులయందు
యోధవృత్తియై యుండుము. నీకలమును, మోమును, నంతును, రాజ్యమును,
స్త్రీమనుని శివమును, కష్టించుకొనుము. దివకాలము సౌమధ్యంతు అనభార్య
లతో నువ్వోగించుచు, మిత్రివృత్తియతోలూచి ముఖమను నుండుకొనుచునని,
రామున కెంతమాత్రము పంకాళము క్రియవలదు. నిమిలు మువ్వకంబుగోరే నేను
వలది నొక్కచుచ్చునుండఁగా విడిచి నీవు అలాక్కానిమన నీవమూర్ఖుడువేది,
రామకొండలుట నీయును కప్పించి నీవు జలము క్షీలించి బంధువహితిముగా ఎరి
మవునము సేరంగలవు" ఇది ముప్పదియేనిదివన నర్థము.

అయ్యదిమంతయు నాన రామమయముగా జోచుచున్నది. రాక్షసాధిపా! ఇది రామమయాయుడే గలిగినదిగాను. రాముడు భేరితోటలనూడ నాకు రాముడే కప్పక పోదనాపుచున్నాడు. మేలుగొన్నప్పుడేరాదు; కలలోలనూడ రామనిలూరి యెఱకకత్తి కల్పియ్యన గలవనిచుచున్నాను. రావణా! నేను రామునింబాది దిగులు సూరియందుకుడలక కఠారము మొదలుగల కత్తములు కథములు మొదలగు కేళ్ల నూడ, మొదటియవరము వినుచుండగానే రామునిచేరే చెప్పబడుచోయని భయము గలిగించుచున్నది. వారి యెదివేయువరము విన్నట్లవలె భరి నిష్కరించుచున్నది. నా రారాముని ప్రభావము చక్కగానే తెలియదు. కనుక పరమిత్తో యుద్ధమునె యెటు నీలికమాత్రిము బగదు. రాములకు బనినిగాని, కముదనిగాని, పధింపజాలు కంటటివాడవయినా! రాక్షసా! త్రేపా! నీవు పగవచ్చుకొనకొనుచున్న రాముని మా కొని యుద్ధమునెయ్యము. రాక్షసి ఖరామలకు జవవంగుల కొద్ది గాని యూక కుంకిన మందును, నీవు కన్నుల గ్రామలతో నుండ జాడలగుచున్న రాముని ముచ్చటకాత్రిము నాయుద్ధంజేయవచ్చు. లోకమునందు యోగ్యులై ధర్మము పనుష్ఠించు చూడుకొనుచుండు పెక్కుమంది రాము గోపనహేతులయ్యును ఒకరిం యపరాధమువలన కనుపరిచుటతోనూడ వాళమునొరెయున్నారని. రాక్షసేరి చ్చా! అట్టి సాధువృత్తి జూచియున్న నేనును నీయపరాధమున వాళమునొందుచును. నీకేది యుక్తముగా తోచుచో యట్లు చేసికొనుము. నా కాకోరి కలగు. నీవెటు నే నెంతమాత్రిమురాను. రాముడు మహాతేజుడు, మహాభీరుడు, మహాబలాడు. రాక్షసు లగంపకేది సగు కంటకుడే కావచ్చునా! రాముని జోగరెడువిధము కలిగిగుండునట్లు ములు నీయబాడుగాను. 'కూర్మపుట వియోధుని'ని యెందులకై యుద్ధమునగు కచ్చి? అతని జంపనాదోచుచున్నది క్రూరుని నీనిన జంపనోచుగా రాముడు వారి కట్లుగాంచి వెను కొందులకై ఖండించుటలో యెదరుగొట్టురాగా రాముని శిరమునకు వానిని వధించెను. ఇందు రాముని తత్పరమున్నది! యుద్ధమున గా కేర్పరము నేను బంధు ఎనువీతి హింసించుకొనివాడను గనుక నేను కగమాన్య ముగా కేర్పరమునూటకు బుగింపించి యుద్ధమును రాముని తత్పరముగానుండు పోరుడని బంధుబహితముగా నిచ్చును గ్రామములు విడువగలవు" అన్నది. ఇది మున్నదితోమొదలక వర్ణము

{ రావణుడు మోసమును చెప్పిన హితోపదేశమును నిరాకరించి }
 { జలాశ్కారమునం దనతోడ జోడును నియముచును. }
 రావణుడు మోసమును తనకు యుక్తముగా తన్నుమరల్చు నగునట్లుం
 త చెప్పెను. కావనగోపవాడు మందును బుచ్చుకొననిదెట్లు, వానిచూటకు గంజో
 కడదెచ్చి, రాక్షసునికుండు కాలవోదికను దగుటకు కేద కనపాయముగాను ముగవ

హేయమును నుండుమోటులను మోలీయను చెప్పినవాడయ్యె వారిలో నయ్యుర్రానము గాను పడుచునుగాను, మోలీరా ! వారివయసు రాజుని క్రియలకుఁ జూపగనియ్యాయ నుదితార్థములను చెప్పితిమి ! అదియెఁ బ్రభవీనీయమందు వారివని క్రియలకులె పెరిగెను నివృత్తులులును ! రాయలు నిష్కారముగా భరాయలను నుండుకావ కీలము, మూర్ఖులు, విశేషించియు నొక మనుష్యుడు, అట్టివారిలో యువమునీయ నాకుఁ బునా ? కావ నీకావహారమునుండి మనస్వి వారిలో యువములను నమ్మఁ జూచుట నీమోటులచే నెంతమాత్రము శక్యముగాను అట్టివారికి భార్యవహారిం చుటయే తగిన ప్రతికారము. 'వాడు మూర్ఖుఁ డెట్లందువా' కేవలయెడల యోగియ్యుడు దానిమోటుని తీసిగొను చరిత్రాంశము రాజ్యమును తల్లిని నంద్రీని విడిచితి యచ దీనుండి యచదిని చేసెనరిటివాడుగదా, అవశ్యము నేను యెవ్వమున భరింపఁగింది న యాభూతుకుని ప్రాముఖ్యంబు విడిచితియ ౧ రానుగు న్నూరిని పీడను నీయెను టగఁ కమ్మక నవహరింపవలయునని కంఠము నట్లెఱిగిరి, మోలీరా ! ఇట్టియట్టి ప్ర యము నేను ముఁగిను నట్టిగా నిశ్చయించుకొనియున్నాను. ఈ నిశ్చయమును చేసెం ద్రుఁడను నురావహరింకమును ఒక్కటియై నద్రివను మరల్యులాలి, నేను బూ నివకార్యమును నిశ్చయించుచుంటున్న 'గుణమేటి? కోపమేటి? దానిని నాథింతునువా యేమి? అతయమిటువలె?' యని నిశ్చయితిగిరి నీవట్లు చెప్పవచ్చును. మర ద్రిని బహులీరింపంగలఁ దినునుకొ, కావ త న్న దీనికమ్మలకా'వేదమునూచ్చు కొని గుఱున కోడిచిది రాజును చెప్పినవలయును. అటునియెను, చెప్పినందు, అట్లు రాజును పీడెను చెప్పటయందును, రాజును విశ్వముగాఁబెట్టు మ్మను ప్పగను ఉపదారపూర్వముగను ముందిమోటుగను చెప్పవలయును, మోలీరా ! తిరస్కారముతోఁ బెట్టుటనుగిరి యది పీడివాళ్యములవను నమ్మననీతిమగుటచే నమాత్రయోగ్యుఁ దినురాజు దానిని మెచ్చుడు. అదియె ప్రతాపు లగురాజులు, అన్ని ఇంద్రులను, తంద్రులు నగుదులను యములు లను నీ యేప్రతిబాంధులుగా దాన్ని యుండును. రాజహాస్యము మహాత్ము లగువారాజులు అన్ని చేప్తు విడిచితిని, నింద్రుని న రాత్రమును, తంద్రుని పెట్టుచునును, పరెనవి ప్రసన్నుతిను, యమనినిండు... ను, దాన్నియుండును. కాఁబట్టి రాజులను నర్యావధిలయందును నెరనిండును బూధుడును నుండువలయును, నీవు రాజుని నును కలియక చేసెం మఖావయమం బని దుష్టునియిం పున నీయందలి పద్రివరాక్షసరాజును నమ్మఁ జూచి పరుమములాలిగోరుదువా ! మో లీరా ! ఇప్పటియిండునును గుణకోపములనుగాని యాత్రాయ క్రియలనుగాని నే ను ని న్న ముగఁ గిను, చేసవచ్చును నీ కింతమాత్రము కార్యముచెప్పిరి, నీవు కొలది లేని విరాత్రమును గలవాడవుగావున దానిని చేసి కేవలంబయ్యుగాని మా గావనూన దు, ఆ కార్యమింబుగా ఈ మహాకార్యమునందు నీవు వాకు వాచువచ్చును చేయ వలయును. వాకు వాచువచ్చును చేయుటగో నీవు వా లేని చేయవలయునో చెప్పెద

జేరించినాడు? రావణ! లోకకాస్త్రవిగ్రహమగుమాగ్ధమను త్రాక్కిన నిన్ను సీమంత్రిలెవ్వరను విగ్రహించడున్నా? కే! కావున, వారలంతయు విధ్వంసం వారల నేల వధించున్నావు రాజ తమిలప్పకు విచ్చివేలు నవేమయి, దుర్గామహానామం జూతు గేరి వత్తుకును లగుతున్నావు లభిం ఎన్ని విధముల విగ్రహించవలయును అట్లు దుర్గామన నొంది విగ్రహించవలసియున్న నిన్నువా గేల విగ్రహించువా? ఇంకయువారలలో నున్నది! రాజ జోమములు జేరిజాన్తే ముగుసుములు గలిగియుండు నది ముత్త్రులగును భక్తమును గాచుచును కీర్తియును గలుగును, రావణ! రాజ ముగ్ధులుజేరి జుంత్తులకు భక్తము ముచ్చలైతే శైక్యమియుగలుగుదు, అన్నియు వ్యర్థములేమగును, ముత్త్రులే కాదు, రాజులు నుజును జేరించున విలంబములగునా? వ్యవహారం అగుచు ను, జరుగేలరీలకా! భక్తదూషణను జయమనకును రాజే మహాలయమిది! కావున వర్ణావధులయందును రాజులును కష్టించవలయును, రావణ! ప్రాణం విసరజాను గాని, ప్రతిబల ప్రతిహేలుడుగురాడుగాని, ఇంద్రియవిగ్రహము జేరివాడుగాని, రాజ్యము వెంకటాద్రియ నెలించుకాలను, గుఱ్ఱములు ముగియమేటి నారథ లో జుగా, ముప్పల్లముగామందు ప్రదేశమున విక్రీలీ జేగముగాలోను యానాథి శోనూడ నూలుకట్లు, నేలస్థములైత యుండునులను ప్రయోగించు ముత్త్రులు అవమిప్పుచునుచే నమయాలోచనల వినురాజోగూడ భస్మం లగుచును, రాజ ముండును విగ్రహాగ్నియై లై, ఫిరము శత్రువో యుగింతు ఫిర జ్జలంబులగునవులు పెక్కుండుభిరులను వచ్చునగులయిరాధియులను రావణమరివారవహించుగా వాళమునొందయిచ్చును, నుండు నిమిషం బ్రతిగులమై ప్రానిముగా ఇతరీతిను నొక్కమహిమ! నుండునది పెంపులే శీలించుకట్లు, ప్రతిబల రాధియు ప్రాయ మగురాచే విక్రీలీజుకులకు పెంపులొందును మేల శీలించుకు రావణ! నిపును ప్రానిగునై నుండునోలుచుగా నుండునుచేనీవు రాజగులరాక్షసుల చక్షును లెక్కు వాళంబునొందగలకు, వాడు ప్రానిముగా భయంకరమును వికారము, అండు ముగిరినది, నేను గుండునునది నీచదయ్యగిం జేరుగావును పరామం గుండునుల నను వాళంబున వాళము గుండునునునొంది దుష్టంబులను మరేమింపనుయలే దు, నీత్రుంబునొచ్చును బుద్ధిభూతముగా విద్యగిదయ్యగొన్న వాడవు, మరేయోగ్యు దవుగాని నీ బుద్ధులవివారములలోగూడ ప్రవేశింప! కావున నన్ను గూర్చియే దుష్టాభిమతియిచ్చుచి, నీవు లేదా యందువా? రాముడు నన్ను విధించినదివే కీపు

కీపు మగడును దివ్యుని యొకరినొకడు పెంచినా ౪౦ గర్భములనుం దుండు దుండ ఆర జాన, బాల్మీకిని దుండునా అని దివ్యునియొకడు పెంచినా కావున దివ్యుని మరొకడు పెంచినది యొకరినొకరు విధించుచును వేదమునొకరినొకరు పెంచుచు కావున నీ బ్రహ్మభూతమును 'లంపమీ' ముద్దల ముద్దలం రావణదేశభగవంతుడు దుర్భక్త భగవంతు డురాచారోలు రావణుడే, ఇంద్రుడెవని రావణుడే, ఇంద్రుడే నేలబాడును.

మహానే విష్ణువర్ధించును. విష్ణుఁడగుటకై రామునిచేతఁ జయ్యటవలకు గృహస్థుడనై వచ్చెట్లను. రాముని బాధింపనే నేను పోతుండనై తిమి విశ్వయంత్రుఁడును. నీర నెవరనిదియన నీవును నీబంధువులతోఁగూడ పోతుండ నామని తెలియఁజును. నీవు నన్నుఁగూడ యాశ్రమముననుండి నీరమువత్తువేని, యింక నీవు బ్రతికియుండఁ జొర్రుటలేదు. నేవును లేదు, అది యు సకలంకమౌనను. రామములును జీవించియుండఁజాలరు. రావణా! నేను నీమేలుగోరి నలవని యెంతియారము వాదించుచున్నను, నామాటను పాటిగా వినుకొండనున్నావు. ఆయుష్యముగియువృష్టుము, నులఁగము వానిం దఁగా, మనుష్యులు పేరులకుతో పాటియే యగుదురుగావున, పేరుఁగనులకే శ్రీహేతులు చెప్పవట్టి హితమును వానిండును" అని మోక్షయోగుఁడైనను, ఇది వలనవియొ కఁడివిభ్రమము.

మోక్షయోగ రావణునితోఁగూడ రథమున నావాసగరాను
అమమామను నందఁకారణమునందలి రామాశ్రమమునఁజేరి
బోవుట విచిత్రమృగమౌనమునాత్మి మెలుగుట అప్పుడు
పుష్పలుగోయి వచ్చిననీర వారిం బాచి యాశ్చర్యపడుట.

అని మోక్షయోగ రావణునితో నెట్లు చెప్పి యిది రామవరా వనరావణుల
యీ భయమున, ముఖమునై 'బోవుడు' మని 'బానితో' వింటిని కావలయును నెట్టిని
చాల్చి నన్నుం బంధింపుకై రావణుని నీతికాయనిగంటెయెనుట నేను చకటపక్షి
కంటే | రాముడు రావణుడేమియనినదికాని ఎక్కడలేదు. వాస్తవములు నీటి
నది మహారావణుని యెనుట ఎరాగ్రమమును నాచి యెట్టివాడును ప్రాణములతో
మరలిపోలేడు. నీ పుష్కము యరుదండమునఁ గొట్టునది వాచనాన్నవాడివు.
నీరకానీ నీడు నొక్కఁడు మన్నఁడు. నీట్లు దుర్బుధి కలిగియుండుగా నేనేరఁజేయుఁ
గలను. నే నీదిగో బోవుచున్నాను. నీకు ముగళముగఁగ" అనిచెప్పెను. ఆరావ
ణుడు వాడుచెప్పనమాటలను మిగుల పంతువులై వారిని మిక్కిలియు బ్లిగఁ గొగి
లింతురని"నీ విట్లు వివర్తములఁజేయఁ జెప్పనమాట ఎవఁడోచి చెప్పి స్థియింపి.
ఇట్లను నీవు మోక్షయోగివు. ఇంతకు ముందు మఱియొక రామముఁడుగా నుండిని.
రక్షా లంక్యులమై విశాఖముఖము అంభునములు పూన్య బడి యెత్తు యానిభయము
కీడునయగా నాతోఁగూడ నాలోహించును నీవు నీవను మిక్కిలి యాహోలిని
యంత యభేదముగాఁజూపు. నేను రామయ్యను బవ్వలిగి తోలగి యెవ్వరు
లేనప్పుడు నీవను నీదిగాని వచ్చెదను" అనెను. అంత కాలమునకు మోక్షయోగము,
విమానములై నన్ను యాచనము నాలోహించి, ఆయాశ్రమవనమునుండి కీడు

* ఈ పద వ్యాఖ్యయొక్క కంటే ఎప్పుడయిన భాషియో" అయ్యునట్టి 'వెన్నము' అగా
ఉద్బుధిగాని విశ్వయంత్రుడని యెనుట పాడగా నీరై అప్పియంటియన నుండు అర్థము.

జొంకకొన, నానావిధములయల కర్మములకంటి లింపులు మేల పంకగింప, నొప్పు
 చుండును. అట్లు మోసమును కమనము ముగించుకొనమును రాముని యాశ్రమము వల
 మను తెలిసిండును మూలమోక్షమును అరమమింపక ముగియకయోమమును భరి
 యుండెను. వాడెట్లు ముదయన కింద కన్నులకుపొందె నానావిధములచే దిశ్రి
 క్తము యొప్పు యోమమునుచాల్చి నీలాదేవిని మోసపుచ్చుటకై పద్మికలు మోపుచు,
 నల్లలు, గ్రేట్లునునును బోయెను వాడు, పెండియక్కులు పంపలొలయిని మేల
 వింతలు గలుగుటచే కన్నులకుఁ బంపుచుగా గనుపట్టుచు, తెట్లు దిగుట్లుం గొఱి
 నినుచు పంపించెను. వాడు గృహమువలెఁ బద్మయన్మయరటియెట్లును బోయి,
 కొండగొప్పయెట్లు చాల్చి, పెట్టుచు యోగనుల నిలువటమిట్టి, నీదిను బాడ నరకాశ్రమ
 గలుగుకొట్టికలమునుచే యెట్లుల పరలామయించెను. ఆ ముమ్యుగము బామర
 యోగపులకనై గలుగుకొట్టి మూలముదపు గలుగుచు రామోక్తమయమును
 చాపున ముఖముగా వివరించుచుండెను. అదేటి మృగము మరలియండి యున్న
 రిక బోయి మరల పద్మి వివరించుచు, మరల గొంకనపు ఆవలబోయి బోడనే
 మరలి యోగపుచు, నిట్లు నానావిధముల రాక బోకలు నలుపుచుండెను. వాడెట్లు
 శ్రీసీమచుండి కేటెనై నొకచోటఁ గూర్చుండును. ఆశ్రమచార్యమునకుఁబోయి
 యందలి మృగముల కదుపులను మేలామను మృగయామనుచుచాల్చి నీలాదేవున
 మును గొనపుచ్చుచురామోమము మృగములకదుపులు కన్ను పెట్ట నయియు
 బాది మరల కెలగి నచ్చును. ఇతే ద్విక్రము లగుమంజులకారములుగా ముడిగొని
 తిరుగుచుండును. అదేవియందు గలయింతిమృగములన్నియును అచిక్రమృగమును
 బాది చాపుచుఁబోయి మూర్ఖుని తన్నుల నిను రాక్షసుడనితెలిసి భయమున నక
 నికలకుఁ బాటిపోయింది. ఆరాక్షసుగము మృగములను ఇంతి తిమియనే వ్యభావ
 నుమొదలు కన భావము గొప్పపుచ్చుటకై యాయదని మోములను ముట్టియు భోగిం
 పుడవెట్లు, చెలువెంపుగమ్ములు ఎన్ని గలుగు నీక, యంత నపుడే పుత్రులుగోకుగోరి
 కమునొగ్గకు నచ్చెను. ఆ మది కేమో, యో మందరావన, పుత్రులుగోయును
 ఎట్లు బోకపుష్పములు మోమిడియెట్లు మొగులగువాడకదను బోయెను.
 ఏవాయికారకము, అదేవిలో పరింపఁ జూచియోమనుచూచి, నానావిధ
 ము తెల్లమింపులచే దిశ్రియలచుడికయెంతలు తెలుగొననామృగమును
 నుంది కలువకునయెఁ బెదవులను గలయోమనిన, ఎటుగ్రహించ
 గన వికసింపగా, పెండియ గ్రహము బగురాగి మొదలగువాది కన్నులను
 గ్రహతో నొప్పుచున్న యోమను నెయ్యముకొలఁగ గాంచెను. అది రాక
 లోన మున్నెప్పుడును బాడఁబడనిచి లోలో ఉదయ, పలువిధములయల
 యంది లెదుపులచే నందముచాపు చున్న యోమందరమృగమునుబాది పర
 యు నొందెను. ఇది కలవననికొండపగ్గము.

687 సీత మామూల్యగమును బాచికోరము. అశ్వశూరభు మాతీచంద్రు మామూల్యు
 లక్ష్మణ మృగయాపియై వచ్చెనని అవ్వలు.

సీత పూయామృగముమహాది రామలక్ష్మణులు విడిచి వారినిబట్టి
 యుయ్యువేయకు. లక్ష్మణుఁ డిది మాత్రమదిమామి యుగ్రారామఁ
 దెట్లవియఁ జూడ వగును చెప్పి సీతను గాది యెంచుచునీ
 యానతిచ్చి వారిని బట్ట బయలుపెరియఁ.

సీత! బంగారుభావంగలిగి యవయిననులందు కంఠేమియె యేమామెంచిన
 మానీశ, సలితగుట్ట బిలువది లంపముగులంకఁ బువ్వులుగోలుచుండి, యొక్క ప్రక్క
 బంగారువెన్నె యను మలరేయివ ప్రక్క పెండివన్నెయఁ గలిగిచెన్నెనున్న యామృ
 గమును జూచి పరమవంశస్థుడై పెద్దమిటి యసరామనిని లక్ష్మణునిది రయిభముల
 తోరంపని విగ్గటగాఁ దిలిచెను. ఆ ప్తాచలువ పిలువఁగాఁ బునుమరిపొలంబురామ
 లక్ష్మణుల వచ్చి యాచర దేశమును పలు ప్రక్కలఁజూచుచు నామామితివను గాంచి
 డి. లక్ష్మణుడుమాత్రము వారిని జాతగానే పంజేపావకును రామనితో 'ఈమృ
 గమే యా మానీశుడు దనురామమనని పాకుఁ బోయెనున్నది. రాజా! కానురామి
 యగు మానీశుడు న్ముగ్రహవముకాల్చి యా పాపపుట్రావము కారణమున కనదు
 నందు మితిోమమతో జేటావ నచ్చినరాజులకు ఇయిపాను. ప్పుమనీపాజూ!
 పాను బహుమదాయలవెలింగినపాను. కావ వానియామి యెల్లు కాంతిగోలు
 కును గంధర్వవరమవఁజె గల్గెయై మిక్కిలి వింతగోలుపువనున్న యా మృగమావ
 ముగాఁ బులువది. బగిపాథా! గరివపువించుపులఁజే శక్తిగమై విచిత్రముగానున్న
 నుట్టిమృగము ప్రపంచమాచరి తెచ్చుటను లేదుమహా! కావ నిది మామియే. పంజే
 మామ లేదు! ఇమెను. తెలి విజునపువ్వు మొగమున మొలతోత్తుయకు సీత యెల్లుచెప్పయ
 న్ను లక్ష్మణునివారిని యామృగముతోలు మేలిమిజే బుద్ధి మునిని పంగామిక్కిలి నంత
 వియువ రామనిజూచి 'అర్హపుత్రా! మహాబాహు! ఈమృగము మిక్కిలి మెంజరము
 గానున్నది కావ నామవచ్చి వీరియందు మిక్కిలియొక బోలియున్నది. వీరింబట్టిలేదు!
 మఱ కాఁ బావతోమకు నుంజొకించును. ఇచట మఱ యాశ్రమవచమనందు ఆశిమం
 దిగియుగాఁ గనఁబడుటట్టి మృగములును వృషభములును భ్రమరములును పెక్కులు
 నుంపులు నుంపులుగాఁ దిరుగుచున్నవి మహాబాహు! ఆ ప్తే మే యుంజుమోపులు గలిగి
 నుంపుమహావీరండుట్టి యెలుగులంట్లును వీరింపుమృగములను గోతులకు న్నక
 మృగములను మవయోశ్రమియునఁ దిరుగుచున్నది. రాజా! ఈమేలిమృగమునం దెట్టి
 వంసును తివ్వంజనమును నేమిదిగను కనఁబడుచున్న ద్దా యిట్టిగంబు మొగల్
 చది గలిగి వీరికి పాటి మై యున్న మృగమును వింతవటకు మునుము చూచినది
 ఁ. ఇదేమియావను జూచుటలేదు. పలువిధములయిన కంకులచే విచిత్రములగు
 గమలు గలిగి గరివంపుకొల్లు మేనెల్లు వెలిగి యామృగము చంపవని
 వఁజె గమ్ములకుఁ బుట్టె యాచమమనంతరయ పెలిలంచుచున్నది. బోరా!
 ఇది లేమిబట్టము! ఇదేమికాంతి! వీరికంతవ్వంయేను! ముచ్చెలుగులకు

దీనియవయవములతోనికొనినదే మేము! వివిధశ్రమములనుభంగములుగలిగి వించులు
 గొలుపుచున్నయోమృగము నామదమ్మ నెంతయు వాకర్షించుచున్నది. ఈమృ
 గము ప్రాచ్యుతో నీకు అట్లువడుమీ యిప్పుడు మరకంబునీ వాకృత్యములొలిగించు
 ను. ఇదే మనవాలెదు నీరీ మరలరాజ్యమునకు మండువపుడును వాకృత్యము అలిగింపఁ
 గలదు. ఇంతేకాక యిప్పుడు మన యెంతవీపులమున కలరాకముగాను ముండుగలదు.
 ప్రణా! ప్రకృతియే యా మృగముదానము ఆరాచ్యలో భరతునియను నీకును
 నాయు శ్రేయము నాకును వ్యత్యయంగా వాకృత్యము గలిగించుచుండగలదు. ఈ కేటి
 మృగము, ప్రాచ్యులతో నీ పట్టునకు ఆప్తమేని చచ్చినదీని భక్తమేనియె నాకు
 నింపు నూర్చుచుండగలదు. దీనిని జరిగి తెట్టువేది బుగారువన్నె నులకు దీనిదత్త
 మును నేరగజలంబ్ర సేదానానమయి పైఁ బాటుతోని వానిమయి నీకోసాన మందఁ
 గోరెడును. శ్రీ లక్ష్మి శ్వేచ్ఛగా భక్తము శ్రీ శేరించునదత భయంకరము, ఇది శ్రీల
 కేరిచూర్తియు వగదు. అయినను, ఈమృగముచేపామును బాతంగా నాతెత్త
 లేరినమామలకు కలుగుచున్నదే! తెచ్చినరాదు; నీకునూడ నుతూచులమీరి తెచ్చు
 యనను. ఇంద్రసీలములదంటి కొమ్మలుగలిగి బుగారువన్నె నులకునెందుకు? ఏక
 విగలచే గొంతులొక్కదంటి పన్నెఁ బేరులకు రింతలలాడుచున్నట్లు గలభాయావత
 మునలే నిలకున్నదను తెల్లనిదించువులతో; నూపేయన్న యా మృగమును బాతం
 గా రాచునుమనమునకు వాకృత్యము అలిగివచ్చెట్టి, అట్లు నీకు కేరించున్నది వివి
 యు రానే యమృతమైన యామృగమునుబూచియు రాచును బానియోనమున కాకప
 దీ, నీరయఁ బులిగొలుచుగా, నంతయున్న తేచ్చుని అత్తగలది బాచి అత్తగానీరీకు నీమృ
 గముపై వెంచి యొకగలిగినదో చూచును, ఇంతమృణానయోవమం గల బాటుంటి
 మృగ మెందును కేలు. కావున నిపు డీవరమునకు కొరకదు. అత్తగా! నీనికి వాచియు
 నమృగము వండుననమించును పై కిరీతనమయినదీను కొరకదు. ఇక భూమియొ
 దు కొరకుల యొక్కదీదీ? మేనియం వెనుకుమొగముగా; నిరిగియొ నొక్కమొగ
 ముగా; జాలియొ నున్న వెదుకుల బుగారులించువులచే చిత్రితములగు మృగము
 దూపునెంతయు చురువునూర్చును నొప్పుచున్నది. ఈ మృగ మూపులించుపిమ్మను
 దీనిబాటక నీటిమంచీ పెదలి యగ్రజ్ఞానంబై వెలలించు, మున్నగునది వివరణబట్టి
 మొలుగుచీగై పడి మొలుయుచున్నది చూచును. ఇంద్రసీలపు గిన్నెపలే నున్న
 మొగము ముక్కుగలిగి, వంతువువలెను ముక్కుమలనయెను తలన కను పుట్టెనిట్లు,
 తెలుపుఁ గులుగును నిట్టి వట్టి వని వర్ణించు నుదాకా మున్నయోమృగమువలెను నెవ్వ
 నిమిషమృగ వండునదను? ప్రణా! (మమరా) బుగారులించును మొలువెనుమొలువెను
 మలలించువులచే మొలని మొలదీనిదొక్కనాచునును బాచి మొలవెనుమొలువెను కల్యుని
 ము గలగును. అత్తగా! రాజులు మహారాజ్యమునకు మోంబులొకటిను, నిలచిదత్తమొల
 నుచును వివరించుకొనును, నేలమించు మృగమును బుచ్చుదునీ. మలే యిట్టి విధి

త్ర సమ్యక్తలై చంద్రులు చెప్పినందువారీ కాకలను మహాభవమున నేలకాచునుటయొక్కము
చే నేలకాచునెడలెదులై నైదులులు తెలుగులులును భవభవభవభవభవభవ, నేలకాచునెడలెదులను బుగ్గా
నమముగలిగియుండుచులువిధము లుండుభావములును, నుగ్గహించుకొందురు, ఇదియు
నీవనుచు నుండునమకాత్రున నీదిని నేలకాచి నుగ్గహించుట ననునకే చా! లక్ష్యగా!
మనుష్యులు మనుష్యుల గొంతెఱుగోర్పులు గొంధనమంతయును శుక్రుని కోశ
మును వింపించుటయు, నవమందు చొరగిడి హవాద్విములంబులధివనులలో నేలయు
నవస్థియు కాకలకోమము నేరి వింపించును, అయినను విచారించి నేలమియుఁ
నేయ ననునందువారిన మ్యము గొంధాచునునవ మ్య నేలమినివి మునుపునకు లోయు
నమము యుండు విచారించు చొరుని నుంధాచునునును నుంధాచునవస్థ, నీదికా న్న యును
అధమనులను చాచితే అధమను. అదగా అధమనునవ మ్య అధమ్యమునును, ఇదియు
నవస్థిని కాన విచారించు నలయు. ఈమ్యులలానుమున వింపిలీ విలువిలు బుగా
నిదర్శమునునునీది నేగొచ్చిగ వస్థినులకు నాకోశును, నుంధునిని గలయు. న
లలానులునునీగాని, నొట్టులునీగాని, ప్రవేషములుగాని, అలిమ్యులుగాని, మ్య
దులైన న్యమ్యునునీదిని పాటిగానేనవని నానుగొనుచున్నది. కాని భవోత్పన్న
యామ్యుగమును, అకాశమును, అలింధుమ్యుగిలై నమవిమ్యుగమును, ఈభామ్యుగ
నవస్థిమ్యుగములు తెలుగు, ఈ భవములయిన మ్యగములు అమ్యగా నిల్చి నాతోఁ
తెట్టులు ఇది మానమవిమానునీ యుగము, అచ్చటిని నీది నవస్థ్యము చేయవల
నీదియు. మును న్నానునును మ్యుభావమున నై నయాయాచీయును, ఈభవమున
నినునును, తెట్టుమునినునును బుంధునును, ఇది నేలకై వచ్చిన గొంధులుకాం
త్రులకాంధు లెక్కొక్క అంత యున్నది గాన నీది నవస్థ్యము చేయవలయును.
ము న్నీవంధకారలయ్యును నాకాశి యనురామము అొకడు బుంధులను విచారించి
కాను నేలకొంధున నారలకు భోజ్యము చేయునవమము నేరి, అవస్థించి యాను

నీయముల ప్రకారం బుంధులయిన వింధులయినవలె! కాకలొ గుంధాచున మునుగొంధున
నా! తిక్కానమధుల స్థానం భవం నవమధులకు : మును-వింధుల నవం యా మ్యకవ్య అమ్య
అయినాను, త్రిపుడు ముంధుల వింధులయినవలె అమ్య బుంధులకా నీది యుంధులకు వింధులయిన
అధమనులకు వింధులకా! నీ యుంధుల కాకలకోమకు వింధులకు యుంధులు. గొంధాచ
కేమను నుంధులయినవలెనున్నవలె నుంధులకా! త్రిపుడు భవం నవమధులకాంధులకా
మ్యులయిన త్రిపుల కోమ వింధులకు యుంధుల. కాత్రుల ముంధులు గొంతెఱుగోర్పులు గొంధ
యై అమ్య అమ్యులకా త్రిపుడు అమ్యకు వింధులకాంధులకా అధమనులకు అమ్యులకా! నేల
యినాను కాకల అమ్యకు వింధులకాంధులకా అధమనులకా అమ్యులకా! నేల
నవం భవం, (కోమధు) కోమకు వింధులకా! (భవం) అమ్యులకాంధులకా (వింధం) అమ్యు
అమనామమ్యు భవం అమ్యు వింధులకా! అమ్యులకా! అధమనులకా అమ్యులకా! నవం
నవంధులకా కాంధులకా అమ్యులకాంధులకా అమ్యులకా! నవంధులకా అమ్యులకా! నవంధులకా
నవంధులకా కాంధులకా అమ్యులకాంధులకా అమ్యులకా! నవంధులకా అమ్యులకా! నవంధులకా

69: వహుచరులతో పై రామముద్రా ధారణము చేయుట. జింక వరాగీ చునుట రావముద్రా
 దాల్చి నేలగూలుదు.

[illegible]

పురులు వలన, సర్వభంగభూషితం దై బంగరమాల బాల్మీ తెలివము అనలో అంతో గలను మూలంకారామముచేయెను. రాముడు, నేలంటి వెత్తుట సంగమము దోసి, పోలముచున్న భయంకరాకాశుని రాక్షసునినిబారి లక్ష్మణుడుచెప్పివమాల వలం యోనుచు నీరాచేవిని ముమ్మడిగా తనలో ఇది మారీచునమాయయే ముఖోకటి గావని లక్ష్మణుడు పూర్వము చెప్పివాడు. అది యట్లే యైవది. నే విప్రుడు వధించియురాక్షసుడు మారీచుడే ఈ రాక్షసుడు నా యెలుంగున 'అ యోసికా'భాషింపగా' అని మిగుల భిక్షుగా నాలో కింది ప్రాములు విడిచివోడును. ఇది విని నీలయెట్లగునా'మహారాజు' దిగులక్షులు నేమియదృశ్యమోండునా' అని విడిచి దింపించుచుండగా నాధి రాక్షసుని భయమునకు నేనాము గనుచా'మెను. అట్లు రాక్షసుడు మృగదూషణనరాగా' రావణునియనుచు నా'యెలుంగున బలికినది వినియో'ఇది యంతయునే నేనా ముఖమునకుగా' బోధసూచన'చువిడిచియు నీ ప్రభు మూసేరించినవాడైయ్యె. రాముడు నంత మంతియొకప్పుడుమును బంది బారిహారి యనుచు నీటిని కల్పించి' బ్రహ్మచర్యమున నున్నతనయాశ్రమముబాకిం బట్టి బాని కభివర్ణుడై పోయెను ఇది వలవదివాయిగవ నెన్నెను.

—→—

{ నీల మారీచునియొక్క విని లక్ష్మణుని రామునియొద్దకుబోయి
 పురికొల్పెను. లక్ష్మణుడు రామున కేవలమును గలుగ నేనని
 చెప్పి పోవకుండుట. నీల మర్యామలాము. బానిసైదు లక్ష్మ
 ణుడు రామునికడకు బయలుదేలుట. }

నీల తనవదింబోయెలుంగునలె మున్నయోయా గ్రహస్థుని విని లక్ష్మణుని బూరి 'బామ్మ, రామునికేమయ్యెనో' తెలిసి'నుము రాముడు విడిచి యా గ్గులై యునుచున్నప్పుడు వింటిని ఇం నామయ్యెగాని ప్రాములుగాని నుచుటనుండప్ర గరా' అనివియచు విడిచి యా గ్గులించుచున్న నీయన్న ను కక్షింపుము. అది నీకు నలయును. వింపాయనకు' అక్షివయో'భోతింకె రాక్షసులవేరిం అక్షి కాదు విక్రలే' చుయొచున్న నీమయ్యెలకు క్షిప్రముగా' బయియెను. 'అయ్యె. నీర యెట్లు'చెప్పియు నతిదృష్టయోధునడల'రి పోవలేదయ్యె అంత నీ కంకియై యు నిది బారి 'లక్ష్మణా' నీయన్న క్షిప్రచవప్రవర్తనప్రయము అతిని లక్ష్మణుడో'వకున్నా నే! కావున నీప్ర నీయన్నకు వెలుకీని క్రిమిలె కగపకుచున్నాప్రకాని వినువనకు క్రిమి'డనే! లక్ష్మణా! నీప్ర, నామ'గా, రాముడు వధించవలయును శో'కెనప్ర బాయం రా'పేయియన్నాప్ర గాం నన్నియ్యె రామునికాము తెలియబో'మకున్నాప్ర. ఇది నీజ ము. రామునకు గిష్టమవచ్చునీ నీకు ప్రయమని వాం'కొ'చుచున్నది. నీ కన్న యం మంతమా శ్రియము నెయ్యయిలేదు. కావున నున్నకా'కేవల కావనినిదను పో యునాడే నెచ్చుదిగా మన్నా'డప్ర. 'నన్ను' గావకు విడిచి యెట్లుపో'దు' నందుబా'ప

నీళ్ళ ముఖ్యముగా రామునిలట్టి యిటు వచ్చివచ్చావట్లు గాని పన్ను బట్టే కాదు ! బట్టి రాముడు పూజించేవాడు నొందిన జీవన నీ నియత్యమున నుండియేతనివలెనన వని యేమియున్నది. కాబట్టి పన్ను రక్షింప నీ నియమమునవలెననలేదు" అనెను. ఇట్లు పలుకుచు రామ్మయింక నోటి నోవముకీయించు యెరివ యాచుకావలెననీ చపలయై యున్న నీరయ్యాది బుద్ధిగూడు" నై చేసే! చెప్ప గుంటగాని యమగుంటగాని గంధర్వగుంటగాని చేపనలుగాని మనుష్యులుగాని రాక్షసులుగాని నీళ్ళ ర్తము రాముని జయించు కాలము ! ఇందులకు చెందియిమనలేదు. చేసి ! ముంగళిచాచి! యుద్ధమున చేపొందులో పాతీ యగురామునిలో మోక్షమువాడు చేపతలలోగాని పానవ్యులలోగాని గంధర్వులలోగాని చక్షులలోగాని రాక్షసులలోగాని విశాచములలోగాని శిశువులలోగాని మృగములలోగాని భయంకరాకాతు లగుచాక్షులలోగాని కలగగూడు రాముని యుద్ధమున వధించబట్టిచాచికి కుట్రగాదు. కావున నీమట్లు చెప్పవలదు. రాముడు లేకందవలయును నీ స్త్రీమహిమ నొంటిగా విడిచిపోవ వాడు వెంటి గలుగకుమిక్కిలి ఇలవంతు లగుచాచు బలములతో నుండివచ్చినను, ఇంతే ! చేపొందుచు చేపతలకుండుచీ ముల్లోకములయ నుద్ధములై యొక్క పెట్టె నెత్తి వచ్చినను రామునివలెనని బాధించవలెననిగాదు. ముఖ్యము మాటల నొందుము. ఇదియే కావలెనును దిగవిజయము, నీమిమిటి యాచిటిమృగమును జరిగి శిశువుయన వచ్చును. మహిమవిద్ధునియను రామునికడవలెనగు గాదు. ఎవడోయోగియను మాటలేరే నిట్లు గానిందిమానీయము దిజయ. ఎవడో కాదు. *గంధర్వగంధమువలె విచిత్రముగా బాధమోచును గలిగించుచు యారాక్షసుని మోచిచుచుండును. నై చేసే! నీళ్ళ వా కిల్లడ నెరిచి. 'ఎవ రిల్ల పెట్టె' గంధువా? వరాలోప-లి మహా-త్ముడగు రాముడు నిన్ను వాచకీయను దిల్లడగా నుంచివాడు. కావ నీ స్త్రీమహిమ నొంటిగా విడిచిపోవ జాలవు. నై చేసే! మనీయ నింజలి రాక్షసులు తమసాక్షులు యగుభయని జరిగించువలెనను జవభోవమునందు జరిగించవలెననునొచ్చియు లంకయును మన దింకాడ. బంగొనియున్నాడు. చాచు హిందూచి-లంక. మనల హిందూకు నొరే మో పాచుగొలుపుకుంకాదు ఇప్పుడోమహిమ చలువిధియులంకమోలలను గానించుచున్నాడు. ఇది యాలోచించ మే కున్నా చే" అనెను. బుద్ధిగూడిట్లు చెప్పగా నీర కునితియై మిక్కిలియంక గట్టెట్లు రాక సర్వవారి యగునననింజాని చేపవరాక్షసులు ! చేయరానివనితేయే యెవలు పెట్టిచా ? మృదువా ! కలహించువా ! రాముని కుతంత్రమునము గలిగినయే నీయై యిమి వాచుతోచుచున్నది. కావున

* గంధర్వగంధముగా చేసేయించు అగోచీయము ప్రాచీనమును మిమితి నుంచునని, ఇది యారాక్షోకమును దిల్లడగా గలిగించు క్షిణభంగమునైయుండును.

| ఇమిట 'కల-కావలెనాచి-భయము' అని నొందిరాక్షసుల-ళము. అప్పుడు 'మిక్కిలవా ! నీర మృదువతి కలవా-కత్తి. మృదువత్తి' అని యుద్ధము.

సక రామున క్రిష్ణునకును గలిసియుండుట చూచియు నతనిని కక్షించుటలోక యా
 మాటలన్ని వాచుచున్నావు. అత్తణా! పైకి విశ్రాంతి కలిగిన నైపుణుడు
 నీమనకు శత్రువులను సాగులు నై యుండు నీయగ్రహారల క్రిష్ణ పాపములగుండుట
 యొక యాశ్చర్యముగాదు. నీవు విక్కిలి ముచ్చటవు. కాన నీయంతికో, నే భరణిః
 ను ప్రసించివచ్చుచుచేరినో, నానిది క్షమకముచేసమన నీ ప్రాప్తయ పంపవనిని వినిన
 రాము కౌక్య నవనియందు పెంబడిచివచ్చుచున్నావు. అత్తణా! మమ్ముగొంగడల
 యువనెడియావుచ్చి. నీకుగాని భరణునికీగాని నీర్థింపఁ నలగులులంబటి చా
 మనిజాయగలిగి కామర రేకులంబటి కన్నులు ఎన్నెనులును చుట్టరావనిని భద్రగా
 కైవల్లి మఱియొకయల్పపురుషు నట్లు కాలుండును? నామస్త్రీ! నీయెటుట నీ ప్రా
 ములు విడువకుం ఁదులకు పంపెమాయులేదు, రావని విడిచి తుట్టుమను ధూతల
 ముందు ప్రతి క్రియంపను జమిం! యెదు నీర యట్లు మేము గుఱుని పాపపుటలావన
 పునపవాగ్మయము వినియు అత్తణగుం జరేగిరియెను గావున గుంబసి యుంబి
 నీనింది నేను నీకు బదులు చెప్పె బాచునున్న నాకు చేపతిచ్చి, మెట్టి! ఇట్లు విక్కిలి
 యునుదిర మైవమాట చెప్పట స్త్రీంబుగా జొరదగ్గియుగాదు. స్త్రీల కిం వ్యభావమే
 లోకములందంతయు నిట్లే యుపయోగముగ నీ ప్రాం వినియొనగ నైపుణులు ఎదిరిన
 వారు, చంపలది లేదు, మౌనమౌనయలు, ఎన్నెన్నటినుండి విభాగముగలిగింతును.
 పై కేటా నీవు, జనకరాజుచింతయెట్లు విల్లవినమాట నాచెప్పుటెటుటను నివ్వక
 గానినవారవయెనులే మమ్మది ఇటువంటిమాటలకు నేను పసింపఁజాలను. వామయ
 జాది కనుమట్టులగాని నీ పెట్టువామయగాఁ జనువయలొకటి పూ సామెల్లె యాచ
 నచర చేపరింపటం విందునగాక. పెద్దయను పన్న యాజ్ఞయందు వినియొమ్ము.
 నూర్చి యట్లు పంపేసింతువున్నావే! ఇదీ! నీవేమి! ఇప్పుడే సరిచిపోయి. స్త్రీ
 ల్యులు వ్యభావముననే ముట్టువైచి, వరాననా! నేను రాముండునొకటి జామె
 నను. నీకు శుభములుగాక, విశాలాక్ష! నిమ్మ ముడేసింబంబింబు నెచ్చరికు గయి
 తునుగాక. జానే! ఇప్పుడు నాకు బాదమోవుచున్న దుప్పి విత్తులులు భయంకర
 ములుగా ముచ్చది. కాన నేను మరలది రామనితోలగుట నిమ్మ గానినొకటి (రా
 దినో ఇది యెలుంగు) అనెను. అత్తణఁ పట్టుచెప్పగా నీ జొరవయ సమయము
 గన్నీకొనొప్పకొనుచు కరివించిది పట్టుతగా 'అత్తణా! రామయించిన విమన
 ముంకలేను; గోదావరిలోనికి ప్రాములు విడిచెను. అట్లుగానే యింపులనుజొన' నీ
 కొనెను. జనతోను కైవ యెత్తుమంటి పడియెను నేమోయెను విడిచెను. నేనె
 మును విమనమై వను లాగెను. నిమ్మనై న మోచెను. కాని ప్రాములు పెట్టు
 కొను. నేను రామునితో బట్టినవారిని కైవోనై ముట్టుకుంటెను. ఇట్లు నీర
 అత్తణని వినింది మౌనమై యుండుభాగితయమున లోదమయినెయెను. జనలతో
 కనవు మోయోన్నవయ్యి. విశాలము లుంకమ్ము గలయోనీర యా గయె కనుచు

మంచివానిమేము చేసికొని మహాశ్రీమతి యగురామునివద్దని నీకనుకూలని నలుచుండెను. మంగళవృత్తులులేకయై, మంచి వలనవలయును మించుకొన్నామీయని తెలియనియత పుష్పమచంచుగుడివంటి నెమ్మగుమంగలికి, తామర లేకుండుంటి వాలుగన్నలు వన్నె చూచ, వచ్చని పుష్పపుష్పముగల్గి, రామునియొద్దవచ్చుము విన్నవము శోచలమమమ కుమారుణీక బలవలగ గన్నీటి బొరుంగ, బల్ల కాలయందును సూర్యునియొద్ద యాపిరికవల ముష్టాక్షి కారావలము పోయెను. ఆరామవధులును మహాభారతయులు మిదివిగాచి నేరవలవమన బ్రహ్మధూపమునీయించు, ఎవ్వనికేవలము నీగిడు బారి ములయముగా నిట్లనియె. శోకమందులెల్ల మీలులంటి. యగునాయిని రాముని రానియందుంటి, తామగుగోవిందునికే విడి బాష్పము, కేవా రానియల ములగలింతుముడుగా వాగుచూచి పోగుంజున్నావ్ బంగారులన్న గలిగి వచ్చని పుష్పపుష్పముగల్గియన్న యొదిన్నాగి కమలములలో మొగమును కన్నలులు చేకులము చుగములుగు గలకావలగావున కమలమోగిడు చాల్చి తామరగిగవల మన్నావు. ఏమొనెల్లగి కులూపాలో నీవు భోజినివా? శ్రీరామా? కులూప శ్రీరామశ్రీ దేవవా? కాంత్యర్థమనగల యగులన్నవా? అప్పుగుంజి భాగ్యార్థమనగల దేవరవా? వరా? శోక! మృతిగల్గి, రాల యనగిలేమిని? ఏమియు నుదహరిగి యమములై మితి మొగలవల నీ గలయల మొగలగలిగి నున్నవై తల్లగా ముగియియున్నది. నీవన్నలు విచారములై వర్ణములై యెల్లది కొలుకులము లులినావలము గలిగి తెలుగునన్ను నీకటియల ఎల్లది విచియి గలయగలిగియున్నది. నీలోక జేకుగు లొండుయలవల గందుమిణివది. నీకన్నునెల్లలు నీదెల్లలై ఎల్లవలగును బొగ బొంతికో, స్త్రీలలో మిగిలి యవులై పట్టుటచే గొంతులు ముల్లలొండుల గమవట్టమన్నది మణియు పది కొలుయందును ఏమియుండు నీ కాకలావులై గిడుగలిగి మిదిగి గొల్లల మారయలు నిట్లయలై నుమలల కావధూయలగలిగి, మలలగల గలు సూర్యవలయల పలగియలలై యెండుయు ముగియ నులుకున్ను విశాసనదియవలగలిగి తెలుగులయలయల ముగియలల. ముగియలల. ముగియలల వన్నె చూపుకో విలాపి! కాంతా! నది లోక వామయలచే గట్టును పారయియున్నట్లు నీవు నీవిగ్గుననముచేవామనమృదు పారయలన్నావు. నీవము మిగిలికొలది నీగులు నల్ల న నీగులు నులుకున్నునీ, నీలగిలెంతులెల్లలు నొండుంటి నొగి స్త్రీ. నీయెండు విమలంక ముండును! నీ యెట్టిరామము గలస్త్రీ వి చేవలలగలిగి గుండుగలలలోగా వి కేవలంలలోగా వి భారతయులు ముందు స్త్రీలలోగా వి గుండులు కేవలంలకు నొదివలేదు. శోకమందులెల్ల వాచి గన్ననీ లావల్యమును, నీ పోకమార్గమును, నీ ప్రాయంబునయమృదు, నీవికల్లను విగల్గముగా నీ వి యునియందు వామము నీయలయల, బాచిగా ఇట్టిలకలలె యా యదమి రాకలె యది వామ ముని నిశ్చయంబుతో కల్పియు గొనుచున్నది. ఇట్టి ముకుమారి, ఇట్టి ప్రాయ

కుము. ఇదిగో పాద్యము ప్రతిగ్రహింపఁబడును. ఇదిగో నీకుఁగాను మేలయవలెననఁగూలొది
 ఎప్పుడు పాద్యములు వర్షము చేయఁబడియెన్న దిగి పట్టిన వీరిని గొలుకఁ దేవతలకుఁలు భజన
 భూమి' అని యిట్లు పరస్పరము ముందు మది యితిభిక్షి. తప్పులయియుమాటలాడుచు
 నిమిత్తించుచున్న యారాత్మియైన గామునిచెప్పి వి నీరథు లొలుకొని వాఁడు తన
 చాత్రమునై, తనచాలితిమనఁ, అలాత్కారమున నవహరించుటనీ ముమ్మి గొన్న
 బావయ్య. అంత ఎప్పుడు వానిని తిరుగు లోయ యున్న మందిరాకాశుని తనవలెని రా
 మునిని, అట్లుగనిని ఎదురుచూచుచు వానాదిభయల నాకు పోయవలెన్న. నది
 చూచిపను వాతెలనకు వట్టి యరగ్గము కావలెనని గాని రామలక్ష్మణులు గానరా
 లెనీ. ఇది కలువనియోజనమైనది.

— + —

— { నీర తపస్వత్రాణమను రావణునిఁజెప్పట. రావణుని తన్నుఁజెప్పి }
 — { తపస్సుమని నీరకుఁజెప్పట. నీర ఎదుఁకుల నిరాకరించట. }

నీర, త ప్నవహరించునో యిట్లు రావణుని తననఁగా, వాని యితిమేయము
 బట్టి, యాయనిగ తపస్వత్రాణమను నట్లు చెప్పఁబడినది. అది తనలో 'ఇదియ
 త్రాప్తమున, అందును అతిభి. అట్టిది చెప్పియెవలె నన్నుకొనెంచును' అని కొం
 యెను నీ రాకొనింది వానితోఁజూచునో తన! నేను మహాత్మునిగు మిథిలజేతాధి
 పతికి కలసింది నూనియెన్ని వానినీ నీర. నీరు కుంభం బగునాక. రామని
 భావ్యము. నేను ముందే చెప్పినవ మామగా తనని తన్నునియందుఁ బ్రాప్తించునల
 తివయలు నను ప్రియై తై శ్శోకవర్ణయమునను నెట్లువర్ణనగాఁ బడితి మిథోచ +
 మిమిశ్చు అనుభవించు శోగములనెల్ల ముఖించుచుంటి, అంత. అదుమునానవలె
 తన్నుయన నమితిఁ జనుమామామ తనరథమనరాక మామనరాకాశోను మం
 త్రి లతోను గలనీ రామునిఁ బట్టాల్సినను నేనువలయునని యోలోనిదియె,
 అట్లు రామునిఁ బట్టాల్సినను వారంభించుచుంటిగా నొయి త్తిగనా న గనుమ
 నామ చెరుమిటిం ఎరువడిగెను. అ తై కేయ అర్థసంధుఁ పెనురాత్మ శ్శేషుని వా
 మామగానిని, రా తమితి నుమ్మ నేమియు యువకారమున వలెనునేమి'ని, ఎన్ని
 ముమూష వ్రోలు బట్టి, వానియిటిని రావణుని మాతెలందీ ఎప్పయనలయెల్లయె తి
 కొనను భవమితి. అట్లయ గట్టుటయెనని తెలుపవలెనలెనె గెను అట్లనిది

— * ఇదియొక 'భియానా బానియ' శోక' పద్యమునమొకటి' అనియొక = (మీరు
 యొక గోకా) ముద్రాను + 'నీరతగ్గిరదామి' తగ్గిరద యెట గ్రామ్య మింకొనిది మోవనశోక
 మనవచ్చునని శోమక' (అనునది శోక) అని నేను మేలయవలె నుమ్మలొ ముట్ట
 ను తై ౨ శోగముల యర్థము - తో కాస్త మునున రామ గుట్ట'గనెనరావరాత్మ, (నీరకునీ
 శోక) అని యెవలెనై తిమితి గనునని చెప్పినవయె గ్రామ్యమునీ(మీరకునీ) నుమ్మలొ
 తై అనునది రావణతోఁ గానినీ శోకమునను వర్ణము గ్రామ్యము.

అ సీత వాకుఁ బట్టపుదేవిగా నుండును. నమస్తమనమమ నున్న యొక పరస్పరముకొన
వలసి నా మహాప్రభులము పిచ్చులవలనయివ్వని. కానికీ లోకమున నేను, అది
యట్లును నమస్తమనే వాననివఁబడియుండును. నీతో నీ బాలకఁడందు నాతోఁ
నొక నువ్వాడవడమొలందు వివరింపఁగలవు. అటు వివరింతుమేని యప్పుడు నీ నీ
యభిప్రాయంబుల నీ వానమును ఎంతమాత్రమును నొల్లవు. నీతానీవు వాకు భార్య
వగుదుమేని విమస్తాభరణభూషిత లగునై నువేలవారీలు నీ కెప్పుడును బరిచగ్గు
కీయుమందును¹ అనినను నీ కందును లేనియరణ్యవయలపొందు నలయోజనక
కామతి యాసీత కావలెనని ట్లు చెప్పఁగా విని బుట్టిని కుక్కురము, యో రా
మను నింతమాత్రము నునునీయక 'మహాచక్రవర్తమువలె బట్టి నానిని గడల్పరాని
వాడును, నువ్వొచ్చునీ' పోలి యగునెనిమిదియను, పృథ్వియను, మహాభయము ప్రము
వలె కలది పుష్పరానివాడనయు యొప్పురామనికీ నీ నమస్తరమైనకావనను.
ఇట్టి విన్నా యుట్టాడెంత? నేను పర్యటనగావించెట్టునై (మట్టిచక్రమువలె) ను
నై నమేని కట్టుకట్టునుగలిగి పశ్యింపఁగలను మహాభాగుడు నై రానుమీలురాము
ని కను ప్రరమైనకావను. ఇట్టి నేను విత్తు (గుంట్ల) నఁ జూతువా? నిడువలగు బుడమ
లను నెడఁచుకొమ్మును గలిగి నీంగంబువలె చీకెంపునవలె నవను పురుషమనబోయి
నింపావమానుని కామనిని నేను లోకప్రశస్తి. శిష్యుడమౌలరావతి. నిండుభండు
నుమిదంగి నెట్లుగము గలవాడను. తనోద్రియఁడును, మహాశీ విమంతుఁడును ను
చోత్తుడు నగురాజునుమానికీ కామనిని నమస్తరమైనకావను నీవు నక్కొప్పునీకెంత
మాత్రమువేందరాని యోజునీగమును నమ్ముఁ గోరెదవు. సూర్యుని గాంతి వాయు
నట్లు, కామనిని జూకెయింపదనమ్ము నీను మృగింప వలదిగాను రాజా! కామని ను
మృచయిల్లాల వగునమ్ము, గోరుచున్నా నే! ఇట్టి మందభాగులకు నగునీవు నింక కలం

తెచ్చుకొను స్త్రీలందఱోకం, (మి) కాని, (అగమనీయం) పచ్చి బట్టబుట్టా (అక్క) మ
వలె కానిని కామని, (౪౭) (అక్క) అగమనం-పింతిని కన్న.

* ఇందుకు 'పంచరాష్ట్ర పురాణ'లో కర్మాభరణాది. కాని నీవే మిదువల్ల నీ భార్యభవ
కే యద లం బుండు. వా ప్రభావముఁ—పంచరాష్ట్రాదికార్యం బునీయకాని, (మ) కానిఁ
నొక-కామని నేను నాకీ యను, (మి) పచ్చిని (మి) (మి) అగమనం-పింతిని నీయను
కేని అట్లు, (ప) పచ్చి+అచ్చ, భద్రా-కామని, అచ్చా-పూర్వ) కానికీ పూర్వకాలపు.
(౪౭) అనుభవ-భూకానిని చదివీయుము.

† ఇందుకు 'పుస్తకభవించునీ' అనిమాడు. మట్టిచక్రము వలె పూర్వమున
పుష్పరానివాడగాని నీ కామని పర్యవసాదమునీయఁదలచునీకే 'మహాచక్రం మువ్వగా
యింపరాని సువర్ణమునీకే' వలె భవన్ముచి మట్టికానికీ 'అంబ' కానికీ మట్టిని సూచించు
లందును కేరకావలె పచ్చిగాని అచ్చకావలె ఇచ్చగాని మిమిదట్లు మను భూకానియను నే
ర్చి నాకానియనికాని యగ్రాంతి మాత్రము.

‡ మిందుకు 'మహాచక్రమునీ' అనిమాడు. అనుభవం కలదునీ (మట్టి) మట్టిఁ గో
రినికావలె నీవు వీర వలె కాని కలదునీ.

గారు వ్యక్తములను జెప్పుచున్నపుడు ఇది విశ్వయము అనలేనిదని మన్నించి యుండు
 తిరుమలము విరామభోజియందును, అతని చింతల రేగినప్పుడు వ్యక్తము జోగియందును,
 కోట వెలుగుగోరుచున్నపుడును మృత్యుశ్రీనుమలయన మునియమము చేరింజుకొని
 పోవగోరుచున్నపుడు అది యెవరొకటి నమ్ము, గోవిందానుమోక్షమును గాల
 కూడుమును వ్రాగి నుభయముగా వింటిని; భోవభూతాదులను వ్రాసిన ప్రయత్నములను
 ను నమ్ము చింతలగోరుచున్నావే. యాదితోఁ గన్న తిరుమలగొన్నావునాంతలోక
 శ్రీని వాసుచున్నావు. పిమ్మటి వాతముకెలియవు. రాముని ప్రయత్నముల ననుసన్న
 విరచించువాచున్నపుడు కుమ్రకు రామునిగొని ముగ్ధమును బాటుగోరుచున్న
 వాడవు. మోక్షములను నిర్ణయించి చేరింజుకొని మునియమము బాటుగోరుచున్న
 యిది ముగియి తెలియజేసిన శుభాచార యునిరామునిభావము ననుసరించుగోరుచుండు
 చూడగా మునుచున్న విషయము గుర్తొంగుకొని పోవగోరుచున్నావని. పిమ్మట
 రామునితోఁ జరిగితిమిగాని యిదియమ్మలొంగగోరెదవు. ఇది యమ్మలొంగుట
 బయలుపై నవలసిన గోరుటయే యున్నది. అచాయము తెలియవు అనుచు నిరూపించు
 వక్తకు వెంటనేమో, చిన్న తెలుసుకును ముగ్ధమును నెరిగి వానియొ, మోలయ
 నుమిమలయను కనుగొనెదము నెరిగి యందరొకరియొ, రామునకును నీకును అంగ
 తిమ్మయన్నది బంగారమునకును నీవయినకును ఎరిగి భరిమో, ముగ్ధమునకు
 కును బంగారము వెంటనేమో, ఏమయినకును పిల్లల నెరిగి భరిమో, ఎరిగి భరిమో
 నాను రాముని నీకును నెరిగియున్నది. కావలసినది అని తగ్గించెను. నీవనా
 కిది నెరుగితిని, గుర్తును బావలకు నెరిగి భరిమో రామునిని నీకును నెరిగి భరి
 మయ్యది కేవలమునకి వాటి యనుప్రభావమునకిని గుర్తునాములను కేవలమునకి
 రామునకునగా, పిమ్మట ముగ్ధమునకిని, నీకు నీకు భరిమయన్ను మోగి ముగ్ధమునకిని
 నిరూపించెను. పోవుచున్నయను నామోగి అంతయునగా రామునిగొని యిది
 భరిమయన గానిదే ముగ్ధరామునిగొనియునది గడుగడ గడుగడగా. ముగ్ధమునకిని
 నెరిగి భరిమయప్రభావము నలమోరామునకు అమ్మ నీకు భరిమయగొని ముగ్ధమునకిని
 నీకుని మోగితిని, ముగ్ధయను భరిమయగొని నీకునునున్నది, అనునందులను నలమో
 దేవును రాము గావించితిమిపోవుచున్నయను, నెమ్మదిగొనియును. ఇది నెమ్మది
 మోగిన విషయము.

* ఇయన 'ఇది యథావిధిగానున్నది' అనగాను. ఇయన (ఇదియే) అని
 'ఇదే' అని (అని) అనియన, (ఇది) 'ఇదే' అని అనియన 'ఇది' అని (అని
 ఇదియే) అని (ఇది) అనియన, పిమ్మట ముగ్ధమునకిని నీకు నీకు భరిమయ
 నెమ్మదిగొనియును.

←→ { రావణుడు విజృంభమును జూపి తనరాక్షసులను పోగడి } ←→
పరివర్తమని నీరతోఁ జెప్పట. నీరమాటలు.

నీర యిట్లు చెప్పడంచేతగా రావణుడు నీరతోఁజే నొను జూచుచుండే నీలు కొడికి వరుసపాత్రముల 'వరమిది! నీకు వుదేరునీ! తీర్పుండను! అనినీ వసుదేవీకొ నుగను. పరితలలుగలిగి మహావరాక్షసుకాలియగువాఁడను. వచ్చు రావణుఁ డంద్రు. యుక్తవృత్తును బాది పాటుప్రజలవలె నమ్ముచూచి నీవరలును గంభీర్యమును విశ్వాత్ రగిఁచుగులును భయమున నెచ్చుతను రాజీపోవుచుండును. మున్ను ఒక కారణము నుబ్బి నా సువీరల్లికొను కనుగొనవలెనను వాతను యుక్తముకలిగెను. అప్పుడు నేను వ రాక్షసుడునెఱిగి యరచిని గలిచియున్నాను. అతఁడేను. నావలనిభయమునఁ బీడితఁ డై సర్వనస్తుపిష్టాద్ధ మెకలేవపట్టణమును లంకును వదిలి, నైలావర్తము శివస్థానము గావున నచ్చట నేను తొందరచేయలేనని తలచి యాహ్వానో తీర్పుచై పడింది యు న్నా. యు. కల్యాణి! ఇప్పుడు నేను చేసితిని. యాకాశమున సుచరించుచున్నానో కా మగమగమును శుభము నై సయాప్రెమ్మకవిమానము నా కుదేరుగొనినట్లనుండి పరా క్షమలమున గలిచి సుపాదించినచేనాకు కోనమఠలిగియున్న వ్వును నింద్రుడు నీలు కలఁజేతలకు నా మెగమును బాది చేసి తేనెనామె భయముగొని పాతీపోవును. నే నెచ్చటనుగనుచో యతఁడు కంఠయు జాయుత్ర భయమున మెల్లగాచరును. నూ ర్విభుఁడు చేసికేసిగదులు గలవాఁడయ్యెను భయమును జల్లనిరణములు విడిచివచ్చు. ఎందెరును నేను నిలుచుండుచో, ఎచ్చుపచ్చట వంధరింతుడో, యుండువెల్ల వెల్లు జగు లుగూడఁ గలవకుండను. నదులు నీళ్లపాతక నిలిచియుండును. నాకు, సముద్రమునకు పాతమువలె మండుత్రినామవర్షణములుండు, భయం నులుగురాక్షసులు నిండియున్న లంక యనుమించివట్టుము, ఇంద్రునకనురావశిలె వినినట్లునుండును. ఆపట్ట ణమునకుఁ జాట్టును వెండిముందుమై తేల్లగా మెల్లనీలుచున్న గొప్పరాకార మెఱితి యుండును. అందు మేడలు ముంగిళ్లు మెగలయునని వ గాఁచునుయుములై యుండును. బయటివాగుములు నై మోత్యముగముయుములై యుండును. అందు విభములును గల ములును గుట్టుములును స్త్రీస్త్రీ జీవీయుండును. ఎచ్చునకు వాళ్లుగొప్పములు జోయగొను చుండును. మున్నుకాలములందు వృక్షములు ఫలించుచుండునువాళ్లుగొప్పములు గుం డించుచుండును. నీకా! రాజపుత్ర! నీవర్షపట్టణమునందు ముసగ్గునిగిలి వాతోఁ గూడ నిండించుచుండుచేసి, ముసగ్గుస్త్రీల సుందరీమత్రము వైరించుచుండువు. శివన ర్దిసి! ఆచ్చట నీవువాతోఁగూడ మహావర్షలోకపులోగములును చేవతోకభోగములను

శివమునకు 'శివ వర్షున పడికి కీ కీ రాజపుత్ర! మఱా! మఱా! వర్షవర్షుని వాతజాతానుగి, బా రున్దిరి' 'అంతావాయుమత' భోగతో రాజ్యంబు వనర్దిసి న వర్షవర్షుడి రాజ్యపు మామిడి నా యమ' అనుటయు, కా ప్రవాళము. (అర్ధ) (వన) లంకయును మించుచున్న వాడై, (మహా) గుం బుఁడనుటయు, (మహారా) అనికెడు- మహావర్ష- (మామత) రాజ్యంబుగోగ

౨౦౩ చావూరీ వనమునకు చావూరీ వనమునకు నీలమర్త్యుని చావూరీ వనమునకు.

సీమద్వంద్యుల నేమనోమరుడంగా సీత నిరాశరించుట దగ్గరను. శ్రీమతిదావానితో
 క రామనిగి భయపడి బిడ్డవును తిగవ్వబెంచినను, తిగవ్వని ముందు చుండుమని
 తన దై వప్రభువాదప్రసాదము ద్వారా యిప్పుడు నరసిమి భారత పరిరక్షించినట్లు, వానితో
 వానియందలి 'తెలుపుకోరిక' యని ఎక్కడామము నొందగలవు. 'పరవర్తి నీ! కేవల
 కులమునుబట్టివాస్త్రుల వారామును యిప్పుడును నామిత్ర' నే నీగి పాపిగాను. కా
 క నానిగి భయపడవలదు. సీతాగర్భమున నేను నీకు ప్రా ప్తమిదిని. ఇక ముందు
 ముందు ఆమెను రాక్షసుల ద్వారాను, కోపితోయందున నీవ్ను క్షిప్తమునను, విజయ
 ప్ర చే కమయ్యితి, అంతటివారును నీవ్ను ఎరిగియును, నీవ్ను సలహానియొకటిచేసితి. నీ
 మును, రాక్షసులను వారాక్షుల ప్రభునిగా నీ "సర్వభూతములును నీవ్ను క్షిప్తమునను
 కేవలం ఉన్నతియును వానియని చెప్పియును, ఎందుకైతామును కోరిగి
 బూరితిని? రామ! నీ దిగ్గుల ప్రసాదమున నీవ్ను క్షిప్తమునను, విజయమునను
 నున్నావు. కాక నీవు రామగా మునుగోమమున నీగి రామను బంధించుట దగ్గర
 వాశము నొందుమను నేనెప్పుడును భాగ్యము శరీరమును బంధించుట ప్రాముఖ్యత
 నుండునున్నను, కాని రామనిభాగ్య పూరి త్తమునను, ఎందుకైతాము
 ప్రభుని దగ్గరమునను, అప్పుడతడు మునుగోమమునను గలక నీమది తిగవ్వ
 రినిని క్షిప్తమునను, అంతటివారును నీవ్ను క్షిప్తమునను, విజయమునను, రామాయ
 నును, రామాయని తిగవ్వనిగాను, రామాయనిగాను మునుగి, నీవు రామాయనిగాను
 నును, రామాయని తిగవ్వనిగాను, రామాయనిగాను మునుగి, నీవు రామాయనిగాను

ఇందులకు సీతాగర్భమునను, అంతటివారును నీవ్ను క్షిప్తమునను, విజయమునను, రామాయ
 నును, రామాయని తిగవ్వనిగాను, రామాయనిగాను మునుగి, నీవు రామాయనిగాను
 నును, రామాయని తిగవ్వనిగాను, రామాయనిగాను మునుగి, నీవు రామాయనిగాను

శ్రీమతిదావానితో సీత నిరాశరించుట దగ్గరను. శ్రీమతిదావానితో
 క రామనిగి భయపడి బిడ్డవును తిగవ్వబెంచినను, తిగవ్వని ముందు చుండుమని
 తన దై వప్రభువాదప్రసాదము ద్వారా యిప్పుడు నరసిమి భారత పరిరక్షించినట్లు, వానితో
 వానియందలి 'తెలుపుకోరిక' యని ఎక్కడామము నొందగలవు. 'పరవర్తి నీ! కేవల
 కులమునుబట్టివాస్త్రుల వారామును యిప్పుడును నామిత్ర' నే నీగి పాపిగాను. కా
 క నానిగి భయపడవలదు. సీతాగర్భమున నేను నీకు ప్రా ప్తమిదిని. ఇక ముందు
 ముందు ఆమెను రాక్షసుల ద్వారాను, కోపితోయందున నీవ్ను క్షిప్తమునను, విజయ
 ప్ర చే కమయ్యితి, అంతటివారును నీవ్ను ఎరిగియును, నీవ్ను సలహానియొకటిచేసితి. నీ
 మును, రాక్షసులను వారాక్షుల ప్రభునిగా నీ "సర్వభూతములును నీవ్ను క్షిప్తమునను
 కేవలం ఉన్నతియును వానియని చెప్పియును, ఎందుకైతామును కోరిగి
 బూరితిని? రామ! నీ దిగ్గుల ప్రసాదమున నీవ్ను క్షిప్తమునను, విజయమునను
 నున్నావు. కాక నీవు రామగా మునుగోమమున నీగి రామను బంధించుట ప్రాముఖ్యత
 నుండునున్నను, కాని రామనిభాగ్య పూరి త్తమునను, ఎందుకైతాము
 ప్రభుని దగ్గరమునను, అప్పుడతడు మునుగోమమునను గలక నీమది తిగవ్వ
 రినిని క్షిప్తమునను, అంతటివారును నీవ్ను క్షిప్తమునను, విజయమునను, రామాయ
 నును, రామాయని తిగవ్వనిగాను, రామాయనిగాను మునుగి, నీవు రామాయనిగాను

ను. సేవ మహావ్యయం దీనిరాయునినై మహావ్యయిని నామెద స్వేచ్ఛాబంధము నుంపుము. సీతా! ఏకీకరణంబు తెలియదు. అంతము అన్నియును తెలిసికొనినవారలగు మాత్రము యిన్ని సీతీకరణంబునుచున్నావు. ఒకయోగముచేయించుట నెవ్వరియైన రాజ్యమును విడిచి మహావ్యయమును విడిచి ప్రారబ్ధములను తెరలొనసేయవలయును న: ద్రిక్ష్యమచున్నావే! ఇట్లు రాజ్యశ్రవణంబు చేయేకార్యము నొకసంజాత య రాజ్యమున్నట్లే యిన్ని యోగము నీయందు ఆరాయునియందు ఏగుణములను చూచి సేవకురే! కలిగియున్నావుగను. "కాలవసేయించుమ మరల సత్కరించెద" ఇది క్రియోక్తలొనవదిగావ న్నియమునే చూచుచున్నట్టియోగినిను, ఆరాక్షసుడు రాజుగను, విశ్వీరియమహావ్యయ గావున నిష్టపరుచుకార్యము లాచి యందు రాజుమోహితుడై చక్రవర్తియోగి, ఋషుఁ బాపాశమున మృత్యుముగఁ దిరుగుచోహించి బహుశక్తి, శాసన సీమ బ్రహ్మకొనెను. నాడు శవకుఁ గలతొందరకావమునందు భయమున నీరేతేతాయు తపనఁ దగులకొనుచున్నగా నెడమచే నాలిచియెడువలయు గుడిచేతఁ జూచులను బ్రహ్మకొనెను. మృత్యువలె భయంకరాకారమున మోహగొందవలె గలవమోహుడు పోయిపోయె మోహుడు విడుదలయందులతో రాజ్యబహురాజుగను సీతను బ్రహ్మకొను చుండుటం బారి వసలేంబరించెనను భయపడినట్లే పోయిపోయె. అంతర్వాహినులకుఁ దగినదిగాన ఆశ్చర్యముచున్నై, గాఢీములు పూర్వమున, బిట్టుగా మోహితును, బంగారుచక్రములతో రంగురాయునియొకభక్తుడు ప్రార్థనము గుప్తమోయించి యప్పుడు పొడమోయెను, ఆరాజుగను మహాభక్తుని మోహంగా బయటపాశ్య

శిష్యులతో నెట్లున్న దైవరే బాధ్యం ప్రభాద్యం ప్రేమబాధినిలభగవత్తు నుచిత్తాదా ౧
క్షయకాయపాశీశం బ్రహ్మ రాజయ్యేతం ఋషుభే రోహిణీమహావ్యయమునా బాధ్యకాయం—
రాజుగను, (విచిత్తాదా)భగవంతుడ మహావ్యయవరాహుడు (రాజుమోహి) కాదుమోహితుడు అయిలె, సీతయేను బ్రహ్మయగాయ. ౨౨ శ్రీ (యధా)రోహిణీమ బ్రహ్మ(రా)జయ్యేతు కలగినియై రోహిణీం బాధ్యకు ప్రసించిత్తై రాజయ్యేతు శిష్యు గ్రహించిబాధు-శిష్యులయె మించి రానియెద్యునెతో యనబుద్ధికోణాయలతో ప్రసించిబాధయెద్యును. ఇది రాజుగను సీతయైత్తా బాధు(దలయెద్యుని. బాధలం వలెనెలెబాధలం నయించుగా విశ్వబ్రహ్మ కర్మకు గ్రహ యెద్యునెయ్యును ఇది బాధకొనె, రాజయ్యేతు వలెను పొన్నట్లుగా ౨ (ప్రభుగను గాదు. ౨౩ యెద్యునె సీతయె బ్రహ్మగనుని గావున సీతయెరాజుయెను మోహమునా సీతయైత్తై గా వియోగిరాజయ్యేతు. రాజయ్యేతునా "రాజురాజిశిష్యులయ్యేత్తై ౨౪ యెద్యునెబాధరే శిష్యులయె సరావ్యయ గాదు రాజయ్యేతు కర్మలె! నిష్కారావ్యయం బ్రహ్మయరాజయ్యేతు" అదిరాజు శిష్యులయె బ్రహ్మ సీత గాదునెని రోహిణీయెద్యును ౨౫ మహాభక్తులు

సీత రాజులకు రోహిణీ కర్మయెను గాదునెట్లుగానెదయ్యును, సీతయ్యేతునా రాజు బ్రహ్మకర్మయెను యెద్యేతు సీతయెను, ప్రభు గాదునె తెలి ప్రభు గావ్యయం గాదునె మోహులగా బాధయేయెద్యునె బాధ కలవయెద్యునె రోహిణీయె.

ముల నానీరను బెడలించును తొడలు చేరంబట్టి యెత్తుకొని యపుడు నరకభయము
పైఁ గూర్చుండఁబెట్టెను. *చాని ప్రత్యయవ మిట్టిని కేర్తిగానినయోగిత యట్లు
రావణునిచేతఁ బట్టవడిపడెనై యుపయోగించు దూరమున నున్న రావణునిగూర్చి 'రా
మా'యని పేర్కొని యెంతయుఁ బలయింపెను. కామా న్దుఁ డునివారావణుడు, తనకిం
తమాశ్రయము నొల్ల నిదై, కాపున, తనతోఁగూడ రాజివఁ నాగరాజకర్తయై యుంబరై
రభంబు మోగులుబడి పోరలాడు యున్నయోగితను మరల తొడలంబట్టికొని యెత్తి
కొని రథముతోఁగూడ సాకాశమున కుద్గమించెను. అట్లారాక్షసవిధుడు ఆకాశ
మునఁ దన్న విహరించికొని పోవుచుండుగా నానీర యాతురయై మత్తుగొన్నచాని
వలెను మనస్సు తడఁబడ్డచావలెను మిట్టిలియు నిట్లాక్రొనింపడయ్యె 'అరెయ్యో
లక్షగా ! మహారాజా ! అన్న మనస్సు వెచ్చును నుల్లసిల్లఁజేయువాడా ! ఖరకభ
యంబట్టి రాక్షసుడు కుదిరెను నై వచ్చి తుడవహరించుకొని పోవుచున్నాఁడని నీకుఁ దెలి
యఁజే ! రభంబులనీచా ! రామా ! అశ్రితుల రక్షించుట నీకు భగవే ! ఆ భగవంతున
నై ప్రాణములను ముఖమును భవమును పరిత్యజించునట్టివాడనై. ఇట్టిచీపు, నిన్నా
శ్రయించిన నన్నొకఁ డభగవంతుగాఁ బట్టికొనిపోవుచుండుగాఁ బాడకున్నావే ! పరంత
చా ! నీవు మర్త్యములపల్ల శిక్షించువాడనీచా ! ఇట్టివాడయ్యె. నీ ముఁదంబిచాచి
వ్యధి రావణుని శిక్షించకున్నావే ? ఔను. ఇతఁ తొడనే యెట్లు కలుగును. ఓరిమర్త
యఁడా ! కుదుమ్మార్తయను యేనుడనట, ఈచాచకర్తయనట భయము తోడనే కనుపట్ట
దు. నై ను తోడనే చుండదుగదా. కావయవచ్చిననే యది పరిచగ్గినుగును. అట్లే యది
యు ఫలించుటకు కావయ సహాయముగా కాలగమయింపబడి. అది కూచిరావలయు
ను. అట్టి మర్త్యుడు వసునీపు, కావశమున బుద్ధిచేతి యుద్ధిచాచకార్యమును జేసినది.
కాన నీవు ప్రాణాంతకర మయినభయంతర విషత్తు రామునివలనఁ బొందుము. రాముఁ
డు భగవంతుడునుచునే ర్తిమంతఁడై! అట్టివానికి భు సత్తి నగుచున్న ఆర్యా! రాక్ష.
సుఁ డవహరించుకొని పోవుచున్నాఁడు కాపునశ్చపును కై కయు సాహెబ్బులును రను
కోర్కె యాడఁజే యెప్పుడునుగో! జనప్రభమునఁ జక్కగాఁ బూరియెట్లు వెదాకొని
గోగున్నవీక్షములారా! నుమ్ములిలిది జేయవచ్చును. రావణుడునీవు దొంగిలికొని పో
వుచున్నాఁడని శిష్యులుగా రామునినుఁజెప్పెడి. నుంది పూవులు పూది చేలంబుకెళ
రములు గలిగి వెలుగు వో వే న్ననాచర్యులమా ! నీకు ముగ్ధుడై. నీవు, రావణుడు నీవి
నవహరించుకొని పోవుచున్నాఁడని శిష్యులుగా రామునినుఁ జెప్పెదా ! పొందులను

*ఇయతఁ "వామన నీకాం పర్వాశ్రిం మార్గము కలఁచిదత్తార్థము దక్షిణ దిశ నున్నగా
పానీకా"లు ముఁదంబు. కాపునశ్చము. (మార్గనీకాగేన-మార్గం, ఇతి+కేన) మార్గము, శిష్యు
లయన, ఇతి-రావణునియన, కలెన దక్షిణ దిశ నీచేతము, వామనము-వదలఁచేతము (మార్గము
దక్షిణగా) దక్షిణమునగా పొందులను ప్రసాదించెను. "ఇయదేవత" నీర వాచయెనట ఇట్టి య
త కర్తవ్య ప్రాశ్నంబివాచయెనట.

సావనములును నొలకొల కూయుచున్న యొకజాచలేనది ! నీకు వంతునముచేసిన, రావణుడు నీకే నవహరించుకొని పోవుచున్నాడే యని శిష్యునియగు రామునకుఁ జెప్పఁ జూచి. పొనాదికవృక్షములు వెదగి యున్న యాచనమందుఁ గలదేనదలారా! మోక్షార్థమున్నదియెడల, నేను చట్టువడి పోవుచున్నానని నామనియెడికె తెప్పరునుగాక. ఈ నవనవనందు నివసించునగుల్యులను, ఇందుఁ గల వస్తుగమనీ, విమూహయలనునూచి ఆ స్థితిని శరణమొందునను. వెదకుటకీ మిక్కిలి ప్రయత్నములే ప్రాణములకంటెనెక్కువై యుండియునున్న చట్టువడి పోవుచున్నవమ్మని అచ్చి నీవే ఎదవకుండాకై రావణునిచే నవహరించులనదన'అని రామునకుఁ జూపుచున్నాడను. ఆచుహారాహుడు, మహాలయః ను గావున, నామగతి తెలిసినది నేను వస్తులలోకముననున్న చు, యమముడు చట్టుకొరలో యునను, పరార్థమును వెదకి వమ్మఁ బట్టెదవచ్చుకొనును" అని నిగ్గుల నవదించి, అట్లువృక్షము నీకే వినుచాలికి; నూన చాలిఁ బుట్టించుమాటల మిక్కిలి ముఖ్యములగుచుండుటచేత చోత్రమునకా నొకవృక్షమున గృహస్థుని జూయుచుండి గమ్మలు తెడ వికస్థిలఁ గాంచినదయ్యె. రావణునిలాగు బహిర్యాయులొకరి యాజూయోపుషు జూచి వికస్థియన నలు కలుతొట్టునదే భయము దైకొని తాళి యని చేర్చిని 'ఆర్యా ! జూయూ ! వమ్మ జూచుము, దిక్కులేనిదాగుంజొక నీచుగర్భము రావణుడు చూచుననుచు చాలివృక్షఁ బట్టుకొని పోవుచున్నాడే చూచుము! ఈరాక్షసుడు మ్రోగుడు, బలవంతుడు, బలవంతుడు, అయిభయము నేరంగలడు, ముఖియఁ గలమియోధులును నీ యు చుచున్న నీకు వీని నధ్విగించవలసిగాను. ముఖియచేయవలను, జూయూ ! ఇట్లు గావున నీవు చోయ రావణుడు నవ్వు మహారాజవృక్షాంశమునకుండును బరిగినదీగిగా నొకటియు మిగులకుండునట్లు రామునకును బత్నీయననుచు వచ్చున' జెప్పవలయును' అనినది. ఇది నలువదితొమ్మిది పద్యము.

—♦—
 : { జూయోపు రావణు నుద్ధరించి నీకను విడుచునట్లు } :
 హితోత్తులచెప్పెను.

అట్లుచేయుచూచు నొకరి విడుదలచుచుండినజూయోపు నీకే చున్న విడిచినది యని తెల్పుచి యంత నీకే యాక్రొశించిచెప్పిన వాక్యములను విని పెద్దగాయము గల జూచుగావున మొదటి చేగ రావణుని జూచి యంత నీవిను గాంచెను. దివల చరిత్రకేళిరావణుఁడై చూచి నభయము గలిగిన శ్రీమంతుఁడూపగీరాన, 'చెట్టుమూచనను'

↑ ఇది నీకే యాక్రొశించు రావణునిని చాచుట నవదించి అభయముచేసినవాచకము జూచి తెలియఁబడరాకవచ్చెను.

↑ ఈవృక్షము, రాక్షసరాక్షసులకుండుననుచు నీవలె వైకుంఠమునకు నేవచ్చు శ్రీమద్రామానుజులయందు జూయోపురావణుచే నాచితముననున్నది.

దేవో శంఖవాక్యముల రావలయునని * కావల! నేను వహానక ధర్మమును వచ్చి నివాసముపర్యవేందుడను. వాచేన జటాయువును, స్వధర్మములను నాథుఁడను, మహాలయఁడను. కాన పక్షపక్షి వాచులు వివము. బలద్రవ్యమాయును రావలయు నను ప్రలోకములకును ప్రయోగము చేసేద్ర వర్ణములతో నమానుడు; నను ప్రలోకము లకును హిమయు సీయమును నీ వచనములచే నలయమును నొనరిక, నులలోగ నాగునని రాముని ధర్మ పత్ని; మహాశక్తివతి. తియను నీను నీని. మహాల! ధర్మమును దర్శన ననుష్ఠించుచునునీయగైరాన పరిశ్రీల నెల్లు దానవచ్చును? అందును రానశ్రీలను విశేషించి విశిష్టపఠయిం? రాముడు రాజగారున్న మానెగాన. పర దారలముల దిగవనదా. పరిచార నందు వలయును నీచము. అట్టిబుద్ధి మాను ము. పండితు, దైవవాదు భరతులు విందించునట్టికార్యమును ఎందుమాదియు ను చేయడు. తన భార్యను పరభ్రువును లంఘించుకొన నెల్లు రక్షింపవలయునో యుక్త యలరెనుభార్యలను నూడ రక్షింపవలెను. నీత్ర పౌరుష్ట్యుండయ్యెను. బుద్ధికావదప్త. శిష్టు లగురాజులు లోత్ర ముపండు: బ్రతిపాదించుటచని ధర్మమునగాని యధర్మము నుగాని కామమునుగాని యెందమాశ్రమము నోరరు. తక్షివ లోకు లెక్కియనను నగుదురుగాన; నిగుణోచిరాజుల నీది విశ్మిలి యనుచితము. కాశీ ధర్మమునకు ప్రవ ర్తకుడు; కామమునకు: బ్రవర్తకుడు; అర్థములకును నేు లయవయాలవచ్చు. ధర్మ

* ఇందులకు 'వశిష్టాశ్మితోధర్మ' శ్లోకమునకును సమానముగాను కావ్యమున గృహలో నుపాసన' అనునాదుల నా న్నాధ్యక్షులు, శ్లోకమునకు ప్రాంతమునకును, వాక్యము తియిం చుటకు (శ్లో) ఉద్విజానకమిదేవరాజులును పతికు (పర్యవేక్షకులు) - (పర్య) పర్యవక్షానక ప్రవర్తన' అనయును పరమశ్రీ మునీశ్వరము(అలంకారముగా) నలంకరిం - భగవత్. 'కావ్యమునకు ననుకూలములను ప్రవర్తనము. భగవద్దాసుననుకూలముగా నీయవలయునను అను ప్రవర్తనము. ఇట్లు వివరించుటకునెట్టి ఉపాధియు వ్యవహారము లేదును కాదు. 'రాజాధ్యక్షాధ్యక్ష మహిమ ప్రబలావహ' ఇది నీకేతనమునందులను మహాప్రయోగముతో ఉపవివరించుట. (పర్యలోక కృ రాజా) పతి ప్రాంతములను పర్యవేక్షకులు నీయ పర్యవేక్షకులను యుక్తు.

; ఇందులకు 'రాజాధ్యక్షాధ్యక్ష' శ్లోకమునకును సమానముగాను కావ్యమున గృహలో నుపాసన' అనునాదుల నా న్నాధ్యక్షులు, శ్లోకమునకు ప్రాంతమునకును, వాక్యము తియిం చుటకు (శ్లో) ఉద్విజానకమిదేవరాజులును పతికు (పర్యవేక్షకులు) - (పర్య) పర్యవక్షానక ప్రవర్తన' అనయును పరమశ్రీ మునీశ్వరము(అలంకారముగా) నలంకరిం - భగవత్. 'కావ్యమునకు ననుకూలములను ప్రవర్తనము. భగవద్దాసుననుకూలముగా నీయవలయునను అను ప్రవర్తనము. ఇట్లు వివరించుటకునెట్టి ఉపాధియు వ్యవహారము లేదును కాదు. 'రాజాధ్యక్షాధ్యక్ష మహిమ ప్రబలావహ' ఇది నీకేతనమునందులను మహాప్రయోగముతో ఉపవివరించుట. (పర్యలోక కృ రాజా) పతి ప్రాంతములను పర్యవేక్షకులు నీయ పర్యవేక్షకులను యుక్తు.

; ఇందులకు 'రాజాధ్యక్షాధ్యక్ష' శ్లోకమునకును సమానముగాను కావ్యమున గృహలో నుపాసన' అనునాదుల నా న్నాధ్యక్షులు, శ్లోకమునకు ప్రాంతమునకును, వాక్యము తియిం చుటకు (శ్లో) ఉద్విజానకమిదేవరాజులును పతికు (పర్యవేక్షకులు) - (పర్య) పర్యవక్షానక ప్రవర్తన' అనయును పరమశ్రీ మునీశ్వరము(అలంకారముగా) నలంకరిం - భగవత్. 'కావ్యమునకు ననుకూలములను ప్రవర్తనము. భగవద్దాసుననుకూలముగా నీయవలయునను అను ప్రవర్తనము. ఇట్లు వివరించుటకునెట్టి ఉపాధియు వ్యవహారము లేదును కాదు. 'రాజాధ్యక్షాధ్యక్ష మహిమ ప్రబలావహ' ఇది నీకేతనమునందులను మహాప్రయోగముతో ఉపవివరించుట. (పర్యలోక కృ రాజా) పతి ప్రాంతములను పర్యవేక్షకులు నీయ పర్యవేక్షకులను యుక్తు.

మువకులగు శీలమువలెగారి పాపమువలెగారి రాశిమూలము. రాశివలెనే యని ప్రకర్తించును. రాశిమూలమై లోకులు భర్తాభక్తములని ప్రకర్తించును; కాని రాశి తమ్ములట్టి కాశిపోయినను లోకమునుబట్టియేని పాపమును విడిచి భర్తాదులనే యాచరింపబడయనును. రామమీరా ! నీకు పాపమే సహజస్వభావము. కాని ట్టి విషయలోలువవ్ర భట్టి నీకు, తమ్ముడునీ కేవలార్జును విమోచకులవలె, వశ్యుని పెట్టు దొంగగొనును. ఇట్లు విషయలోలు: వినుదురేని నీవైశ్యవర్ణమునూలును. విను. ఎవని కేది పుట్టుకలో వర్ణవర్ణభావమో చాచిని తెలివోచులకే: లో:గొట్టుల తెలివూర్తమును శక్యముగాదునుండి యుపదేశము చుట్టూర్చుట్టూ వయమున విరళాయుండను. శక్త్యుభావల సవహరించుట నావృథాన? మహిళలవంతులను భర్తాత్మ్యము పురాయణం నీర్యామ్యవంతులగునీ కష్టముందుగని నీ కేదిధర్మవంతులవరాధమును కేటక? శక్త్యువే కానివివృద్ధివాని? నీ కేల యుపరాధము చేసవచ్చు? 'రాము: డెల్లొనేని ముఖము కలిగించుకార్యములు చేయ వివా:వయ్యను, మున్ను శూర్యగ్రాభుని దిక్కు విడిచిపో వచయోగి' యనివివృద్ధి నాడు. అందులకై 'రామునిభాగ్యము ఆపహరించుకొని పోయెన'కనువా? ముందె. తిరువయ్యవంతు రాముని కేవలమున్నది? యభ్యుగ్ధముచెప్పను. తప్పదుదని యో లోకవానిని భాగ్య సవహరించుకొని పోవుచున్నావే? శిష్యముగా నీకు వివృద్ధము. ఇంద్రునివశ్రాయణము మృత్తిని రూపుమాపివట్లు, రాముడు ఇయంకల మునకంటి చిచ్చుక నిమ్మ: గాల్చునందుగాక. మహావిషము గలవర్ణమును కొలుగు: కట్టుకొని చాచి నేనియ: తెలియకున్నావు, కుత్తుకకు: గాలపాశము విగులొని యుండుకు: చూచుకొనకున్నావు. సోమ్యు:పంకమోచుకొ: మనుష్యునికే: నీకగలుగలో: యని చనువుకే మాయలయమునీని తెల్లలు పుట్టించక చుట్టుగా శర్లమునుకొ: యా:య క్షుమును భవించులయను. కేవల కేవల? భక్త్యుగాని కేర్తిగాని గలగకొ: కేవల మునకు ముఖముమోర్తియు కలుగకొ: అట్టికార్యము నెవ్వడనునయను? మూలం: కే చేయను. 'కన్న మునుక'కనుమత్తె? రాచగా! నీను బుట్టి, తెంద్రి కానియని వర్ణవర్ణర్యామ్యము గ్రమముగా: బహిరించుచుండి యుండున సలువికేల యెట్లు అంబుది. మఱి విల్లు మెలగునాయుధములను నాకు సేపు నేను మునుక: దను. నీవు వయముకాడవు. మఱి విల్లుకు కొగములను చాల్చియున్నావు కలవము ను కొడికియున్నావు. కళము పెక్కియు న్నావు. అయినను నీకును నీకొని నీవు నేను ముగా: బోనెవవు. నిమ్మలలోనిత్రివా? నేనని ద్రియు: కై నవాడు చూచుచుండగా నాయుభావై నీర్ణము అంబుచునునాయులయే వలించరానిచూపుము గం నేద్రుత్తిని ల్లినిపిసి అభ్యవరముగా వర్ణమునీని నీకొన శక్యముగానియట్లు: నేను చూచుచుండగా నీకును అంబుచుముగా: గొనిపోవ నీ కేవలమూర్తము కలది గాను. రాచా! నీవు చూచుచున్న కేని నాలోనినియ యుద్ధమునీయను, లేచా రా

మఱియు పశువులతోఁ గొంతసేపానము, మున్ను భుజివలె, నీర్లను పోతుండై నేలం బరుడునుట. ఎట్లయి యున్ననున బలుమాటలై కర్మచాత్రములు జరికినాఁ డో, ఆ పల్కులభారముగాఁగి కీర్ణమనగానే నిన్ను యెట్లయిన పరిసరిపున్నను, భావపోవునన్ను నేమి? నీయఁడా! ఆరాజకుమారులు బహుమానము పోయియు న్నారు. నేనెటుసేయిగలను. వారలకు నీర్లుమనగా లిలుచుకొని రాజులను, ఇంతి లో నీర్లు వారలవలని భయమున కర్పితముగాఁ గంటియిదకములు గలవాడునుటచే జూచు లేదు. భావ రాశున్న నేమి? నేను ప్రాణములతోనుండుగా నీర్లు తామరపూ శేకులవలన కన్నులు గలవాఁడల్లాటని భావించుకున్నవాఁడని నీతను గొనిపో వంజాలత్తు. 'నీ నేమి చేయనేర్చు' వందువా? నేను నా యువకులమున నిచ్చి మహాశక్తిఁ దగురామునకును పరిచితిండ్రియ నాచెలికాటకు పరవశకరభువకును ద్రియము నేయ వలయును. రావణ! నిలనిలు, కొంతసేపుమానునకు, నారలముతోలుచునీ నీకు యుద్ధ మునది యతిభవత్కారము గానించెను రాక్షసా! నిన్ను నో పో నీయకు. మంతును తోడిమనుండి పక్షః గూల్పున్లు, నిన్నీ మేటి కథమునకుండి నేలం బడఁద్రో పెనను" అనెను, ఇది యేలనియినవర్ణము.

—♦— జటాయు రావణులయొద్దము. జటాయువు భార్యఁ దగ్గుట. —♦—

ఇట్లుజటాయువు వ్యాధుయు క్షణముగాఁ జెప్పఁగానే రావణునకుఁ గోపము లేక యిరువదకన్నులును నిప్పులవలె వెలిసివెను. ఆ రాక్షసవిభుఁడు కోపమున కన్ను లు విక్సిరియ న్నిట్లురాజు, తెచ్చులందు మంది బంగారుపోగులు రాగినిషపామాట లకు సైవక యాచక్షుభునినై జురవడించెను. ఆభారమున మేఘములు ప్రతికూల వాయువులచేఁ జచ్చుటచే యెంతోంటిని విట్టరయున్లు, ఆ మహాకర్మమందు ఆ రావణజటాయువు లొగిజొరులం రాజు శుములముగా పోలితి లయ్యెను రెండుమూల్క వంతమహాదర్శకములు తెక్కలవొంద పోవన్లు ఆచక్షు రాజ రాక్షసరాజులు అశ్వరథ కరముగా యుద్ధమునీసిరి. అంత మహాబలుఁ దగురావణుడు మహాభయంకరములై వాడిమేఘలు గలవాళిమాత్ర బొగములను, ఇనుపబొగములను, అంతినిపువారిలు గలబొగములను బడివలె నాచక్షురాజున్లును పడించెను. పక్షిండ్లు, వినువాగ్ని త్రమును రావణుడు ప్రయోగించితియో బొగకాలములన్లును పరకుసేతుఁ పహించెను. మహాబలుం దగునాచక్షునియును ఆరావణుని చేపాయవంతయుఁ గజకు గోళ్లు గలవాళ్లతోఁగిటి దెట్టుగాయములు గానించెను. అంతి రావణుడు క్రుద్ధుఁ డై తపనవానిని మర్రిండుగోరి జెడివయలై కాంచువవలులతోని పరిబొగముల నెత్తికొనెను. మహాభయఁ దగురావణుడు చక్షుగా నీచులకి విక్సిరి వాడులై వారలం దలుంగులు గలిగి జెడివయలై చక్షుగుణి వారం లోపువాపరిబొగము లను అశక్తాంకుముగా మించిని వికిరించెది జటాయువును భేదించెను. జటాయువు నా

714 ರಾತ್ರಿ ೧೨:೩೦ ರಿಂದ ೧೨:೪೦ ರ ನಡುವೆ, ರಾತ್ರಿ ೧೨:೩೦ ರಿಂದ ೧೨:೪೦ ರ ನಡುವೆ

ಕೆಳಗಿನಿಂದ ೧೨-೩೦ ರ ನಡುವೆ

[illegible]

ద్వైత భగవాన్ రాక్షసుడు దట్ట తెత్తులు ద్రుండుగా, అగ్నిద్రమాక్షసుడు పాతుడై యొలులు చున్న కొల ప్రాణములతో భూమిపై యెరు. నీత, యట్లు బహుయుక్త నెత్తు టగోని నీలం బడియెందులు జూచి, తనబంధు పైగఁడుసూరివచ్చుచున్నదని వరమయి ఖరతై యుద్ధయోధుడు. బంధు క్రిందయెను. పల్లవి యుద్ధములై కాంతి చేబట్టుచు నెల్లనై యుక్తు. మల్లనెల్ల, నేటి వీర్య తెన లాఠివాఙ్మూలయ్య నేలంగులి వల్లారినదా చాగ్నివలె లంకేశ్వరుడను రావణుడను జూపట్టెను. అంత వపుడు చండుగునినై కాంతి భభోగైదు మొగము గలయోజన రాజునై నీత రావణునియందనచే నలుగి నేలంబడి యున్నయోచునీనిబారి మోటిని చేతులం దవపుడు: గట్టుగినియోని రో దనము గాచించెను. ఇది యేలంబడిగఁడవనర్థము.

—+—

{ నీతను నుతం రావణుడై క్రిందనిరీవును. పోవుచేగమన జూచి }
 { ఏ భూతంబులు పోయెను తెంచలగునది క్రిందఁబడెను. జూ }
 { నుతంబు నందులకు విశృంభణము. }

రాక్షసుభుజ భగవాన్ రాక్షసుడు, కొల ప్రాణములతో నిట్టకల్ల గదలయను రా ముని యోక్త మయినది వహిషమున నేలంబడి యున్న బహుయుక్తను గూచును. ఆ భృతనింబాన నీతయో, రావణునిచే నిహతుడై పయోగవల్లరాజు జూచి విక్లింది యిఖరమై నిలచినపాగెను. ఆ భృతవన బలవంతు భగవాన్ రాక్షసుడై పాతుడై క యో గ్నిద్రమును చేతులంబడవును విక్లిందియు కొంతలయను: గుండును నిట్లు చేల విండును. కన్నదరుట మున్నగు లక్షణములును నెలుగుటయు చట్టవ్యవహారము కింకరి తెంచలగు వామల నెలుగుటయును కన్నక ముఖమిట్లయలఁచుచు నును మ్మలగు మోచకములుగానుండు గావలమయెన్నుచి. రామా ! నీ కన్నకు గలిగినవిషయ మ్మనము నింకను నెలుగకున్నావా ? విూచికనువయలచే: జరియనయ్యెనా ? ఈమృగపక్షులు వాలోననై కాకుత్తులయిన నీను: తెలున భయగత్తుమన్న కే: ఎన్ను: గానామటై వచ్చిన యోజుయొత్తును, వా వాచ్యాగ్నియై, పాతిమ్య: కెగు రావణుని చేత నిహతుడై భూమియందు: బడియెన్నుచు. రామా! అట్లగానావుమా: పన్ని మ్మను' అని యిద్విధమున వాయు క్షమికాంత, విమమన్న వారి మోగలనల యెన్ను: దూరమున నేయు నీతరాక్షసున్న రామలక్ష్మణుల చేర్చిని యోగ్రంగుడెను. పుష్ప మోగినందు భూషణములు వలగి యవాళయింకోరె నిలకించు ఎన్ను: మోగినలొ క్షుకు రాక్షసుభుజు రావణుడు పోయెను. అంతకునితో పాటి యగుసారాక్షసుని నేటి, కింకరై భూమిపై చుట్టకొనుచును, పెద్దవృక్షములను గవ్వంగలించు కొనుచును, మనఃకాంతమున రావణుని బాని యెంటినియిది 'రామా! రామా!' యని యొలతుచు నున్నయోచినను'విమత్ర విమత్ర' మని చెలవిధములు: తెప్పుచు తన జీవని ము తుదముట్టుటై కేళములు బట్టికొనును. నీత క్షిప్త తిలస్కారము గలుగఁగానే

చరాచరములతో నూనెద ప్రపంచమంతయు కొలుచులుకప్పి పర్వప్రకృతియే దివ్య
 వీరదేగ్రుచ్చుటలు లేనియుఁ బోచకుండెను. అప్పుడు వాయువు ఏదనయ్యె. మాన్యుఁ
 డను గాఢి మానీ మాచుట్టె. శ్రీమంతేనఁ డను బ్రహ్మదేవుఁడను, నీర రావణునిచే నత
 హృదయై దీవర్త్య మొందుటకు దివ్యవృద్ధి^౧ చేతఁ బాచి 'కార్యమయినది' యని చె
 వ్వజోనను, నందకారణ్యవాసు లగుమహర్షులందఱును నీరను రావణుడు బొంగి
 కొనిపాత్రులకును దుష్టమును, నైవేద్యముగా నట్లు రావణుని వివాహము వాంఛించి
 యెఱింగి నంతో^౨ వరును, బొందినవారైరి. రాక్షసశ్రేణులు వారాచలును 'రామా
 రామా' యనియు'లక్ష్మణ'యనియు రోషమునయెఱువ్వు యానీతను తొగి యా
 కాళిమాగ్రము బొందినను, * మేలి బంగారుపువ్వులందలెనై నులుకుతేను గలిగి
 వసుభ్రువట్లు వలల గట్టియొక్క యారాజునుజారి నేభునునందు విక్లిప్తియు భగభగ
 లాడు మొలపువలె నారాజుని యింకిమనం బ్రకాశించిరి. అరిచి గట్టిక పచ్చని
 క్షత్తును గాలితే నై కులకగా వాచితే రావణుడు అస్మిరాజ ప్రకాశించుచున్న
 పర్వతమువలె మిడియు పచ్చగా ప్రకాశించెను. వనవర్ణాని యులవానీతమై
 వరుండి తాత్రులు జుగులుకొనుచున్న మొట్టని తామసపూలేలుల యట్లు రావణుని
 యింకివరులఁ జెలివడిచిరి. బంగారుకాలి కలిగి యోగమున గాలి కెగునుచున్న
 యాదిత ప్లియవలన, మహర్షిహృదుడు మాన్యునికాలితే ; ఎట్లుకాళివేభును
 కలి నెలిగినను, తక్కుగా నీరియున్న చుట్టుగల యానీత ముట్టునెట్లుగము కిరాన
 యుయియంగముం జేక్కి, రావణుడు నేమిండుంటున్నో, మాడులేని తామరవలె నెంత
 మాత్రము ప్రకాశించునొక్క మందగమైన నెక్కు మరును నెఱికునులదివలనుయెలు
 త్రగులుక, దివదమివలె నెక్కులుమాపును, ఏ కందును బొందగై, విక్లిప్తియు నిగనిగ
 తాకు నవ్వంపుఁ బలి వలువనవలు మురువుసూచ్యమిట్టిలి లేకుయై నీట నులుకువా
 చిక నెక్కుగము, రావణుని యింకిమునంజేరి, నలవిమయ్యునందు లేనిది వేసికొని
 పోవమారి శ్రవకాశించుచుండు చందురునివలెఁ గనుపెట్టెను, మఱియు తీరిదివనుట్లు
 కు పక్కనై కనెట్లునివెపులును నుదిరి బంగరువన్నెతో మొలయుచు చందురునివలెఁ
 నొలుకు కింపై యుండివయానెక్కుగము, రోషవరులవలల గడ్డిరు విడువక పోరుగు

* ఏలందు మొలపు వేభునుం నెలకావలెనునై నీ రావణుడొక్క వరులనుకు మాచి
 ౪-౫.

| ఇందన పచ్చనిర రావణుని తీవరులు మాచుచేతలే వాని నెలకావలె గనుక ముది
 వృద్ధియె.

; నీర పర్వతముని కుర్ర మనవలెట్లుగా బల్లించుటలే ఎట్లువచ్చును ఉత్పాదనా/కమలా
 ధన రావణిరాక్షస మంత్రేన.

శ్రీ శం నీర పర్వతగ్రంథమున దుష్కారితము దివ్యము.

శ్రీ శంయును నెలకావలె గలందుల ఉత్పాదనా/కము. నీ మొలకు ప్రతివృద్ధియగా
 మానీకుటలే రావణరాక్షస మందెను.

మనవస్త్ర రామయః తోయగఃసీతాదీని బోయతితి. ఇది నిజము. నన్ను రక్షించుటకై పూరిన వచ్చివరమాగ్నాగ్ర రాజ విష్ణుని వృద్ధుడు, మునుకని బురితి మొనకొనుచున్నరా! నాబ్రాహ్మణుని విష్ణుడు, బ్రాహ్మణుని నా-సంబంధివాడు. రామపాదమా! నీవు 'నేను రామయమ' అని నీనమనాదీ *మన్న యజ్ఞమున గలిగితివిగా! ఆ పాదా! నీ వరాగ్రము విష్ణుని గొప్పదిగా! నీయదా! నీని, ఎవ్వరు లేనిచునవచ్చును, అందును పదనియ్యలైన, పోలిరికే! ఇట్టి యేకపురాన్వయము నేజనంచుట లక్షపదనన్నా వేది? శూయః క్షని యెన్ను కొనుచునున్నపు, నింద్యమును అతి క్రూరుడు విష్ణుని యధర్వ మునై వరాగ్రమును ఇప్పుడు చేసితి నీ లోకము బుద్ధిలపునపును, నీనికెప్పగొనగలదు. అప్పుడు, నన్ను చూడెందు నవ్వకునిపు చెప్పకొన్న కొద్దమును నీలయము. ఇహ కానిదోపు: గా, కలయున కలగియు దూరములై చ్చు నీయనవర ఇహ! పాదై పోత్రగాక, నీవిష్ణు విశుల నేగమున బుగై త్రి పోత్రము వేది యొక లేదిచేతు వచ్చును. ఒకగడియయొక నిలిదియందున్ను, ప్రాగములతో* మర రిపోవత్ర. వచ్చియే తీయదుపునీవు, నీ రామవస్త్రభృతుల వన్నింటినిగూడి వచ్చివను, ఆ రామనూరుల వన్నులకరిం బడుతువేది ముహూర్తకాలమైనను కదిలిననీవు. అగరియందు రాజ ముంటెగయు యన్న కారుచిత్తునోనను, కిష్ట స్థానంబాల నట్లు, ఆరామలక్ష్యముల రాగముల కామము నీ మరమాత్రమును నీలయంబాలపు. రామనా! నీని హితుమును బక్కగా విచారింది నన్ను ములంబునాని చక్క వినిది తెల్లము. నీవు నన్ను వినిది తెల్లమే, నన్నిట్లు శిరస్సునంది నందులకు శోహవిష్టంబై వా వెదికితి కామయను అతనివస్తువును నీవ్వు వధించుటకై పూనును బామీ! 'కామయ: చుతికిన బుద్ధిమగాక నీతోడివాకోర్కె నెలవేటివ: బాలు' నందు వా! గీనదా! నీవు వాతో నేలుపూర్వీ గామించుటకై నన్నిట్లు అందుకయుగా వర పోలవగోచరైతా యాపూర్వీయంతయు వృద్ధమేయగును. నేను చేసేంద్ర మమా ను: ఎగువాప్రాణేగ్గుని రామయ: కావతే వనవానిచల విష్ణును బ్రతియింపెను, ఇట్లు చిరకాలము ప్రాగములు తెల్లగొనియుండనేరను బామీ! మనుష్యుడు మరగకాలమున వివరియును గానించునట్లు నీవును, నీని హితమేదియో పేరెద్దియో తెలియవచ్చు. వివరియు లావించుచున్నావు. రామతోత్రవారి కంబనీని పి-త మేతో యది నుదిచును, నీ విష్ణును కలయున కాలంబయను వసుభ్యుగొని యిం చుటకు కామయన్నావుగా, కనుక రావ మున్ననీకు నేను కెప్ప బశ్యము దురిం పును. రామగిద్ధ భయవతులవరతే; నీవు భయపడుచున్నావు. కాబట్టి నీకు చావు

* ఈ 'యజ్ఞోపవీత శకాగ్రయ' యందు (యజ్ఞోపవీతము, క్రియంతరా ౩ అ.) నీవే రామయమ రామగ్రామనా అందు వర్ణనము.

1 'వాతో'గొనించుటకై నీవు పోతితి' అని యెట్లు ప్రాచ్యులుగావున 'వాతో'మొహన్న.

౨2 బ్రాహ్మణులూ కీ తెల్లమున తెలియదు.

చాచిండుటచే, నిత శీఘ్రముననే బంగారుమయము లగువృక్షములకు బాగుఁ గలవు. ఇది వృక్షము. ఇంక శీఘ్రముగానే పెడిమను 'లెడనెత్తు ప్రవాహములలోఁ గూచిన' లైతరదేవతని అనియత్ర ప్రవమనునూడ అమలకమున బాచగలవు. కాచనంటి క్రాంతమున్న బంగారుపుష్పముగలిగి, యిది కాచనంటి పేరి నెవరొకరును మించెడియోమలతోఁగూడి, యమవ ముండ్లతో నొడి, తీక్షణమయిండు వలన మంచరి కాల్పరీచ్యుష్ణగంధమును బాచగలవు. 'కాలాంతరమున బట్టిగలి రాని' ఇవ్వకు నుఖమిచ్చివనిక బా అందుచేరి, వయమాలిన నీవు మహాత్ముడై వయారాయ నకు నిట్టి అవకాశము గావించితివి. కావున వివము క్రాంతవాయుల నొక వయ కాలము ప్రతికే యుండుకాలపు. 'నిన్నుగొని' కేకాంతరమునకు బోయెన. అప్పుడు రాయు: దేమచేయుననెనువా? రావణ! మహాత్ము వగువాడై క్ర రాయు: నుండగా త్రోసి పుచ్చరాచికాలచాళమును పెంచు: గట్టికొని యెత్తు ప్టుయదే! ఎక్కడికి బోయి నుఖము వడెనపు? 'రావణుని కిట్టికై యె'ట్లందువా? ఎద్దిను తచ్చునునూడ లేక లా కొక్కండే మహాభగ్యములందు నిశేషమౌత్రమున వచివాఁడని పేల మహారాక్షసుడ బోవుచున్న' అట్టి మహాభరాత్మనుకొనియ నరావృత్త సుకలంఠము లుపవంతుడు వగురాయు:ను లేవనెత్తునియిట్లాని నమోలించినట్టి నిన్ను, కాడి బాగాముల వధించి పుచ్చక విడుచువా?' అనెను. నీక రావణుని యుగమున నుండి భయమును ముఖమును ముంచుతోన వలెనఁగాను జాలివుట్టువల్లుగాను నిల వించును నీమోటులను మోలెయ: బట్టెన మోటులను నెత్తును. అట్లు నీర వదలు దుఖగియై చలించుచు జాలివుట్టువల్లు చేరివేరిధియు: జెప్పవచ్చును, ముఖమున బోరులునున్నను, నేవంతయు గడిగడవడుచునున్నను, ఆ పాపాత్ముడు చాలి నంతయు చాచింపక యాలితం గొనిపోయినవాడయ్యె. ఇది యేలయిమాడను వర్ణన.

{ నీక కొన్ని పాములు కొలనులోమండించి కట్టి చాలని గుండె
 చాచుటచే రావణునికై పెరియవల్లు విరచియె తుడు రావణుండు
 నీక నశోకవయసుండు జన్మరావణునకు రావణుని వధియ
 రాక్షసులను గొందఁజేసి బంపుట. }

రావణుడ బట్టు ఆమోలించి కొని పోవుయందుగా నీక యెంచును నిన్ను గా జక యొక పుష్పరాశిరమున నున్న వానర శ్రేష్ఠ లేపునది గాంచెను. వానరగన్న లును నలుఁదెలులందులను గలయోయుమిది 'ఈ వానరోక్తములు రావణునికై వివము గాఁ గూచియే వా నంగడిని జెప్పిమనుజెప్పదు' యిది లేయది బంగారుమన్న గలవన యొ ర్తిగి. నునునం దాభరణములను మూలుగట్టి బాని వయము: యెత్తును పాపవైది పది. భావనములు గట్టివన స్త్ర మునుజుంచి చాలని చాగివయను నీకై వై ద్వికాగమమును, రావణుడు నీకు గొనుబోవునంభ్రమమున పెలుంగడయ్యెను, గోగోదనపు

వచ్చినప్పుడు సుఖయావధులలో నేలబడి కాగని వాడగు శ్రేష్ఠుడు. వా రట్లు 'రామా రామా'యని యాశ్రయించుచున్న యాదాదాకానీయి నీగతు లేమి కిచ్చుట ను నేజిగిన విధి తప్పవంటి నేలవాసులలోతె తెప్పల వల్లార్చన చూచుచు వుండును. ఆ రాక్షసశక్తులకు నీర యట్లు గోలవనిగా నేయుచుండుగాని గారి పరాధానియ్యను గడచి యంతవఱకు రామాశ్రయము వంక నిగుడుచుండిన భూపురు మిరర్చి బంకాభిముఖముగా నిచ్చులుదోయెను. రాక్షసులకు లేవకు మృత్యువేదాంతమున యా నీయి, వానితోలు గలిగి బాదులవను గ్రక్కెడి యాదులవచ్చును గాని పోత్రవల్ల, చంకలోగొని మిక్కిలియు నుబ్బువం జోయెను. బాదు, వింటియిది వినువంటిదేకాదువలె, అతిదేవయన లాకాశమార్గమున వర్షములను వదులును వర్షములను కొలుకులను గడచి పోయెను. వాడు, తిను మనరములకు నివాసము వదులున కాకువల్లయు యిమ్మనున వదులకల్గును శరణులు యొప్పువయ గ్రముచునే కాచి కాచెను నీరను గాని పోత్రవంతుగా రావలెను. బాచి భయ మున నెనుద్రము తొట్టువదును, అల లవంగి, మిక్కిలములును మహాభయములను పెరిగి కాక లోడున వదులునుగొన, మండును. అప్పు యాకాశమున నున్న రాక్షసు లను బాచి 'రాక్షసు నీరటితో ను ' యనువలకు లాచి, నిమ్లు వచ్చి వచ్చి యుండి ఆ రాక్షసులు దూపు దాగ్నివలెమృత్యువునై భయశోకముల వగవలును పు నీగొనుచున్న నీరను, చంక నెత్తికొని బంకాపురు ప్రవేశించెను. రాక్షసుడు వచ్చి గా రాక్షసులను లేపునీ యున్న బంకాపురిని ను నెత్తి బదులుండియున్న కన్నులు క్రిక్కినీయుండు తనవంకపుటమును ప్రవేశించెను. రాక్షసుడు, మయో దాశ్వర్య శక్తియు కయగువ్యయం ద్రభవ విలయన ముండియు, వల్లని గొన్నుల వచ్చి గులుకును శోకమోహములచే తలు యున్న నీర వచ్చుట మందెను, అంత రాక్షసుడు విశాదములవలె భయంకరముగా గులుకు రాక్షసప్రేలు గాచి రాక్షసులకు లేకలుకుండుగాని ప్రే గాచి యానీను కాదె నూచయ్య యెలు మిలని కావలి యుండవలయును. ము దైములుగాని రత్నములుగాని మేధాముగాని సుప్తములుగాని యాభరణములుగాని నీర చేరినది గోరునో యనుచుండు నా తెలువకు, వాశ్చయ్యవల్ల, యున్నవలయును, ఎవ్వరి, తగిలియో తెలువకు నీరకు కొంత మేమి యిప్పియును తెచ్చినో వానికె ల్లములు కీమత్తు చొంది వధించితిచ్చును' అనిను. ప్రతాపమునః దా రాక్షసప్రభుడు ఆ రాక్షసు ప్రేలు

అప్పుడును క్షుణ్ణ కాచి కాకలగాని శోకవంకరాక్షసులకు వచ్చి రాక్షసప్రేలు చూచు నాదులకు వచ్చియో, అది గోరునరాక్షసులకు మిథామిథామి' అని తిల పానముయొన గుండ మునువలె' అని యెదులకల్గును. అంత మిథ్య యుగితకలయను మునుయో యుగితకల వచ్చు వలయు నని వచ్చుచున్నది. మిథ్యునీ వచ్చు ప్రవేశము భూమికి వచ్చును. మునుయో కా కలకల రాక్షసుల కీమత్తు రాక్షసులకు వచ్చు. మునుయో వచ్చు. మునుయో వచ్చు.

యోచితము ల్బ్రతిల్లి చాచిత కామునితో బంగొన్నంబులకు దుఖుపెడవలయుఁ
డియ్యఁజక్కఁదలను నంజోపము నొందివహి వలెయ్యను భరి యేలబడినాఁడవలెను

—→→→ { రావలయు నీతకు దుష్టాన సాధకులు మాని లేన్ను } →→→
వలయునట్లు చేయఁ గోరుట.

రావలయు భయంకరాకారమును మహాలలకొలది ననురాగముల
వెదకుండు బుద్ధిపాపమునకుఁబడి, బుద్ధిపాపము లేనివాఁడు గావున నురటికి
చాచు గృతార్థులై నట్లు కలంఠుకొనెను. రాక్షసవిధుల వా రావలయు అంతులేని
మందిరమును ప్రవేశించి యుచు రాక్షస స్త్రీలవలకు శోకమానం బొక్కఁచున్న
నీరం గాంచెను. ముగముదింజఁ గన్నీటి గాఢాచుండుగా విన్నవై దుఖభారమునకు
నై యుగే పట్టెట్లును. వాయువీనియు ముగొనగా ఎమునైనను ముగనుగొనినను
యోచితం, వ్యాకులమై మృగములగువులకుఁ దప్పి మోక్షభవముం జేసిన
లేవెనుకవున రావలక్షణుల బాని రాక్షసులవలకుం జేసి కత్తితెలును, కలవారి
దుఖముకొలంబడి, యెదియుఁ బాపగోరక యెన్న నీరికడ కారాక్షసవిధులవలె యా
చిక దుఖమునుఁ బొక్కఁచు దీనయై కలవది యెంతమాఁగివెను బరాత్పా నమునం
జీతొందఁగా జీవరాగ్రహములం పాటింపులేవమేలొకపామునందఁగా పాడెను.
అందు వివరావలయును కలంక లై నదియు పొడవులై నదియును శ్రీ స్త్రీతనియుండె
ను. చేవుకొనిదిని స్త్రీలు మెలగుచుండె, మోక వలవిధము లై నవలెగాని పెక్కులు
కొలకలనుచుండును. బాని విధిరక్కములు నొప్పుచుండెను. మోక కలకలలగోను
అవలంబోను పడెల్లరావలగోను విందీతోను పట్టె మహాలయలతోను రదిరియు
లై వింబులగులకును కన్నులకును ముగమునకును వింబులుగొనినై గుమరలగులందు
దేలుబాఱుచుండెను. చాచిని బారి రావల. మది నీరిందీసికొని, దివ్యముదవులం శక్తి
ముగలేని నుంచిబుగొనుచును మైవచ్చానముతోఁ గూడివింబులగుచ్చుచున్న వింబి
జోపాధమువలయు నెక్కను. అపారావసు క్రియందు వింబులబడితెలును పెండ్లివాఁడు
ములకు చూచుటకు ముగొపొచ్చులై యుండెను. ఆ సోపావసు క్రియందు వింబుల
జీతేలు వలెగా నీడు గులకుచున్న మేలెగునవల ముగొల్పును. ఆ జీతేలుమూలము
రావలయు నీతకు గిచ్చుత్రానివదియు రిచ్చుములు పొడవదియునై వింబులగులగా
నున్న యెద్దొచ్చు దేవీమల నన్నింటిని కివలంబులు పాపము, శోకముల బ్రసరియె
న్న యా నీరిని రావలయు నవలంబులు పాపాధివృత్తివలంబోఁ అపారావసు
అని బాపెను. అపారావసు యు ర్దమమేలు కేవలసామంధరియు నెతకు నాచి ఆ
వింబు కివలంబు వలపుకొలుపులై క్కొని 'నీతా ! ముగొనురాక్షసులును భంగ
నియవలకొలు రాక్షసులును నున్నాడు, వా కంబులను భయంకరములు, వారిల
దలకొని నేను ప్రభువను. వృద్ధులను బొలంబు గచ్చ పాయెక్కనిమా నీము పు

భక్తియువకు ఘోషము విచట వసుభవించుచును, "నీతా! నీ విచట నాతో! నూత విద్యగం
భయు బుగవను ప్రజానీకము ను క్రమము లై వర్తమానములను జనుభవించుచును.

† నుల్లోగి! నానన్న కులేనదిగి ప్రవృత్త మనుమనూపము గలదు, అది మాత్యునివలె
భగవదగ మెలయుచుండును. నేను భవజలమున అయింది కానిది గలదిగిందెని. ఆ
విజానము ఎంతటిదీని కుయ్యించుటకు తాళివంతమునై రమణీయముగానుండునా.
కాని పాటి నే తెల్లయితి: గలుగదు. నీతా! ఆ విజానమందు నన్ను: నూతి ముఖముగా
విలసించుచుండును. వరాళోహా! తామరవలె చుంకించుచు తాచుటకు మువ్వలు
గులుచుచుండుమేలయన నీ నెమ్మగము ముఖమును గది కంట ప్రకాశించునన్న తే.
కాన ముఖము ఎడలుమా!" అనెను. రామణు: నీట్లు చెప్పుచుండగా నాకాంతకరత్ని
మన నీత, చుకొంగుల: ఇందునువలె మందర మనుమొనమును గవ్వగిని కన్నీట్లు
విప్పిరియ: గాగివనయ్యె. పాశాక్షం కనునా రాత్ వనిధము రామణు: వట్లు రా
యితే వ్యునించుచు భూమమువట్టికట్లు నెలినెట్టి విత్తవై తింతలే వత్త నుంది కొం
దలండు మత్త నీతితారాదీ: "నీతా! నుండునది దగవిది ముతో: నీ: తేవట్టివనో భక్త యు

లేక యుండునైవ్యునియలై" అనినది. (అనా భుజా వ్యక్తితో యాగ్రహి) పాపము
నీను విత్తవై: నీ విత్తవై: నీవిత్త, (విత్తవై) కావలెను, (నీ) నీను విత్తవై: నీవిత్త
వి, (విత్తవై) కావలెను: నీను, ఆ విత్త వీన విత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై:

తేవయి: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై:

† అయి: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై:

† ఇందు: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై:

ఇందు: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై: నీవిత్తవై:

లోనిచునే యని వీర్వభవణము. ఇతనికిచే నీకు నాతోడఁ గలుగుచున్న యా నులు భయం బున అభయముగాను, యుషునచే ననుమోయించి చెప్పులుపెట్టియే. సుంకరియై యెవనివలయునను నానలంబునకీ నలుకువనొందునట్లు వలయునను మొక్కిరిసి. నామోడ నమగ్నహ మంబుయి. నీకు నేను లోనిరి నీ నామోడ నెరిసి. నేను నుత్తరభావమునఁ జూర్చును నా మధ్యమునఁ జగని నీచరులై నలయ న్నూటలం బెప్పరిసి. రావణుఁ డింతవఱకు నెట్టి నీ కిగానిరిలవంచి ముక్కి యెఱుగఁజే అనెను. రావణుఁడు జహరాజునకే యుంపితతో విష్ణు చెప్పి కాలునిరాని జేసి 'ఈ నీక నెట్లుచేతు నాగి గాచియో'వలందయి' యనికలంబించువాడయ్యె యని యేలుచియేనవచ్చును.

←→ { నీక రావణుని నిరసించి చలుకును. నీకను నుత్తర శోక పరమమునఁ గొని యేర్చును. } →←

శోకంబునఁ గలసి గుండెయొడ్చునీరి, రావణుఁడట్లు చెప్పిననిది భయముచిహ్ని, చక్రివర వాల్మీకిమహర్షిఁ జక్కగా నూటలూడరాదు గావున రావణునిను భవ నీను నకును క్రియను ముందునొని రావణునిని హరించకేరిభుఁ ననుమహారాజోక్తుఁ డుండెను. అతఁడు నేతువుచరి భువనర్యాదును న్యువభౌమింగవాడు; క్షీరుఁడు; పరిభ్రమభుఁడని ప్రసిద్ధిగన్నవాడు. అనిచి నీమారుఁ డా రావణుడు. ఇట్టి నీలయును మెట్టి సరి లేకొనవచ్చునా? రాముఁ డనునొకఁడు భర్తాత్మియను, ముగ్ధుగోపనలంబుఁ బ్రాప్తాత్మిగన్నవాడు, అజానుగోపనలంబునొకలనీక్రియను. ముగ్ధుగోపనలంబును నై వన మైవవాడు. అతఁడె నాపెనికుంటి; కావున నామనునె యెను. అట్టి పరిని చేట్టినియు లేకొనవచ్చునా? అతిఁ డియ్యమువంశమునఁ బుట్టినవాడు. నీగంబునకుంజాలె నున్నరేము లగుభుజశిఖరములగులనాడు, మహాతేజులంబు అగ్రగణి లక్ష్మణుఁ డనునొక్కఁడు గలఁడు. ఆరాముఁడే తియ్యనితోలూపి వచ్చి, వీరానయలను బుయ్యకొంగలఁడు, త్వాత్మకీయా ప్రతి క్తతా త్రాతా పిరావైష్ణవీకా వేత్తికాతానలంబు అని తలఁచు న్నమరాదాఁ యుట్టి ప్రతి క్తతా అయియొంటియె కట్టి అనిచి పెద్దావేదవన నుచొనిది పెద్దావేదం బుంబుల అలఁకును. మిక్కిలి మృగిరావమంబులై యుండులంబుని గెతభర్తా నుచొచ్చు అని పుట్టు మహా కృపఁ కియోవాని పెద్దవంశ ప్రవృత్తునుకాక నా యలయియు రుద్రుడై వాచునొకఁడు కావలెను అని తలొగియు వొందునెమోననునొకఁడుచేరి నొకఁడునెది కాని త్వాత్మకీయానలంబు నెండు? నీమనదాన జహం యెండు నేపియెది కావలెను. గుంబులనలంబు గావచ్చితో క్తతకమని అయియొక్కొక్క విధివచ్చునది కట్టి కట్టిఁ జేకొందువునలంబుల అట్టికావలెను-నొందునలంబు. న్నీకుంబులంబు లలాత్మకీయ నుల రావేయరావలెను అయితో క్తతకావున అనియె న్నొకఁ జేకొందువునలంబు-అయియొక్కొక్క యలంబు-అయియొక్కొక్క యలంబు కట్టియలంబు లలాత్మకీయన గ్రహించెదలరాదు. కావచ్చి యని తలొగియొక్కొక్కయలంబులై యున్న గావలెనని రావలెనని చెప్పించెదలం గ్రహించెదలంబుచేయవచ్చునెట్లు.

అయితే నింకను మారకున్నాఁ జేరింతుమను ప్రాసీద్ధురాయని యెరులమూర్తము
 పన్నులలాక్కానమువ హుంది యందుమీది యంతకు ఖనదవలె యుద్ధమువ హతఁ
 దనై బద్ధులందునఁ బయిడి యందుచున్న భయంకరాకారమును మహాబలములను
 పగు రాక్షసు లున్నారని చెప్పితివే. గనుక నతనిచేత పర్యవల విషము పంజరాలు
 పట్లు రామునిమీద వారలపర్యవల మంతమూర్తము పనికిరాదు. ఆరాముని వింటిమంటి
 వెలుపడి బంగారుచే కరిగారుడుండు బొగములు, అలలు గంగాతీరమును గలుచుపట్లు
 నీకీరకమును దూకుగొట్టును. రావణా! నీవు కేవలతనగాని రాక్షసులకుఁగాని యివ
 భ్యుత్పదయ్యును ఆరామునికి నీరుంబి విప్పిలి తెరము గలుగువట్లు చేసికొంటివి.
 కావ నీవు ప్రాణములతోనుండి యెరులమూర్తిలక్కానును లెప్పించుకోవఁ జాలవు.
 నీ నీకం బ్రతీకపరికరములు విసిరి యందుమీద, వారిని రాముఁడే తిరుచుట్టిండు
 జాఁడు. యావ ప్రంభంబునఁ గట్టుబడిపరీభువను నింక జీవితాళలేపట్లు నీకింక బ్రతు
 కు నాళ యెరులమూర్తియు లేదు. రావణా! రాముఁడు నిన్ని భుకు రోమంబులవెలుంగు
 తేడికంటఁ బానుమీది పుత్ర తోడనే దగ్ధుడై వి పరాభవమునొందునునీ. రాదు ఁడు ఆ
 కాళమునకుండిచున్నది నేలం బడవై నఁజాలమునాళమునొందుండు జాలము. నమ
 గ్రమునంతయఁగాని కోప్పిల్లఁజేయఁజాలును. అట్టి రాముఁడు తపసి నీవృటిమీది
 కొనిపోగఁ జినుట చెప్పవలయువా? నీకు అయిదు మనముట్టివడి. నీకిదియు దూ
 లలఁజును. నీ బలమును స్త్రుంగఁగలదు. నీ యింద్రియములు పఠించును పుత్ర పత్ర
 నన్నవ్వును చేతపఁచితి మున లంకయు నైధవ్యము నొందునఁజు. అదియిందును నన్ను
 నా పెనింటి ప్రక్కను వెడఁగెడితివి. ఇట్లు వచ్చి నాయెవల నీ ఏనాపకాభ్యయున
 కోడిగట్టితివే. ఇది నీకు ముఖము చేరుదు! ముఖమునీ కలిగించును. 'రాముఁడా నీకుఁ
 డు రావణుడు'నంటివి. నా పెనింటి యా రాముఁడు నై నలలముగలవాఁడు. మహాశీ
 జన్మకాత్రవ చేత సవరాక్రమము నందిగొని తొన్మొలఁగునందికారాంధ్రులైన నిగ్ధయుఁ
 నై యున్నాఁడు; నిన్ను వదిలఁడు. ఆరాముఁడు యుద్ధమున బొగన్న ముం బయి నీకు
 పయవములందుఁ గలమునమును బలమున నీర్యమును విసిరికొంటును మఱి యట్లు
 వ్న వారినిల్లఁ గొనివేయగలడు. నై పక్కినచే భూతిములకు వివాళము కనుచున్నారలవాడ
 మనుష్యులు కాంబఁగితిమై యిభుకు పరాకుపడి విడిచిరేమగా కాగ్రములు చేయు
 చును. రాక్షసాధమా! నిట్ల పన్నిట్లు విరేంద్రికిని కాపున ఇప్పుడు పుత్రును నీరాక్షసు
 లునకును అంతఃపురమునకు పథమునుకొందునట్టి కావయ నీకు వాచరిండు
 వ్నది. యాగజాలమును స్రుక్కువాయుచుకరములతోఁ నూడిపడ ప్రాప్తులు
 విలించునుండ్రియుల పరిశుద్ధుల యందుయోగవేదికను బంజరములు కాలంబ్రో
 క్కఁజాలముగదా. రాక్షసాధమా! అప్రకారమునఁ బరమభూతః కనురాముని
 ధన్యపత్నియు పరివ్రతయు పగునమ్మఁ బాపెప్పుడ పగునీకు ప్పవళించె పాతమూర్తి
 ము పంటికాదు. ఎప్పుడును కామరసవములండు రాజునందముతోఁ గ్రేడించుచుండు

హరి. గజేంద్రవలం దినుగతుకాని కన్నెత్తియి వెల్లుమాచును ? రావణ ! ఈ దేహము ననుసరింప జవ్వకుమి; మిది చేష్టలు జన్మయందున, భట్టి నీది బంధం చివరి బంధించును; భక్తినిగల్గు భక్తియందు. వాకు ఈ దేహమునుగని ప్రాగమునుగాని క్షయించుకొనవలెనె యితరమార్గములేదు. కాన నీ వలది భయములేదు. నేను నీర కరివ్రత్యము వీడితి' అను నవవాదమునుమాత్రియ భూమియందుఁ గలిగించుట కెంతమాత్రియము 'వైషమి' అని చెప్పెను. నీర క్రోధభక్తుల నెల్లు మిదుట క్రొత్తాచి యంతి రావణునితో మరల నేమియు వలనక సూరకుండెను, నీర యెల్లు ముమముగా చెప్పినయెంతి రావణుడు కోవకేమున మేము గనుహతుల వీరిం జూచి భయమును బట్టించు వాక్యమున'నీతా' మేమి చెప్ప మాట్లము వినుము. జగఁ బుష్కరిమయలు ఎదురుచూచెను, చిలువకపు సొగసు గులుకుదానా ! ఇంతకాయులో చీల్చి వచ్చుఁ శేషట్లమే యంత మిలునాలో ప్రాణకాబల్బభావము వలె నిమ్మ నా వంటవార్తలు, ఈమగలు ఈమగలుగా చేసింతురు'అయెను. రావణుడో మగవారి పీడించువాడు; కాన నీరతోడ నెల్లు ముమముగాఁ జెప్పి యంత కుడికొఁ జై రాక్షస స్త్రీలం జూచి, 'మూలంకారాల' బలరాక్షస స్త్రీలారా! మిలలు శీఘ్రముగా దృశ్యము బయలభయంకరావలమును చాల్చి యా పీడికారమును అవలంబుగా' అనిన విప్పిరియు భయంకరావృత్తులు గలయారాక్షసీరమిలు రావణునియొక మాత్రియవ జుగితానూనూనూనూగా చేయెద్యులు గలిగిరి నీరకు ట్లును బివేట్టింది నిలిచి, భయంకరాకారుఁ డగు రావణుడను భూమి ప్రక్కలు వాటిండువట్లుంబోలె నడుగులంబాటిండును లేది యాస్త్రి లంబాలకు నీరిన ఆశోక వనమునకుఁ బీడికొనిపోయి యుండును. అచట నీ వడలెరి చుట్టువొను పరివేష్టిం

అయిదు క్షులు దైత్రీ వర్ణావర్ణం బులతో వర్ణవర్ణముల రావణాదేశాత్మకములైన వారు రావణాదేశక ప్రాంత ప్రాంతాల్లం మాతాత్మక ప్రాంతాల్లం. అయిదువారు మాతాత్మకము. నీరా మాతాత్మకము నిలను. దైత్రీయగణములు గానియునును ఇంతకాయులో, (గ జన్మగి.) భృమియై అభ్యుపాసించుకొనుటయందును అంగీకరింపలేదు, (విని) అంగి, (కర్మకర్మ) అన్ని నూన్లు, (ప్రాణ) ములుకాల వేదవే, (రావణం) అయిదుకావల్యు. విజ్ఞానమును గర్వమును దక్షిణవర్ణము, (మాతా) అలంబులు, (భృమియై) అన్ని విలుగును. రావణా దేశాత్మక అవేదము. నీర వీధి అన్ని భృమియై అంగీకరింపలేదు. నీర గణావధి కలవకొల్లు అలంబులలో అన్ని కర్మములతో చేసింది కావల్యులు దక్షిణవర్ణము వేయించు కేరీ యొక్క నీమిలగా వా రిట్లు చేయించు భావము.

అయిదు క్షులు దైత్రీయగణములైన వారు రావణాదేశక ప్రాంత ప్రాంతాల్లం మాతాత్మక ప్రాంతాల్లం. అయిదువారు మాతాత్మకము. నీరా మాతాత్మకము నిలను. దైత్రీయగణములు గానియునును ఇంతకాయులో, (గ జన్మగి.) భృమియై అభ్యుపాసించుకొనుటయందును అంగీకరింపలేదు, (విని) అంగి, (కర్మకర్మ) అన్ని నూన్లు, (ప్రాణ) ములుకాల వేదవే, (రావణం) అయిదుకావల్యు. విజ్ఞానమును గర్వమును దక్షిణవర్ణము, (మాతా) అలంబులు, (భృమియై) అన్ని విలుగును. రావణా దేశాత్మక అవేదము. నీర వీధి అన్ని భృమియై అంగీకరింపలేదు. నీర గణావధి కలవకొల్లు అలంబులలో అన్ని కర్మములతో చేసింది కావల్యులు దక్షిణవర్ణము వేయించు కేరీ యొక్క నీమిలగా వా రిట్లు చేయించు భావము.

ప్రాగవల్లభుని కామయోగ కలహానోనుచు భయమును దురిభూషణును విల్లబిల్ల జేయఁగా నెఱుఁగి తిప్పి మర్యాదలన వయ్యెను. ఇదియేఱబడియోజనమనెదగ్గము.

—♦—

{ రాముడు మృగరూపుఁడగుమారీచునిఁ జూచి మరలంబు. మార్గమున
 దుశ్శరీరదమంబు. చారీదమము వచ్చులక్ష్యమని జూచుచు. మరల
 దుశ్శరీరదమంబు జూచి శోకించుచు వచ్చుట. }

రాముడు మృగరూపమునఁ దిరుగుచున్నకామరూపిఁ యిగుమారీచుని పధిరి కీధుఁడుగా లేచి యోశ్రమముచారలంబట్టి పోయెను. అతఁడు నీరము జూరఁ గోరి తేలికమునఁ జోత్రమంచుఁగా, అతనిచేతనే నోకచక్క భయంకరవ్యధితో నణచెను. రాముడు పూర్వమే మారీచునివ్యధముచే నేను గలుగునో యని శంక పొంది యున్నవాఁడు. మఱియు చెప్పినది గనునఁ బుట్టించు నట్లాచక్కయు నణవఁగా విని విప్పిరియు శంకింపఁ జై తనలోనక్కయలఁచుచున్న విధముఁ జూచుగా ఏమో యుత్తరము కలుగు నని నాకుఁ జోచుచున్నది. అట్లా! నీర కామరూపచే భక్తియఁ జనక జేమయెగా నుంచునా! మృగరూపుఁడై నమారీచుడు వాల్మీకిమును నెరిగి కొని యా వ్యధమునఁ జూచి 'హా నీతా! లక్షణా!' అని లిగ్గఁగా జేసినశోకంబు లక్షణుడు మమమి, వాడు వాల్మీకిమును విని యాచరించునట్లు అర్హుఁడై విన్ననీరయు నిచ్చుటఁబోవుని లంకామానయుఁడగు యో నడులీని విడిచి వచ్చు పెదవకొని కీర్తు ముగా నిచ్చుటే కాఁ గలదు. మారీచుడు బంగారమునఁ బై నన్నాశ్రమమునుండి దూ రమఁజేసికొని పోయి కుచున వా రాముడుఁ గొట్టునదీ జూచి మరల రాక్షసుఁడై నాఁ డుమఱియు సూతక చాచో'లయ్యో లక్షణా! పోతుండఁ జై తిశోఅని నా మెలుగునద నీమాట చెప్పివోయి. ఈ కారణములవలన రాక్షసులందఱును తేలి నీరను జూచి వేయవలయును శోకిరనుట నిజము. జనప్రవాచము విని శ్రీమంగా రాక్షసులతో శైరము చెట్టుకొంటిని. మహాకల్యాణమున నెవని లేక యెంటిగా నున్నయా నీతా లక్షణుడు జేమయెగా నుంచునా? మఱియు విన్నవ భయంకరము లయిననున్న దిది త్రిమలయోగిఁ జెప్పట చూపుటయన్నజే' అని రాముడు చింతించెను. ఇట్లు గొలువంకల్లుఁ జారాముడు ఆ పక్క యలఁచుట విని, మృగరూపమున మారీ చుడు తన్నాశ్రమమునుండి శోలగఁ జెచ్చుటం జూచి, వంశయము పొందిన వాఁడై యిట్లు చింతించుకొనుచు తనప్రాణమునఁ నడ యోశ్రమముఁ గూర్చి వచ్చుచుండెను. మృగరూపము పక్షియను నవయవ నీరములై, దీక్షఁ జై నరాముని తెలిసిన వచ్చి మహాశ్మఁడగునదనీ ప్రసవించుముగా విని భయంకరముగాఁగూత రిడినది. రాముడు మహాభయంకరము లై నయారొప్పిరి త్రిమలను జూచి జులంబు తొందరపడ నుల పేనయద తనయోశ్రమముచారలంబట్టి పడచను.

■ రాధువుడు లంకను అనుజిలుచుండు గలవీరను మహోబలవంతుఁడగు దుశులక్ష్యునిని

నలంబోనామనే జనప్రభుమనః తన యోక్తమనునకు నచ్చయించెను. అంత నంత
కు, కలయింపకు లక్ష్యమందు, వచ్చియి మోము తెలుకొని పచ్చయించగా,
జూచెను. అట్లు చూచివెడలవ, ఆ లక్ష్యమును దిగులొంది యుండును, తనవలె
దిగులొంది యుండును అని యున్న రామవివహారమునఁ జూచి కలిసికొనెను.
అంత, అన్న యగురాముడు, నిర్జనమై రాక్షసులు తిరుగుచుండునట్టినుడవిలో నీటి
నొండె విడిచి లక్ష్యమును వచ్చినుండు కలిసిని నెరియు నిందించెను. అనిభవనం
నకుఁ జూచును లక్ష్యముని యెడమకెరివిట్లుకొని మొదట చిరునగాను తులన
మధురముగాను నుండునలంబు నా ర్చి కొలఁగ 'అయ్యో' లక్ష్యగా! నీవు ఆ
మన నీర నొంటిగా విడిచి యటు వచ్చితికి! దొరా! నిందియఁబడి చనిచేసివిని,
దోసి! నొక్క మన కిదట క్షేమము యగునుగదా. మీరా! ఇప్పుడు నా కింభ
కమనములే విన్నదిగాఁ గదలఁచుండుటను జూచుగా అన్ని విధములను నీరను
వననల లగురాక్షసులు అభయించుకొనియెడను జూచి యుండునట్లు లేదా భక్తిం
దియైన చురచును. నాకు నుండేదామనేదు. వునువలెలగా! జనరాజుకూరించు
నీర ప్రతి క్షేమముతో నుండుట మనము చూడంగఁడుమా! ఏలనగా జుంక
కనువులను శక్తియును విత్తులను సూర్యునిచే తెలుగుచుండునట్లు మొగ్గు
భయంకరముగా జూచుచున్నది. మహాబలా! ఆరాజుమూలకి నీరను క్షేమమునునా
యేను? మున్ను మృగమువలెఁ దోచిన యారాక్షసుడు లేన్ను తెలుపించుచున్న
నన్ను మోచెట్టిది యో చూచును కొందఱు యెంతో శ్రమమున నులికి. జక్క
తులకు నాచే హతఁడై చచ్చుచునే రాక్షసమాయు నొందెను. ఇప్పుడు నీరను
సూర్య నామయ్య విన్నై పొంపు లేున్నది. నా యెడమక వృణదనుచున్నది. కాట్రన
లక్ష్యగా! నీర రాక్షసులచే నవహరించఁబడవో మరణమునొందినవో మార్గమునఁ
గొనవఁ జూచుచున్నదో గాని యోక్తమనునకు నుండిను. ఇందులకు నందేదామను
లేను' అని చెప్పెను. ఇది యేఁబడియుడవచ్చును.

--*--
 { రాముడు నీరను విడలుట నుండేదామని తోడగా }
 { శోకమును బ్రకాశించుట }

నరకభయమాయ నా రాముడు, శూన్యం బగుమహావిశ్వమున నీరను విడిచి
వచ్చి విన్నై యున్న లక్ష్యముని గాని 'లక్ష్యగా! భయంకర మైనయదికారణ
ముండు నేను బయటయెడను వన్ను; తొయక మెంపించువచ్చినదే! అట్టి నీరను విడిచి
నీ విచ్చటికి వచ్చితికి! ఆ నీర యపు యొకవచ్చునది? నేను రాక్షసులను జూచి
గొట్టుకొని నీనుండు నంభకారణమునఁ గ్రమ్ముచుండునగా నాతోడ ననూన
ముగాఁ జరుఱుచుండు రామును అనుభవించుచు నాకు దోచి యున్నదానీతి, నా
వచ్చు విడలుట నుందిన్నది యొక్కదగిరా! ఎవ్వరిని విడిచి నేను మహాబాధగాల

మొదలు బ్రతుక నొల్లనో, నా ప్రాణములకుఁ జో వయవయోచిత, చేసకవిధవలై యె
కొత్తు వాదాచలంబునీ, మోక్షక ? అన్నగా ! బంగారు వన్నెపంటిమేలిరాము గల
యా జగదరాముమారి నీత నేదిచో నేవతాపశత్రుముగాని భూమండలాధిపతి
మును నాని నే నెంతమాత్రము నొల్లను. నోహూ ! నాకుఁ గ్రాహ్యంబుగఁగెను
నిం కయవయో బ్రతికియున్నచే గదా ? అట్టి నీతిను బాసితినని నాకవిధులే ప్రాణ
ములు పోవును. కనుక నా వచనావప్రసాదమును నడువాలంగేందు తుదయట్లు జగదశ
వాక్యమును, ఇట్టి విషయములనుచే నా ప్రతీతిని పొలుగాఁ జోవయగదా ! చానిది
జరిగియున్నదా ? అన్నగా ! నీతి ననించుగా చానింబట్టి నను మననమునొంది
నీవయోధ్యుడఁ జోగానే * అట్లే యిది నిష్కలంబునని తనకోర్కీ యాదేశమునై
యెంతయు పంపిగా మునునీ కదా. అట్లు త్రిమండలము మృతికొందగా
చానిది కొవల్య విష్కలి తాలిపదపలకవడక నొందినదై, కొడుకుతోను కొంతకము
జోను నూనియు కోర్కీలన్నియు నొడిగూచియు మన్నతై నను మెలుపున కొలు
వలెనచే కదా ? అన్నగా ! నీతి బ్రతికియుండునని మరల నాశ్రమమునకుఁ జెప్పును.
ఆ చెలువ మేలై పడకపటి గలది, అట్టిది మృతికొంది యుండెనని, యాశ్రమ మెందుకు ?
ప్రాణములనే విడచును. అన్నగా ! నే నాశ్రమమునకు రాగానే, నీతి నెందులకు
రెడివర్తన ముజోత్త, నాకో మాటాడును నడుగురాదేని, నోవనో పరితీలెను.
అన్నగా ! నీతి బ్రతికియున్నచేని చెప్పము. అది బ్రతికి యున్నదా ? నీచా ? లేక
నీవు వరాచున ముండగా రాక్షసులు చూచి దిక్కులేచున్న నీతిను భక్షించెనై దిదా ?
ఆ నీత నునుమారు, మఱి పడిన, ఎవ్వయనుమఱుఖము నెఱుంగనిది, అది న న్నది, గెనెడం
దులకు నుల్లము తల్లికల్ల ముఖపడుచుండును ఇది నిజము. కలదియు మిక్కిలి చురా
త్తును పగువారాక్షసులు 'అన్నగా' యని విన్నవ నలయుటచేత పూయది పగు
నిలఁగొనక పన్నిదిధముల భయముగనినది. నా కంఠధ్వనినలె మన్న యారాక్షసుని
యెఱుగు నిది నీవు పచ్చినిది గావున అది నీతియు విది యుండునదియు గావుననే అది
ది భయపడి విక్కుఁ బంచగా నిష్కలంబునై కీర్తనముగా ఎచ్చితివనియు నీవు చా
లఁ గట్టెముగానిందితిమిహూను బగురాక్షసులకు మనన ఎగదీర్చుకొనుట గదా ? నాశ్రమ
లేకుండెడిది, ఇప్పుడు నీవు లం గాశ్రమముగనినదికదా ? రాక్షసులు, నీకు భయమిదియనుట
చేత చాల దుఃఖములై యున్నాను. భయంక రాకాశ్రమంబగునాశ్రమమునాశ్రమమునాశ్రమమునా
అందును ముందవలయు గావునను, నీతిను పచ్చిదియుండును, ఇందులకు నందుచును
లేని, శత్రుమోక్షనా ? నీవిది విధముల నిప్పులే విధిపడకునో ముదిగితివిమిది మేము
గలము. ఇట్టి విధిపడకున ముదిగితివిమిది విధి యున్న దని అచుచున్నాను ॥ ౫౦ ॥

* రామకథ, కామలంబులే నీత విష్కలంబునయెడల ముచ్చిప్రాణముల ముచ్చి అ
ర్థము చెప్పిరి. అది యట్టివాచకవ్యములయెడల నై అనునచేతెడల లేనియుండు

రామునిట్లు మొదలగును అగ్రవీణులందును గలవీరవీర శిష్యులునును అష్టమవీర^౧ః
సూచక పేరముగా జనప్రభువునకుఁ జూపెను. ఇట్లవీరులను రాముడు బ్రహ్మ
దేవుఁ డన తన తపస్సునది వింటిండును, అంత విషయము జూచుకొనినను పోయి వచ్చిన
శ్రమముచలమునప్పి వలనను, నిష్టవార్యులు పుచ్చుచు, నోరెడి మొగము వెలు వెలు
తాఁ జూచుకొనెనును సమీపమునకుఁ జూచి యుచ్చట నీరంగునకే యింత వా
శ్రమమున జొచ్చి యుచ్చటను నీరంగ గానక నీర వివరింతు కొన్ని పుంజులులందును నో
యి యుచ్చట నున్న శ్రావణమున ఇది యిట్టిది అట్టి వని చెప్పుచు మీకుగలదుగోతున
నీరంగ గానక మిట్టిదియే ముఖ్యమునగును. ఇది యెఱచి యెఱుంగవలె వున్నను.

→→→ { రాముడు నీరమ గానక యామెను విడిచివచ్చునారమును } →→→
అష్టమ వీరులను. అష్టమ వాచ్యతాంతమును చెప్పెను.

అంత వా పుంజులందును రాముడు, అశ్రమమునకుంకి వచ్చి మిట్టిలి ముఖ
మును బ్రొక్షింపుచున్న అష్టమ వాచ్యమునునుండి ముంజునతో నీరమ గాత్ర
గా నున్నాచిట్టి వని యెఱుఁగి యున్నవచ్చునో నీరమ వసుమును విడిచి పోయెను
దేగా, నీ వాచ్యతాంత విడిచి చెందును వచ్చితినిగోవునా? నీర వసులో విడిచివచ్చిన
విచ్చుఁ జూడగా నీరనీర కేమో యున్నను నీరయెందు నను జూచుకొని, వాచ్యము
వా ప్రభుముగా మిట్టిలియ నున్నవచ్చునది అష్టమ! నీరమ విడిచివచ్చుచున్న వి
న్న వాచ్యతో ముంజులందుండి చూచితిని నీ వాచ్యమునన్ను నీరమమునకును,
నీరమమును జూచుచున్నది! అయ్యెను. ఇట్లు రాముడు చెప్పగా, శుభ్రాష్టమవ
మరిత్రాత్మకము అష్టమము, నీర యాచ్యములకు నున్నవచ్చుముతో నూచ,
తిగవని పోకిరి రామునిచ్చునగును ముంజులు ముంజులు చెంబొన్న వాచ్య
న్నతో నీరమ, నీరమ అచ్చట విడిచి గుంజు వచ్చినవాచ్యముగాను. మిట్టిలి
ప్రొక్షుచున్న ముంజులను, అయిదును పోవుచు తొందరపెట్టుగా నీరమక కచ్చ
తి వచ్చితినిగాని మేలుగాను. 'అయ్యో నీర! అష్టమ! అయిదు 'రెట్టియెను' అ
నియెను నీరమ చెప్పుచున్న నీ ముంజులకు వారాక్షమ: దీక్షింపవచ్చుము నీర చె
నుకొనె. ఆ ముంజుగొంతును విన్నంతనే యాచ్య నీరమనది నెవ్వరుయెచే నీర
మో విచ్చుకొనిగవని భయమున నంగముల విరిచి:లోన రోదము నీరమ, నీ
యెచ్చుకు 'పొచ్చు పొచ్చు' అని జలవంత పెట్టుచు. అట్లుయను, ముంజుల కచ్చు
శ్రేణింపుచుండగా ముంజుల నీరమ విడిచివచ్చునగును, నీర నీరమముగలగలమును
వచ్చుచున్నము గలవాడ నగుటచే, అచింతగాని 'రామునకు భయముగలి
గించునంటి రాక్షసుని నీరమ జూడనేలేదు. నీరమముగా నుండును. ఇది రాముని
యొకతాము: ఎవ్వరతో యిట్లు చెందిపోడు. రాముడు, నీరమము నను భయము

* పూర్వపక్షమున వచ్చునగుగా చెప్పినవిషయములకుఁ బూర్వమున నున్నవిషయములకుఁ బూర్వమున.

గల్గివచ్చును కన్పించునట్టివాడు. 'సీతా' కన్పించును' అనునీమాట మహాశయమునకు బుద్ధివహులగును వింతలగుటను, అందును అవత్యాలమును కాదుదానిని చిలుచుట లే అతిశయమును కనుభవించి రాముని తెలుపెప్పుడు? కల్యాణి! ఎప్పుడోయిన రాక్షసుడు, పీటో యొక ప్రయోజనమును సుద్రేకించి, వా యన్న కంఠవ్యవహారములతో యెలులను గలుకొని 'కన్పించును కన్పించును' అని యుచునాడెదాని నేలుకాదు 'అక్షయ' ! నిన్ను కన్పించును' అని చెప్పినవాక్యమున భగవదాత్మము నేలువధముగా నుండినది. కాబట్టి యాది శీవమును అతికోపించుగా నది రామభగవదయోకాదు. కాన యుచోటి న్నిట్లు ముఖంబుల గగను; కన్పిత స్త్రీ లనే యిట్లు కనుచు. చాలామందియలతోపని, క న్ను యింతటికీ కులశేషపాదజే నెప్పుడు ముగియఁబడుననుభవమున రాముని గెలువకానివట్టి పురుషుడు మహానుభావమునం చెప్పటఁగాని యిటువంటి బుద్ధిగలలేదు. భగవంతు టియు లేదు. 'లేమేద్రుని భువన్వినియకొని జేవలంబులును నై సత్తివచ్చివచ్చు యుద్ధమున రాముని అయిదవతారము' అని చెప్పిరి. ఇట్లు నేను చెప్పగా నీతి, బుద్ధి కలది యుక్తాయుక్తము జెలియక కన్పిల్ల మిండును తెలిసింపుమాటల నన్ను జూచి 'అన్నయ్యా' వాగము జొరవలది ఎన్ను; గొంగులయెటుని నీవు నా యందు విష్కరియను లాపపురలుపు నుండియున్నావు. యేది పట్టించింపు నుం దవచ్చునే కాని నీకేమో జన్ము; లొంకఁగావు ఇట్లు రాముడు విగ్రహంగా నుండుచున్నను, అనియొద్దకు: జోకున్నానే' కావున భరతుడు, నందీశముడేనీ పంథుగా నేలు చూచి రాముని అవతరమునది యెవనివలెనీ వచ్చును న్నావు కాని నేలుకాదు. నీవు జగదావత్ర. కనుజీవము నేమని యున్నా: దవు. వాకోజుకై రాముని వెంటబడి వచ్చుచున్నా:దవు. కాని రామునియందు నందు వెలచుచున్నావు. ఇప్పు డని జోరకగిగాన ములువలెనలె జగది: జోయి జోకువడచున్నావు' అని చెప్పెను. నీ యిట్లు చెప్పగా నేమి తొందరినని కన్పు తెల్లకలం జోమయన వెదవులను, అత్తయము వెదని నిష్కలగోని విచ్చిరిని' అనెను. అక్షయ: పిల్లు చెప్పుచుండగా 'రాముడు ఒకట గొంగులును నై ములది యవలతో' నాటాన్య! నీకు విడిది నీవు వచ్చుట విష్కరి యుగ్గంగా. నేను రాక్షసులను వాంతులయందు సమగ్రుఁడనిన నీ వెవలయను నీ యా కోప వాక్యములతోవలంకరి కానిది విడిది బయలు వెలిగిసిలే' ! నీవు నీకు విడిదివచ్చి నందులకు నిన్ను జూడ వాకు నంతోపము కలుగజేసెను. స్త్రీ విడిదగు లేదని. అందును కోమలువొందెదది. అది యేమో పగవదుగా: తెప్ప నీ అగగిగో' అని విడిది వచ్చిరినే ఇది యెంతమాత్రము యుక్తిముగాదు. నీతి వాక్యమి ప్రయోగం: యుచుని చెప్పవలది యాత్మగోచరము. పిన్ను నీతితో ములుగువలెనని నానకి కాదుచుండెదము. కాని యది అలంకరి బుద్ధిగలనే కోమలుకలం తెప్ప వా యాత్మను నేమనెనని. అన్ని విధములు జూచుచు ఇది నేమియ గొప్ప యుచునీ.

ఎప్పుడు మృగిరూపము చాన్చి కందింది పన్నాశ్రమమునుండి బహుశ తొలగిందీ కొనిపోయినాతో యా రాక్షసు దీక్షతో వాతాముచేఁ జెల్ల సేయించియున్నాఁడు. నేను వినికెనుండు నభీషముగా తామునుకొని యాశ్రమం ది యున్నది నేనుగా వాడు చాచిచేఁ గొట్టువడి మృగరూపమును కలిగి, తానుపునులతో నొప్పుచున్న రాక్షసరూపము నొందెను. అప్పుడు వాతాములకు గొట్టువడఁగానే యారాక్షసునిను ఆ క్రవ్వదమున నొకఁడగు గంబకొని యాచూరము భక్తఁగా వివరమునట్లు విప్పిరి తిరిగివచ్చున యాచూట నుండివాడు చాచి విని నీవు నీవు దిగివిడిచి వచ్చితివి! అనెను. ఇది యేలది తొమ్మిదవ పదము.

—◆—
◆◆◆ రాముఁడాశ్రమమున నీరముగాఁ జుట్టుచుంటు. ◆◆◆

అట్లు రాముఁ డాశ్రమమునకు వచ్చుచుండగా *అనది యొకమఁటి క్రింది తెచ్చి విప్పిరియ నుండింది. అతనివడ తొట్టువడెను. నేహాయుండును పడఁగును పుట్టె ను అతడు చూచిచూచితిని నున్నది క్షమ క్షమ క్షమగా పగవలసియని నీర తేను ముగ నుండునా యని యనుకొనెను. అంత నెకం జూచుటయునని యున్నదియని విప్పిరి నేగమున కలిగి యాశ్రమమునకుఁబోయి యుండు గృహమును నీర తేయుండుట జూచి యున్నను విప్పిరి పుట్టిలికవాడయ్యె. గాముఁడు నేగమున నెనుగు వానితోఁగి కనయింపకు నిటువలె వివరించుచు, పుట్టె శాలయం వచ్చుచున్నది యని దుష్టస్థానముల వచ్చిందని గలయుగాఁచెను. అప్పు కాల యప్పుడు నీర లేకుండుటచే మంచుకామున నీరమాలి చూచి యున్న తాముకొలంతువలె, రామునిను జూచుచును. ఆయాశ్రమమున పృథ్వీయుండును పోవచ్చుముతో నీరయ్యెనని కొనఁగియుండుననిగా, అది కొనవడునీయుండున్ను చూచుచున్నది పెంపుచూచి, కలసి నలసి, పర లేకవలచే వివరించియు నుండెను. అందు నీర రామునిను తెచ్చి, మటుచే కృష్ణా జడమును వర్షలును కను ముప్పటికొలి రే వై దడచొలి తెల్ల తెలుసుగా చుడియుండెను. రాముఁడుబట్టికొన్నప్పుడు నీర మెఱుగుచునుంది బ్రసీది, రాముని జూచి*స:గా అని కాదునా తెలుసుండెను. అట్లు చిన్న పన్నుకుంది తొలగియై యున్న దిగవచ్చుననుచు జూచి రాముఁడు నీర భయపడి రాముని యెవరిచేతన కనకారంభముచేసెదో! మర నును నొందుదో! మఱి యాచూర్ణియుగాఁ గావరావచ్చుదో! భక్షియైబడిదో! లే మొందేది నేనుగన నుడిగియున్నదో! కాదే ముప్పయను లేకుండుటచే భయపడి నూభయగా మఱియనే పోయియున్నదో! నీర పుష్పలయతోఁబాడో ముగ్ధులచేదో పోయియుండునా! లే పన్ను వార్షము తాముకొండున చే పోయదో! లే జలము కిచ్చుటకు పడచే పోయెదో! అని చూచిచూచి విలపించెను. రాముం యెంతో ప్రయత్న

* కొన్నిసార్లు తెచ్చి యవకలియు, అనునది కొన్నిసార్లు, నేహాయ పడఁగుపుట్టులు యు అనుభవములు తెలియును.

రాజునంటి పెద్దను గదిగి పచ్చపట్టువలువ గట్టిపెట్టె నిల్వఁజేయుటవంటి పాఠము గల సీతను పొందియుండుచేసి, యెచ్చటనున్నతో పెచ్చము, అటుగా చేరి, అర్జునమృతమా! నీమందు బుట్టిని ప్రీతిగలదిగాన దానిమంగి నీకు పెరిపియుండును, కాన నీపైలం తెచ్చము. భయశీలురా లాజుడరాబుద్ధి, బ్రతికియున్నవా లేవా? ఈ కథభవ్యమము నీదిగు పొందియుండును. కావుననే దిగుకేటోను బుచ్చలతోను బ్రకాశించుచున్నది. కనుక నీదిగి తనవంటితో చలు గలసీతమంగి నీవ్వముగా పెరిపియుండును. ఈతి లకన్నమను దావున తుమ్మెదలకేతవలతో నొచ్చుచున్నది. కాబట్టి యిది నీటివృక్షము. అందును సీత, సీతమునందు ప్రీతిగలది కావున నీదిగి సీతమంగి చేక్షుగా పెరిపియుండును. అకోకమృతమా! నీ పెచ్చముని కోకమును బోగొట్టుచున్నది. కోక మున నువ్వొ పుట్టిలియున్న నాకు, నాప్రియురాలిం బాతి కీర్తుము పన్నును కోక ము లేదనాదిగా నేడుచు. కాబట్టిచుమా! మండికాలఫలములవంటి గుమ్మర న్నులు గలసీతను సీత మూదియుండుచేసి, నాచుండు నీకు కడుగులపక్షమున నుండక నలుగురుజూరములు గలయోగెంచి యెచ్చటనున్నతో పెచ్చము, బుట్టుచు మా! సీతను పొందియుండుచేసి పెచ్చము. నీ బుట్టుఫలములవలె నె నిర్జమి వినిగిలాయుండు మమమేనుగలది, నాప్రియురాలు. ఈదిపైలే సీత లాది పెరిపియుండుచేసి బంతునివీది నాకు పెచ్చము. కర్ణ కాంక్షుచుమా! నీ విత్తిను ముదిర్చిత్తులచే విట్టిని యు, బొరా! దిద్దొట్టుచున్నావు. పతివ్రత యగునాప్రియురాలు నీ పుత్తులబూని విట్టిని మెక్కుచుగలది. కాన నీయెట్లు పర్చియుండుచున్నాను. నాదిని పొందియుండుచేసి యెచ్చటనున్నతో పెచ్చము' అని చెప్పుచున్నవలె బోయి నీదిపడినది. మహా యశం నగునారాయణుడు మూలగ్లను, కడపచెట్లను, పెద్దమర్రిచెట్లను, పెదసలను, గోరంపచెట్లను, దండ్రచెట్లను, చాదిబ్బిచెట్లను, కేగిరచెట్లను, మల్లెటను, పువ్వులలి పెండలను, పంపెగచెట్లను, అట్టి మొగిలిగోరలిటను, నూర్చి బోయి వానినొంది నీది నుండును వనయున నలుగురుని ద్రిమృదులు చి క్త్రమును గలవానిలె చూప గ్గుచుండెను. ముదిల రాముడు మృగయులదెసె బావి 'మృగమా! ఈమృగము తెంక పొయితి నెట్లు ముడయుటగా నాయుడు చోరతావిధమున నాకవిచ్చటగాన చోరతావిధమున గలుగుచు' అని చెప్పుచున్నాడు; మోయు యావిధము భుజపాతాకుల నీదేనిలయుండు అర్జు నుద్ధరియించుట కి కావలెచున్నది. అర్జునుద్ధరియించు అర్హుడను. అర్జునుద్ధరియించు నిత్యమునందును ముదియు పర్చిరావలె భువిగనలించు, పరజాక్షుడను, ప్రరాచనాత్రియును, బాహుధూరయు లగుడని చెప్పుచును. కాన నీయెనిల విడిచుటం ఎవ్వరొకరినకు బుద్ధికోపనకొను. ముదిగ్గు దొరమున ముదిరినాచుకాం బట్టిరావలె కింకరిన కాకోయనభృతికాపాదలవలెనైనను అర్జు నును, విట్టినిగానెట్లును తో ద్రియకడకుని పెచ్చును కలదాము. కడక ప్రయాణము లో బానిస ను నీళ్లు అర్జునయుడుగాన భోగియెట్లునే రావలెనాచుచు తెలియవలె. తప్పుచుండు నిర్జమి లు నీదిగి కి అర్జు నుకు అవలంబించుండును-చిరశ్రవణీయు.

ಪರೀಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಸುಗಮಗೊಳಿಸಲು ಸಹಾಯಕರನ್ನು ನೇಮಕಿಸುವುದು ಸರಿಯಾದದ್ದು.

బొక్కచో నీరదర్శి గలనీగలుకెనెదలె నహనింబుని యాచోరికినిమిలన నీరి యిది ప్రబంబుండును, ఇంకోకచోఁ బ్రియతాలిని పెనకుంబావకుడై ముక్తిగా న్నువాచిత మాధామార్గవిజేతములే పరిశ్రమండును, నీరిండును. కాముం డట్లు మనస్సు నిలకదలే యొకచోటను గాలూడొ చిత్తు యవస్థను పెద్దయంద్యములను నడులను పెర్యవేయఁబడు, సెలయేళ్లును సరిదేగఁబడు నొకచోటను మహాలోక నిమిగ్నండును. కాముం డట్లు విక్సిరి విడిచి యైవయా చట్టంబునఁబండ్లంబునొంది యుండును మానీమాణికఁ జెట్టితిని నీరంగాన నీర జొరకు ననియోగ గలుగని నాచై మిఁటఁ నపక్తియతాలిని పెనకుండ్ల విక్సిరియె క్రమము భుక్తికొన్నవాఁడవైతి. ఇది యెఱువరియవలయు.

—•—•— కాముఁడు నీరమగాన మందిండు. లక్ష్యంం తెఱుంగిండు. —•—•—
 తళిరథమహాము కాముఁడు నీర లేకుండు. కామునీయమ్మ యాక్రమ మును, భూభూమియమ్మ పృథ్వీలను, చెట్లచెట్లై యప్పు యావనమును జూచి యుండును నెడ యున్న నీరం గాన 'నీతా!' యని కేరకాని దిగ్గజగాఢజని యాన్తి పట్టలేక రిచచేతులు విడిచి 'లక్షగా! నీర యొక్కడ? ఇక్కడనుండి యెచ్చటిఁ జూచునది లేక, లక్షగా! ఎచ్చడవహించినాడు? లేక ఎచ్చడు భ్రమించినవాడు? నీతా! నీవు చెట్టుమొలకల నాటి నమ్మ 'నీకు దానియందఁ గా నీవు తెలిక పట్టలేకపోతి' అని కష్టస్థలంఁజెట్టు శోరుచునీని, యింక నీ నత్తల లాట చాలును. నేను విక్సిరి ముఖంజై యమ్మ నే నామొట్టిన కమ్మ. నీతా! మాయురాలా! బహుకాలము లానించుచుండుంటే నీవట్ల జంతునారి నుండి యుండు నీరంకెల్ల చిమ్మకు నీవు లేకుంటుండఁ గమ్మల నీళ్లుగాఢ వన్నె దిండును కొనుచున్నది. లక్షగా! నేను నీకు విడిచి బ్రతుకఁజాలకుగదా! నీతామారణయా వలనఁ గలిగవనుభవములును నేను మృతిఁజొందఁగా నమ్మ వర్తమున నా తండ్రి తళిరథమహారాజు యాచంగలుడు. ఇది నిశ్చయము. పరలోకమున నాతండ్రి వమ్మఁ జూచి 'నే నామృతముగా నీవు నాయాత్మకొన్నవ ననునాడు నెంచుక ములు వనవామము గానించెనని ప్రతిజ్ఞ నీరి యాగమపుకాలము నిండుంటుఁ బా ర్యమ, యిచ్చటి నామొట్టి తెల్లవచ్చితిని నీవు విచ్చలవిడిగా వడచుకొను వాఁడవు. దుష్టమఁడవు. అబద్ధ మాయవాఁడవు. ఇది పో' అని నిండుంటా. నుండేనులేదు. మంజరముల న విండుంటును నన్నని కాముగలిగి వెలుగుచుండువు గదే నీతా! పరదశించును, విక్సిరి ముఖంజును, నీరంజునై, మహారథమథంబుమిదియన్న వమ్మ, కపటాచారిని కీర్తి విడుచుకొని, విడిచిబట్టి నీ నెచ్చటిఁ జూపుచున్నావు. నానింబడి నమ్మ విడిచి పోవదే? నమ్మ విడిచి నిలువనీని జీవించుచుండఁజాలనే ప్రాణములు విడిచెను' అని కాముఁడు పందించెను. కాముఁడు నీరం జాడ నున్ది

స్థూలము విష్ణుని ముఖమునఁ బ్రకటింపఁడు నంత విలసిందియు నీత గానరావచ్చును. అక్షయము నును, ఇందులకంతలోఁ జేరి వసయించునట్లు చేయును. అతఁడు నీతంగాఁగ నుండు ముద్రలయన ముద్రలను యత్నభక్తగళుకుమాటనీ రాముని బాచి విష్ణునియొ నతని హితముగోరి 'మహాప్రాణా' నీత్ర తులించితి. ముఖంపరుము, నేను నీతాచేమని భాగ్యం బ్రయత్నించెను. నీత్రము నాతోలఁగఁజ్ఞు బ్రయత్నించునీయుము. ఈయనవి, గుహలకుంటి పెనుకొనలందు పెక్కులు గలది. కావున నీత యని చెందెయొ నుంననచ్చును. నీత, అత్రులం దిరుగుటయందు విష్ణుని ప్రయత్నముగలది. అల ములందు శ్రీహింతుకును విష్ణుని విచ్చిగలది. కావున, అయిదు వసములోనికీ బోయియుంనను. లేక చక్కగా బుష్పించియున్న కాదుగోలంతుననిగూని పోయి యుండును. నీత, బుడమొకటై, చేపలుచెరలావ, ప్రకృతిశీలం బల్లివిల్లిగాఁ బెనఁగి యున్న వదికీ బోయియో, పత్తనీలఁగఁగా వసమునం బొక్కచో బాగియో, యుండును. పునఃపలికా! నీత మనల భయపట్టగోయో, లేక మన సామర్థ్యము నెఱుంగువలందయో, వసమునం బొక్కచో చెందె బాగియొండును. శ్రీమం సియా! అనియె చెవకుటనీ శ్రీమముగాఁ బ్రయత్నించుము రామా! నీ విష్ణుమండు చేది, నీత యుండుచోటు చెలియట్లై యావనమంతయు చెవకువను. మనమున దుఖ ముంబోగవను' అనెను. రాముడు స్వేదావనం బన్నగాను చెప్పెనమాట లు ది, ముత్యున నమాభాముని నొంది అన్నయితోలఁగ నీతను పెన నారంభించెను. భక్తగళుకుమాట రామానుజులైన అరణ్యములను, పర్వతములను, నదులను, నొలకులను అంతటను నీతను పెననీ ఆరామ అన్నగాను ఆ ప్రప్రసాదవర్ణనయందలి వామనలను గుహలను శిఖరములను అంతటను ఎంత పెననీను నీత గనుబడివడిగాచు. రాముఁ బాప్రప్రసాదవర్ణనము శంకయు పెననీ అన్నగాం బాచి 'అక్షగా! ఈ ప్రప్రసాదవర్ణనమునందు కల్యాణి యిసునీత గనుబడివడిగాచు' అనెను. అంత భంకరావలంబున నీతను పెనకుచు అన్నగాను వరమహిళలకుంజై మహాలీలం దిగురామునిం బాచి 'మహాప్రాణా! మహాప్రాణం వసువిష్ణుత్ర బలి చక్రన త్రి బంధించి యా భూమం బొందినట్లు నీత్ర విష్ణుచేమాముగా నీత భవమాం దింపవానిది కిషింది యా జనని మహారాజుత్రినిం బొందలంబు' అనెను. రాముడు, అన్నగాను నెయ్యియు దొలక చేప్పిన నలునలు దిని, ముఖమున నుల్లుము కలపిల్లి, అన్నగామిం బాచి, వన కాశ్యంబుం'మహాప్రాణా! ఈయనవి యుండుటను, కామగలు విగనొందియున్న కర్మ గొలతులను, పెక్కు గుహలను పెనుచేళ్ళను గల యా ప్రప్రసాద వర్ణనయనముజ్జగగా పెనకీయి. వాకు బ్రాహ్మణలకుంజై పెక్కు నయననీతి యంతను వగవననన్నది గజ్జీ అనెను. రాముడు నీత యుమ్మరి యగుటంజేసి విష్ణునియొ నలగి, నీయనను ముఖంతుంజై, యట్లు విలసిండును మహారాశీయంబున మూర్ఖులందెయ్యెను, రాముడు పంకావనుని నొంది, అదయున

మలు కృపించి వండ్ల తీర్చి, చెప్పబడిన యాశీర్వాదములను తీర్చుచు వేడి విష్ణువర్చులు పుచ్చుచు, ఏమియుఁ జేయుకాలక హుచ్చుచును. కమలముల పంటి కన్నులు గలరాముడు అట్లు విష్ణుగా విష్ణువర్చులు విడిచిపెట్టుచు. కంఠమున విప్పి వీ యు పుట్టు దిశగనుక 'అయ్యో! క్రియారాలా!' యని వేర్పొని జిరిచి విగ్ధులుగా కేర్చుచు. అంత బంధుప్రియులనును ధర్మశ్రావణ వసులక్షణమును, చేమొచ్చు నీలిచి నానాధంబుల మోసయముగా, అరాముని మంచియాలలతో నూలుచుచును. అ రాముడు, అక్షణమున చెప్పెడునాశ్వాసవచనములను ఎంతమాత్రము నవకు నేయక ప్రియులారా లగునీతం బాధికాశంకలనును మోటి మోటి కేవలము సేయు చుండును. ఇది అటువలె యొకటని నర్థము.

—♦♦♦— కామునివిలాసము. —♦♦♦—

• నిజమలుజుమలము కామున లేకుండునోకన్న అను గలయామునకాబాహుఁ డు కాముడు నీతంగానఁ యా వికారముచే యెఱుక తీర్చి యెట్లు విప్పివీయు విం చించెను. కాముడు, నీత యెవలెలేకుండుటవలన, అరెలుమను బాధివచ్చును, ముద్ర గు ని బాధించి పంపింకై, నీతను కష్టముటఁ బాను చున్నవానివలెనే, నిరామునచే వున్నదిక గలిగి పలుకు బుచ్చుచింద పలువి గానుండెగా 'క్రియారాలా! నీవు భుక్తియై యందు విప్పి వీ క్రితగలరావపు గావున నీ భుక్తియు పూరి బంగరువన్నెలలును చున్నయెడలో భుక్తియైతే నీదేవాదును, నామిభుముయే పంపి బయ్యించుచును. గట్టి కొనుచున్నావు. నిమ్మఁ బాచియివదే. ఈ కచ్చుకొనుటెల? లేదే! నీకొవలు అరటితో దియలతో పాటిగానుండును గాన పరఁటిచ్చెట్లుచే మాటచేసెను అ రెండును నాకుఁ గనులగుచున్నవి. నీవు చక్కగా మఱుగుజేసికొనువు. చేదే! కల్యాణీ! నీవు నర్జునలాటకై కొండగోగులతోపులాఁ దిరుగుచున్నావు. నీవర్జునలాట

• ఇందునులేచిరా చుట్టక భర్తాకా కామరూపరేఖలు విలపించుకాచురా కామరూపి బాహునఁ బడుకొనును. ఇది (భర్తాకా) కామరూపరేఖలు) అని రెండును వర్ణించుచే భర్తామనః వికల్పముకాని కామరూపి అనువర్ణమున చెప్పబడినది. (మహాకావల)యేను కల్పకావల మార్చెను. (వసుదేవ) అను పూర్వోక్తమున కామరూపిని కామ్యునుచే నమ్మల నమ్మకచే కలకలరా వేయించుట తెలియబడి.

[పూర్వమున్న యిది భుక్తియై బంగారుబాహునగి యుండునాన బంగారుబాహునగి దేవాదుని కనువిట్టుగా రాముడు బాంధు నీతలేదామగానలంబే 'లేదా! మహాకల్యాణముతో' బా డుచేసికొన్నది బాగు ననుబడినది. కాన యింక చూడదేసికొనవలె' అని కామ్యునుకెరియెను.

[కేవల అరటితోపులవిడువకునాన అరటితోపులనుబాంధు నీకెదోమహా విభోమింద 'లేదా' నీమనఁబోయెఱుగిన బాధను నీకొవలు బాగుగనుండునప్పుని వాడునది చెప్పగా బాంధులకు తెలివనిరావట్లే అని చెప్పియు తెలియబడి.

వలన వాడు విప్పిలి రాక గలుగుచున్నదే. ఇట్టి వస్తువులకు యెంతలాశీధరతః జాలుః జాలు. సీతా! స్త్రీయాలపుగతః. వ స్సగతాశీ సేయవలన సీతీమ వ్రతయోజనము. మునుపు వా సీతవశభము ఇంపుగానే యుండునను ఇట్లను విప్పిలి ఒడలియున్నాను. కావున అది వా కింకయు వింపుగానున్నది స్త్రీయాలలా! మహావము విశేషించి యాశీ మయించు ముందిదీగాను. మహావమునకు సీత స్త్రీయిని నీ వస్తుభావము వాకుఁ జక్కంగా వెలియించును. విభాలాక్షీ! ఇంక నీవు రమ్మ! నీవు లేకుండుటచే నీవు భావ చాతుర్యము యున్నదే! లక్ష్మణా! రాక్షసులు సీతమెట్టి భక్తినింబియై వరుచును. లేక యివహరించుకొని పోయి యెవ నుంచును. ఇది వస్తువు. కాదేని నే వింత పరిచియిచ్చును, అది నాయొక్కభావ భక్తినింబియచ్చుదే. ఇట్లుండునా? లక్ష్మణా! ఈపునరుజ్జయము కన్నీళ్ల గార్చుచుండుటఁ జూడగా నీత రాక్షసులచే భక్తింబులవలనను చెప్పవలె చూపుచున్నది. ఆయ్యా! వాస్త్రీయాలలా! లోకమునెల్లఁ జూడవలెలా! ఓ పరివ్రతామణి! ముప్పిసీ! ఎక్కడికిఁ బోయితివీ! ఆయ్యా! నీవిట్లు వలించుటచే నై కియోదేవి కోర్కె మూడవవలెయొనె. సీత కోరికను నడచివచ్చి యింక నీరలేమి యూహిఃపోయి చాతుర్యముండు నంది. పురమును మలల వెల్లవి యనును వెల్లరును! లోక లింక వచ్చు నీవుకొనునదియను నయాశీధరమునందు గాక వాడునై రుద్రును బ్రహ్మనుండును గజానీతి అన పొరింపలచి రోవుటచే వాణికింబయు వెల్లనీయెనదిగదా! నేను మహావము ముగించి నులలి యూహచేరగదానే విభిలాభివతి అనకును పచ్చి నన్ను నేను మునుగుంపును. అననియెను వెల్ల చూతుమ? అనమహారాల నీరలేక నేనుమూర్తము వచ్చియుండుటను జూచి నూతునందలి గాతామయచే పురపురుఁ జూపుచు మూర్చనొందును. ఇది నిజము లేక ఆయోధ్యకు, అది భరతుని చాలమువలన నను నుపచారములు నమ్మిద్రుయ్యా గలిగియున్నదియనను, నేను పోను. వేయెలసీత లేమెడల, నేర్పుచు కూడ వాకుఁ బానుచున్నట్లే యుండును. లక్ష్మణా! నీవు ఎన్ని చట నడచిలోనే విడిచివెల్ల కింకయై ఆయోధ్యపురముననుఁ బోవు. నేను సీతనుదిది రేమిదనము నందలి యెంతమూర్తమును వలించుటచే నీవు పోయి భరతుని దిగఁ గొలిపించుకొని వానితో 'రాముడు నీవెట్లయ్యెదనాను. యశోవ్యుడుగా భుజివి కాల్పింపుడు' అని నేను వెల్లవెల్ల చెప్పవలయును. చూచితిగదా నై కియెటనుమూర్తమును, కావలెను నీవు, నీవు నే వానిచ్చివెల్ల వ్యాధియుచోవున నమమృతింపవలయును. అందులకు నీవు మునుఁదవ కదా. నీవు చెప్పవెల్ల చేయవచ్చు. కావున వాకలి కావలెను, జాటునది రక్షించుచుండవలయును. పగలొంది మిక్కిలిను లక్ష్మణా! ఇట్లు సీత వివాహము పొందుటను, నేనును వలించుటను, నది పురమున వాకలి కావలెనని చెప్పవలయును" అని విలపించెను. ఇట్లురాముడు నెలకొనుట మునుపుచూపుటనను

వలయుచుండెనే, యందుఁ గాఢభావంగా మిక్కిలియొసఁగెడ చలించుచుండగా లక్ష్మణుడను భయమున వెనుకకు వెనువెంట జోర, ఉల్లము మిక్కిలియు పల్లవెల్ల మెగిల్ల మిగుల పుంపురంబొక్కరు నున్నవాడయ్యెను ఇది యులువకొండవలెనయ్యెను.

రాజునూతుఁడా రాముడు ప్రియరానిది కానీ, యా తెలువకు కలంచు కొనుటచే మోహమును, ఎడఁకానీకంచుక దుఃఖమును మిక్కిలియు నున్నఁ దీరించు చుండగా, ఉప్పుదికీ మోయు మిక్కిలి విరూపముఁ బుట్టించును, ఒకట తుంచుకును నడ, మరల యునునదికంటెను కేంద్రమునవిరుచయును బొందినవాడయ్యెను అత్త యుడు కోరకముకానీతి జక్కి మ్రొక్కచుండుటం బాది, రాముడకీ నీరసుకానికొక ను మిక్కిలి విభ్రులముకాగా, అతడు వారి యందు మునిగి, వ్యవసము ప్రసక్తిచి నల్లకు లోకూల గాదించుకట్టి, వేడి నిట్టూర్పులు నిడించుచు లోకనమునీయును దుఃఖము క్రిం బునవార్ధియునక వాలక్ష్మణుని బాది 'నావలె పాఠాశ్చయులు చేసినవాడు, నేను నవ్వ నుకీ యొకఁడు భూకోశములో వేడివి తిలుచెదను. ఏల నగా, పరివరగా దుఃఖముకెంట దుఃఖము నా నునవ్వను గుండెకానును కేదిం చుచు నాకు పంభించుచున్నవే! ఇట్లవరకే గలుగును? నేను పూర్వవత్తునక కాపలయెదని కోరి పెత్తు సావయులు పలుకూలు చేయెనన్నాను,ఇదియెదను.దుఃఖ యుపై దుఃఖమును బడుచున్నావే ఇది యా సావయుల ఫలవే, ఇప్పుడు నాకు గుడువ వచ్చినది. కొను, దుఃఖముపై దుఃఖమే! అత్తగారా రాగ్ధముచోట్లట, బంధు ప్తులు గాయుట, కచ్చడి బాగవోనీకొనుట, కిట్టిది విడిచి వచ్చుట, ఇదిన్ని యెదు, ఒక్కొక్కటిని తలంచు కొనగా, నా దుఃఖరానిని నింపించుచున్నది అత్తగారా ! నేను జనకూత్సవైజయనానందగ్రహణంబు వచ్చిచే నీతి ముగయు చూచుచుండుటచేతను, ఇచ్చట గలదేమోచియాయనుచేతను, ఈ దుఃఖములంత యు ముడిది యుంటిని. ఇప్పుడు నీర నడఁకానీకంతకీ, కట్టెలయిడి నిప్పు తోలూన ప్రజ్వలించుట్లు, ఆ దుఃఖములంతయు మరల ముడి లేకదని. లోకపూ అగ్రరాజుని నా ప్రియరాలు భయనీలుకాలు. రాక్షసుడు బరాత్కానీకంబు నవ పొందిమకొని యానాశమునకు గొనిపోవగా, మిక్కిలి లిగ్గటగా తలించుచు భయమున కప తీయనియెలుగు బాలి నిక్కవెల్లమున విక్కుటయుగా లోక ములచేసి యుండును. ఇదివిశ్వయము. కన్నుల నిందలునీయును మిక్కిలి తేలయన యెట్లించదవయును నెల్లపుడు బోవనై, పటాననై, యొప్పునా ప్రియరాని గుచ్చించు లిపుడు, రాక్షసుడు భగ్గించుటకై స్త్రోమంగా నెత్తుకొనితిని బొగి కలుపు చూచుచుండును.ఇది విశ్వయము. యునుపు తీయనై తేట నీయగుటకు మిక్కిలి ముద్దుఁబలుతలును నెరుగుకొన్న పట్టుపుకనలును గలిగి పలుగురుండు వారి

విష్ణుయగుగోదాదేయేనంబు వాస్తవముగాని కేవలము మిక్కిలి స్త్రీలి. భగవత్ సత్య
జీవి. జోయియంబునా అది కలంచెదను. పోయి యుండును. నన్ను విడిచి
యావంతి యెప్పుడుగాని యెంటిగా జోయింది లేదు. కాన యట్లు కలవ
రాదు. కలయందుంటే మింగుమును తానుగలవలెంటి చాలుగమ్ములు నన్ను
గలవ నా దిమ్మలాడి యొకవేళ తానుకలు గనీ కెప్పుడు పోయితిలో యేమిటా!
అ! అట్లుంటు నుకాదు. అది యెప్పుడుగాని నన్ను విడిచి తానుకలు గోయటకుఁబో
వునదేకాదు. తనవయసుకు వృక్షపక్షపాదములు మిక్కిలియే బుప్పించియున్నవి.
కలుచిధము కై నవస్థలు గుంపులుగొని యింటి విలక్షణమున్నవి. ఇంతకముగయము
గా నుండుటచే తనవయసు కేమియను జోయెనా? అట్లు చెప్పటయు యు కముకాదు.
అది జీవితీ. ఒంటిగా నుండుటకు మిక్కిలియే భయపడును. కనుకయ్యచా! నీవులో
కలవన కేమియనుచున్నత్రా యేమి జరుగుగలదో యవస్థియుఁ జరిగినవాడవు.
లోను లావలించు పుణ్య పాపకంఠములు సాక్షివి. వాస్తవములు ఎక్కడకీ జోయె
ను? ఎవరైన నవహరింపజోవిదోయరా! ఎప్పుడును దుఃఖము నానాలు. ఇట్టి నాకరి
మాకృత్యుల చెప్పము. వాఁతా! నీకు వైలోకంబులందును నీకు విద్యమును జెలి
యరి లేదయ కేవలము లేదు. నీకులెప్పుడూత యగువాయిల్లాలియంటిని కేవల
ము. ఎవరేని వాని నవహరించుకొని పోయరా? లేక తాను మృతిఁబొందినచా?
ను జేతలోలోనై ఎనుచున్నచా? అని యనుగూతు రాయులు విలసింపెను. ఇట్లు విలసిం
చుచుకీ కవలంశీలనై చింతకొని యెప్పురామునబూది లక్ష్యమున రై కర్మము గుండు
వాడుగావున వ్యాపియమనాని యున్నది కుచితము లగువాళ్ళయింబు 'అర్యా! జోమ
విడుపుము. రై కర్మమును జెప్పుకొనుము. నీకును విడుపుకొని యుక్కావాయు గయ
కొనుము. లోకమునందుక్కావాయుగలవారు మిక్కిలి నున్నవము రై కళాకర్మము
లందును చెంపు మోలనుగదా? అనెను. ఇట్లు మహావరాక్రమం దగులక్ష్యము చెంత
యూటల చెప్పెదన్నను, కష్టమంశవిధిమఁ దారామఁబు ఆర్దుకై యూటలలను
కాటించక, యెప్పు రై కర్మమునుగూడ విగవిడదోనులందు మహాయజ్ఞమునాలు నేవేరి
వాడయ్యెను. ఇది యజ్ఞునది మహాదేవర్యము.

అతిలవహితములగు కర్మములకొరతయింబు. నేను అలంకరించుచు కేరవయె కర్మలంబును
టకంబును బ్రతుకెడవికల్పింపరాదు. నేను ఇంద్రునాకరిగాలే బోవను. దుష్టతనీ మిలదొన్న
విన్న నేవే కర్మ క్షయం ఇట్టి పాపములకొర నీయిన్న కలలులెంతగా నుండుకై నలవిధములైన
మహిమ. (చూ) 'విష్ణువి. విష్ణు'కి.

* లామయిన్న గోకమటలయెల్ల, కలలులను కలలుకూతుకా విది కిన్న. మిలదొనెం
పుకలకా నన్ను కాది కిన్న ఎప్పుడు దుష్టము నామింబుకీ అందరియెను. ఇదియే బ్రహ్మచర్యుల
నంద క్రి) ప్రవృత్తినయింపానై నేమోనావు మిలదొనెంబు విష్ణురైకర్మంబును విష్ణురైకర్మంబును

జరిగిన యదిగను 'వర్ణ్యుఁ డగురాక్షసవృద్ధుఁడు రావణుఁడు నీర సహించివా'నని రామునకు మున్ను మనమువంటి సర్వము లొక్కటియుఁ జెప్పివచ్చెను. అట్లే యిప్పుడు గోదాగిరినియుఁ జెప్పవచ్చెను. రాముఁడు యెఱుఁగెను మట్లయినగా, అది, కాని చెప్పకుండుటయేకాక యంత ఎదు వై ధోరములను మూకుగా నీవు రామున కరన్గియురాలివార్తం చెప్పమని ప్రేరించినను సీతావృత్తాంతము నింతమాత్రమును చెప్పకపోయెను. ఆ సది మర్యాద్యుఁ డగురావణుని భయంతరహాసమును వారి చెవివలెకాన్యములను కలఁచుకొని భయపడుటలేదు. రామునకు నీర వాక ద చెప్పవచ్చెను. రాముఁడు నీరం బాదకుండుటచే నిష్కలయు మ్రక్కుచుగోదాని యుఁడెటుయఁ జెప్పక నీరను బాదవచ్చు ఎదు విముఁడును అతే పోగొట్టుకొని, అత్త గుంటిబాది, 'కొమార్త! ఈ గోదాని యెంతమాత్రమును అనుసంధులకు బదులు చెప్పవచ్చును. నేను నీరలేక, జనకమహారాజ వౌర్ధ్వము, ముదిరిలి కావలయునట్లెప్పుడు, బోయి, నీరంబాధి వారి కన్యాయమును ఏమని చెప్పదును. నేను రాజ్యమును బోగొట్టుకొని యుదయించు అటు లలము లేరె యులునుపుచ్చును నిష్కల యెఱుఁగెను. నీర వాకోకమునంతయుఁ మాలఁబుచ్చునె. అట్లే నీర యొక్కటికీ బోయినదికీ మఱియు లగుండుపుట్టుటకు రానిది వారు లేమన్న నీరయేని తోచి మన్న దిగకా యునుకొన్నచో ఆ రావణమూర్తి గావనై కది. ఇతఁ ఁలెఱి విమలవర్ణమున్న వారి బ్రొక్కరాత్రి యొకయగముగా మండువది లలఁచెదను. ఇప్పుడు నీర యిదివలెనని, నేను బాదింనుచి, గోదానినీరీరములను, జనకమునకును, ఈ వర్ణవర్ణ వర్ణములను, వివియంబెల్లను వివరింతునె. మహాపురాణ! ఈ మృగములు మూటిమూటికీ లక్ష్మిఁ బూరుచున్నది. ఇది నాకు నీరవంగతి చెప్పవలయునని యెప్పుట్లు, నీర యునితములవలనఁ జెలియవచ్చుచున్నది' అని చెప్పి యంత పురుషులకుఁ బాదములు వారిని బాడుగానే కన్నీళ్లు గ్రమ్మి చూచుటలు నిశ్చయము, 'నీర మొక్కడ' నని యదిగను రాముఁ డిట్లయగగానే యామృగములన్నియు తోడనే లేచి దక్షిణాభిముఖము లయి, యన్నియు నాకాశతలమును బాదుచు. నానీర యన మృతియై యేమార్గంబున బోయిపోయేమార్గములకు లుట్టి పునఁగెట్లెను రామునిఁ బూరుచునీరని ఆ మృగములు అకాశమార్గమును దక్షిణపు ధోటుయఁ బూరుచు మూల నాదక్షిణమార్గముననే పోవుటకుం గోరుచుండుట బాది వారిచేయు యల్పాయువును లక్ష్యమును తెలిసికొనెను. అత్తలయి బుద్ధిమంతులగురావున, ఆ మృగములు గానిదినచేపులు, అది చెప్పవలసిన మాటలన్నియుఁ జెప్పియుంటోరె నుండగా, ఆ చేపులవల మూలవలనబోలె పల్లెపురుము వామూరించి, నిష్కల యొక్కతో ఆమృగము బాది 'చేవరా ! నీవు నీర యొక్కడ నని యునుగానే యా మృగములు చేమము లేచి దక్షిణపుదిక్కును భ్రమించి బాధింపును. కావున మును దక్షిణ పల్లెపురుముగా రాక్షసులందు నై ల్పరి దిక్కులెట్లయేచోందోపుదను.

ఒకచో నీరము గనుగొనుమనయ నుచేసి పొరకవచ్చును. కాచేది పూజ్యురాలగు నా నీరము పొరకమను పొరకవచ్చును' అనెను. శ్రీమంతుఁ డారాముఁడు వల్లభుని, లక్ష్మణుఁడుతోడ వెంటబడి, తలవంది నేలఁజూచుచు దక్షిణదిక్కుంబట్టి పోయెను. ఆ యప్పు డప్పు దిక్కుంజొరులతో మాటలాడుకొనుచు జోయి మోగమున భూమిపై పువ్వులను రాతియొండుటం జూచి, ఏమి కారాముఁడు నేలపైని వానవలె పయనమం ది కొనిగియున్న యాపువ్వులంబుని చూడఁడు. తై, తనవలె చుట్ట వెంటబడియున్న లక్ష్మణునింబూచి 'లక్ష్మణా' చే నీ పువ్వుల నులు తెలుపందును. నేనే యవనిదా' నీవు ప్వులనుగొని నీరకీడుకొన నా యెడఁగారి గొప్పపం దులుఁబుకొన్నది. వాని శ్రీయము గానించునారై యా పువ్వులను వాడనీయక నూర్చుదుమని, ఎఁగిడుక వాయు చేపుకడుచేయనిచ్చి యశస్సిచ్చి యగుభూదేవియనునమ్మించుచున్నాడని తలచెదను' అనెను. పురుషవీరకుఁ డగునాకాలి కుఁడు రాముఁడొక మహాహీనుఁడగు లక్ష్మణుడను 'తెచ్చి ప్రసన్నుడగుననింజూచి *వర్ణకశ్రేష్ఠమో* పర్యాంగమందగియై నాతోడు మాని కుండుచున్నయొక కనులేని కనులేని మనుషుడప్రతేకమునఁబూచి యెఱువకుండువాని' యని రాముఁడనెడిను. అంతః బర్హతము మూఁడుమఱ కుంట్లఁ బూచి రాముఁడు, పిందము కుర్చునొగమునంబోలె, ఆపువ్వులంబును దులితుఁడై తెలింపుచు 'వర్ణకమా! నేను నీ చలుల నన్నిటిని ముగ్గు నూచచేయుటను మునుచు బంగారురాయ గలిగి బంగారుబొమ్మలె తెఱెగులునునానీరం బాపుడును అంత నా బర్హతము రాముఁ డిట్లు చెప్పిందిది ప్రతిభ్యుచే నీరనునొచ్చి చెప్పినట్లుండునది. కాని రాముఁడు కానాచేమమాటలనే బదులు ప్రతిభ్యుచి యనాచరముననుజుని కలఁ నుటచేసిది రాముఁడును చెప్పియు దుదకు నీలము జూపిచేయఁజెప్పెను. అంత భగవత్ సమానుఁడు రాముఁడు మరల గొందఁబూచి 'కాదాగ్ని చే నున్నఁ గాల్చి నీలుచేసె వను. అంత నీయందుఁ బచ్చికగాని చెట్టుగాని దిగుట్లగాని లేకుండుమగాడ నిన్నివ్వ ను నీదించుచు చుచో' అని మరలలక్ష్మణునితో 'లక్ష్మణా! బో' మనుచు బాహ్యురాలై చిం

* రాముఁడు కచ్చిల్లి తిక్కకొనవాళి పుట్ట వెన్నెముకలై. రామా కచ్చిల్లిలోని యింకా డరకా కచ్చిల్లి' అని రాముఁడు పుట్టమంటి నెఱుఁగెను. తుక్కనెను తుక్కనెను ప్రతిభ్యుచి కేటక రామ బాచియు బయలుదెచ్చెను. పట్టపు (నీరపుకొనవాళి) రామకృష్ణ (పుణ్యంబునాకా) పుణ్యంబు పట్టి (పర్యాంగమందగియై యొక ప్రే), కలుతీయైయై బుద్ధునికనుమను (యి యాపువ్వు కలిచ్చి) ఇది కచ్చిల్లి 'కాచువలె' అని అభివక్తమయిరి పడి. నేమోచితి వని యి మిగిలి కాగిభువికడు; అని పుట్టవలెయొనకను. అయియు 'ఏమి కుర్చురాయె' కచ్చిల్లి' బు థిం ప్రతి కంబునంత ప్రేకా కాచుకొని రామబో' రాముఁడు ఇన్ని నీలములు ప్రతిభ్యుచి దిగి వాయురెక్క యనాచరమనెడిది కుండుటచే రామ చెప్పియుఁ బురుషురెక్కవలె యెప్పు డు' అనెను. గొందఁబూచు. ఈ తెనుబో'కడకు 'రాము కచ్చిల్లి' రామకృష్ణము నీరను నొచ్చి ప్రతిభ్యుచే నీయెచ్చిల్లి యచ్చిల్లిగాని రాముడ కాచేకడు కాచేకడు' అని మహాపుర తిక్కల అనెను.

ద్రువిఁ బోలునామెలముగలిగి వెలుగునానీతపంగతి యా పది గుఱక నాకుఁజెప్పఁజేసి
 నీని నిప్పుచే శోషిల్లుఁ జేసెనవమఁబట్టరయఁ శోషానేతమున మఱుమఱు నేడిచూపు
 ల నరొదయం దుటదెట్లుండఁగా, ఒకానొకరాక్షసుని పెద్దయమంగులను, నానీతయ
 కడి రామాశ్రమమునకుఁబోయిగోరెనకై యారాక్షసులు వెంటవంటఁగా నిలువలు
 వలుకు నీతయమంగులను, ఇంతవఱకు నగవదయంతులుచే,ఆవృత భూమిమంటి నెరి
 కున్నవట్లు కాఁబడినది. రాక్షసులు నీతియమంగులను రాక్షసునియమంగులయం
 గారి మఱియ నందఱు దునిజీవనీయము నిందిసి, అప్పుల పొదులను, నానావిధ
 ముల చివ్వు కివ్వుచే యెప్పుంభయమంగుని తొట్టుచును తన గారాములేప్పుచు బాది
 'లక్షగా! ఇటు చూడుము. నీత భూషణములనుండి బంగారమునకలు రాలియొడ్డుచి,
 నుజియు ముదిర్చుములై ని ధివ్వనూలియును రాలియొడ్డుచి. లక్షగా! బంగారమిందు
 త్రులందలి చిత్తములై యున్న కల్గిరిండువులు భూమియంబుంకలు గ్రహియొడ్డుచి
 చూడు. లక్షగా! కామరూపు లగురాక్షసులు నీతను చేదించి చేదించి, చేత కొంచె
 ను నంచుకొనివైచును, చేత భ్రష్టిందివైచును, ఉండును. లక్షగా! ఆ నీతనిని క్రైస్త
 రాక్షసునిర్దులు వివాహమాచి, యిచ్చుల భయంకర మైనయంభము గాచింది. నా
 మాన్య! ముత్రేయలచేతను మఱులచేతను బొడుంగులచే, బంగారుచే రంగులును
 విజిగి నేలంబియొడ్డు యా నెనుదిల్లు, ఎవ్వనిది? కొలమానర్దునివలె వెలుయిను
 నై మోర్చుములులు పొదిగవకై విజిగి, నేలంబై యొడ్డు యాబంగారమునకలు మొప్పిరిది?
 నూలుగొమ్ములంగలిగి, చివ్వునూలిగలతోఁ గ్రాలుచున్న యాగొడుగునందము మూలు
 వలెయిలుగా విజిగి న్నం ద్రోయిలుచియొడ్డు చేత మొప్పిరిదిబంగారమోచ్చునకలము
 లను ఏకావమఁబట్టులును భయంకరాకారములను గలయారొంచెన గాడిదలు యుద్ధ
 మున పోతుములైయున్న చే! ఇది మొప్పిరిదిమిక్కిలి కాంతినిధిగఁగఱును మండును
 న్నుయిన్నవలై లుకాళింగుచున్న పై యుద్ధమున నాయెరుది గుఱునై నూచించెనీయ
 ధ్వమును మునిపియియొడ్డుచి యెట్లానైపుల విభమనకలు నితి విజిగి. నూలియ
 స్పది. ఇది మొప్పిరిది? తెనుకాడియంతి నిండునై, బంగారుచే రంగులును మొవలు
 విజిగి మొక్కనడియొడ్డు యా కొలములు చెల్లు చెల్లై పడియున్న చే! ఇది మొ
 యంకరకతునిది లక్షగా! ని నమలు నిండియొడ్డు నూచివమలు రెండును, సుగ్గ
 మాచే గాచింపఁబడియొడ్డుచి చూడు మునికోలయ నగ్రములను చేరిఁ బట్టికొని
 చచ్చిపడియొడ్డుచిఁ వెప్పినిసారథిఁ పుగవదిలకా! నామాన్య! ఇదిగో యుద్ధము నిలసి
 ధ్వంతోను గన్మకుంతలములతోను యుద్ధమున పోతులై పడియున్న చే. నీతనిర్దులను
 ఎప్పుని రాముగ్రాహులు? ఉమాగొమ్ముప్రకోచి ఎప్పుడో యిలరాక్షసునిది. వెంచే
 మానలేదు. ఇంతవఱకు రాక్షసులయొడ వారంగనా నైరము గలుగ లేదు. కాఁబట్టి
 నారాయణరాధముల శోషి యుండిరి. ఇప్పుడు మాతంకలు నైరముకలిగిపడి. ఇక బారి
 ప్రాణములనెల్ల నందఱునైరము చూడుము. నామాన్య! చివ్వు నూలి కాలికఁ దగి

యున్నవీరకు విశ్వీర్ణి ఘోరవృత్తయులకు కామరూపులు సగుణాత్మకులు అవతారింబిగాని లేక భండిగాని భక్షింబిగాని యుండును. మహాశక్తిగ్రాహక వీర యువ్వొరియై పోత్రయంతగా అవతలందు భర్తయు కక్షించువండులే । ఆ భర్త యెవను కానిది కక్షింపజయ్యలే. కామాగ్ని! లక్ష్మణా! రాక్షసులు వీరయ భక్షింబిగాని యవ పారింబిగాని యైవవీర పాత్ర చేసకు లేవరు శ్రీయము సేయఁజాలువాని? శ్రీయము సేయవా గెం మునుచే వీరకు కక్షింబియందులే! లక్ష్మణా! భోగముఁ బృథులకుంలే కావై నను భూమియై క్రమ, వయోభూమి వయో, అట్టివానిసామన్య గ్రహు తరియింబు నీ న ను ప్రభాతములు కరేరి సవమానంమును. ఇది భోగవృత్తావము. నేను, భోగనితయు ను పాత్ర క్షుంక నగుటచే నె ధ్రిని మనస్సింబివాఁడెన్న భయోభూమియై మునులూత యు లే యుండును నేని చేవతలంబింబు నున్న వీర్యహినునిగా వల దురువ్వాదు. ఇది వీర్యయము. లక్ష్మణా! నన్నుఁ బొందిం కావలగ్గది వర్ణులములు పి గోపివీరీ మామము. (అవమానము తెచ్చుటచే భోగము యెవనింబునచే ప్రయోజనమిది?) రాక్షసుల కమరూపులై యుండు నను ప్రభాతములకును రాక్షసాశులకు, ఇరుదే వాళములతో నుండు వాయును గోపమునది క గుగు బునినది భోగముఁ బూసెను గొప్ప వాఁ వరుసూర్యుఁ జురగుచు వుండును విష్ణు సహంగము పుటారింబు యెట్లు ప్ర కాశించునో యట్లు వాళములు వర్ణులములు కానిది సగుణముల న్ను సువిద్రొక్కియై ప్రకాశింపెనది. లక్ష్మణా! కేవల భోగము, ఇది సువిద్రోక యుంబుగాని, గంభీరముగాని, వికావములుగాని, రాక్షసులుగాని, క్షిప్రులుగాని, మనుష్యులుగాని సుఖంబు నొందజుమహా. లక్ష్మణా! అక్షయ్య నులు నున్న నులవర్ణవృత్త ముండేరను గొణములచేరను ఆకాళమునందును దీనిం యెను. ఈ యుంబు గ్రహము ముగ్ధోకములందును ఎవ్వరికిగాని సంపదంబునకు దొరు నీగింజులెల్ల గానింజు ను. ఇప్పు డీగ్రహాగమలవంశాశయు లయోక్తి యెరుగి గెప్పితిచ్చి, భోగవిజయము వాయువును వాళమునెనీ మాకుంబి మాకుగవలెనది. గోపగోపము ఎప్పుడునును గొంతులనెల్ల నెంకింది, తెల్లచేమలకు తీరంబు సుత్రులునుగానిది, ముగ్ధులమును మామియొక లెట్లు ముగ్ధోకములను వాళము గొంతుగవలెను. గోప గ్రహము కేవలం వాళము కనుగండక కుళంబుగా మునుల్గునై నా గొంతుగవ్వా రుదా. కావల్యే లక్ష్మణా! ఈ రెండుపిమ్మలలోపలనే వావరాగ్రయమును వారు మాచుగలరు. లక్ష్మణా నాదింటివారెందు వియవలెనీగొణములముల ఆకాళమునం లేయు నెండుమాత్రము! తెలుతి తేరుంబున్న వర్ణములగా గ్రహుగోపగా పను ప్రభా రియమును తిప్పించుగోపంబునై యాళవయవము నుంజింజులవు. లక్ష్మణా! వారొ ణములచే నీగమంతలేయు కలగవలసి, పక్షిలవు మృగములను పక్షిలవర్తరే నీకా

‘ఇయలకు ‘సోరా’ క్రియలకు కుళావర్తనకు చివరకల’ అని చూపగా, వీర ‘లేవరెచ్చరే నాచే ఇచ్చెనునీయే వాయుల’ అని గోపివరగాలు.

మనద, సత్వవర్ధయ నాకులదద, అనియది తమతమ వేదలమీఁటి రూపముగలవు
చూడుము. ఇప్పుడు, వీరమిది క్షమగా, వారిని నలమిగిలెదాముల నాకర్ణంఠ
ముగా నిలువించి ప్రయోగించి బ్రహ్మాండమునందు విశ్వవములగాని రాక్షసులుగాని
యూచమట్టుగ లేకుండవట్లు గావించెదము. ఇప్పుడు నేను రోపంబునం ప్రయో
గించగా విడిచి జూచుమాటము పోవం బాలునానాములలలిపిని వేదతలు చూ
కురుగాక. వాక్రోధమునంజీ ములోకములును నాశమునొందగా, వేదతలుగాని
నైత్యులుగాని, విశ్వవములుగాని రాక్షసులుగాని యెవ్వరును బట్టును. పోదనే
యొప్పుచూయుదురు. నానాములచే దుర్మిదయలై వేదలోకములును బావలోక
ములును యక్షలోకములును రాక్షసలోకములును ఏ మేరగలతగా యునియ్యుయ
నిక మందవచ్చు. ఇక్కడ వేదతలు, వీరమ, ఆదవ్యవర్తయనగాని మృతినిందవముగాని
వెచ్చి నాకొనంగ లేదు. వేదవృక్షులు రాక్షసులులే నీరాక్షములన్నియుఁ జనుచును వీరలు
వచ్చువట్లు గావించెదము. నాస్త్రియరానిది, అది ఆవహ్నియై కాని మృతినిందగాని
యెలవినను, వేదతలు నాకొనంగ లేవియిచ్చును ములోకములందు బంగమస్తావరముల
గునిను ప్రజలములును నాశముచే నెదవనను. ఇట్లు వీరములువలె, రోపంబుల గన్న
లెట్లుచూ. విడిచిలేకంబట్టి, ప్రాచుర్యములలో భయంకరమై లభితకములయొను
వ్వు రాక్షసులనీర్మిదచుంటున్నారని వరపురములు గలుచు నాస్త్రిములను రాక్షసు
ప్రళయకాల్పాన్ని వదిలి క్రుద్ధులై 'అక్షగా! లోకమున నెను ప్రభాతములును, ఎ
ట్లు మదిమిదిగాని, మృత్యువునుగాని, కాలమునుగాని, యెవ్వరనుచుగాని, యెప్పు
డును వారించుటలయై, యట్లే క్రుద్ధుల వేదవర్తమును వారించి వెచ్చికి నలమిగిడు.
శిష్యును వుండినట్లే పోగను గులుకుదులువలెనతోగూడి, ఏకంబును లేకుండమిథిల

* యదయం మామలఁధ్రురం పైతృవది మునిగౌం వికంతి వీరౌం యదవర్త్య మిథింపదే
కానికర్మయవర్త్యవర్త్యం బోత్తియం ము కర్తవ్యవర్తయో వికేమ్యుఁడ—(భృశం) మునిదేవత,
(వీర కావదేశం) మానామృతములయై వేదలోకముల వర్త్యవర్తయో మృతవర్తయో కావ
దేవ్యులయై అది యెట్లును ఏదియవర్తయవర్తయో బోత్తియోదే కాని మాకొనంగ లేదు, (అని
కా) వింక కలిగివదిలించు-కాని బదియవర్తయో వేద వర్తయవర్తయో బోత్తియోదే కాని బదియ
యవర్తయో కాని వింక బదియో భావము. కావదేశ వర్తయవర్తయో మామలఁధ్రురం మునిదేవత
యో ముని రాక్షసులకావదేశం వేదము బదియవర్తయో । అవర్తయో వర్తయవర్తయో యో క్రు
త్వం పై ముని"లయిదు రితికాల్పానీని వర్తయో వర్తయో వివర్తయో గలభియవర్తయో కల
భియో వివర్తయో కల వివర్తయో రాక్షసులయిదు రితి కాల్పానీని (వీరౌం) రాక్షసులయిదు రితి
అనియవర్తయో కావదేశవర్తయో బోత్తియోదే కాని బదియవర్తయో, (భృశం) వివర్తయోదే
యో వర్తయో వివర్తయో బోత్తియోదే కాని బదియవర్తయో, బోత్తి వివర్తయోదే కాని బదియ
వర్తయోదే నూనెదేవతయోదే (వర్తయో) నాశములేదయదు నేక మునియవర్త
యో కానియవర్తయో వర్తయో వర్తయోదే వర్తయోదే కానియవర్తయో

రాజవంశము నీతను శేవతలు నాశపు తొలగించి శేవగంధర్వ మనుష్యులను గల శోకము పుష్కలముతోడము నూచి ప్రపంచమునంతయు నాశము గావించెను అనెను. ఇది యిటువలె నాటవచ్చును.

—◆◆◆ అక్షయము రామర మాటలు చెప్పుట. ◆◆◆—

అటు నీత యవత్యుని మైవంచులకు నుక్కి పుంపురఃలోక్కును రాముడు ప్రళయకాలాన్ని యుంబోత లోకముల నాశమునీయం బ్రవృత్తులై యెక్కు పెట్టిన వింతైన బాధలనునుగవచ్చును. మూడవమాటి నిర్వహింపబడుచును. యుగాంత కాలపుదునికై పడి జగమునంతయు వహించబోయెను. ఇదివఱ కెక్కును పొల్చి భయం రాకారముగొంది పరమపుష్కలమై యుండఁ జూచి అక్షయము లోక నాశము కలుగు సమభయమున నోరెనె చేమోత్తునీలింది నీవు ముందంతవలకు మృదువైన భావులను శతేంద్రియములను నర్హులతోహితవతులను నై యుండి యిప్పుడు కోపంక ములం జిక్కి నీయాభ్యుభావమును వలలులు యాచితముగాచి. భుద్రునియందుఁ గాంతియు, సూర్యునియందు తెలుగును, వాయువునందుఁ గియను, భూమియందు క్షమ యును, ఇట్లొక్కొక్కనియం జొక్కటి నియమముగానుండును. నీయందు ఇది యన్నియును, పాతీ లేనియంతయును వియతములై యుండును. (ఒక్కవర్షమే చూపట్టు యున్నది. ఒక్కనిజాతమే తెలియవచ్చును. కావున నొక్కడే నీకవరాధము నేరెన కాదు) ఒక్కడు చేతయవకాళమునకు వివరరాధము లగులోకములన్నింటిని వధించుటయర్హము గాదు. ఆయవములతోను, ఇతరములయన యవధివేకయముల తోను నూచి విజృంభి యున్నయాయవధివధము ఎప్పునికో, ఏ పరమనిదే విజయః బహిరో, విజయఃబహిర బదులకో మఱి యెంచుటఁగూడో నాశముయొ జెలియ వచ్చును. రామరమారా కుప్రదేశము గుట్టుములగొరిజలచేతను కథవక్రములచేత ను కొట్టువడి నెక్కులులాట్లం బడితి విక్కిలి తెలివముగా నున్నది. కావ యుం దిం రేకుమునుపు మహాయుధము బడివడి కావచ్చుచున్నది. మేనీమాటకారీ! ఈయ న్న మొక్కవర్షమిదిగానే యున్నది; ఇట్లేదిగాలాని పెక్కుంద్రదిగాలాని కానిదివ లేదు. ఏలయనగా, గొప్ప సేవయొదెక్కులు అడుగులొక భూమియందు పగవలెను. ఒక్కవిడిగా, లోకములన్నింటిని నాశమునీయము యర్హముగాదు. రాజులు తన్మ భుజః పానపదంపమేనీయను మృదువైనభావులను విక్కిలి కొంటెలునై యుండు దుగరా, నీళ్ళూ, ఆరాజులవంటివాడవుమాత్రమే గాత్ర, వర్ణకాలములందును సమ ప్రభాతములను శరణార్థిదపు; వరమగిది. రామా! ఇట్టి నీకు భార్యకనించుకు నుందిదని యెప్పుడు కలంచును? యెత్తునుమోసములకు పీడితఁ డై వరాని ముక్తి పలు కావచ్చు లై సయవరామములు నేరెనో అది యాశమునుతేలితి తన్మూల మును దమకును పంథమిండు సమభయమున నాశని కా యుక్తియములు నేయవో

వను, అట్లే లోకకష్టముచే వగునీకు పదులుగాని పదునైదులుగాని పరస్పరములు గాని, దేవగంధర్వరావపులు గాని, కామి తెలుసుచునుభయమున, అస్తియే తెలివిత మాశ్రమఁ జేయుటాటను. కాదా! లోకవాళమును విడిచి, నాతోడంజూచి, నిలు పెట్టి యిందుఁ గలపగిడుపులు తోడృష్ట, నీత వనహరించినపాపాత్ముని తెలుసుకునే యుచితిమి. పదునైదులును, పరస్పరములను, పదములను, వానాదిప్రేమ లయనభయం కరమగుపాటను, నిదులను, కామంకొలుకుటను, తెలుపదము. అట్లు ఎల్లదేశవిజ్ఞాన, దేవగంధర్వరాశములనుగూడ, నీభార్య వనహరించినవాడు జూరవనంతరపాటు, తెలు పుచునదము. తోనలేదా! దేవతలు పాపహరించుటయను, నీవట్టి నానంగలేని, యుటువీటును నందోపాయమునకు యుక్తకాల మగుదుగావున దానిని గానించఁ గలభయ. కాదా! నీ సువర్ణ క్రమమును, పాపహరించుననను, వివరమునను, నయి మునును నీత జూరగి పోవునని, యంతమాన బంగారంబులు గలిగి, మహేంద్రుని విజృంభమును నాటి యుండుదానిగాములచే నలందినకార్యమును నీర్వహింపఁజూర అనెను. ఇది యెఱుఁపనియేనవిధము.

—♦♦♦ అక్షయము కామన కిదఁ జేయవలసిన కార్యమును తెప్పించ. ♦♦♦—

అనగ నానీని తోనమును బొమ్మను, అవాళునికదఁ జలించుచు విట్టిని యు మోచుటఁ జూచిన తోనకమనీయును మనస్సు కుమిగులన్చి యున్న కాలమి, ముఖ్యార్థమైన సుమిత్రామణియొక అక్షయము చూడవలసి యుండునన ముల తెలిసి బట్టకొని యుండునతో 'కాదా! నెమ్మిదేవతలుచేరి విట్టిని ప్రయాణ విడిచి యుండునగ్గ మగునబ్బునమును సంపాదించినట్లు లోకంబునఁ జూడకకర్మము చొప్పును ప్రతీతిచూపాదులచే విట్టిని దేవప్రయాణమునచే యగ్గవీధిగాను లై కగొప్ప కార్యములు గానించి యుండునగ్గ చగునమ్మఁ బనిచూచు. బాదంబులం బై ప్రయాణముచూచాక, నీ యొక్కమిగులులచే బర్హం దై, నిమ్మదగ్గరకెనయి లను చాళిజాలగయే, దేవత్యమునొందును. ఇది భరించి నటన విన్నట్లే నను తెప్పిలెనీ, కాన యబ్బముగాదు. నీవు కామిత్యులంతమును బుట్టినవానివు. కామ మునవత్తయు నలయప్రార్థికుడవు. ఇప్పుడు సంభవించిన యా దుఃఖమును, పహించుకాలమేదీ, యింక నల్పకాలఁ జూచుచున్న యెల్లము సహించగలము. భువన సేవహయా! నీ నిట్లు యెఱుఁగింక నై కశరగమున, తేలుచుచే లోకములన్నిల నొండు తున్నేదీ, దానంటే నీదినులై ప్రజలు మఱి యెచ్చటికీ జోయి యుండున నొందఁ గలదుగి ఇట్లు ఆరాధనములు జూచుట లోకములకు వ్యభావమే కాని జేయగలదు. *పహించుచున్నట్లు* చగుయయోరి, యంద్రలోకమునొందియు, అనయమునలన నిన్న

*ఇట్లుచే దహించున అయ్యుని 'హరిభావన' ఇప్పుడు ప్రేక్షకుని యుండునా ను:

మునుండి తాళివడి దుఖమునాలు చువవూడయ్యె. ఎవ్వయ మవల్లి యగునో ఎవ్వఁ
డు మద తిండ్రికి బుర్రోహితుఁడో యట్టి బెరువునో సూలుగును కొడుకులు పుట్టి
యొక్కనాడే యొక్కమైచిగా మాటులగును విశ్వామిత్రునిచే హతులైరి. పశ్య
ప్రశిక్తా ! ఎవ్వరి జగత్తుకల్లె బల్లెయై విష్ణుశేషుని యట్లాల్ల లోకముచే నెల్ల
యెప్పుడు గొనుచుండునో, అట్టియో భూమికింకూడ అలయము కలదుచున్నది.
ఇట్లని నీవే వాడువలసిందిరిది. ఎవ్వరు భగవంతుని గ్రతులో, ఎవరు కాం విభాగాదుల
చలన జగదును ప్రవర్తింపజేయుచునో, ఎవ్వరు నమి వైభవాభ్యుదయను గోచరింప జే
యజుచే జగదునును గమ్మలగుచునో, *ఎవ్వరియందు జగమంతయు నెఱవేయెన్న
దో, ఎట్టి సుఖోబలవంతు లగుచుచంద్రసూర్యులకుఁ నూడ, గ్రహములు కలుగుచు
న్నది వేయేల ! పురుషులకా ! విష్ణులీ గొప్ప ప్రాణులయి, ముంధాని నలుడు
యెడలైన సుఖములుగూడ, నమి వైభవకాలశ్రావ్యుని యగు దైవము నెఱుపు
మునలింగింపఁ జాలమిపురుష సింహమా ! వేదేంద్రుడు యెడలుగాఁ గలచేలల
యందు పైతరు, నయోచయవూడము లై సమఖదుఖదు లందుపెట్లు వివ
రించుచున్నది కాబట్టి నీవు దుఖంబు జగదు, నీవు హవమానుషపు ; మఱి వీరుఁ
డెవ్వఁ నీర వాగమునొందినను, అవహించుచుండినను, నీవు కేవల యొక్కద్రువియల్లు
దుఖంబులు యందరేమిగాను. కామా ! పరాశ్రమల నెల్లప్పుడును కలయోపునఁ
గనుఁగొనుచు విష్ణులీ గొప్ప దుఖములు సంభవించినను, కృత్యా కృత్య వివే
కము అచటంకు నీయట్టివారలు, ఎట్టి కష్టములయందేని దుఖంబును. పురుష
శ్రేష్ఠా ! మఱి వేదేచేరిను కలంగనిబుద్ధితో, మంది నెల్లరకును సలహాపున నాలో
చింపుము. అవ్యయ, అనన్య వేలవచ్చెనో తెలియదు. విష్ణులీ ప్రాజ్ఞలవవాకు, అవ్య
తః ప్రక బుద్ధిగలవాడై, కా గల మందిచేమగుటకు తెలిసికొందును. పూర్వము
చేరిక కర్మముల సుఖములుగాని జోషములుగాని ప్రసిద్ధిముగాఁ గనుఁగొన కర్మ
యెగామి మఱి యా కర్మము లేరేని తెలిపియు నెక్కయందు సలహాదు
ఫలములనుబట్టియే యూహించవగును. పూర్వము వానిని కేయకన్న తో, ఇప్పుడు
వాని ఫలములు కలుగవు. అప్పు వా కర్మములం గానిది యందుకుంటున్నదేని యప్పు
నః సర్పలయి లభుభవించునని యున్నది. ఇందులకు దుఖంబునేల ? కామా ! నీవే
*ఎన్ను వా కీ విషయములన్నియు నిట్లు బహిరభయగా లోభించియున్నావు.

సంభాషణమునందులకే 'కేవే' శ్లోకము నందా, అంత విషయము 'ని' శాస్త్రానికి; పుష్కలము
అందు 'ని' శ్లో అని శ్లోకము ప్రోత్సహించి కర్మముల యాచార్యులు

*ఇందులకు 'యతివ్యక్తి' ప్రశ్నితము' అని మూలము ననుకూలము వ్యూహపరిశ్రమము
అప్పుడును చరితమునొకటి భావము. అందుకా 'అనుకూల' వ్యాఖ్యచే నుట్టి 'ప్రత్యేక' పరి
శయిత' అప్పుడు మార్గము వేదేహియైన విషయము కుడభివేదించుటై జగములవిడిచుట
యై తెచ్చివేసితితి కేయకము

బృహదాది కానేయపును, నర్మకాదగు నీ కెవ్వడు బోధించగలడు? మహాప్రభా! నీ బుద్ధి దేవతాను సూర్య గలగంజాలను, అయితే నీ యెంత యిష్టము చేయినచో మృదువైనట్లుండి గాత్రము మీద బానిసీ కేటించియిచ్చునుగాని నేటుగాదు. ఇట్లుగనుకతిలకా! పుష్కలమందు నా క్రిందకునుగడగంధర్యాది ప్రాణి నకునాచాయము జూతుము. మనుష్యులతోమందు ప్రాప్తనాదిప్రాణిజాలమును అందుము. నర్మకాళములను దోచునూచం జాలిననీవరాక్రమమును జూతుము. అట్టివారిపై ఇట్టివరాక్రమము నెలవబడని నీకే తెలియును. కాత్రుల కేట్రులై యెవరో వారిని వధించు బ్రయత్నింపును. పునుకతిలకా! వసుధనును నాళియు నేయులనల నీకు బ్రయోజనము? ఇహాత్ముడు కేత్రుఁ డెవ్వఁడో తెలిసికొని వానికే నీవు నాళియునేయులు వగును' అనెను. ఇది యులువదియాజనవర్ణము.

—→—

—♦♦♦— రాముడు జూయుటకు గని దుఃఖించుట. ♦♦♦—

రాముడు తాను దైర్ఘ్యవాదయ్యును, సారగ్రాహి యగుటవలన, విన్నవాఁ డగుఅత్మముడు దుక్కిలి సారయై క్రింది అగునీటిమాటులు తెప్పగ్రానే, యిదిఁ దిరిగించెను. మహాబాహుఁడా రాముఁడు, తివసఁ గలిగిపోవము వలెను కొని, దిక్రం అనుభవపు మూర్తి అత్మగురితో'నాయనా! అత్మగ్రా! ఏమి కేటించెను? ఎచ్చకొని హత్రవము. నీవే నేయునాయమునఁ జొందు గలగునో యాలో చింపుము' అనెను. అట్లు పరికావయనఁ జొక్కిచవ్వు రామునిలాది అత్మమును 'ఈజనప్రభవయన రామములు తెక్కింపు తిరుగుచుందురు, వలునిధములై వలెట్లు చే మలుము గలవు. కాన యిందే నీవు దైవకవలయును. ఇందుఁ గొంతలందలి దుర్బుధు నులై వప్రతేకమయిను పుగ్గుల పాక్షివలంబవలయును, రామాజనధులును, నాహియ్యగుములు నెవరి తెలిసి భయభవములుగా నుండువలవిధము లై వగుదా లును, కిష్టదలనాభాధానములను, గంధవిద్వంసునిరములును గలవు. వారిన్ని నీవు నాతోఁ నూడ, వన్నధులవై నెవరుకు యిచ్చును, పురమతిలకా! నీయట్టి బుద్ధి వంశస్థులను మహాత్ములుననెదను, వాయువేగమునకుఁ బర్యవసాని చరింపవట్లు, తవలకు చంచలదిక్కులుగాను' అనెను. అత్మగఁ జిట్లు తెప్పగ్రా రాముఁడు నీక యుగవదనఁ గోపంబుగదిర తెదీవంశకత్తివారియవ్వును వింటఁగూర్చి అత్మ గురితోడం సూచి యా వసమంతయుఁ దిరిగెను. అంత రాముఁడు, పరస్పరశిఖరము వలె జూచ్చును తెక్కిలం దోగును నేలంబయివ్వు చక్షురిలకుచి మహాభాగుఁ డగుజటాయనిఁ గాంచెను. రాముడు పరస్పరశిఖరాకారుఁ డగునా జటాయువుం జూచి, అత్మగురితో, 'పవనరాజువలను నీటిను నీడ భ్రమింపిగవాయు. ఇందులకు నలసేదాయులేదు. ఈరామముడు గృధ్రరూపము జూర్చి యాచలమున నున్నాడు. ఇది వృద్ధము. వాయుగమ్ములు గలవావన్నలూడిరి నీవకు అట్టి తిరి వలయుగాఁ గూర్చు

స్వామి, వానరుల వికారక మొందు నుల దప్పక వానరులై యెవ్వరొకఁడుల
 వీరిని బాధింపెను' అయెను. రాముని పిల్లలైన యంతం నవీతులై, వింటుఁ గన్తి
 వారియెప్పుడు సూర్యు, వసుధస్వర్గంతో మధ్యభూతలమందియను మహావీరువారిని
 బోలె నమను లెనుడు వా గర్వ కేవలము మగవోయెను. ఆ పక్షియు దుఃఖముఁజై న
 బోంధునమాయని రామునిని బాధి మరులగును నెక్కుడును గ్రమ్మియు వీరవాక్య
 ముల 'అయివ్వకుండా' వీవు ఎవ్వరిని, శునివూలికనుబోలె విప్పిలియెచ్చరి
 కతో మహావీరునివలె వెదకెదన్తూ యాసీనను వా ప్రాణములను రెంటిని రాజులు
 నవలంబించెను. రామా ! వీవును లక్ష్మణుడను నేనందునపుడు, అలంకరఁ జేసి
 రావణుడు, వీర వసులించుకొని బోవుచుండఁగా బాధిరిని. నే నంత అమృత్యుగమై
 బొత్తుము, వీరయూని యావిన కలిమిమధునగాబోయి రాజులని రణముల మార్కొ
 ని యాచ్యుటనే వానరభమును ముగియించుకొని కావమండె వారిని క్రింది నుటలం
 గల్లు గాదిరిరిని. రామా ! నాచే విలువఁబడినయూచిల్లు రావణునిది, మఱియొక వ
 యా కవచమును వారిచే. నాచే శక్తి మైన యా యుద్ధరథమును వారిచే చూచు
 చు. నాతోకానున యుద్ధమును నూలిపించును బాధిరొక యగును. రావ
 ణుడు, నే నలవీయించుకొని, బాతొలను భుక్తులఁగెఁ బక్కాచి, యిది మహారాజునదను
 వీరిను నీవీధిని యాకాశములెగిసిపోయెను. నున్న ముందు రాముని తోకమూలు
 చుండువానియు, మరల వీవును బంపకుండు' అయెను. అప్పుడు రాముడు వింత బా
 యువు వీరింబొచ్చి యెవ న్నియపుకొనించుము వినుగానే, ముగియునిచుఁ గన్పట్ట
 గాని రాముడు రెట్టింది లెల్ల వీర్లనవాచయిన్త అతః భరిత గర్వలరాజును గూర్చియు
 కొని చేరుము వెనువెంటిని రిగ్గెచి, దుఃఖభరవకుం డై మూర్ఛిని నేరగాని అన్య
 ణుడును వానును రోవనమునెచు. జూయింపు తొడొగిరిమఱు, విప్పిలి యింతు
 కై నవారిని, ఇంతివల కెప్పుటిని బోనులగాదిదుర్ల వ్రదేశమున, బాతులోఁ గనకుఁ
 బోవుడు నెరుచు లొక్కనును నే, పోతుఁ కై యతికర్మమున విష్ణువాచులు య
 చ్చుచుండఁగా బాధి, రాముడు దుఃఖ వియవమండఁగా లక్ష్మణుని గూర్చి రాజ్యము
 ను బోగొట్టు కొంటిని. వసుమందు వాచయెచు, వీరయొ గావకపోయింప. జూయిం
 ను నాతుండయెచ్చును. ఇట్లే వా వాచ్యాగ్రము అన్ని చోకొమ్మైనను వినింబునె.

శ్రీ యముని 'రామాయణ'లోకవివాద వీరాస్త్రాన్నికొనింప వచ్చునయని యిహాపి స్పష్ట
 పూ వివరాంతరాల మాయు. 'పరాశరాధికారి' అన్న రామాయణోపనిషత్ 'రామాయణ'ను బరి
 బోధిస్తోంది ఎంతగానూను నీవెవరూ' 'బాధిరొ' మహావీరు' 'బాధిరొ'ను విప్పిలి యిన్త
 వయికరమైంద' అని రాముడు రామాయణమును వివరములు వివరి విప్పిలి యిన్తరెనిని గ్రహించి
 నున్న చెప్పియిచ్చును బాధింప వీరాస్త్రాన్నికను మూలవివరములు గావకబండ్లి యిరెని వి
 ని అన్తరములైనవి వచ్చుచున్నాయి, (రామాయణోపనిషత్) అక్షరముగా అధికం రామాయ
 ణోపనిషత్(పరాశరా) రామాయణోపనిషత్ అయి విప్పిల్లిని విప్పిల్లిని వివిధ భక్తులనుబాధి.

లిని ముట్టెను బుట్టింది శ్రీ. దీగ్రస్తుఁ డే యాశామాన్యమున నీత పవహించి
 కొందఱువా మునామునా నేమబలియించునపుడా రాక్షసుడు నాశకలం తెగవ
 చికి, యిది రాక్షసులను నీతనునీటిని దక్షిణదిక్కుగాఁబోయెను రామా ! వాని
 గానము ముగిసినవఁదే నీనీతములై తిత్తలవడయన్నది దృష్టి మనీషమును
 దృశి. చట్టిచేత చేత నయవలెత్తుకలు గలఁబరగానయ్యనములు నాశంటి కెగవ
 తుచున్నది రామా! నేమహా గమున నీతను గొనవఁయిసాఁజో యా ముఖలా
 ద్రయన, వాపహిగోష్ఠాదువు క్షేప్రయుగా పొందిగానిది చేయకు రామా ! ఈ
 విధముగా ప్రయతని వియ మచివేను. ఇది రావణవలెఁ దెలియవచ్చెను. కావున
 పుత్ర పోగొట్టకొన్నదీని మరల లొందుదువు. రాక్షసేంద్రియం వా రావణుడు
 స్వతంత్రుడాలిరి పేరి చవహించి గాయము మ్రంగినమచ్చిముంఁచె తిక్కించుకొని
 రోయెను క్షేప్రయుగ నే వాశముగొనఁగలఁడు. అవకాశములిను నీతంగన్న సేవం
 దినాశ్రయం ద్యక్షమిదియను. యుద్ధమున రావణునిబట్టింది క్షేప్రయుగ నీతి బొంది
 యావతిగో గ్రహించుట అనెను. ఇంతవఱకు జటాయువు తెలియవచ్చక రాముని
 లో ప్రత్యుత్తరములు పలుకుచుఁబడుగాని యప్పుడు మరలయు విడిచివారి
 యగా చరిమిదొనకుండి వంశవశోగూడ తెనుగునొకఁడు జటాయువు ! రావ
 ణుడు దిక్పరమికి పురపత్రిత్రుఁడుకు కుశీనకుఁ దప్పించుఁ బని యింతమా త్రమే
 ప్పి నుండువాడ రాముఁ డిగివరావణునిదీర్ఘగృహంబును చచ్చిపోతే మున్నే
 కొంతకాలానాఁబంతు కొందఱవారదేయ్యి రాముడు చేతులుమోడ్చి 'వచ్చుము
 చెప్పుము' నను యిమలించుఁగానే జటాయువు ప్రాణములు శరీరమును రాసి యా
 రాశమున కరిగింది అప్పుడు జటాయువు మరణమేసే శరమును నేలపై నుంచి కాళ్లు
 వారి చేసి మరలయు విలపలొట్టుచుఁ గ్రావణునిదీరి నేలంటియొనెను. తల
 నొట్టుటచే రాముం డెల్లఁ దెట్టునై నొమ్మలతోఁ బచ్చిపనీయన్న పచ్చికొకానని ప
 టియునియొంది రాముడు పరమమఖ్యులందై లక్షమరతో 'అపవీ, రాక్షసులయందే
 పట్టుము యీ పుత్రకారణమునఁ, దెట్టువెరియిరములు వఁయుగా మృత్యుముగానుం

త మరలకొనదు బాగాదనిమనలం ద్రిగియల కెయిదుం బోకొక్కత్తిదట్టి.

ఇందులకు 'ప్రత్యక్షింపరావ' కృత్తికాక్షి(కంఠ్యం) అనియెను. ఇది పూర్వార్థము
 కృత్తికాక్షి అని రాముం డెక్కడనుండు తెచ్చిపనీయం నీ జటాయువు మృత్యువదెట్లు కనిపింపే పూర్వ
 క్షముగానె. అంతటివిదము, 'అప్రత్యక్ష' అనెను యెదరా రావణోరాక్ష సేంద్రియ' అని దీర్ఘము
 తెచ్చిరావణి లోకావశ్యుల యెయిచ్చును

; రా. ౫౦వే వారందైన జటాయువు భంజనం గ్రావణుల పట్టుకొని యుండుటయట్లు
 లో మనీషముగ్రావణుల వల తెలియవచ్చు. అవలంబించుటకు ప్రాణా రాక్షింప యావచ్చుకా
 ఎలయుట కిది సేవ రాక్ష ప్రాణాశ కృతా రాక్షి 'రాక్షి' అని పది పచ్చి దాని సోపా
 గానుండునట్లు కృపించునట్లును తెచ్చి' అనియన్నది. పనీశ్వరతీర్థులు.

అక్షరాలకు పాఠశాల ప్రాంగణం నుండి 197

గును. బ్రాహ్మణులు మరగవునచేసినవానికి వర్ణవ్రతముని జరింపజుట్టి కిచ్చి చేపతాళమైన యాచర్యబ్రాహ్మణమర్మమును జటాయువునగా రాయుడు నుంచెను. అంతివా రాచరీతిమారులినపుడును నోచాచరీతినితోలు యాచర్యరాజున జలగర్వము గావించిరి. *అప్పుడు రామలక్ష్మణులు కాస్త్రోక్తవిధానమున జటాయువు నుద్దేశించి నోచాచరీతిలములు వ్వావముగావించి యాచర్యరాజున జలగర్వములు విడిచిరి. నీకారము క్రమై యా జటాయువు యుద్ధము నేరి రావలెనని నూలెమగన నుద్దేశించి తేలియ నులొందికార్యమును నేరి విప్పిలి కూరుచుని కీర్తిగాంచెను. నువ్వారి తిలవ్యం దనురామునిచే నువ్వారము నొండుటంచేతి జటాయువు క్రుత్తరమనమే పుష్కలంబైరినను మోహనహరైత పుణ్యలోకమును బొందివవాడయ్యె. చేపతాళునకు లగుచిచ్చువును చేపేమద్రుండుమనోనె నుద్దు యా రామలక్ష్మణులు జటాయువునకుఁ బింబోదకములు గావించి యాచరీ రాజు చెక్కినమాటను గట్టిగానవ్వి, యంత నీతను వెదకుటకై యంతను నుద్దచ్చి నిలిపి నవయువకులతోయతి. ఇది యజ్ఞపదియొందునవనధర్మము.

* ఇల్లు జటాయువుకు పోంచి నుద్దుడువనకు యా క్రమము జరించి నోచాచరీతి గొలువ్వాననుచేరి జలగర్వించిరి. తేలియించుచు, నొడవించు క్రమము నేరియించి, కైదిలోర్మముఁ దిలగొలుకు నోచాచరీతిలవర్ణమునకై కైదికర్మముచే నువ్వార మెట్లుచేరి వలరాదు. జటాయువు అత్యంతధ క్రమము కాల్చినంతటి వానినోడును తొలగివదలెట్లు *తత్కలా భూస్మక్తా ద్విచాళా నైవోత్పత్తివాః పర్వతైః తే జ్వలరాగేష్యుభక్తా జవాగ్ధైః అయోః తేవ్యయనోహ్నుః. కదనంబు *అంతనోచాచర్య గోతర్యేత్యుభక్తావ్యులంబై ప్రవహించువలరాదు. ఏలనట్లు చెప్పెట్లు నోధకమరేడు మరీయి కాగ్నిప్రావ్యులు తెలువై పూతులు కాస్త్రోమనవరీతి తేలియించుచువలరాదు నో బ్రాహ్మణులంతరి అత్యంతిరే తెలియించువలరాదు. నోత్రామనవరీతి తెలియించుచు వలరానో గుచ్చుమగ నువ్వారించువలరాదు అట్లు నేను. కావట్టియే వివాదులునీరినచేత మరీతిలవర్ణము తొలగివలరాదు కాగ్నిప్రావ్యులతో నేరియించుచు వలరావలదును ప్రవహించువలరాదు. యాగ్ధతే కదనకర్మక్రమమునకు అవలంబించుచున్నది. ఎవ్వయంబోవనీతివాచోమనలై ఇతివోమనంబునలై యాచారోగ్య క్రింశేమనంబునలై యిట్టివివేకలయనలెక్కట కదనాచరీతియనోదరాంబులు.

తెల్లవర్ణమున కర్మమును దధికారము తెలువేయి అన్యులంబులకును అన్యులకేలవలెనది బిది క్రియోగము నేరవలంబును, క్రమమును అన్యులకేలవలెనది నోచి నాయులకు యుల(అను ప్రవోదనోకాగ్ని)త్యులకేల న క్రియ తెలువి కర్మమును క్రమము శ్రీ నోచాచరీతియ ప్రభులతోమూలంబొందుమరి అన్యులు ఇతివలంబునలై రాముడు కర్మయధికారమునెట్టి నోచాచరీతియంబు తెల్లవర్ణమునలై మిలెట్లుక్రమమును క్రియలతోవలదు నేయుటచే నీవర్ణయోచాంతంబున మిలయచేట్లు నోచాచరీతియంబును ప్రవహించువలరాదు నోచియిచ్చయనది. నోకాచరీతి నేలుచేయవలదు నేర్పయిచ్చయనది. ఇదియే చాత్తప్రకాశమునంబునకై జడనోక్త్యు రాముల ప్రవృత్తిగారాఁగి వర్ణవిధవ దకా కర్మ నోచితి రాయనలంబున(చాచి) పుష్కలవర్ణమున క్రమమును నవయువరే అంబులంబులంబు నుద్దేశించుట చెప్పయిచ్చయనది.

—♦♦♦—అయోమేధుని విహారః గామిచుట. కలంధవర్షము. —♦♦♦—

రామలక్ష్మణులు అట్లు బహిర్యుద్రవనం జలవర్షగాయలు గామింది భయభక్తి వన
మన నీతనః పెదకును, నిర్మలినిక్కుం బట్టిపోయిరి. అయిత్వోపేక్షలు. అ విల్లము గానం
బులును భక్తమలును చాల్చి నిర్మలిమూలగాఢోయి, క్షణము గానియోజ మాన్యమును
బట్టిరి. ఆ మహోరలులు, గుల్మములును వృక్షములను వలగవలఁ బట్టిపోయిరి. అత
లాదిరిందియు మున్నయోచనకాగ్యమును గడిచిపోయిరి. ఆ మహోరగ్యము, అంత
టను విష్ణువల్లములుగలిగి తొరరాక ఫేరముగా కనుఁబ్టుచుండును, అందు విష్ణు
లియు భయోచహతి ముక్తగజవలలును వీరహమలను దిగ్గునుచుండును. చానిరి గడిచి
నదియు నా పాదోరలు జవహానముచాటి మూఁదోమలకూరింపి పోయి క్రా
చారణ్య ముననోకవనమును బ్రేకిందిరి నీత యవహానమునుటకున్నచు రామ
లక్ష్మణులు విలంబిల్లులు గలమట్టులగుంపులవలె నోప్పుచున్న కై ఫేరముగలమున్న
నానానిత వంతట్లు ముంబుట్లు చూడట్లుచు, నానానిధి మక్షవమూహములుగలిగి,
బహువిధమృత్యుగములతోఁ గూడియున్న యా క్రాంతవనమునకుఁగయు, విక్రాంతై
యచ్చటచ్చట నిలుచుచు, వీరలూక మర్రిగొలచుచు, గండు పెదతి. భక్తిభక్తి
మాత లాచున్నవములు క్రాంతారణ్యమును చాటి మహంగ్రమమును జూపు
భాగమున మూఁదోమలు పోయి క్రాంతారణ్యముననును ఆ యోక్తమునునకును
వనము. ఫేరలగుగానున్న యోకాదోకవనమునంతయుఁ జూచిరి. అదిభయంకరము
లగుమృగవక్షులతోఁగూడి నానానిధము ప్రవహింపులు పెద పెదయందుఁగా వృ
క్షములచే క్రిక్కిరిసి పోరకాండును వారచ్చట పాఠోములై విష్ణులియు
లోలైవ యోగగూఢగుగాంచిరి. అం యెప్పుడును కేకట్లుగ్రమ్మియుండును. అపునకు
తిలగి లాగుపాతులతోయి, చాచిచాపున పెద్దకాయమును దిక్కుమలున పోయి గల
యోగ రాక్షసిని జూచిరి. అంత, జరాక్షసి అల్పులయల కది భయముగలిగించునదై
యేక పుట్టించుచూచుతో, పెదవలలులయల కన్నలు విూ, ప్రేలుకాను
గలపును వాని కీలంధు పోవయల చూపును, విజయకాక్షిణి చరమును
గలిగి, భయంకరము లైవీరహానిమృగములయి. భక్షించుచు, విగ్రహాగ్నితో
తెంచుకల విరయఁబోసికొన్నదై యవ్వవస్తు లా రామలక్ష్మణుల కచ్చట గను
పట్టెను. అది యా వీరులచెంతకు వచ్చి, యవ్వముండుట వదలుచున్న లక్ష్మణుని
జూచి, 'అప్పు, మమిచ్చునము గమించు' అని యతనిం బట్టకొనెను. మణియొ సది
లక్ష్మణుని విగ్రహుఁ గప్పుగలిచుకొని 'మేం ఆయోమథ యనుచును గలచాను. నీకు
హాకెది. నీవు వాకుఁ బ్రియంబున కొలికిది వాఁ! వీరా! కావున నీకుం గ్రతిక
గుండుకలను. అర్చితశిఖరములయందును, పరీ పురీషులయందును, మమ్ముఁగూడి
గమించుచున్నవయ! ఆనెను. అది యట్లు చెప్పిగా పగవారి కీచతురుకును వాలన్న
యెదు నిలిపింపై భక్తమై త్రి, భావిచెప్పును ముక్కును వైవములకున కించింపెను.

మట్టు పెద్దలు నేలవీరముడంగా నీతెలివెత్తుకావు గలమా రాక్షసి విక్రవద్వారమున
 విగ్గల పలులి వచ్చినవారింట్లో వెనుగిడెను. అది పోగా నీ శత్రుహంత లగునా యెన్న
 వద్దలూ రామలక్ష్మణుల పరాక్రమము నూచి గహవం బగుమరియనతోచరా, నారి
 కనుమీది క్రమంకవడెను. మహాశివలకు గాత యీశ్వరుడై నిర్మలమంబుగలిగి, వ
 ద్విస్త్రీకరుడను రామశత్రునిని రాకాలలక్ష్మణులకు నేడను మోక్షగరించుచున్న
 యెప్పుడు నూచి చేతులుమోడ్చి నామెవమలుడమని విన్నవీ యడుగుచున్నది. నామెన
 న్ను పడేసేయిన్నున్నది. బహుశరముగా చుప్పిమి త్తయులు నా కగ్రముచున్నవి. ఆ గాల్గ
 రాంబు నీ హయశరసియించుము. హిమమగు నా శరవణుల వొప్పయే సె. యెయి. ఈ
 చుప్పిమి త్తయులు నా శేత్ర గ్రామ భయము కలుగుచుని తెలుపుచున్నవి. విన్నవీ భ
 యుచరమై యాచంచులతో మనుషులీ. యెలచుట నాచేరా మనగి యున్నవగు. జయ
 ముగలుగుచుని తెలుపుచున్నట్లున్నది అనెను. అట్లు నా రెమిపులి పరాక్రమమునకు నా
 నడమకురియె నీవై వెనుమించెడిగా, అచ్చట నావనమునంకియె విలయమట్లు,
 గొప్పవర్షులతోచి పుట్టును. మమచాయెపు ఆశాశమనంకియె విన్నవీయె: బూ
 రింపెట్లు, అపవనంకిని వర్షుయె నాశాశమనంకియె వింపెట్లు. నీరంబోలె
 తెలంగుడు రామ: నా శత్రు మెచ్చట బుట్టెను తెలియగోనివారై తిరుగు: ను నా
 నును బోయి యొకపొడియెను విన్నవీ వర్షరామయెను, విశాలమనమగ్రమును
 గల యొకరాక్షసునిం బాడెను. నా నిరువునకు పచ్చట తమరంబుల నున్నవారు కడ
 వం బోయిరి. వాయు బొడవై, శంఖములు మెడమెపు చేత, వోల గుంపులందుగలిగి
 యొకమొండెయిగా మందెను. వానికే వర్షయెలలై గలంబుబుట్టెయగలిగి, మమరొం
 కివలె విన్నవీబొడవై, వర్షునిమెమమనలరావచ్చునె, భయంకినై శ్రురామయె
 నంకి: వర్షరముగలిగియెను. వానికే నక్షత్రంబుగలంబో, గిన్నెక్షియెను
 గెను. అది యొక్కావలలె ముంపమి, వర్ష కెన్నగలిగి గోళారెమిపునె సోలయె,
 విశేషియె. విమల్లనై, నడి నలమి కన్నల విమల్లయె విశేషియె, గామరెమెను పొడి
 పెద్దగోళయగలిగి పెంపున పొడిమంబును. వానితోయె విన్నవీయె పచ్చిగామలె
 నె. రామవిన్నవీ భయంకినయై వయెలంబులెపుని, సింగుగలంబుమొగ్గుయెగలు,
 పనులంబులెపు భయంకినయెను. భయంకినయై యొక్కోడమయెను. నిజి
 గల చేతులకు రెండు ఇలయెను విమల్లయె నానావిపులం బునెలంబులెపునుమి,
 ననూనూయెను మృగమల గమిశాంధ్రుని గొప్పమృగంబును పచ్చియెలెపునె
 వ్షయెలె నవని కన్నతో లాగోమయె అద్వయలె నవని విశేషియెను (నీక
 తనయెలెపు లాగోమయెను విశేషింకి యావ్చోమయెను) మండి, చాతవింకి పచ్చివ
 యావ్చు వర్షయెలె వర్షింకియెను. రామలక్ష్మణులు వానివిమిశరంకియెగ
 యొకనా త్తయె చావెయె: బోయిరి. వాయు మహాశాయెలంబును విన్నవీయె భ
 యంకియెలై, భయంకిలై మృగాయెను విమంబును, వేపాక్షికినినాత పచ్చయె

కలదేని పట్టిమొందెనువలె విష్ణులియఁ బ్రారంభుగా వానిఁ జూపట్లుఁ
ఆ కలంధునిబాహువుల నీ క్షిప్తములుగావున నాఁ జానియకాహువులను
రాను లక్ష్మణుల విద్వజ్జీవి లలియతో వోక్తజ్ఞుగా ననుమరుఁడ బట్టజొసెను.
అందు, పుష్కరమైన వింధ్యము చాల్చి, విక్రమింపుఁడనునక నేమలు రాజులు ను
నియమజాలవలెంతో లా యెప్పుడమ్ము లిద్వజ్జనులు, కలంధుయ కలంధుహృ
లయఁ బట్టి యాకర్షించుచుండగా, యవశులైరి. ఆ యవశులందు శూరుఁ డ
సుకాముఁడు దైర్యమునూని కొంచెమేమియు వ్యభిచారమునకును, లక్ష్మణుఁడు
మౌక్త్యము కాలుఁ జూపుచేరెను, దైర్యమునఁ జూచుచుండకుండను, విష్ణు
లియు వ్యభిచారమునకును, రాముని కేమియు లక్ష్మణుఁడు విష్ణుఁడై రాముని
జూచి 'హే! క్రమా! నేను రాక్షసులచేరింజ్ఞి. యవశుఁడై యొప్పును జూచును.
న న్నొకనిని నడచి(నియమించి)నపు నివేదించుకొనుము(యెట్లు విడుపుము). నపు నమ్ము
శిఖరాకమునకు బరియచ్చి మధురముగా యుగై క్రిపాచ్చు నపు నీవినోక్తముగానే పో
డగలవని నాఁచుచి(యెను, కాకుత్స్థా)నపు పోయి చిత్తులై కామరూ ముఖభాసు
డలయును జూచి యందు రాజ్యవశిసాలభునీయును నివృత్తియును భవభవము
న న్నెల్లప్పుడూ డలఁచుకొనుచుండవలయును' అనెను. లక్ష్మణుఁ డిట్లుచెప్పగా రా
ముఁ డరిగిపో 'హే! భయపడకు. నీయట్టివాఁ డిట్లు విషయము నొందఁదలెనను
ఇంకలో క్షురకుఁ డనునామోరాక్షసుయ కలంధుఁడు అప్పుడయ్యును రానులక్ష్మణు
లంజూచి, యాజుయంబంటి జేరియంబడు 'హిరిచ్చయనకలంధు'నీయమాంధులంటి ను
సులుజయలును, యుఖిక్రమంబును వింధ్యము చాల్చియున్నాఁడే! భయంకరమైన యా
ప్రతేకపదవనకచ్చి నా కాశోకమయితిరి. ఇచ్చట మీ 'మౌకార్యము'నకు దిచెచ్చును.
ఎందులకని మీరిక్కడఁ జచ్చితిరిమి? మౌక్త్యమునందు జేరుగాని నాకుఁజూడగా
నే నాలోకు నకనలముయన్న యిచ్చితిమిమీరు నారహితలి నీయట'తో చచ్చియున్నది.
వింధ్యము జూచుటయు ఖడ్గములయుచాల్చి వానితోవైయు గలయూఁజోతులవలె మీ
రున్నాను. అయియు నాకారం బనీతిగాక యింక మరల మీకుఁ బ్రాణములు నమ్మ
ట యెవరి' అనెను. మౌకార్యుఁ డనునాకలంధుఁ జానెనట్లుగా విని, రాములు పోయె
డ లక్ష్మణుంబులతో'హస్తవరాక్రమా! మొదటరాజ్యభ్రంశము, అభివృద్ధివననామము, నిరవ
దీకారానగము, అని యిట్లుకష్టముమీఁద మనీషియతో యథుమనీ కష్టము వలయును, ఇం
కొకను నా క్రియారానిని నీవను జూచునక పొందవలెనని, ఇంతింతో'యోక మన కిద్దఱు
కలు విక్ష్రియన్న ప్రాణములనుసూచ ముదములొందునో యాభయంకరమొక న్నవ
వఁగ చాపించెనది. పురుషులికా! నమి వైభూతముల నివయింపుటకు కాము
విష్ణులియు లలవంకమొయన్నది. చాచిలనిం దెనునీడు. ఇంతింతో'నూచునీవును నే
నును మిహంబలచరాక్రమకాలంబయియును, మనల వది వ్యవధులచే మోహాదెచ్చును
న్నచే'యిచ్చగా! నమి వైభూతముల నివయింపుటకు కామునకు విష్ణులి ప్రేక్షక

708 రామలిక్ష్మణులు కిరాన్లుని చూసి అపలయం చెందుట.

కావలయు నీటి, నుండునీరును గొప్పవీరులు యెవరే సొంతరూపునను జొంగునలపు
 అనెను. 'ఘోరరూపముగలిగినను ఈ కలంధరూపములకుచ్చి నండునా? అన్నా! నేను
 భవవంశిలు' యెవ్వరి యనువాడుపుట్టినదో విని యెఱుఁగెను. సునిశాస
 నుడు: గలిగిన ఘోరరూపమే కాక, శుద్ధిభూమియందు, ఇంద్రునిలోపలనన,
 ఈ కలంధరూపమును ప్రార్థించెడి. 'ఇందులో' బోలునంకిపోకట్లొకఁడు నీ నే
 క్కడిని? యందునా? నేను ఋషికావయం ఘోరాకారముగ వీరియెవరేనో వా
 కులకీర్తులై నయంద్రుని జంయంగునై యుగ్రిమనూరుచును గావించి బ్రహ్మాదీప్తుని
 సంతోషపెట్టెడిది. అతఁడు వాని నీర్పాదులై వొనంగెను. అది వాని అగ్రాధిపతు
 కలలితునకలమును గలిగెను. దీక్షాకుప్తుడు బొందిరిని. 'ఇంతవచ్చి పోవీర్యము నేమి
 చేయుగలవల' అను కలంపు మాని నేను గుండ్లగంధ దేవతయై నాగ్యంబు గలిగి,
 అయంద్రునిని మాఱుచులనా అగుల్యై, గుండ్లగంధుని బ్రహ్మోగయంగా, వానిచే
 నా తోడను కవయోగినిగిరి కల తోవయోగినిగిరి నానుచులయిరి. నేనెల్ల పల్లముల
 యెదురికె నయిరి. ఇందులకే వాళకే వత్తున గావ్యవృత్తుని నే నెఱిగి యిమాను
 గొన్నను, ఇంద్రునిని నెన్ను యనుపేరికే అనెను. బ్రహ్మ వాఁడు నీరికే వత్తునకలకు
 వత్తుని యందు. గాళి యెదురు. అంత నేను నీవేగ్రునిగిరి' వత్తు. గుండ్లగంధుని నే,
 గొప్పవనీగిరి, కాచి నే తోడను కలయియు వోయెను ఉన్నమలగిరి. నిమగ్నము
 నొనెను నేయెదుగా వానానలంబున విగానలంబున, గొనెనలంబా! విత్తి. ని
 యి నీకే కాక నెల్ల బ్రహ్మనీకేయి? అనిచెప్పిరి. నేనెల్ల వత్తునగా, ఇంద్రుని
 ఒకయొనుచువిడిది గలతొనలయై రాజీ నొనెనను. ముగియెనా? యెదురునెనా?
 గోతలలో నొనెనా? గోగిరి గలిగియును. అల్లవన్న నీకు, ఇంద్రునిగంధుని వచ్చి
 నీగంధులను నీయంగలను మృదులంబును ఇంద్రునిగంధును బానిగిరిని గొనెన
 లైక భయంబును అని చెప్పి లోగిరిని ఉన్నెరుచువచ్చెను. ఇంద్రునిని వోగి
 పేర్చును రామలయను అన్నయెదును ఎచ్చి గుండ్లగంధుని నీ గోరంధుని
 ఛేదించిలో యెప్పుడు వచ్చెనను గొనుచున్నా' అని వచ్చెను. గాను! రాజు
 కీర్తునా! నే నెల్లకీర్తునను గొనుచువచ్చెను యా వచ్చెనను నీదేని
 వానంబులనా? కావించెయె: అగ్నిని నీకవలయెదునను మిత్తిని గావ్యవృత్తుని
 దును గాని యెక్కరినెదును అభివృత్తుని మనుచునీదెను. ఋషిమోక్షము నిచ్చి
 అవకర్తయు రామలయ నావృత్తునా ఎచ్చి లోగంధును గను నీకలంబునెదును. ఈ
 కలంపునే నుచ్చిమగిరి నావీగానీయెదును నిర్మలంబునై పోయెదునను నీ

శివయోగిగ్రంథసారాంశములకుం దహి వర్ణం విత్తివత్తునా అనెనలంబు. ముహూర్తం నిలకల
 యెచ్చి గావించె వదయెదునను అనిచెప్పెను. అయెదు వత్తునరాకావయెదు నెదు వచ్చెనను
 బ్రహ్మ రాజీబ్రహ్మనీకా గానా గ్రంథంబా బ్రహ్మను వదయె అనెనానుగంధంబునల దేవయ
 గ్రంథంబానాం బ్రహ్మ అనెనానీ యెదునను వోయెదునను.

మీలై కాముడును నానాఁ జిష్టువాయది తొలవవచ్చును. అట్టికొనుటకు నా కెంతయు నిష్టయుగనుండును. రామా! నీ వా కాముఁడే యగుదువు. నీకు కుభంబుఁ గాక, ఏల నన్ను వధించుట మఱియెంత కఠినమౌత్రము కలదిగాను. ఇట్లని యిభావమునే యా బుద్ధి చెప్పెను. భువివశిలకా! దిగభిర్జను నాకన్న వంశస్థులయినీతియే నీవ నేను యోధవచ్చు మీకు బుద్ధిపాతఁడయ్యెను చేయుదును. అంతేకాక మీకు మరయుక్తునింజున నుపదేశించెదను" అనెను. దనువంశ్యుఁ డాకబంధుఁ డెట్లు చెప్పగా భర్తాత్ముఁ డగురాముఁడు, అక్షణము కన్నఁబ నుండి విడుచుటగా వానితో "నేను నా శిష్యుఁడను బ్రహ్మచర్యమునందు నెరిగి యొకచోగిరితోయి యుండఁగా, ఆప్తుడు రావణుఁడు మీ పెద్దవరును కేందుఁడఁడ నేటి కీ ద్రిమతి యగువా వని నీవు నుభయుగా నవహరించికొనిదొయెను. ఆ రాక్షసుని పనులమౌత్రము ఆప్తుఁ డగుజటాయువువలన నాకు తెలియఁమనని వాని రూపుగాని యునికీపట్టుగాని వ్రభౌవముగాని మారకు మౌపురభువనిమ ఎంతమాత్రము తెలియవు. నేను మిఖయఁక చొక్కుచు రిక్కుమాలి యి క్షణమునన్న వారగు, మితియు పోకపకారము చేయుచుండువారము. మావంటికారల విషయమై దయఁచుచుట మిక్కిలమైనది. ఏరా! నేను, ఏమందుల విడిచి బహుశా ల ముండుచే చొక్కగా పెండియుండు కట్టలఁదెల్చి పెద్దపల్లము నీర్థముచేసి, యందు నిన్ను నహించెదము. నీకు నిజముగా తెలియనేని, నీరెన్ను, ఎవ్వరు, ఎచ్చరికఁ గొందొయెనో నాకు తెలియఁజెప్పము. ఇట్లు కలహాపునఁ జెప్పట నాకెంతయు కల్యాణమని మఱి. ఈలాటి కుభము గామిపుము" అనెను. రాముఁ డెట్లు చెప్పగా యాదనువంశ్యుఁడు కబంధుఁ డా మూటకేసరితో నైతము మాటాడి నిపుఁడఁడు గాత్రన విక్కిరి యెవఁడేవకళ్యయన నరనింజూరి "నాకు నివృత్తాశము లేదు. కాన నీరకాత నే నిజుఁగను, నన్ను నహించి యైవదన నా నిజరూపుఁడనుటొంది, నీరెన్ను, నేర్చి చెప్పఁజేయవలయు నీత నిజుఁగఁగలవానిని చెప్పెదను. ఏదో! జీవించుబరక మున్ను, వాకు నీభార్య నవహరించివమహాచీర్ణకాలి యగురాక్షసుని తెలిసికొను నరముకాదు. రామా! కావతోచములే నానివృత్తాశము నరనింపది. అట్లు నేను కేకొన్న ముచ్చునమునలననే లోకనిందిత మైవయా రూపము కాపురమైనది. రామా! సూత్యుఁడు, కేకనల్లయులు బడలగా ఆ మైవయము కించుటకు నునుచే మన్నుఁ బల్లయువనుండి చొక్కగాఁ గాలవట్టు నహించువును, ఏరా! రిపునందనా! నీవు మన్నుఁ బల్లయువనుండి చొక్కగా నహించిన నీవన, నేను నీత నవహరించిన రాక్షసుని ఎవఁడెయింజునో వానిని నీకు తెప్పెదను. రామా! అతఁడు నీరయి కైవస నవదగలవాఁడు కాన నతఁడో నీవు తెలియఁచేయవలయును. అతఁడు శిష్యు వరాకృతు కాలి; గాత్రన నీకు ప్రితితో పాతఁడయ్యెనుగానించును. రామా! * అరవిఁ తెలి

* ఈకబంధుఁడు రాముని ఎవఁడయినాని బుద్ధివైవలయెను. గాత్రన 'అ' కారమును

అవంతేంద్రుడు వా దీనియ ను గ్రీవుడు, మంపామంధ్ర దేశమున రాజులచున్న ఋశ్య
మూళ మునువర్ణించునందు నవభూత వాచనలతోఁగూడ వివరించుచున్నాడు.
అవాదోగ్రుడు మహావీర్యుకాలి, తేజస్వి, అత్యంత కారణికుఁడగును. పరిశ్రమ
ధుఁడు, విషయపరిపక్కుఁడు, ధైర్యవంతుఁడు, బుద్ధివంతుఁడు, విక్ష్పిలియు గొప్ప
వాయు. మఱియు కఠిండు పదుర్గుఁడు, ప్రౌఢుఁడు, కాంక్షింపఁడు, మహా బల
వేశాక్రముఁడు. ఇట్లు నిజంబునవివరింపఁడు గావున నీకు కవిత్వమౌచును. రామా!
అదీనియన్న వాలి, రాజ్యగుప్తిని లేచి మహాబలుఁ డుత్తరీని ధినివలె గొట్టి
నాడు. ఇట్లు నిష్కంఠోలి చురవిధయుఁ నుపామనాత్మక నీకు కవిత్వమౌచును.
రామా! అతడు నీనికు పెదవటయందును, నీకు హిరణ్మయచ్యుటయందును, నీకు
దోనకు ప్తిహిరణ్మయము గుండంగలను. నీవు మహాబల ఋశ్యమము. ఇత్యోకు
కులలితా! మఱియును, ఏది శిష్టుకావలయుతో అది యిట్లే యగునగాని దానిని
తేజువిధుడు గా తేమనెల్లరికి నుచుగాను. కావము నెల్లరు నవివేచింకరా. రామా!
నీ విచ్ఛటించితి అవలంబితో శిష్టుమున మహాబలంబునైన నయమగ్రీవువార్తనుఁ
జాచును. రామా! నీ విష్టున కేసముగా విచ్ఛటించితివోయ మగ్రీవునికు, విఱుకు
త్తరలో నొందొగలకు మరల ద్రోహుర్గు గలగనంబులకై మండుచున్నట్లుగని
పాడిగా మంచుకొని యుచునోఁ తెలియ చేసొకనము. అమగ్రీవుని కేవల యోగవాన
నుఁడని అవహరింపరాదుమహి. అతఁడు వానరపుత్రుఁడు, నెదగుగలవాఁడు, కా
మదూని. కామము అపన్నునైన పహాయము గానలయియున్నవాడు గావున దోహి
తెలియ నక్కఱతోఁ గలవోనము. మఱియుఁ బరాక్రమకాలి. కావున పరిని
చుట్టుగాఁ నలఁపవలయు. వివా కిదుత్తరము, ఇచ్చి జామగ్రీవుడు గానిండుగోరకా
ర్యమును పొధించుటకు పదుర్గులయగదా. అతఁడును, లేనకార్యము నొనరించును, ఇం
వివాద నొనరించునను, వివాకార్యమును చేసివుచ్చును. అతఁడు యాదవరచి కేర్ర
జాకు, మూవర్ణని కారవచ్చుమౌచు; పాలితో వైదియచేసొని యుచునెదిని ఇయ
మున కుంపాతరమున ఏ చరించుచున్నాడు. రామా! ఆ జామగ్రీవుఁడు ఋశ్య
మూళమునఁ గావున్నాడు. అపరివ్రజంబుఁ డిరుసుండును. నీవు పోయ శిష్టుమున,
అన్ని పాక్షికముగానే కాక, అయ్యుపాక్షికముగాను, శిష్టుముచేసొని యుచునోఁ
తెలియనివింత్రును. అవాదో క్రమంబు లోకమున నవహరింపాచుటకు రామము లం
కు స్థానంబునన్నీనిని నిపకళయన నెలంగియున్నాడుమహి. అగ్రంధమా! మహ
నీనిగల విఱుకూర్మకు మంపియకు నందగయుతో యందముకు తలొకమునం దా
మగ్రీవునికు పరియంధ్ర దేశమునకు లేడు. అతఁడు వానరులగునానీ, కడులకు వికార
ము లుపమిద్రియలను, చుగ్గమును అనవర్తని ప్రదేశములకు గుహలకు నెదగిన్నట్లు
యోచ్చుచునును కనుగొనంగలండు. నిన్నెడఁగెనీ పరికించుచున్న నీకును పెదవట
కై, యతఁడు మహాకాయు లగువాడనియు, నుచున్నట్లును బంధును. అతఁడు రా

హునింబి పాలి ద్రతిర్లంబునెడగ యున్నవరాళిహను నీకన్న కమలానగలము. ఆ బాహుశ్రేష్ఠుడు వీర్చియురా బుడిగి, మేనుశ్శిరాగ్రనుబున్నను, పాతాళిలయును బ్రసరించుచున్నను అచ్చటికిఁబోయి రాక్షసులన్ని వధించి నీకు ముగలు పెచ్చి యొసంగఁగలను అనెను. ఇదివల్లదిగించవలెనను.

—♦—
 { కలఘటయ రామయి నుగ్రీవుఁ డుండుప్పలమున }
 { మార్గమును వెచ్చి యుండు రేల డిగులు. } —♦—

కాన్యకా మనవాఁలగుఁడు ఇట్లు రామయి నుగ్రీవుఁ డిగిండు గొండుమొలయెలుగు యెరి, మనల అగ్రయుక్తిం బరువాత్సయము వలనఁబడి, 'రామా! ఇది పెరుమరి దిక్కున నేరెనుచున్న. మారలయెల్లు, మేవయెల్లు, అద్వియెల్లు, మణియెల్లు, నేర్చునెల్లును, రానియెల్లు, గొండుగొండుయెల్లు, మారుడియెల్లు, మణియెల్లు నెరలము నీమఱి క్కప్పొమ్మయలము, చంద్రయెల్లును పొన్నలు గొన్నునలు, కామయెల్లు, మృదుశి కళుయెల్లు, కపయెల్లు, భూగిరివీక్షినియెల్లును, నీవయెల్లు, అశోకపుష్పయెల్లు, కర్కరంబ నపుయెల్లు, మేపయెల్లు, అద్వియును బ్రెచ్చినిగొల్త మనహమయగా బ్రకాశించును న్నదీ! ఇదియే శుభమైవమొగ్గనా. మీ రాబ్బువయల నెక్కి గది లేక బలంబు దాని బడఁద్రొదిలించి, అమ్మది ప్రాయములను వానిధులఁగలు భక్షింతుముఁ బోవలెను. రామా! ఆ వనమును దాటుగానే వృక్షములు పుష్పములొప్పున నుండు వనమునలోనును ఇచ్చికినుపోనెందులె ముగిశునువచ్చునను ముగిలఁబలము న్నది. అయిదిపుష్పములు బ్రక్షిన్నునను గొండువయల అద్వియెల్లు గిరి, పేరునఁబోరుఁ గుమంబును. కుశీగిరి ద్రెచ్చిరథవనమునందుతోల అంబువన బప్పునను గొర్వి బుతువులును పచ్చిహిరియునై యుండును. అంబువనం బుగొల్తును బుకుమలంబు బుక్కిరి ఇద్దఁబొలులెరిగి భలంబునఁబొల్తు వంగి యెచ్చున నున్న పుంబునఁబలంబు వనపుయలలలెను ప్రకాశించుచుండును. అద్వియెల్లు అబ్బువయల న్నగ్గిగాని లేక కామయి మంపుగా నేలం గుండ్రొనెగొని, యమ్మనిప్రాయము బుగలయెలు గొలి నీ గొండుగలము. రామా! అంబువన బుగొల్తుని గొండువయల గొండువయల నేలని మమయనది పిల్లు దినుము ద్రెచ్చిరథవనము బయల బయల బొంబుపోయి యంత వంబ యెనుపుష్పనినీరే నేలగలను. కామయెలును మొంబుగాని గలగన్త, కానినలలు దెదో నుగ్గిమయగా నుండును. కామి ద్వియెల్లుబుక్కి నీ బుక్కియెల్లు లోనలను గొక నలెముగానుండును. అందు, పొడియెల్లు గలగన్త బుగల నేలంబే మొది యెలం గొల్లుయెలనను, అందు లోనురలయను న్నగ్గిలయలయను బలపు నెలయెల్లుననుము. రామా! ఆ వంబానరమ్మవంబు నాంబులను మరగాన్తగొండుగల గొండువయెల్లును వంబ కలయెలు (పెద్దయెలు) కామియెలు వియించును మధువరచేరలయెలు నుండు

యెడకును. మే జయభర్యోత్సాహము వధు మెట్టికా? యెంతవరకుగ్రాహ్యమనవచ్చునో అది భయమవచ్చు. అది కంఠముననుకొని నెత్తిమీదనుకొని నుండునట్లుగావున మిగుల భయమొనరించును. రామా! ఆ వధువునందు అక్షయము, మంచి బలముగలిగి మిక్కిలి ముందు లేక మేలయినదిగా నున్న గంధములు తొలగిపోయినవి, తొలగిపోయినవి మేలయినవిగానెందులకు? అందులకు మేలయినవి అంటే ఎందులకుమనము తెలియదు అనిచి, యెందులకులేకం గ్రుచ్చి పగిలినది గాదనిచి భక్తితో నీకు తెల్లవలెనను నీ ముందు భయముగా ముక్కుముందు భయమునుచూచుచుండగా, అలక్ష్యమునకు, పుష్కలంబులవలనను బలమునుచూచుచునే రామర వాచనము నుచూచుచును, రామరము మిక్కిలి చలువగా? యాభంగ్యులమై యొప్పును నచ్చుమై నెరిగి నెను అది? మననము తలచులలాడు నిందయన నీటిని వంశావధునియందు రామరామమొప్పునొకటిగని తెచ్చి నీ గొంగులగుండు. పురుషులలా? మిక్కిలి మూలములై వనములను గ్రుచ్చుమన గొంతులగుండు బయలుదేరి, అంతయును తెగియుండును నుండునట్లులై వనములను నీళ్లు చూపుటకై వంశము కాగా? కాగే గలవు. రామా! నీవు, పాపముకాదును విహరించుచు, విడిచిన పుష్కలములను వాల్చియుండు మృత్యుములను, మంచావధునియందు చల్లని నీళ్లును అందుగా, ముఖమునాని నీమనస్సునకు గొంతయొకటిగానుండును, రామా! నీ వచ్చుట పుష్కలమునకు క్రొత్తటియొందు అట్లును తెల్లను, కాదును చల్లము విగిల్లిత అయియు, రామరము గాని ముఖముకలదు గొంత యొకటిగండువు. రామా! అచ్చుట వాల్చునట్లును గొంత గ్రుచ్చి బాల్చువా నెవ్వరను లేడు. అది వాచిపోవు. మన కాల్చుకొత్తిచ్చి పుష్కలమున యెల్లప్పుడు అట్లునుండును. అచ్చుట మరెంతవరకు? అచిచ్చు అనుచు పొల్లులు ఉత్తమమనాధిగలవా నుండి ఆ మునులు లేకు నుండునట్లు ఎవ్వరవాల్చును లా గొంతవరకువును, వారి అచిచ్చుచే నీటిపులుకాగా, వారి చేతయెడకునీ నేలయిన ఇమటనిగిడువులన్నియు వారి తపోలాలితయయవంటి యిచ్చును పుష్కలయనది. రామా! ఆ చెరులనిండువులు వాయువశమున తెల్లమాయా అచి పుష్కలై వారి తపోమహిమయన నాశము నొందకన్నది రామా! ఆ మరెంతవరకును వచ్చునట్లునది, వాగుల వరిచాలిత దిగవెల్లి అనునన్నాల్చిచి కలది యను నేడునది మూర్తి మిచ్చుచేనన్నది రామా! ఎల్లప్పుడును నునివెలివరకునై మందే నెలగొందునట్లునై యాశచి, పుష్కలమొనమచ్చునుండును. కేవలం ప్రమాదమును గను నీమృత్యుమగొంది, దివ్యలోకమునకు తోగలదు. రామా! అది నీ వాచుచున్నప్పుడు పుష్కలమొనమచ్చు అనుచునీ, అచిచ్చును చిత్తమంటె యెంతవరకు గాతరాశి కపాల్మయయిండు కలగార్లు వాచి మనునాశి మమయము అందుగలవు అమయమును, ఇతర తెచ్చునది యిచ్చు మూక వచ్చునమయమును, వానాదిధములై ప్రయోగములను వలయున్న గలవు. అలుదును, అయ్యుకృతమును, అచ్చునయెందులకు ఎంతవూర్తియును తొరలొచ్చు, ఏలగుగా నామాశి మునకును మరెంతవరకు విరూపముచే గలిగెడి. (అచ్చు భావ

బుద్ధిమోగి మోగించు చూపుడు (దన పూర్వీక దూరముఁ జూపుడు) సుగ్రీవుని
తోఁ దప్పక వెళ్ళుంబు గావించుట' యని చెప్పెను. ఇది చెప్పిదిమూఁదమహర్షుడు.

{ రామలక్ష్మణులు కేరాల్యాక్రమమునందోవుట. కపివారణఁ జూపించుట }
{ మరంగగిరియొక్క దూరముఁ జూపుట. కేరళి మహావనమున కరుగుట. }

రామగ్రీవు లా రామలక్ష్మణులు పడమటిదిక్కులందలి కలంధఁ జావరమునఁ
జూపిన వంతానున్న మౌళిమూసునొప్పు రయివలె పోయె. వారు మౌళిమూసులందు, తెరకి
దెరకి కేరీయంబోలునట్టి ఫలములు గలవృక్షములందు జూచుచు సుగ్రీవుని జూడకల
యమని యుద్వేగపూరితుఁడఁ బోయె. ఆరామలక్ష్మణులు ప్రంతానమున్న పశ్చిమతీరము
నీటి, యంత ౯ చచ్చట కనుదీయి మైకళలర్యాక్రమముఁ జూచిరి. వారు బహువృక్షము
లు కలంధముఁ బరిశీలించి యెవ్వ యాయోగ్యక్రమమును తేలి యుంబలికొనుకోయక
మునకు నచ్చెనునంది చూచుచు కేరళియందలిఁ బోయె. అప్పుడు, యొగసిదిక్కుల
ని యెవ్వ యో కలసి, యా రామలక్ష్మణులు బానిసంజనే తేరి, యంతరిగిరింది రా
మునిరావములకు వచ్చుననింది బుద్ధిమంతుఁడగు బహువృక్షునిరావములకు వెళ్ళిన్మె
ను. అంత వారలకు యథావిధిని అర్థపరచుములకు అచనునీయమును మింగె
ను. అంత రాముడు బానిసప్రభులజూచరించు నావన్నా ధ్వనిం బారి 'తపోధనా
నీవు తపోధన్యులందెల్ల ముంబరితికర' బాని సీయమౌ బుద్ధి నొందునన్న తేజా,
కోపమునకు ఆహారమును నిగ్రహించి' యిదేవా రామభాషిని! నీవు రామరామునా
దిక్రతము లాచరించితివా యేమిటి నీ మున్నెవరు మిత్రముగలుగునా? నీవు గానిం
చిన గురుశ్చ త్రామ సభలయందా? యని యడిగెను తపోధన్యుని యిది రామలక్ష్మ
ణియనిచే గారవెరుచునీవచ్చుదురా రాకలీ రాముఁడ ప్లముగగా నవరియెనుట
నిలిచి, "నీవెప్పునమునలవనివును నాతచ్చు వడివది నేను పరికిత కమలంత యని సభ
లమైతది. ఇప్పుడు బానిసపురుషులు మిక్కిలిపూతలమైరి. వారికిఁ గానిందిక శ్చ త్రా
మయి వధలమైతది పురపరింకా! కేవలంబోవెల్ల ను త్రవలందిగు " (విష్ణునకు దగు)
నిన్నుఁ జూపించుటవలన, ఇప్పుడు నావకు ను సభలమైతది. నా కింకఁ బరమవనమును
సిద్ధియగుటకు. † అనిందమా! నిష్ఠులందనా! నీ చల్లనిచూపుచేత పాపములన్ని యుఁ
దూరి పరిశుద్ధులగు నైతిరి. నీ ప్రపంచములకుల సత్తయము లగువ్రుణ్యులొక మానసు

* పీఠిక కిందకి వదలవలెకాదు. † పీఠికయందు మార్గము.

+ ఇందుకు 'యమలతాపూర్ణియ పూర్వ' కథనము. కవియొక్క బుద్ధిమోగి బాగా' క
బ్రోలికా పీఠికయే' అనియందు, (కవితాపీఠిక యందు) నిట్లే, నుక కలంధమున, (పూర్వ) క
బాధాగ్రాహకమునెల్ల పరిగియి. (అందు) అందుచే శ్రుతిబానిసలైన ఆ కృతానియందు సంత
కేయము వెలియమి (కృత్తి)కాకా' 'రామ ప్రాహ్లాదీనియ నుక' అన్నట్లు అందు
ప్రపంచమున నిప్పుయొక మైక సీతపరవమలు, (అతయోగి బాగా' కవియొక్క) కృతాని
నికలైన పరవమమను లొకవది. గోమదకాళము.

778. வீரன் காஞ்சனாசனம் காண்பது. இராமன், சீதை.

కొని కనువిప్పుచు మృగములను పక్షులను నెరసి వెలిసియున్న యీ భవమున గాఢము, దీనినే మనంగవన మున్ను. మనయుక్తి ! పరమాత్మకేంద్ర లగువానిన ప్రభు^౧ తుండ్రివిడుల ముల్గియులు బూజితం బగుగంగావిభృత్యవయలను విడి టి రప్పించియున్నాడు. ఇదిగో! తేషామౌళా స్థానము లగువేదియ పడమటికప్పు విట్టగానున్నవి చూచుము. నేను జక్కగాఁ జరిచితియు నీయమందనాగుదువులు ముచిరకవమువలన నలలి చేతులువడన నిది బుద్ధ్యులు బూజలునీయునుండిరి. + రామా ! వారల రవప్రభావమువలన, వేరులు,వారు నన్ని హేతులుగాని యెప్పు డికిలూక, ఎవరేది కాంశం బగుకొత్తును, ఇట్లు నెల్ల వెలిసియున్నవి చూచు ము. మా గురువులు ఉపవాదములు నడిసి సౌసి, యెటయై, పోవుటకు కే క్తిలే, నువ్వొకఁ నలుచుకొన్నంతమాత్రమే వస్తువులక్రమమును వారి యాశ్రమమునకే తర్పియున్నవి చూచుము. రమణందనా ! ఇది వేద వ్రమమందముల స్వావమనసి దృష్టిమయలం బాటయైన వంగులమఱు, వారి యవయవస్వర్గములనవి ప్రభావ మున, ఇప్పటికిది ఎవరియిచ్చవి చూచుము. వారు తేవార్కములు గావించుటకై కలువలను తిక్కినపుష్పలయం నూర్చి కట్టిన యాచార్యవందలను, తక్కినకీయము తో నర్పించుటకేదిగావున, ఇప్పటికిది వాడేయిచ్చవి. ; నీవు, తువమమనకీయఁ బొంది టిచ్చి వివరించినవెల్లకు వింటిది. ఇక నీయమట్లకొని యీ కలెవరును వివరణలోక విను. ఈయాశ్రమ మెప్పుడో నే మెప్పురి పరిచాలకో, అత్తై క్తి కై వయామముల పాదమాలముల హింద,గోచరున్నాను" అనెను. రాముఁడను లక్ష్మణుఁడను, అకే లి విక్కిలి భద్రయు క్షముగా ఆచార్యుడై భవమును ప్రవర్తించినవార్కమును విరి అది యేయామమునులే యథాశ్రమగా నుండుట యోక్యమని యింది విక్కిలియు నంతోమముకొందిరి. అంత రాముఁడు ఆచార్యునివెళ్ల దృష్టిపరము గా గలయా కలెవిరిబొంది 'నీవు నన్ను తక్కినో' బూతుందితి. ఇక నీగోచరలోకము నకు యత్తేవమముగా బొమ్మ' అనెను. రాముఁ డిట్లు చెప్పగా, జటలుబాల్చి నల్గులములను గుఱ్ఱుననమును భరించి యెప్పు యాయనలిది, అకలరి యట్లు రావని యెప్పుకొనినదై, యా మువలూ క్షముననే నీర్ణమె యెప్పుకనకరమును వివరణ గోరి, దానిది అగ్నిచోక్రమున వేర్చి, బులిందు యన్నయగ్నింబోవి విద్యతేహము

౧ ఇందులకు 'అపరాధ్యకేరీకం ముక్తం శుభ్రాచరియే' అని మూలము. 'నీర మర్చియను లలి యని మర్చియనే పాలయన గర్భము (యర్థము) గావించి,అందుగా ముక్తయెవలకు మ ద్విమలం ముక్తయితే క్తిను' అనియలకు వాదించి అది మనోహరమైనది.

2 నీయల ఆచార్యుల కరెమొదలకను వలెన్నుకొనదు తిరునెల్లమకు ఉద్దేశమును వివరించెను.

3 ఇందులకు 'గద్యవారణయెట్లు' అట్లుల అచార్యులకొరకేయల కి క్షయమను నుందికను.

నకుఁ బోవుదము, నామనస్సుగూడ పోవలయునని తొందరపడుచున్నది' యనెను. పగవారి నడండునాభూవిభుడు రాముడు, అంతలక్ష్మణునితోఁగూడ, ఆయాశ్రమము నుండి వెడలి పునానరస్సునకుఁ బోయెను. అంత రాముఁడు ఆ పుణ్యనరస్సును, దూరమునఁ గనువట్టెను. మునులు మొగలైన గొప్పవారందు వసించుచుండిరి. అందు, నానాభిములైన చెట్లుచేరులు నెరసిబెరసి త్రానందగునట్లు మిక్కిలిచల్లని జలము పాటుచుండును. మఱియు నది యెఱ్ఱదామరలచేతను ఎఱ్ఱగలువలచేతను ఎఱ్ఱనై, తెల్లకలువతంపరలచే తెల్లనై, నల్లకలువలగుంపులచే నల్లనై, యిట్లు చిత్రకంబశిమునల నానావిధములుగలిగి వెలుగుచుండును. రాముఁడట్లు పంపనరస్సును దూరమునఁ దటిసి, దానిసమీపమున మతంగనరస్సు అని ప్రసిద్ధిగాంచిన యొక మఱుగునందు స్నానముగావించెను. ఎఱ్ఱదామరలును, కలువలును, తెల్లదామరలును, ఎఱ్ఱగలువలును గలిగి, పూచినమూమిడితోఁపులతోఁగూడినదై, నెమిల్లికేళలచే బోరుకొనుచున్న పంచనరస్సు, బొట్టుగుచెట్లు, దానిమొచెట్లు, చండ్రచెట్లు, ఏఱుమద్దిచెట్లు, పూచిన గన్నేరుచెట్లు, కమియఁబూచిన నురపొన్నచెట్లు, జాజి పొదరులు, మలైత్రీగి గుబురలు, మఱిచెట్లు, తినాపపుఁజెట్లు, అశోకపుఁజెట్లు, ఏడాకులయరంట్లు, మొగలిచెట్లు, పువ్వుగలివెండచెట్లు, మఱియుఁ దక్కినచెట్లచేత నలంకృతమై నానావిధ భూపణాలక్ష్మిత యైననారీమణికై వడి చూపట్టుచుండును. రామలక్ష్మణు లిట్లు పంపనరస్సును దవ్వుల చుట్టుబట్టనంతయుఁ జూచుచు, అంత దానిని సంబంధించిన యొకననమును గాంచిరి. అందు పువ్వులువెల్లి గొని నివ్వటిలు చుండెను, అంతటను పెద్దపెద్ద వృక్షములు తద్దయుఁ జూపట్టుచుండును, అందు చీకుఁ గొక్కెరలును, నెమిల్లను, బెగురులును, చిలుకలు మఱియు నితరములైన నవతులును కొలకొలగాయఁచుండును. ఇట్లువార లామహావనమును జూచుచునే వ్యాకులపడక మిక్కిలి యెచ్చరికతో దానింగూర్చిపోయిరి. అంత రాముడు చల్లనిజలముల పెంకయై తీసి గులుకు చున్న పంపానంస్సును సమీపించి, యందుతీలక వృక్షములు, అశోక వృక్షములు, పొగడలు, విరిగిచెట్లును మురుపుగులుకుచుండఁ గాంచెను. రాముడు నానావిధములైనవృక్షములును, వివిధములైననరస్సులను జూచుచు మదనాగ్నిం బరితీషించుచు, పంపానరస్సును జేరెను. అది, పుష్పిరిములైన నవనములతోఁగూడి, మద్దిచెట్లలోను నందెంగిచెట్లలోను నొప్పుచుండును, అందు, తొమ్మెదకదుపులు ఎఱ్ఱెలు గులుకుచుఁ దిగుగాడుచుండును. అది మిక్కిలి సిరిగులుకుచు నాటి లేనికాంతిం దళివొత్తుచుఁ, బడికిముగలై సచ్చమై పేటగులుకు నీటితోఁగూడి, మెత్తనియినుక నెరిసియుండును ఇట్లు తోనురలను ఎఱ్ఱగలువలను చెలుపు గులుకు చున్న మూపంపానరస్సును రాముడు చూచి యప్పుడు లక్ష్మణునితో 'ఈనరస్సుతీరమునందే కైరిక ఖాతపులచే నలంకృతమును పరిశ్రమునై వృక్షములు పుష్పించియుండు ఋశ్యమూకా పర్వత మున్నదని మున్ను కంభండును చెప్పినాఁడు మహాత్ముడైనను బురుషుఁడగు డనువానరపరుని కుమారు

దుఃఖము మహాపీడ్యుడు పగుమగ్రీవుడు, ఆ యుగ్యముతో పర్యవేక్షణతో దుష్టువాఁడు. యెనుమతిలగా! వీవు వానర ప్రభుల దగుమగ్రీవునాద్యుఁడవు! అని చెప్పి మరల సత్యపరాక్రమం దగునావామిత్రితో రాజ్యముచేఁగొట్టుకొంటిని. దానిచే దుఃఖముల పొలుంటిని. ఆ దుఃఖముల నన్నిటిని పీఠయించు మహర్షి శిశిరియందగుచే ముఁగిరినియొంటిని. ఇంక కట్టకీతనువిడిచి, లక్ష్మణా! యెట్లు ప్రాణములు తెట్టుకొని యొండగలమో! అనెను. రాముఁడు, మహాభీషణుడై దుఃఖమున నవయవము లెల్ల విరవిక పూచు జుట్టువడి సున్నుచు, తానాకుమాటలఁబాటిరిది వినుచున్న లక్ష్మణునిం జూచి యెట్లు చెప్పియంత మహాపాపం దై నమరాసోపరంబునకు బలకమాడెనో! యెను. అంత నారాముఁడు, హాహూహియమండి వచ్చి, దీర్ఘ మైవమార్గముగలదియని తెలుపరులకుఁ బ్రతిపూలము పగుమరుకారితాక మైవక బంధవనమును, అచో విఘ్నముల నుత్తరించుచు గ్రమమునఁ గడిచి, యాయట కింపై న యుదవ్రలును, పలువిధములై నవి యొక్క పక్షిపక్షమాహుములును గలిగి తెలుఁగు చున్న పంపానరస్సం గాంచినవాఁడగయ్యె. ఇది చెప్పియేనవసగము.

ఆ ర గ్య కాంక్షము

కథా ప్రకట.

శ్రీరామార్చనము.

